

BARNE- OG FAMILIEDEPARTEMENTET

Samlet oversikt

Satsing på barn og ungdom

Regjeringens mål og innsatsområder i statsbudsjettet 2004

Samlet oversikt

Satsing på barn og ungdom

Regjeringens mål og innsatsområder i statsbudsjettet 2004

FNs konvensjon om barnets rettigheter
Artikkel 1. ALDER 18 ÅR
Alle under 18 år er barn, dersom ikke en tidligere
alder er lovfestet av staten.

En samordnet barne- og ungdomspolitik

Jeg har med dette gleden av å presentere årets oversikt over regjeringens satsing på barn og ungdom. Publikasjonen gir informasjon om mål og innsatsområder i barne- og ungdomspolitikken og midlene som er bevilget til dette arbeidet i statsbudsjettet for 2004. Publikasjonen er ment som et verktøy til en bedre samordning av tiltak og tilbud overfor barn og ungdom både på statlig, regionalt og ikke minst kommunalt nivå.

Vi har mye godt å tilby barn og ungdom i Norge. Det får vi bekreftet blant annet gjennom internasjonale vurderinger av vår politikk. Likevel ser vi at selv om "delene" hver for seg fungerer bra, hjelper det lite hvis ikke alle arbeider koordinert og i samme retning. Tiltakene kan slå hverandre i hjel eller undergrave hverandre. Aller mest går dette ut over de som har det vanskeligst og som har mest behov for en helhetlig innsats. I en stadig mer komplisert virkelighet stiller samordningsbehovet oss overfor store utfordringer. Denne publikasjonen er ment som et bidrag til å gjøre samordning og samhandling litt enklere.

Barn og ungdom i vårt land har gode oppvekstvilkår om vi sammenlikner med tidligere tider eller med andre deler av verden. De aller fleste vokser opp i trygge omgivelser og under gode økonomiske kår. Dette gjelder imidlertid ikke alle. Enkelte barn og unge sliter med levekårsproblemer som gjør at de ikke har en like god oppvekst som flertallet. Regjeringen har gjennom tiltaksplan mot fattigdom lagt inn en ekstra satsing rettet mot barn og ungdom som berøres av fattigdomsproblemer. Tiltakene rettes både mot familien og mot barn og ungdom direkte. Denne innsatsen vil bli ytterligere styrket i 2004.

Barn og unges oppvekstmiljø preges av en økt kommersialisering, og barn og unge er i større grad blitt målgruppe for kommersielle budskap og kjøpepress. Dette rammer alle barn og unge, men mest utsatt er barn og ungdom som berøres av fattigdomsproblemer. Det er derfor viktig at skole, frivillige organisasjoner og nærmiljø legger opp til aktiviteter og kulturtilbud der kostnader med å delta ikke er for store.

I 2003 ga Stortinget sin tilslutning til den første samlede melding om barne- og ungdomspolitik. Gjennom barne- og ungdomspolitikken ønsker vi å synliggjøre foreldreansvaret og utfordre de mange gode krefter blant barn og ungdom til deltakelse og samfunnsansvar. Barne- og ungdomsmeldingen inneholder en rekke forslag av betydning for det lokale barne- og ungdomsarbeidet.

For å stimulere det lokale barne- og ungdomsarbeidet vil Barne- og familiedepartementet årlig utnevne en barne- og ungdomskommune. Dette skal være en kommune der barn og ungdom har innflytelse og en kommune som har utmerket seg gjennom et langsiktig arbeid for å bedre oppvekstmiljøet. Alle landets kommuner inviteres til å søke om å motta utmerkelsen og en egen jury står for utvelgelsen. På barne- og ungdomskonferansen i oktober 2003 ble Eidskog kåret til årets barne- og ungdomskommune. En ny kommune kåres i 2004.

Stortinget sluttet seg også til regjeringens melding om barne- og ungdomsvernet i 2003. Denne meldingen inneholder også en rekke forslag. Som et ledd i å styrke barnevernet, vedtok Stortinget at staten skulle overta de fylkeskommunale oppgavene innen barnevernet fra 1. januar 2004. Omorganiseringen har som mål å gi et likeverdig tilbud i hele landet til barn og unge som trenger ekstra hjelp og støtte, enten i egen familie, i fosterhjem eller på institusjon. Den nye, statlige barnevernmyndigheten vil også legge vekt på å få til gode samarbeidsforhold til den kommunale barneverntjenesten og andre tjenester som gir hjelpetilbud til barn og unge.

I 2003 ble FNs konvensjon om barnets rettigheter inkorporert i norsk lov. Jeg håper dette kan være et bidrag til å gjøre innholdet mer kjent og at barn og unge når høyere opp på prioriteringslisten på alle nivåer i det norske samfunn. Det er opp til oss å bli flinkere til å bruke barnekonvensjonen for å synliggjøre barn og ungdoms rettigheter, behov og ønsker.

Lykke til med gjennomføringen av barne- og ungdomspolitikken!

Laila Dāvøy

Publikasjonen er utgitt av Barne- og familiedepartementet.

Publikasjonen inneholder budsjettinformasjon fra:

Arbeids- og administrasjonsdepartementet (AAD)

Barne- og familiedepartementet (BFD)

Justisdepartementet (JD)

Helsedepartementet (HD)

Utdannings- og forskningsdepartementet (UFD)

Kommunal- og regionaldepartementet (KRD)

Kultur- og kirkedepartementet (KKD)

Landbruksdepartementet (LD)

Miljøverndepartementet (MD)

Samferdselsdepartementet (SD)

Sosialdepartementet (SOS)

Utenriksdepartementet (UD)

Publikasjonen erstatter ikke de enkelte fagdepartementenes budsjettproposisjoner, men omtaler de viktigste innsatsområdene for barn og ungdom på tvers av departementenes ansvarsområder.

Publikasjonen kan siteres fritt med tydelig angivelse av kilde.

Barne- og familiedepartementet

Barne- og ungdomsavdelingen

Postboks 8036 Dep, 0030 OSLO

Opplag: 8 000

Oslo 2004

Offentlige etater kan bestille flere eksemplarer av publikasjonen skriftlig fra:

Statens forvaltningstjeneste

Informasjonsforvaltningen

Postboks 8169 Dep, 0034 Oslo

Faks: 22 24 27 86

E-post: publikasjonsbestilling@ft.dep.no

Andre (ikke offentlige instanser) retter sine bestillinger til:

Akademika

Møllergt 17 (M17)

Postboks 8134 Dep, 0033 OSLO

Tlf: 22 11 67 70

Faks: 22 42 05 51

Bestillingsnummer: Q-1064 b

Illustrasjoner: M.M.Malvin

Grafisk formgivning: Aase Bie

Trykk: Gan Grafisk

FORORD	3
1 ET BEDRE OPPVEKSTMILJØ	9
1.1 Øke kunnskapene om barn og ungdoms rettigheter	11
FNs konvensjon om barnets rettigheter.....	11
Barneombudet.....	13
Menneskerettigheter i opplæringen	13
Barn og unges rettigheter i arbeidslivet.....	14
Likestilling mellom jenter og gutter.....	15
1.2 Styrke barn og ungdoms deltakelse og innflytelse i samfunnet	17
Støtte til frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner	18
Barn og ungdoms deltakelse og innflytelse i lokalsamfunnet.....	19
Medier, IKT og offentlig informasjon til barn og ungdom	20
Økt bevissthet om forbruk, livsstil og verdier	23
1.3 Samordnet satsing mot vold, mobbing, kriminalitet, rus og rasisme.....	24
Utviklingsprogram for styrking av oppvekstmiljøet	25
Holdningsskapende arbeid i skole og opplæring	26
Innsats mot vold, mobbing og for en konstruktiv konfliktløsning.....	28
Innsats mot rasisme	32
Innsats mot rus.....	34
Innsats mot kriminalitet	37
1.4 Et bedre fysisk nærmiljø	40
Bedre inneklima, boliger og bomiljøer	41
Trafikksikkerhet	43
1.5 Tilrettelegge for et flerkulturelt samfunn	45
Likeverdige oppvekstvilkår for barn og ungdom med etnisk minoritetsbakgrunn.....	45
Gode oppvekstvilkår for samiske barn og ungdom.....	49
Gode oppvekstvilkår for barn og ungdom fra nasjonale minoriteter	49
2 SIKKER OMSORG, TRYGGE KÅR OG UTVIKLINGSMULIGHETER FOR BARN OG UNGDOM	51
2.1 Bedre økonomiske vilkår for barnefamiliene	52
Barnetrygd	52
Kontantstøtte	53
Fødsels- og adopsjonspenger.....	55
Adopsjonsstøtte	56
Bostøtte til barnefamilier.....	56
2.2 Støtte i samliv og i omsorgs- og oppdragerrollen	57
Foreldreveiledning og samlivstiltak.....	58
Familievern og konfliktløsning.....	59

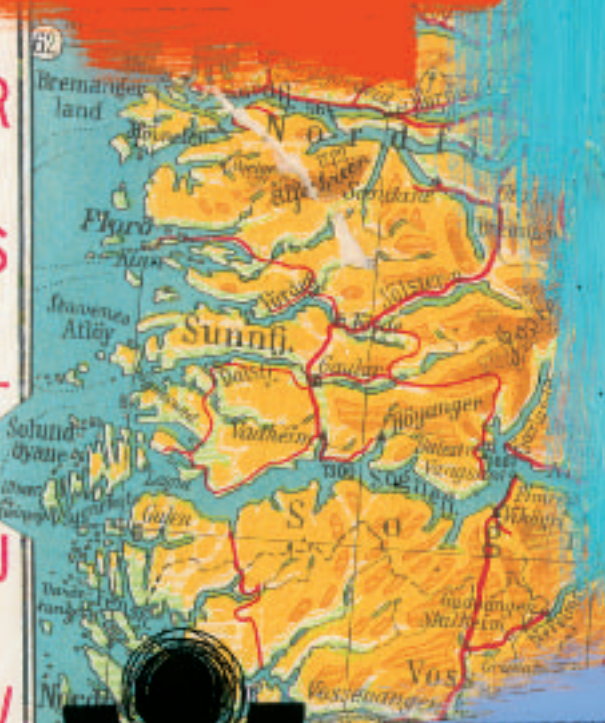
2.3 Støtte til ungdom i etableringsfasen	61
Studiefinansiering	62
Boli-etablering	62
Arbeidsmarkedspolitik	64
Arbeidsmarkedstiltak	64
Satsinger rettet mot ungdom i distriktene	65
3 KVALIFISERING FOR FRAMTIDEN	67
3.1 Barnehager og skolefritidsordninger til flere	68
Barnehager	69
Skolefritidsordninger.....	72
3.2 Et godt og likeverdig opplærings- og utdanningstilbud til alle	73
Læringscenteret	74
Grunnskolen og videregående opplæring.....	74
Høyere utdanning	80
Voksenopplæring.....	80
Samiske barn og unges opplæringstilbud	81
IKT i norsk utdanning.....	83
Statlig spesialpedagogisk støttesystem	84
Skolehjelpemidler	85
Tiltak for funksjonshemmede.....	85
4 STIMULERE BARN OG UNGDOMS KREATIVE, KULTURELLE OG FYSISKE UTFOLDELSE	87
4.1 Stimulere til mangfoldig barne- og ungdomskultur	88
Støtte til lokal barne- og ungdomskultur	89
Stimulere barn og unges utøvelse og bruk av kunst og kultur.....	90
Gode møteplasser for barn og ungdom.....	95
Barne- og ungdomsarbeid i Den norske kirke	96
4.2 Tilrettelegge for friluftsliv, miljøengasjement, idrett og fysisk aktivitet	97
Friluftsliv og miljøengasjement	98
Idrett og fysisk aktivitet.....	99
5 BEDRE BARN OG UNGDOMS HELSE OG SOSIALE FORHOLD	103
5.1 Helsefremmende og forebyggende arbeid	104
Helsestasjons- og skolehelsetjenesten.....	105
Handlingsplanen for forebygging av ulykker i hjem, skole og fritid	105
Forebygging av astma, allergi og inneklimasykdommer.....	106
Forebygging av uønskede svangerskap, abort og seksuelt overførbare sykdommer	106
Forebygging av spiseforstyrrelser	108
Gode kost- og aktivitetsvaner hos barn og ungdom.....	109

5.2 Innsats overfor utsatte barn, ungdom og familier	111
Barne- og ungdomsvernet.....	112
Tilbud for barn og ungdom med atferdsproblemer	115
Innsats overfor barn og ungdom i lavinntektsfamilier.....	117
Utfordringer knyttet til barn og ungdom med etnisk minoritetsbakgrunn.....	119
Satsinger rettet mot barn og ungdom i større byer	122
Arbeid mot seksuelle overgrep og seksuell utnyttning av mindreårige.....	124
Tiltak for familier med rusmiddelmissbrukere	125
Styrking av helsetjenesten	126
Lesbiske og homofiles levekår og livskvalitet.....	126
5.3 Styrking av psykisk helsearbeid	127
Opptrappingsplan for psykisk helse.....	127
Strategiplan for barn og unges psykiske helse	128
Flere og bedre spesialisthelsetjenester	129
Informasjonsarbeid om psykisk helse rettet mot barn og unge	129
Innsats mot selvmord	130
5.4 Bedre forhold for funksjonshemmede barn og ungdom	131
Tiltak for familier med funksjonshemmede barn	132
Grunn- og hjelpestønad, hjelpemidler m.v.	134
6 UTVIKLE INTERNASJONALT SAMARBEID, KONTAKT OG BISTAND	137
6.1 Internasjonalt barne- og ungdomssamarbeid	138
Nordisk samarbeid.....	138
Europeisk samarbeid.....	139
6.2 Utdanningssamarbeid	142
Nordisk utdanningssamarbeid	142
Europeisk utdanningssamarbeid.....	143
Annet internasjonalt utdanningssamarbeid	146
6.3 Annet internasjonalt samarbeid	147
Internasjonalt organisasjons- og solidaritetsarbeid.....	147
Tilskudd til frivillige organisasjoner	148
6.4 Bistand til barn i norsk utviklingssamarbeid	149
Bistand til barn i utviklingsland.....	149
Tilskudd via frivillige organisasjoner	153
7 FORSKNING OG KUNNSKAPSUTVIKLING	155
Norges forskningsråd	156
Forskningsinstitutter og -sentre	157
VEDLEGG	
Kortversjon av FNs konvensjon om barnets rettigheter	159

R
S
T
U
V
W
X
Y
Z
A
Ö

Il. - Belgija i Njema. Mur. - Mur-
umlandet. Kjk. - Kjekelovud.
A. - Aserahava. Vism. - Vism.
Ekskursplass

Et bedre oppvekstmiljø

FNs konvensjon om barnets rettigheter

Artikkel 3: TIL BARNETS BESTE

Ved alle handlinger som angår barn som foretas av myndigheter og organisasjoner skal barnets beste være et grunnleggende hensyn. Staten skal sikre at de institusjoner og tjenester som har ansvaret for omsorgen eller beskyttelsen av barn, har den standard som er fastsatt, særlig med hensyn til sikkerhet, helse, personalets antall og kvalifikasjoner samt kvalifisert tilsyn.

Trygge og gode oppvekst- og levekår for barn og ungdom er blant de viktigste oppgavene i vårt samfunn. Regjeringen vil styrke innsatsen for barn og ungdom, og har de senere år lagt frem flere stortingsmeldinger, handlingsplaner og satsinger. Målet er å bidra til en barne- og ungdomspolitik som skaper en trygg, meningsfull og utviklende hverdag for flere.

Sommeren 2003 behandlet Stortinget den første samlede meldingen om barne- og ungdomspolitik Stortingsmelding nr. 39 (2001–2002) «Oppvekst- og levekår for barn og ungdom i Norge». I meldingen legges det opp til en bred innsats for å bedre oppvekstmiljøet for barn og ungdom. De overordnede målene er:

- gode og trygge oppvekstvilkår med plass for mangfoldet
- en aktiv familierpolitikk som gir barn en god start
- mulighet til selvstendighet og egenutvikling
- medansvar og innflytelse over eget liv og i samfunnet
- solidaritet, ansvar og respekt for andre

Å styrke barn og ungdoms deltakelse og innflytelse i samfunnsutviklingen er et gjennomgående tema i meldingen. Dette betyr ikke at barn og ungdom skal ta avgjørelser for viktige samfunnsområder helt på egen hånd, men at det skal tas hensyn til deres ideer, tanker og forslag både ved planlegging, politikkkutforming og i det daglige arbeidet på ulike arenaer. Både offentlige myndigheter og frivillige organisasjoner har klare utfordringer i å tilrettelegge for økt innflytelse fra barn og ungdom.

Foreldrene står sentralt i barn og ungdoms liv. Regjeringen vil føre en barne- og ungdomspolitik som styrker familiens situasjon. Bedre omsorg, mer tid sammen, trygge oppvekstmiljø, større valgfrihet, økt likestilling og rettferdig fordeling står sentralt. En egen stortingsmelding om familierpolitikken ble lagt frem og behandlet av Stortinget i 2003 – Stortingsmelding nr. 29 (2002–2003) «Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap».

De aller fleste barn og ungdommer i Norge har gode oppvekst- og levekår. Men fortsatt er det noen barn og ungdommer som har behov for ekstra støtte og hjelp for å få like gode muligheter som flertallet. Regjeringen vil prioritere omsorg for de som har det vanskeligst, og bistå de familier, barn og unge som trenger hjelp og støtte. En egen stortingsmelding om barne- og ungdomsvernet ble behandlet av Stortinget våren 2003 – Stortingsmelding nr. 40 (2001–2002) «Om barne- og ungdomsvernet».

Barne- og ungdomsgruppen er mangfoldig både med tanke på interesser, ønsker og evner, men også i forhold til etnisk bakgrunn og funksjonsevne. Regjeringen er opptatt av at ulikheter og forskjeller bidrar til mangfold både for den enkelte og for samfunnet. Målet må være bedre utviklingsmuligheter for den enkelte og større toleranse for «annerledeshet». Initiativ og mangfold må bli verdsatt. Det er også et viktig mål å sikre likeverd og like muligheter for jenter og gutter.

En forutsetning for et godt samfunn er at befolkningen er i stand til å ta ansvar og ivareta fellesinteresser. Allerede fra tidlig alder er det viktig at barn lærer opp til å sette seg inn i andres situasjon og føle ansvar for sine omgivelser. Det er viktig med møteplasser lokalt som er åpne og inkluderende for alle, og som skaper positive erfaringer av fellesskap mellom barn og unge med ulike bakgrunn. Respekt og ansvar for andre er vesentlige forutsetninger for å bekjempe negative utviklingstrekk knyttet til vold, mobbing, rasisme og diskriminering i barne- og ungdomsmiljøene.

Økt samspill mellom offentlig og frivillig sektor er nødvendig for å sikre en god barne- og ungdomspolitik. Retningen skal være større tillit og tro på det engasjementet som utvises i frivillige organisasjoner og arbeid som viser medansvar for andre. Regjeringen ønsker at kommunene skal ta initiativ til dialog og samarbeid med barn og ungdom, med frivillige organisasjoner og grupper, med foreldre og andre ressurspersoner – og gjennom et slikt samarbeid komme frem til en strategi eller plan for hvordan en i fellesskap kan bedre oppvekstmiljøet lokalt.

Ansvar for helheten i barne- og ungdomspolitikken utøves i et samspill mellom sentrale og lokale myndigheter. Oppgave- og ansvarsdelingen i barne- og ungdomspolitikken stiller store krav til samarbeid og samordning, både på de enkelte forvaltningsnivå og mellom forvaltningsnivåene. Barn og unges oppvekstvilkår fastsettes i stor grad ut fra kommunale beslutninger og gjennom de kommunale tilbud og tjenester. For å styrke de lokale oppvekstmiljøene – også for dem som trenger spesiell støtte og hjelp – må offentlige etater og tjenester bli bedre til å samarbeide og samordne sin virksomhet overfor barn og unge. Tverrsektorielt samarbeid og bedre utnyttelse av ressursene må stå sentralt i arbeidet med å videreutvikle det lokale barne- og ungdomsarbeid.

Barne- og ungdomsmeldingen inneholder en rekke forslag av betydning for det lokale barne- og ungdomsarbeidet. Kommunene oppfordres til å styrke innsatsen for barn og ungdom med særlig vekt på innsats overfor dem som trenger det mest. Videre oppfordres kommunene til å ta bedre hensyn til barn og ungdomsinteresser i det lokale planarbeidet og sikre en god koordinering av det lokale barne- og ungdomsarbeidet. For å stimulere det lokale barne- og ungdomsarbeidet vil Barne- og familiedepartementet årlig utnevne en barne- og ungdomskommune. Dette skal være en kommune der barn og ungdom har innflytelse og som har utmerket seg gjennom et langsiktig arbeid for å bedre oppvekstmiljøet. Alle landets kommuner inviteres til å søke om å motta utmerkelsen og en egen jury står for utvelgelsen. På barne- og ungdomskonferansen i oktober 2003 ble Eidskog kåret til årets barne- og ungdomskommune. En ny kommune kåres i 2004.

1.1 Øke kunnskapene om barn og ungdoms rettigheter

FNs barnekonvensjon ble inkorporert i norsk lov 1. oktober 2003. Konvensjonen er føyd til listen over menneskerettskonvensjoner som etter menneskerettsloven skal gjelde som norsk lov. Selv om barnekonvensjonen nå er inkorporert i norsk lov, gjenstår det mye før konvensjonen er blitt et praktisk redskap for styrking av barns rettigheter i Norge. Den største utfordringen i tiden framover er å gjøre kommuneansatte og kommunepolitikere bedre kjent med barnekonvensjonen – særlig ansatte innen kultur, fritid, skole, sosial- og helsetjeneste, barnevern, kommuneadministrasjon og politiske beslutningsorganer. For å styrke kunnskapen og oppmerksomheten om barnekonvensjonen vil regjeringen satse på informasjonsvirksomhet i 2004.

FNS KONVENSJON OM BARNETS RETTIGHETER

Formål

FNs barnekonvensjon skal sikre barns sivile, politiske, økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter. Med barn menes ethvert menneske under 18 år. Konvensjonen har fire hovedprinsipper. Alle barn har rett til:

- liv og helse
- skolegang og utvikling
- deltakelse og innflytelse
- omsorg og beskyttelse

Om barnekonvensjonen

Konvensjonen om barnets rettigheter ble vedtatt av FNs generalforsamling 20. november 1989. Norge ratifiserte konvensjonen 8. januar 1991 og den trådte i kraft 7. februar 1991. Barnekonvensjonen er ratifisert av rundt 190 stater. Barne- og familiedepartementet har et koordineringsansvar for oppfølgingen av barnekonvensjonen, og samarbeider med berørte departementer om rapportering, informasjon, tiltak og enkeltprosjekter. I

1999/2000 ble to tilleggsprotokoller til barnekonvensjonen vedtatt:

- Tilleggsprotokoll om forbud mot deltakelse i væpnede konflikter for barn under 18 år ble ratifisert av norske myndigheter 23. september 2003.
- Tilleggsprotokollen om salg av barn, barneprostitusjon og barnepornografi ble ratifisert 2. oktober 2001.

FNs konvensjon om barnets rettigheter

Artikkel 4: STATENS ANSVAR

Det er statens ansvar å sette barnerettighetene ut i livet.

Om arbeidet med barnekonvensjonen i Norge

De statene som har ratifisert barnekonvensjonen er forpliktet til å rapportere til FNs barnekomité hvert femte år om sin oppfølging av konvensjonen. Norge leverte sin 3. rapport til barnekomitéen i april 2003. Som ledd i arbeidet med Norges 3. rapport finansierte Barne- og familiedepartementet prosjektet «Livet under 18», som ble drevet i samarbeid med barneombudet, Forum for barnekonvensjonen og Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner. Målet med prosjektet var bl.a. å spre kunnskap og skape engasjement i Norge for barn og unges rettigheter, og involvere ulike grupper barn og unge i rapporteringen til FN. Som et av resultatene fra prosjektet er synspunkter og anbefalinger fra barn og unge tatt inn i FN-rapporten. Magasinet «drømmene, ideene, livet» (mai 2003) er en presentasjon av barn og unges tanker og erfaringer fra dette prosjektet. Prosjektet ble også presentert gjennom en utstilling i regjeringskvartalet i november 2003.

Som ledd i de frivillige organisasjonenes engasjement i oppfølgingen av barnekonvensjonen arrangerte Forum for barnekonvensjonen en regjeringshøring 30. september 2003, der frivillige organisasjoner stilte spørsmål til statsrådene fra følgende departementer: Barne- og familiedepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet, Justisdepartementet, Utdannings- og forskningsdepartementet, Sosialdepartementet og Helsedepartementet. Samtlige spørsmål finnes i rapporten «Forum for barnekonvensjonen – Regjeringshøring 2003».

Inkorporering av barnekonvensjonen i norsk lov

Stortinget vedtok i juni 2003 å inkorporere barnekonvensjonen i norsk lov ved å føye den til listen over menneskerettskonvensjoner som etter menneskerettsloven (lov 21. mai 1999 nr. 30) skal gjelde som norsk lov. Lovendringen trådte i kraft 1. oktober 2003. Det er samtidig vedtatt endringer flere steder i lovverket for å syn-

liggjøre konvensjonen bedre, og konkretisere hvilke rettigheter og plikter som følger av barnekonvensjonen i ulike sammenhenger.

Som ledd i å synliggjøre barnekonvensjonens artikkel 12 er det vedtatt endringer i bl a adopsjonsloven og barnevernloven. En tilsvarende endring i barneloven vil tre i kraft 1. april 2004. I barnevernsaker skal barn som har fylt 7 år ha en ubetinget rett til informasjon og en ubetinget adgang til å uttale seg før det tas en avgjørelse, mens barn under 7 år gis slik adgang etter en konkret vurdering av om barnet er i stand til å danne seg egne synspunkter. Videre er det i tråd med artikkel 12 tatt inn i bestemmelsen at barnets synspunkter skal tillegges behørig vekt i samsvar med barnets alder og modenhet. Barne- og familiedepartementet vil utarbeide retningslinjer for praktiseringen av en slik bestemmelse. Samtidig vil en vurdere om det er behov for kompetanseheving, blant annet i form av utvikling av modeller for høring av små barn. Også for endringer i adopsjonsloven blir det vurdert om det bør gis informasjonsmateriell til bruk i kommunene. For øvrig er det også foretatt endringer i straffeloven, tvistemålsloven og forvaltningsloven for bedre å synliggjøre konvensjonen i norsk lovgivning.

Informasjon om barnekonvensjonen

Barne- og familiedepartementet,
kap. 857, post 71 (i 1000 kroner):

Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
-	*	1 000

* I 2003 ble det gitt midler til liknende informasjonstiltak.

Det er de senere årene satt i gang en rekke prosjekter for å informere barn og unge, offentlige og frivillige organisasjoner om barnekonvensjonen og barns rettigheter. Men fortsatt er konvensjonen lite kjent og benyttet i Norge. For å styrke kunnskapene og oppmerksomheten om barnekonvensjonen ytterligere har regjeringen i statsbudsjettet for 2004 satt av 1 million kroner til informasjonstiltak. Det er et mål å styrke bevisstheten og kunnskapene om barnekonvensjonen og gjøre den til et aktivt redskap i barne- og ungdomspolitikken både på statlig og kommunalt nivå.

Oppfølging av FNs spesialsesjon om barn

FNs Spesialsesjon om barn ble holdt 8. til 10. mai 2002. Sluttklæringen fra Spesialsesjonen, «A world fit for Children» er blitt en svært omfattende politisk agenda for barn. Den inkluderer en handlingsplan med 21 klart definerte mål innen helse, utdanning, HIV/AIDS og beskyttelse av barn mot misbruk, utnyttning og vold. I tilknytning til Spesialsesjonen ble det også arrangert et Barneforum. Barneforumet vedtok sitt eget sluttokument: «A world fit for us», med en sterk appell til myn-

dighetene og de voksne om å respektere barns rettigheter og FNs barnekonvensjon. I slutterklæringen forplikter medlemslandene seg til, innen utgangen av 2003, å utforme nasjonale handlingsplaner, med et sett målbar og tidfestede mål og strategier, basert på den globale handlingsplanen. Den nasjonale handlingsplanen skal være en integrert del av regjeringens barne- og ungdomspolitik, og utformes i samarbeid med det sivile samfunn, NGOer, barn og deres familier.

Norges nasjonale handlingsplan (desember 2003/ januar 2004) er basert på utvalgte mål fra den globale handlingsplanen; mål som anses relevante for barn og unge i Norge. Den gjenspeiler regjeringens aktuelle barne- og ungdomspolitik, og er blant annet utformet på grunnlag av innspill fra barn og unge og frivillige organisasjoner. Statlige bidragsytere er Barne- og familiedepartementet (som har hatt koordineringsansvaret), Sosialdepartementet, Helsedepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet, Justisdepartementet, Utdannings- og forskningsdepartementet og Utenriksdepartementet.

Mer informasjon

Offentlige institusjoner kan bestille informasjon om barnekonvensjonen fra Statens forvaltningstjeneste, Informasjonsforvaltningen.

E-post: publikasjonsbestilling@ft.dep.no

- Plakat med informasjon beregnet på barn og ungdom med bestillingsnummer: Q-0938 B (bokmål),

Q-0938 N (nynorsk), Q-0938 A (arabisk), Q-0938 E (engelsk), Q-0938 SB (serbokroatisk), Q-0938 SP (spansk), Q-0938 U (urdu), Q-0938 V (vietnamesisk).

- Heftene med konvensjonsteksten: Q-0648 B (bokmål), Q-0648 N (nynorsk), Q-0793 (samisk). Bokmålversjonen er en revidert oversettelse fra mars 2003, som også inneholder tilleggsprotokollene.
- Norges første rapport til FN om barnekonvensjonen: Q-0827 B (bokmål), Q-0827 E (engelsk).
- Norges andre rapport: Q-0983 B (bokmål), Q-0983 E (engelsk).
- Norges tredje rapport: Q-1054 B (bokmål), Q-1054 E (engelsk).
- Norges andre og tredje rapport, samt avsluttende merknader fra FNs komité for barns rettigheter til Norges andre rapport finnes under <http://odin.dep.no/bfd/>. Her finnes også ytterligere informasjon om FNs Spesialsesjon om barn.

Andre konvensjoner

Norge ratifiserte i 1980 International Labour Organisation, ILOs Minstealderkonvensjon (nr. 138) hvor den generelle aldersgrensen er satt til 15 år, men 18 år for spesielt farlig arbeid. Konvensjonen er innarbeidet i norsk rett.

Sommeren 1999 vedtok ILO en ny konvensjon om avskaffelse av de verste former for barnarbeid for barn under 18 år (nr. 182) som supplerer minstealderkonvensjonen.

BARNEOMBUDET

Barne- og familiedepartementet, kap. 850 (i 1000 kroner):

Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
8 439	7 834	7 871

Formål

Barneombudet er et uavhengig, selvstendig og partipolitisk nøytralt organ, opprettet gjennom en egen lov (Lov om barneombud av 6. mars 1981 nr. 5). Barneombudets hovedoppgave er å fremme barns interesser overfor det offentlige og private og følge med i utviklingen av barns oppvekstkår.

Barneombudet skal særlig:

- Ivareta barns interesser i forbindelse med planlegging og utredning på alle felter.
- Følge med på at lovgivning som skal verne om barns interesser blir fulgt, og om norsk rett og forvaltningspraksis er i samsvar med de forpliktelser Norge har etter FNs konvensjon om barnets rettigheter.

- Foreslå tiltak som kan styrke barns rettssikkerhet.
- Fremme forslag til tiltak som kan løse eller forebygge konflikter mellom barn og samfunn.
- Følge med om det gis tilstrekkelig informasjon til det offentlige og private om barns rettigheter, og tiltak de har behov for.

Om ombudet

Barneombudet er i Lov om barneombud av 6. mars 1981 og i instruks gitt et bredt ansvar for å fremme barn og unges interesser og rettigheter innen alle samfunnsområder. Loven pålegger ombudet å følge med på om norsk rett og forvaltningspraksis samsvarer med de forpliktelser Norge har etter FNs konvensjon om barns

rettigheter. Videre skal ombudet bidra til at hjelpetilbudet og det forebyggende arbeidet overfor utsatte barn og unge styrkes, og bidra til økt forståelse og kunnskap om barnebefolkningens rettigheter. Som talsperson for barn og unge søker barneombudet å omforme barn og unges erfaringer og kunnskap til politisk og praktisk handling. Gjennom høringer til Stortinget og regjeringen, innspill til lovforslag og debatt blant fagfolk og opinion, ønsker ombudet å virkeliggjøre FNs barnekonvensjon. Barneombudet vil særlig fokusere på samfunnets ansvar i forhold til utsatte barn og unge, blant annet innenfor barnevernet, det kriminalitetsforebyg-

gende arbeidet, utlendingsmyndighetenes arbeid, i skolesektoren og i helsesektoren. Barneombudet vil også bidra til å utvikle informasjon til, og kommunikasjon med barn og unge, slik at deres medvirkning i samfunnet blir reell. Videre vil barneombudet arbeide for en helhetlig og samordnet innsats for å bedre barn og unges oppvekstvilkår i kommunene, blant annet gjennom å bidra til at kunnskap om barn blir formidlet til alle som arbeider med barn.

Mer informasjon

<http://www.barneombudet.no>

MENNESKERETTIGHETER I OPPLÆRINGEN

Utdannings- og forskningsdepartementet

Opplæring i menneskerettighetene er forankret i læreplanverkets generelle del, læreplanverket for den 10-årige grunnskolen (L97) og i læreplanverket for videregående opplæring. Emner som angår menneskerettighetene, inngår i mange av fagene i grunnskolen og i videregående opplæring. Samlet gir læreplanene for fagene på alle trinn en bred basis for opplæring til likeverd, demokrati, toleranse og positiv sameksistens mellom individer, grupper og samfunn.

Mange unge utviser i dag et stort engasjement for samfunnsproblemer i vid forstand. «Nord-Sør-kunnskap» er et nasjonalt valgfag i videregående opplæring som setter vår egen historiske utvikling i perspektiv, og som kan skape større åpenhet for impulser fra andre kulturer. Fagets målsetting er å gi elevene innblikk i den globale makt- og ressursfordelingen i et Nord-Sør-perspektiv og gi opplæring om det sosiale og kulturelle mangfoldet i verden. «Menneskerettigheter» er et nytt nasjonalt valgfag i videregående opplæring fra skoleåret 2002/2003. Faget gir opplæring om menneskerettighetssituasjonen nasjonalt og globalt og om internasjonale dokumenter som er lagt til grunn for arbeidet i

internasjonale organer for å fremme og verne om menneskerettighetene. Målsettingen for faget er å engasjere, skape bevisste holdninger og oppfordre de unge til å ta del i samfunnsdebatten. Videre inngår tverrfaglige undervisningsemner om «Demokrati og menneskerettigheter» i flere av fagene i videregående opplæring.

Læringscenteret gjennomførte våren 2003 en begrenset kartlegging av arbeidet med menneskerettigheter i norske skoler. Kartleggingen viste blant annet at det i mange skoler foregår et omfattende arbeid med menneskerettigheter i fag eller som tverrfaglige opplegg. Kartleggingen viste at der hvor skolene deltar i et internasjonalt samarbeid er arbeidet med menneskerettigheter en naturlig del av undervisningen.

Læringscenteret har i 2003 satt i gang et arbeid med å utvikle en læringsressurs til skolene om Barnekonvensjonen. Læringsressursen bygger på erfaringer fra prosjektet «Livet under 18».

Mer informasjon

<http://ls.no>

<http://www.livetunder18.no>

BARN OG UNGES RETTIGHETER I ARBEIDSLIVET

Arbeids- og administrasjonsdepartementet

FNs konvensjon om barnets rettigheter

Artikkel 32: BARNEARBEID

Barnet har rett til å bli beskyttet mot økonomisk utnyttning i arbeid, og mot å utføre arbeid som kan svekke utdannings- eller utviklingsmulighetene.

Formål

Arbeidsmiljøloven kapittel IX og forskrift om barn og ungdom inneholder regler om vern av unge personer på arbeidsplassen. Hovedregelen etter loven er at barnarbeid er forbudt. Under forutsetning av at arbeidet ikke påvirker barnets sikkerhet, helse eller utvikling på en uheldig måte og ikke går utover skolegang, deltakelse i yrkesveiledning eller yrkesrettet opplæring, eller deres mulighet til å få utbytte av undervisning, kan barn som har fylt 13 år likevel utføre lett arbeid. På de samme vilkår kan barn som har fylt 14 år og fortsatt er skolepliktige, nyttes til arbeid som ledd i barnets skolegang eller i praktisk yrkesorientering. Barn som er 15 år eller skolepliktige kan utføre kulturelt, kunstnerisk, sportslig eller reklamemessig arbeid. Foreldrenes samtykke må imidlertid innhentes før barn under 15 år eller skolepliktige settes til arbeid.

Om arbeidsmiljøloven

Reglene om arbeid utført av barn og ungdom skal sikre at unge personer vernes mot økonomisk utnyttning og mot ethvert arbeid som kan skade deres sikkerhet, helse eller fysiske, psykiske, moralske eller sosiale utvikling, eller kan ha uheldig innvirkning på deres utdanning. For denne gruppen er det derfor egne regler om blant annet arbeidstid, nattarbeid, hvilepauser og fritid, risikovurdering og farlig arbeid. De generelle reglene i arbeidsmiljøloven og forskriftsverket gjelder i tillegg til

det som spesifikt er regulert for barn og ungdom i lovens kapittel IX og i forskriften om arbeid av barn og ungdom. Bestemmelsene om arbeid av barn og ungdom er av offentligrettslig art og håndheves av Arbeidstilsynet. Det er straffbart både for arbeidsgiver å sysselsette og for foreldre og foresatte å la barn eller ungdom under 18 år bli sysselsatt i strid med loven eller forskriften, jf. arbeidsmiljøloven §§ 85 og 88. Arbeidstilsynets arbeid i forhold til barn og ungdom består fortrinnsvis i å føre tilsyn med virksomheter som ansetter barn og ungdom, samt å veilede om regelverket på området. I tillegg behandles saker om forhåndssamtykke til at barn kan utføre kulturelt og liknende arbeid.

Mer informasjon

- Lov 4. februar 1977 nr. 4 om arbeidervern og arbeidsmiljø (arbeidsmiljøloven).
- Forskrift 30. april 1998 om arbeid av barn og ungdom.
- <http://www.arbeidstilsynet.no>
- <http://www.hmsetatene.no>
- Arbeidstilsynets svartjeneste: telefon 815 48 222
svartjenesten@arbeidstilsynet.dep.no
- LOs sommerpatrulje: telefon 8100 1999 (19. juni–2. august 2002), telefon 23 06 10 50 (ellers i året)
sommerpatruljen@loit.no

LIKESTILLING MELLOM JENTER OG GUTTER

Barne- og familiedepartementet

FNs konvensjon om barnets rettigheter

Artikkel 2: INGEN DISKRIMINERING

Konvensjonens rettigheter gjelder for alle barn uten forskjellsbehandling og uten hensyn til barnet og dets foreldres rase, farge, kjønn, språk, religion, opprinnelse, eiendom, funksjonshemming eller oppfatninger. Staten skal sørge for at ingen diskrimineres

I et samfunn som vektlegger demokrati og likestilling mellom kjønnene har alle sektorer et ansvar for å integrere likestillingsperspektivet i sin virksomhet. Likestillingslovens §1a fastslår at både offentlige myndigheter og arbeidsgivere skal arbeide aktivt, målrettet og planmessig for likestilling mellom kjønnene på alle samfunnsområder. Det betyr at også skoler og barnehager er pålagt dette.

Når det gjelder barn og unges kunnskap om likestil-

ling er det store mangler. Vi vet ikke om samfunnets institusjoner som barnehager og skoler, eller andre organisasjoner eller etater som omfatter mange barn og unge, rent faktisk fungerer som arenaer for likestilling. Det vil derfor være en oppgave for Barne- og familiedepartementet i samarbeid med primært Utdannings- og forskningsdepartementet å arbeide for større kunnskap og bevissthet om kjønns sosialisering i det offentlige rom. I dette perspektivet ligger også det faktum at det

barn eventuelt teoretisk lærer om likestilling i barnehager og skoler motvirkes av det faktum at de stort sett omgås kvinner. Den praktiske læringen blir at det er kvinner som arbeider med barn. Det er riktig å si at barn har rett til å oppleve og omgås både menn og kvinner i den del en av oppveksten som skjer i det offentlige rom. Både Barne- og familiedepartementet og Utdannings- og forskningsdepartementet vil derfor fortsatt iverksette tiltak for å få flere menn til å arbeide i barnehage og skole. I februar 2004 vil det bli utgitt en bok på Cappelen forlag i samarbeid med Nordisk Ministerråd til bruk for arbeid med likestilling i barnehage og skole; «Nye gutter og jenter – ny pedagogikk?» Det vil bli iverksatt en handlingsplan for likestilling i barnehagen 2004–2007. Den omfatter to temaer: videreføring av arbeidet for å få flere menn i barnehagen og utvikling av en likestillingsrettet pedagogisk virksomhet i barnehagene. Fylkesmennesenes arbeid for rekruttering av flere menn skal styrkes, og Barne- og familiedepartementet vil bidra i informasjonsvirksomheten. Høgskolen i Oslo har kartlagt forskning, undervisning og utviklingsarbeider om kjønn og likestilling i barnehagene (HiO-rapport 2003, nr. 19). Med utgangspunkt i rapporten vil departementet vurdere å iverksette forsøksprosjekter for økt likestillingsarbeid i barnehagene.

Likestilling i grunnskole, videregående opplæring og voksenopplæring

Utdannings- og forskningsdepartementet
og Læringscenteret

Opplæring og utdanning i grunnskolen, videregående opplæring og voksenopplæring skal praktisere og virkeliggjøre likestilling og fellesskap mellom kjønnene. Målet med likestillingsarbeidet er ikke å beskytte det ene kjønn, men å gi begge kjønn økt selvtillit, rett til å være seg selv, få like vilkår og de samme muligheter – på tross av nettopp kjønn. Innhold og organisering, læremidler og arbeidsformer skal derfor ivareta jenters og gutters læring like godt, slik at de får lik fordeling av oppmerksomhet, samt like krevende oppgaver og utfordringer. Opplæringen må:

- tydeliggjøre at begge kjønn har lik rett og plikt til å delta i utformingen av samfunnsutviklingen og til å ta ansvar for beslutningene
  - tydeliggjøre årsaker til, former for og virkninger av kjønnsdiskriminering
  - stimulere og forberede jenter og gutter for valg av videre opplæring som gir grunnlag for økt likestilling i yrkesvalg
  - legge til rette for at gutter og jenter til enhver tid får like muligheter til å ta del på nye utviklingsområder
- Prioriterte områder innenfor arbeidet med likestilling innen opplæring og utdanning er å motvirke skjev kjønnsfordeling i fagene matematikk og naturfag, vurdere jenter og gutters bruk av IKT og motvirke den skjeve kjønnsfordelingen innen utdannings- og yrkesvalg. Det er også et viktig likestillingspolitisk mål å få flere menn til å velge skolen som arbeidsplass. Oppfølging av likestillingsveiledningen «Kjekk og pen», utgitt i 2001, gjelder blant annet utvikling av undervisningsmaterieell om ungdom, film og likestilling.

Det er særlig tre utfordringer som er sentrale i det videre likestillingsarbeid og innen høyere utdanning:

- å øke andelen kvinner i disipliner og på fagområder med få kvinner, særlig naturvitenskap og teknologi
- å øke andelen kvinner i faste vitenskapelige stillinger, også toppstillinger
- å øke andelen menn som tar lærerutdanningene

Mer informasjon

- Informasjon om menn i barnehager, på nettstedet <http://www.mibnett.no>.
- HiO-rapport 2003 nr 19, av Nina Rossholt: Forskning om barnehager og i førskolelærerutdanning i et kjønns- likestillings- og diskursperspektiv. Kunnskapsstatus og forslag til tiltak.
- «Likestilt» – Utdannings og forskningsdepartementets likestillingsblad: <http://www.odin.dep.no>.
- «Kjekk og pen» er en veileder i arbeid med likestilling i grunnskole, videregående opplæring og voksenopplæring. Veiledningen finnes som trykksak, og er også lagt inn på Skolenettet: <http://skolenettet.ls.no>.
- Brosjyren «Ett klikk og du er hekta» handler om bruk av IKT og er rettet mot jenter i grunnskolen: <http://www.odin.dep.no>.
- Rapport fra idedugnad om menn i skolen: «La menn være menn – Hvordan rekruttere flere menn til skolen?» <http://www.dep.no/ufd>.
- Veiledningen «Bevisste utdanningsvalg» rettet mot lærere på ungdomstrinnet og i videregående opplæring finnes i trykt utgave og ligger også på nettsiden <http://buv.ls.no>.
- Undervisningsmaterieell rettet mot lærere på ungdomstrinnet og i videregående opplæring og omhandler Ungdom, film og likestilling. Lanseres av Læringscenteret i januar 2004 (<http://ls.no>).

1.2 Styrke barn og ungdoms deltakelse og innflytelse i samfunnet

FNs konvensjon om barnets rettigheter

Artikkel 12: Å SI SIN MENING OG BLI HØRT

Barnet har rett til å si sin mening i alt som vedrører det og barnets meninger skal tillegges vekt.

Barn og ungdom må få større innflytelse i dagens samfunn. De deltar i for liten grad i utforming av politikk på en rekke samfunnsområder. Dersom vi skal forme et samfunn som er godt for alle er det viktig at samfunnet i større grad nyttiggjør seg av de ressurser og den kompetanse som barn og ungdom sitter inne med. Å styrke og videreutvikle arbeidet med ungdoms deltakelse og innflytelse er viktig for demokratiutviklingen.

Regjeringen ser det som viktig at barn og ungdom får muligheter til aktiv deltakelse og medvirkning i utforming og gjennomføring av barne- og ungdomspolitikken på alle forvaltningsnivåer. Omlag tre fjerdedeler av landets kommuner har opprettet et innflytelsesorgan for barn og ungdom; barne- og ungdomsråd, ungdommens kommunestyre e.l. I 8 fylker er det opprettet ungdommens fylkesting. Til tross for at de fleste kommuner har opprettet et innflytelsesorgan for barn og ungdom, er det langt fram til at alle barn og ungdom blir hørt i alle saker som angår dem i kommunene.

De frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene gjør et omfattende arbeid for og med barn og unge på mange ulike områder. Organisasjonene gir barn og unge muligheten til å dyrke egne interesser og fellesskap innenfor demokratiske rammer. Barne- og ungdomsorganisasjonene er viktige talerør for barn og unges interesser og en sentral aktør i barne- og ungdomspolitikken.

Elevmedvirkning er et viktig prinsipp for all læring i skolen. Økt engasjement og styrket elevmedvirkning er i tråd med læreplanverket etter reformene på 1990-tallet, både for grunnskolen og videregående opplæring. Elevdemokrati, ansvar for egen læring og medansvar fra elevenes side skal stå sentralt på alle trinn. Det er et mål at alle landets kommuner legger opp et systematisk arbeid for å sikre barn og ungdom mer aktiv deltakelse og innflytelse i skolen, i fritiden, i nærmiljøet og gjennom deltakelse i samfunnsdebatten generelt.

STØTTE TIL FRIVILLIGE BARNE- OG UNGDOMSORGANISASJONER

FNs konvensjon om barnets rettigheter
Artikkel 15: ORGANISASJONSFRIHET
Barnet har rett til organisasjons- og forsamlingsfrihet

Tilskudd til landsomfattende, frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner

Barne- og familiedepartementet,
 kap. 857, post 70 (i 1000 kroner):

Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
60 075	70 274	72 974

Formål

Barne- og familiedepartementet gir tilskudd til det sentrale arbeidet i landsomfattende, frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner. Formålet med tilskuddsordningene er å legge til rette for barns og ungdoms deltakelse i barne- og ungdomsorganisasjonene. Tilskuddsordningene skal stimulere organisasjonene til engasjement og medansvar nasjonalt og/eller internasjonalt, og sikre organisasjonene som arena for medbestemmelse og demokrati.

Om tilskuddsordningene

Tilskuddsordningen reguleres av forskrift om tilskudd til frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner av 16. desember 2002. Det gis nasjonal og internasjonal grunnstøtte. Rundt 90 prosent av tilskuddet går til den nasjonale grunnstøtten. Ordningen forvaltes av Fordelingsutvalget, som har sekretariat i Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen (BUFA). Søknadsfrist for grunnstøtte er 1. september året før tilskuddsåret.

I tillegg gir Barne- og familiedepartementet driftstilskudd til Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner, Ungdom & Fritid og Funksjonshem-

medes Fellesorganisasjons Ungdom. Disse tilskuddene forvaltes av Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen (BUFA).

Mer informasjon

Informasjon om tilskuddsordningene, regelverket og søknadsskjema fås ved henvendelse til Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen (BUFA):

- <http://www.bufa.no>
- <http://www.fordelingsutvalget.no>

Tilskudd til de partipolitiske ungdomsorganisasjonene

Arbeids- og administrasjonsdepartementet,
 kap. 1530, post 76 (i 1000 kroner):

Regnskap 2002:	Samlet budsjett 2003:	Budsjett 2004:
5 700	5 700	5 700

Om tilskuddsordningen

Den statlige støtten til de politiske partier bevilges over kap. 1530 Arbeids- og administrasjonsdepartementet. Post 76 er tilskudd til de politiske partiers sentrale ungdomsorganisasjoner. Bevilgningen fordeles forholdsmessig etter partienes sentrale organisasjoners stemmetall ved siste stortingsvalg. For 2004 legges resultatet av Stortingsvalget 2001 til grunn for fordelingen til ungdomsorganisasjonene.

BARN OG UNGDOMS DELTAKELSE OG INNFLYTELSE I LOKALSAMFUNNET

Kommunal planlegging for og med barn og ungdom

Miljøverndepartementet har et hovedansvar for den planfaglige oppfølgingen og Barne- og familiedepartementet for den barnefaglige.

Formål

I 1989 ble to viktige reformer for barn og unges interesser i samfunnsplanleggingen gjennomført. Rikspolitiske retningslinjer for å styrke barn og unges interesser i planleggingen ble gitt ved kongelig resolusjon 1. september 1989. En rekke endringer i plan- og bygningsloven ble vedtatt med virkning fra 1. juli 1989, og det ble tatt inn en bestemmelse om at kommunestyret har plikt til å utpeke en barnerepresentant.

Om rikspolitiske retningslinjer for barn og unge

De rikspolitiske retningslinjene for å styrke barn og unges interesser i planleggingen skal:

- Synliggjøre og styrke barn og unges interesser i all planlegging og byggesaksbehandling etter plan- og bygningsloven.
- Gi kommunene bedre grunnlag for å integrere og ivareta barn og unges interesser i sin løpende planlegging og byggesaksbehandling.
- Gi et grunnlag for å vurdere saker der barn og unges interesser kommer i konflikt med andre hensyn/interesser.

I retningslinjene stilles det en rekke krav til den kommunale planprosessen og til fysisk utforming. Det er stilt krav om at kommunen skal organisere planprosessen slik at synspunkter som gjelder barn og unge som berørt part kommer fram, og at ulike grupper barn og unge selv gis anledning til å delta. Kommunene skal foreta en samlet vurdering av barn og unges oppvekstmiljø for å innarbeide mål og tiltak i kommuneplanarbeidet.

Om barnerepresentantordningen

Ordningen med barnerepresentant er hjemlet i plan- og bygningsloven § 9-1: «Kommunestyret skal peke ut en etatssjef eller annen tjenestemann som skal ha særlig ansvar for å ivareta barns interesser når det faste planutvalget etter denne paragraf utarbeider og behandler forslag til planer.»

I arbeidet med å legge til rette for bedre kommunal praksis på dette viktige feltet vil regjeringen styrke innsatsen for å sikre at kommunene oppfyller sin plikt i forhold til oppnevning av barnerepresentant til det faste planutvalget. Dette vil skje ved at relevante etater på fylkesnivå får et økt ansvar for å følge opp «sine» kommuner.

Mer informasjon

- Rundskriv T-4/98 «Barn og planlegging».
- Veiledere i kommunal arealplanlegging (T-1225).
- Veilederne er også utgitt på CD-ROM.
- Regulerings- og bebyggelsesplaner (T-1226).
- Internettside med informasjon om barn og ungdoms rettigheter og om barnerepresentanten (<http://www.dirnat.no/bu/>).
- Rundskriv T-2/98, utgitt av Miljøverndepartementet.

Samarbeidspartnere: Sosialdepartementet, Helsedepartementet, Utdannings- og forskningsdepartementet, Kultur- og kirkedepartementet, Samferdselsdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet, fylkeskommunene og fylkesmennene.

Ungdom og demokrati

Kommunal- og regionaldepartementet

Ungdom har lavere valgdeltakelse og deltar i mindre grad i kommunalt folkevalgte organer enn andre grupper. Barn og ungdomsgrupper som ikke har stemmerett har heller ikke muligheter til å delta i kommunepolitikken som representanter i kommunestyre eller formannskap. Dette kan bety at barn og unges interesser ikke blir godt nok ivaretatt i kommunenes politiske organer. For å sikre barn og unges deltakelse i kommunen har det i flere kommuner blitt iverksatt tiltak. En type tiltak har vært etablering av barn og unges kommunestyre eller fylkesting. En annen type tiltak har vært opprettelse av kommunale ungdomsråd. Kommuner og fylkeskommuner har anledning til å la ungdom bli medlemmer i kommunale utvalg.

Kommunal- og regionaldepartementet har støttet flere kommuner som har arbeidet med ungdom og deltakelse. Blant annet prosjekt knyttet til valgdeltakelse blant førstegangsvelgere. Bak prosjektet står Ungdommens fylkesting i Nordland, Elevorganisasjonene i videregående skoler, Kommunenes Sentralforbund, Fylkesmannen i Nordland og Nordland fylkeskommune. Mål for prosjektet er å høyne den generelle interessen for deltakelse i lokaldemokratiske prosesser. Det primære målet er å stimulere valgdeltakelsen ved kommune- og fylkeskommunevalget blant førstegangsvelgere i den videregående skolen, og å stanse nedgangen i valgdeltakelsen i den aktuelle gruppen.

Departementet har videre bidratt til forskningspro-

sjekter om ungdoms politiske deltakelse, og støttet et prosjekt i Vestfold fylkeskommune for barn og unges deltakelse i planlegging.

Deltakelse og innflytelse i skole og opplæring

Utdannings- og forskningsdepartementet

Elever i grunnskolen og i videregående opplæring skal få opplæring i deltakelse og innflytelse i samfunnet gjennom å lære om demokrati og viktige samfunns-spørsmål og få opplæring i elevdemokrati gjennom innflytelse og medvirkning i opplæringen. Den internasjonale demokratiundersøkelsen «Civic Education Study», som gjennomføres for 9. klassinger i grunnskolen og 2. klasse i videregående skole, kartlegger elevenes deltakelse og oppfatning av å ha innflytelse, ble avsluttet 1. januar 2004. Skoleårene 2001–2002 og 2002–2003 er det gjennomført undersøkelser i Elevinspektørene, som er en brukerundersøkelse for elever på internett. En dataanalyse av materialet viser at medbestemmelse er en vesentlig faktor for trivsel, motivasjon, engasjement og oppfatning av økt læringsutbytte. Det ser ut til at elevene opplevde en reduksjon i muligheten for å medvirke i sin egen opplæring sammenliknet med 2001. En analyse av Elevinspektørene som baserer seg på data-

materialet for 2002, gir informasjon om mulige årsaker og sammenhenger. Den kan bestilles fra Læringscenteret som publikasjon nr. 7/03 på e-post: bestilling@ls.no. Informasjon om bearbejdede resultater om hver skole vil bli tilgjengelig på nettadressen Skoleporten.no fra våren 2004.

Innenfor det nettbaserte undervisningsprogrammet Nettverk for miljølære finnes en rekke veiledninger for hvordan elever, som del av sin opplæring, kan få innflytelse i kommunal planlegging og arealutnytting.

Mer informasjon

- <http://ressursbanken.ls.no/>
- <http://www.ls.no>
- <http://www.ils.uio.no/forskning/Civic>
- <http://www.elevinspektorene.no>
- <http://miljolare.no>
- <http://skoleporten.no/>
- <http://skolenettet.ls.no/>

Samarbeidspartner: Læringscenteret.

FNs konvensjon om barnets rettigheter **Artikkel 13: FÅ OG GI INFORMASJON**

Barnet har rett til ytringsfrihet, til å søke, motta og meddele opplysninger og ideer av alle slag og på alle måter.

MEDIER, IKT OG OFFENTLIG INFORMASJON TIL BARN OG UNGDOM

FNs konvensjon om barnets rettigheter **Artikkel 17: MASSEMEDIA**

Staten skal sikre barn tilgang til informasjon fra et mangfold av nasjonale og internasjonale kilder. Staten skal oppmuntre massemedia og forleggere til å spre informasjon som skaper forståelse, kunnskap, sosiale ferdigheter og velvære, til å lage eget barnestoff, også for minoritetsbarn. Staten skal beskytte barna mot skadelig informasjon.

Ungdom befinner seg i en periode av livet preget av valg og endring. De skal velge utdanningsløp, sikte seg inn på arbeidsmarkedet, flytte for seg selv og etablere seg i egen bolig. Det er en lang rekke beslutninger som skal tas, valgfriheten er stor, og det er viktig med god informasjon for å kunne gjøre riktige valg.

Det er et mål for regjeringen å sikre alle barn og unge et godt og allsidig informasjonstilbud. Dette er

viktig så vel i barne- og ungdomspolitikken som i politikken for utvikling av informasjons- og kommunikasjonsteknologi, IKT. Det er et politisk mål at ny informasjons- og kommunikasjonsteknologi skal komme alle landets innbyggere til gode, også barn og ungdom.

Medier er en naturlig del av barn og ungdoms oppvekst. Først og fremst representerer medieutviklingen muligheter, men også utfordringer som det er riktig og

viktig at voksensamfunnet tar grep om. Barn og unge skal sikres tilgang til gode medietilbud, deres behov for informasjon og yringsmuligheter skal ivaretas og de skal beskyttes mot skadelig medieinnhold.

Ung.no

Barne- og familiedepartementet

Det er behov for en samlet strategi for offentlig informasjon overfor ungdom. Magasinet UNG, som har kommet ut i ti år, og som har blitt gitt til alle i niende- og tiende klasse, ble avviklet som papirmagasin fra 2002. Papirmagasinet Ung har blitt erstattet av nettbaserte informasjonsorganet ung.no, som åpnet i februar 2003. Ung.no tilbyr alle ungdommer informasjon om deres rettigheter, plikter og muligheter. Nettstedet www.ung.no, som Barne- ungdoms og familieforvaltningen (BUFA) har ansvaret for, er en viktig del av regjeringens helhetlige informasjonsarbeid rettet mot barn og unge. Ung.no vil bli videreutviklet og markedsført. Departementet vil også samarbeide med aktuelle instanser om videreutvikling av det offentlige informasjonsarbeidet rettet mot barn og unge.

Mer informasjon

<http://www.ung.no>

Tiltaksplan – Barn, unge og Internett

Barne- og familiedepartementet

Internettets internasjonale utbredelse og funksjonsmåte gjør det nødvendig med internasjonalt samarbeid. Barne- og familiedepartementet deltar i det interdepartementale samarbeidet om Norges engasjement i EUs handlingsplan for sikrere bruk av Internett.

Barne- og familiedepartementet la høsten 2001 fram tiltaksplanen Barn, unge og Internett. Planen legger vekt på trygg bruk av Internett i skolen og i hjemmene, og gjennomføres i samarbeid med berørte departementer og bransjeorganisasjoner.

Departementet vil i 2004 konsentrere seg om å videreføre arbeidet med å gi barn, ungdom og foreldre opplysning og veiledning om trygg bruk av Internett. Dette vil skje gjennom oppfølging av tiltaksplanen Barn, unge og Internett, og gjennom vår rolle i det EU-støttede opplysningsprosjektet Safety, Awareness, Facts and Tools (SAFT). Nettstedet www.saftonline.no, som ble åpnet i 2003, vil videreutvikles, slik at brukerne sikres oppdatert og faglig solid informasjon og veiledning om

trygg og nyttig bruk av Internett for barn, unge og familier. SAFT-portalen har også et tipsskjema for registrering av barneporno og annet ulovlig innhold på Internett. Denne tjenesten er koplet direkte til KRIPOS sin tipstjeneste for registrering av barnepornografi og seksuelle overgrep mot barn.

Mer informasjon

- <http://www.saftonline.no>
- <http://www.saftonline.org>

Tiltak mot voldelige dataspill

Barne- og familiedepartementet, Kultur- og kirke departementet og Justisdepartementet

I 2003 trådte den nye europeiske merkeordningen for dataspill i kraft (PEGI). Barne- og familiedepartementet vil, i samarbeid med Kultur- og kirke departementet og Justisdepartementet, bidra til å sikre at intensjonene bak spillbransjens egen merkeordning overholdes. En konsesjonsordning og eventuelle endringer i straffeloven vil bli vurdert for å regulere detaljsetningen av dataspill.

Mer informasjon

<http://www.pegi.info>

Skolenettet – skoleportal mot Internett – og andre nettstedet om opplæring

Utdannings- og forskningsdepartementet

Om Skolenettet

Skolenettet er en Internett-portal for grunnskolen og videregående opplæring. Målet er å gjøre det lettere for skolen å ta i bruk fordelene som ligger i å bruke ny teknologi. Skolenettet inneholder nyheter, læreplaner og fagstoff. I tillegg er det rundt 7000 pekere til andre Internett-ressurser, som alle er gjennomgått av fagpersoner og ordnet etter tema/fagtilhørighet. Skolenettet samarbeider med ulike organisasjoner om tema som er relevant for skole og læring. Skolenettet omfatter Skolepost, Skolesekk og Skolestue, hvor elever og lærere kan kommunisere, lagre og utveksle egne ressurser i lukkede områder. Målgruppa er elever, lærere og andre ansatte i skolen og elevenes foresatte.

Læringscenterets satsing på sikker bruk av Internett for barn er lagt til nettstedene «Etikk og jus» på Skolenettet og på Skolenettets IKT-sider. Siden 2000 er

det gjennom nasjonale satsinger og EU-prosjektet dot.SAFE utviklet nettjenester, hefter, informasjonsbrosjyrer, plakater og veiledninger, som er sendt ut til alle landets skoler og er tilgjengelig på Internett. Lærings-senterets samarbeid i 2003 med Statens filmtilsyn og prosjektet SAFT (Safety, Awerness, Facts and Tools) ved Universitetet i Oslo, Avdeling for forvaltningsinformatikk, vil føres videre i 2004. Prosjektet SAFT setter fokus på personopplysninger, personvern og innsynsrett, og har ungdomsskoleelever som målgruppe. Prosjektet er ment å føre fram til et undervisningsopplegg som vil bli gjort tilgjengelig for alle landets skoler.

Nettstedet YOU er et nettbasert informasjonsverktøy for ungdom i grunnskolen og videregående opplæring om utdannings- og yrkesvalg.

Mer informasjon

- <http://skolenettet.ls.no/>
- <http://you.ls.no/>
- http://skolenettet.no/etikk_jus/
- <http://www.skolenettet.no/ikt>
- <http://www.saftonline.org>
- <http://www.saftonline.no>
- <http://www.afin.uio.no>
- http://dotsafe.eun.org/eun.org2/eun/index_dotsafe.cfm
- http://www.eun.org/eun.org2/eun/pdf_files/analysis.PDF

Samarbeidspart: Læringscenteret.

Skolebibliotek

Utdannings- og forskningsdepartementet

Gjennom skolebibliotekene skal alle barn og unge ha tilgang til litteratur og andre medier til bruk i læringsarbeidet på skolen eller til bruk i fritiden. Regjeringens tiltaksplan Gi rom for lesing! Strategi for stimulering av leselyst og leseferdigheter 2003–2007, ble lansert på Verdens bokdag 23. april 2003. For inneværende budsjettår er det bevilget 20 millioner kroner til kompetanseutvikling i bruk av skolebibliotek og stimulering av leselyst. I tillegg kommer midler til formidling av litteratur gjennom Den kulturelle skolesekken (se kap 4.1). Samarbeid mellom skole- og folkebibliotek inngår som del av tiltaksplanen. Læringscenteret har ansvar for iverksetting av tiltaksplanen.

Veiledningsheftet Skolebibliotek i grunnskole og videregående opplæring – Utfordringer og tiltak er sendt alle skoler og offentlige bibliotek og er tilgjengelig på Læringscenterets nettsted. På Skolenettet driftes en egen hjemmeside for skolebibliotek, som er rettet mot lærere og skolebibliotekarere.

Publikasjonen Bruk skolebiblioteket har en rekke praktiske eksempler på hvordan bruk av skolebibliotek kan gå inn i skolens opplæring i fag og prosjekter. Læringscenteret har videre utarbeidet Hjertebank for et aktivt skolebibliotek, en eksempelsamling fra 13 grunnskoler og videregående skoler i bruk av skolebibliotek.

Læringscenteret arrangerer møter og seminarer med forskjellige aktører i skolebiblioteksammenheng.

Mer informasjon

- <http://ls.no>
- <http://skolenettet.ls.no>

Samarbeidspartner: Læringscenteret.

ØKT BEVISSTHET OM FORBRUK, LIVSSTIL OG VERDIER

Opplæring i forbrukerspørsmål og mediebruk

Barne- og familiedepartementet og
Utdannings- og forskningsdepartementet

Formål

I læreplanverket for grunnskolen er det et mål om at elevene skal gis kunnskap og ferdigheter slik at de kan opptre som bevisste og selvstendige forbrukere. Opplæringen skal omhandle generelle rettigheter og forpliktelser man har som forbruker, hvordan man henter inn og vurderer informasjon – herunder reklame, og hvordan man kan holde oversikt i sin personlige økonomi.

Om opplæringen

Undervisning i forbrukeremner skal gi elevene kompetanse og bidra til å danne holdninger, slik at elevene rustes til å møte hverdagen som forbrukere. Barne- og familiedepartementet driver i samarbeid med Forbrukerrådet, og i samråd med undervisningsmyndighetene, et prosjekt for å styrke forbrukeremnene i undervisningen både i grunnskolen og videregående opplæring. Innsatsen i 2004 vil blant annet være:

- å styrke forbrukeremnene i lærerutdanningen
- etterutdanning av lærere
- å utvikle og samordne materiell og læremidler
- utvikle og formidle informasjons- og diskusjonsopplegg for foreldre
- verdidebatt i skole og barnehage
- utvidet internasjonalt samarbeid på feltet

Arbeidet med å styrke forbrukerundervisningen inngår som et viktig ledd i departementets tiltaksplan Nei til kommersielt press mot barn og unge – jfr. eget punkt nedenfor.

Samarbeidspartner: Læringscenteret.

Tiltaksplan mot kommersielt press mot barn og unge

Barne- og familiedepartementet

Barn og unges oppvekst preges av økende kommersialisering og kjøpepress. Forbruk er i ferd med å bli et grunntema og en sentral verdi i barndommen og ungdomstiden. Gjennom reklame og markedsføring bidrar annonsører, reklamebransjen og media til å påvirke de unges forbruk, men også deres holdninger mer generelt, herunder forholdet til kropp og utseende.

Målet med departementets tiltaksplan, Nei til kommersielt press mot barn og unge – Tiltaksplan, som ble lansert i april 2003, er å redusere det kommersielle presset, og å bevisstgjøre barn og foreldre slik at de blir bedre i stand til å møte den påvirkning de utsettes for. På den ene side er det behov for å definere og avgrense hvilke av reklamens former og uttrykksmåter som samfunnet ikke vil akseptere overfor mindreårige. På den annen side er det utfordringer knyttet til konsekvensene av den økende mengden av kommersiell påvirkning.

Barne- og familiedepartementet beskriver i planen en tredelt strategi:

1. Få i gang dialog med annonsører, reklamebransjen, media og relevante organisasjoner med sikte på å skape debatt, holdninger og retningslinjer når det gjelder påvirkning av mindreårige. Punktet følges opp i nært samarbeid med Forbrukerombudet.
2. Utvikle læremidler, samt fremme informasjon og undervisning rettet mot barn og unge om reklamens påvirkning og idealer. Dette tiltaket bygger på et mangeårig samarbeid med Forbrukerrådet og utdanningssektoren om å styrke undervisningen i forbrukeremner i skolen.
3. Vurdere relevant regelverk i forhold til kommersiell påvirkning av barn og unge. Sentralt i denne sammenheng står markedsføringsloven og det pågående arbeid i EU med å etablere et felles rammedirektiv om «fair commercial practices».

Mer informasjon

<http://odin.dep.no/bfd>

1.3 Samordnet satsing mot vold, mobbing, kriminalitet, rus og rasisme

Regjeringen vil styrke og videreutvikle arbeidet på området gjennom en helhetlig satsing. Det langsiktige arbeidet med hovedvekt på forebyggende og holdningsskapende arbeid er viktig. For å få til den nødvendige satsingen er det behov for bedre samarbeid mellom lokale og sentrale myndigheter, og mellom etater og tjenester lokalt. Samtidig er det viktig å trekke barn og ungdom, foreldre og frivillige organisasjoner aktivt inn i arbeidet. De positive oppvekstkårene som de fleste barn og ungdommer opplever, må styrkes for å kunne fange opp og inkludere flere av dem som er i faresonen eller faller utenfor. Regjeringen vil i 2004 gi arbeidet med å skape et forpliktende grunnlag for samarbeid mellom rettshåndhevere, hjelpeapparat, foreldre og den unge selv høy prioritet.

En viktig forutsetning for å forhindre problematferd blant barn og ungdom er foreldrenes evne til omsorg og oppdragelse. Mange foreldre finner denne oppgaven vanskelig og har behov for å kunne støtte seg til andre. Det kan være skole og lærere, pedagogisk-psykologisk tjeneste, barnevern, politi, ungdomsarbeidere, frivillige organisasjoner eller naboer og slektninger. Foreldrenettverk og foreldreveiledning er et virkemiddel som kan styrke foreldrene i oppdragergjeringen.

Skolen er en viktig arena for holdningsskapende arbeid og forebygging når det gjelder arbeid mot vold, mobbing, kriminalitet, rus og rasisme. Lærere, elever og foresatte må i fellesskap ta fatt i problemene. Arbeidet med å skape et godt lærings- og oppvekstmiljø i skolen avhenger av et styrket samarbeid mellom skolen, foreldre/foresatte, pedagogisk-psykologisk tjeneste, skolehelsetjenesten, barnevernet og andre etater, og med nærmiljøet. Innsats og engasjement fra elevene må også stå sentralt. I 2002–2004 er Manifest mot mobbing viet særlig oppmerksomhet. Regjeringen vil styrke det rusforebyggende arbeidet rettet mot unge og foreldregenerasjonen, og har i den sammenheng lagt fram en handlingsplan mot rusmiddelproblemer.

Forebygging og bekjempelse av kriminalitet er blant myndighetenes viktigste oppgaver. Gode oppvekst- og levekår og levende lokalmiljøer der barn og unge tidlig får positive utfordringer er en viktig forutsetning for å redusere kriminaliteten. Erfaringer viser at barn og ungdoms aktivitet og engasjement i det forebyggende arbeidet virker positivt i ungdomsmiljøene. Ansvarliggjøring av barn og ungdom er et signal om at de tas på alvor. Det er derfor en utfordring å involvere alle grupper av barn og ungdom i arbeidet med å skape gode barne- og ungdomsmiljøer lokalt.

Arbeidet for toleranse og mot rasisme er sentralt for regjeringen. Alle mennesker er likeverdige og skal respekteres og behandles deretter, uavhengig av kjønn, alder, religion, etnisk tilhørighet, hudfarge, funksjonsdyktighet og seksuell legning. Det er et mål for regjeringen å arbeide mot alle former for rasisme og diskriminering. Regjeringen har lagt fram en handlingsplan mot rasisme og diskriminering for perioden 2002–2006.

UTVIKLINGSPROGRAM FOR STYRKING AV OPPVEKSTMILJØET

Barne- og familiedepartementet,
kap. 857, post 72 (i 1000 kroner) *

Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
5 860	5 165	5 165

* Merknad: Midlene på posten benyttes også til støtteordningen til ungdomssatsing i distriktene (se kapittel 4.1).

Formål

Som et ledd i arbeidet med å bedre oppvekstmiljøet ble det høsten 1998 igangsatt et utviklingsprogram for styrking av oppvekstmiljøet. Målet er å styrke og videreutvikle de lokale oppvekstmiljøene gjennom et bredt samarbeid mellom offentlige og frivillige krefter. Å bedre barn og ungdom sine muligheter til deltakelse, med-

virkning og mestring står sentralt. Samtidig skal innsatsen mot vold, mobbing, rus, kriminalitet og rasisme i barne- og ungdomsmiljøene styrkes.

Om utviklingsprogrammet

Utviklingsprogrammet gjennomføres i utvalgte kommuner. Ti kommuner deltok i programmet i den første tre-

års perioden (Kristiansand, Tromsø, Drammen, Sandnes, Bøler bydel i Oslo, Stord, Lørenskog, Tjeldsund, Eidskog og Tana). Høsten 2001 ble åtte nye kommuner valgt ut til å delta i en ny tre-års periode (Skedsmo, Fauske, Time, Nedre Eiker, Askim, Verdal, Kautokeino og Lillesand). I 2004 vil det ble valgt ut nye kommuner til å delta i programmet.

Midlene som tildeles kommunene skal nyttes til innsats og arbeid for å bedre oppvekstmiljøet for barn og ungdom. Fra Barne- og familiedepartementets side fremheves betydningen av at arbeidet planlegges og gjennomføres i samråd med ungdom, foreldre og frivillige orga-

nisasjoner – og at det legges opp til et godt tverrsektorielt samarbeid mellom ulike etater og tjenester.

Mer informasjon

I forbindelse med oppstart av programmet utgav Barne- og familiedepartementet rundskrivet «Om styrking av oppvekstmiljøet for barn og ungdom» i februar 1999 (bestillingsnummer Q-9/99). Høsten 2002 utgav Norsk institutt for by- og regionforskning en erfaringssamling fra arbeidet i de 10 kommunene som deltok i programmet sine første tre-års periode. Mer informasjon finnes på Internett: <http://odin.dep.no/bfd>

HOLDNINGSSKAPENDE ARBEID I SKOLE OG OPPLÆRING

Endring i opplæringsloven

Utdannings- og forskningsdepartementet

Opplæringsloven kapittel 9a om skolemiljø trådte i kraft 1. april 2003. De nye bestemmelsene slår fast at «alle elever i grunnskolar og vidaregåande skolar har rett til eit godt fysisk og psykososialt miljø som fremjar helse, trivsel og læring», jf. § 9a-1. Elevene og foreldrene får en større grad av brukermedvirkning, og skolene får tydeligere plikter, særlig når det gjelder det psykososiale miljøet.

Kapittel 9a gir elevene og foreldrene bedre mulighet til å påvirke miljøet:

- Skolen får en plikt til å holde elevrådet, forelderådet og andre organer der elevene og foreldrene er representerte, løpende underrettet om alle forhold som har vesentlig betydning for skolemiljøet. Organene får rett til å uttale seg.
- Elevene og foreldrene skal være med å utforme og delta i det systematiske helse-, miljø- og sikkerhetsarbeidet ved skolen.
- Elevrådet kan oppnevne egne skolemiljørepresentanter, som skal fungere som talspersoner for elevene i skolemiljø saker. Skolemiljørepresentantene får møte- og talerett i arbeidsmiljøutvalget når utvalget behandler saker som angår elevenes skolemiljø.

Mer informasjon

- Opplæringsloven
- Utdannings- og forskningsdepartementet: Veileder til opplæringslovens kapittel 9 A - Elevenes skolemiljø: <http://www.dep.no/ufd>.

Samarbeidspartner: Læringscenteret.

Arbeid for et trygt og stimulerende lærings- og oppvekstmiljø

Utdannings- og forskningsdepartementet

Formål

Målet er å oppnå et skole- og opplæringsmiljø som i størst mulig grad er preget av mestring, trivsel og motivasjon, uten mobbing og med redusert problematferd. Opplæringen skal bidra til mestring og være et positivt bidrag til barn og unges fysiske og psykiske helse. Arbeidet med å motvirke problematferd og rasistiske og diskriminerende holdninger skal gjennomføres med effektivitet i skolene og lærebedriftene.

Om arbeidet

Utdannings- og forskningsdepartementet har styrket innsatsen for et positivt fysisk og psykososialt lærings- og oppvekstmiljø i grunnskolen og i vidaregåande opplæring. Alle skoler og skoleeiere skal ha en beredskap mot mobbing, vold, rasisme og diskriminering. Mange skoler, kommuner og fylkeskommuner har utarbeidet egne handlingsplaner. Det vil bli lagt vekt på å se ulike nasjonale handlingsplaner, tiltak for utvikling av sosial kompetanse, samt program og tiltak for å redusere problematferd og styrke læringsmiljøet i en sammenheng. Elev- og foreldremedvirkning i skolen har økt oppmerksomhet. Læringscenteret ga NIFU og NOVA i oppdrag å gjennomføre en kartlegging av samarbeidet mellom hjem og skole i vidaregåande opplæring (jfr. NOVA Rapport 16/03). Det vil bli vurdert ordninger for forel-

dresamarbeid i videregående opplæring. Skolen må inngå ytterligere samarbeid med lokalsamfunnet og det øvrige tjenesteapparatet i kommuner og fylkeskommuner omkring oppvekstspørsmål.

Handlingsplan for lærings- og oppvekstmiljøet 2002–2005

Læringscenteret

Læringscenterets handlingsplan for arbeidet med lærings- og oppvekstmiljøet (2002–2005) er et virkemiddel for å realisere målene i læreplaner, opplæringsloven og forskrifter. Planen har som mål å få til en bedre koordinert og helhetlig innsats på alle nivå i utdanningssektoren og mellom de ulike instanser som har ansvar for lærings- og oppvekstmiljøet til barn og ungdom.

Innsatsen skal rettes mot det helhetlige læringsmiljøet, forholdet mellom læringsutbytte og læringsmiljø og betydningen et trygt og inspirerende læringsmiljø har for faglige resultater.

Arbeidet med lærings- og oppvekstmiljøet er delt inn i tre hovedområder:

- **Et godt psykososialt miljø og god sosial kompetanse:** Innsatsen på området rettes spesielt mot utvikling av et positivt lærings- og oppvekstmiljø, utvikling av sosial kompetanse og tiltak for å motvirke problematferd, som mobbing, vold, hærverk, kriminalitet, rasisme og diskriminering. Viktige tema er også forebyggende arbeid mot bruk av rusmidler, konflikthåndtering, megling og tiltak rettet mot psykisk helse.
- **Et godt fysisk miljø:** Innsatsen er konsentrert om skoleanlegg, inneklima, arbeidsmiljø og helse og trivsel.
- **Demokrati, verdier og medvirkning:** Innsatsen er særlig rettet mot arbeid med verdier i skolehverdagen som demokrati og medvirkning. Det er økt fokus på elevmedvirkning og samarbeid mellom hjem og skole. Viktige tema er også bærekraftig utvikling, det flerkulturelle samfunnet, menneskerettigheter, internasjonalisering med mer.

Mer informasjon

<http://lom.ls.no>

Nettsider – møteplasser for lærings- og oppvekstmiljøet

Læringscenteret

Det er etablert egne nettsider for lærings- og oppvekstmiljøet. Økt bruk av nettbaserte kommunikasjons- og samhandlingsverktøy kan gi bedret kvalitet på og tilgjengelighet til informasjons- og veiledningstjenester for skolene, lærebedriftene og skoleeierne. Målgruppen er lærere, skoleledere, skoleeiere og rådgivningstjenesten. Nettjenesten vil bli utviklet videre som redskap for informasjon, veiledning og erfaringsutveksling. Læringscenteret vil samle, systematisere og spre kunnskap og erfaringer knyttet til arbeidet med læringsmiljøet.

Mer informasjon

- <http://www.skolenettet.ls.no>
- <http://lom.ls.no>
- <http://www.elevinspektorene.no>

Elevinspektørene og Lærlingsinspektørene

Læringscenteret

Elevinspektørene og Lærlingsinspektørene er nettbaserte spørreundersøkelser der elever på ungdomstrinnet og elever og lærlinger i videregående opplæring kan gi sin vurdering av opplæringen og lærings- og arbeidsmiljøet. I skoleåret 2002/03 deltok 143 ungdomsskoler og 231 videregående skoler med i alt 68 272 elever i undersøkelsen. Ved hjelp av Elevinspektørene skal skolen kunne kartlegge eventuelle forhold i opplæringen som ikke fungerer etter hensikten. Verktøyet kan oppfattes som en «temperaturmåler». Fra høsten 2003 vil Lærlingsinspektørene bli tatt i bruk i regi av fylkene.

Elevinspektørene kan bli et viktig virkemiddel for å forebygge, eller iverksette konkrete tiltak mot problematferd som vold, mobbing, rasisme, diskriminering med mer. Tilbakemeldinger viser at mange skoleledere og kommuner/fylkeskommuner ser Elevinspektørene som et godt grunnlag for videre arbeid med blant annet læringsmiljøet. Det planlegges at modulene som angår elevenes og lærlingenes psykososiale arbeidsmiljø, fysiske læringsmiljø og elevenes trivsel, skal inngå som obligatorisk kartlegging i det nasjonale kvalitetsvurderingssystemet.

Mer informasjon

- <http://lom.ls.no>
- <http://www.elevinspektorene.no>

Verdiprojektet

Læringscenteret

Skolens verdigrunnlag er hjemlet i opplæringsloven og læreplanverket. To nasjonale verdiprojekt vil bli gjennomført og videreutviklet i 2004:

- «Verdier i skolehverdagen». Prosjektet er 3-årig (2002–2004) og har som målsetting å styrke verdifor- midling og verdibevissthet i skolen. Læringscenteret har ansvar for å gjennomføre prosjektet. Arbeidet bygger videre på det gode arbeidet som allerede blir utført i skolen samtidig som skolene oppfordres til å tenke nytt og utradisjonelt i forhold til arbeidsmåter og tiltak. Det er stor interesse i kommuner, fylker og på skoler for å arbeide med verdier i skolehverda- gen. Utdanningsavdelingene hos fylkemennene sam- arbeider med Læringscenteret, og hvert fylke har nå

utarbeidet sine planer for arbeidet. Det er tildelt støt- te til ca. 60 prosjekter. Noen av prosjektene omfatter hele kommuner og noen omfatter skoler som samar- beider i nettverk. Prosjektene dekker svært mange ulike tema.

- Verdiprojektet «skal-skal ikke» gjennomføres av Kristent Pedagogisk Forbund. Prosjektet viderefø- res i 2004. Læringscenteret følger opp dette arbeidet. I 2004 skal mentorordningen i prosjektet evalueres.

Mer informasjon

- <http://www.ls.no>
- <http://skolenettet.ls.no>
- <http://lom.ls.no>
- <http://www.kpf.no>

Samarbeidspartnere: Fylkesmannsembetene og Kristent pedagogisk Forbund.

INNSATS MOT VOLD OG MOBBING OG FOR ET POSITIVT OPPVEKSTMILJØ

Manifest mot mobbing

Regjeringen har sammen med Barneombudet, Kom- munenes Sentralforbund, Foreldreutvalget i grunnsko- len og Utdanningsforbundet undertegnet Manifest mot mobbing, hvor alle har forpliktet seg til å medvirke ak- tivt i arbeidet mot mobbing i skole, barnehage og fritid. Det er utarbeidet en felles plan som viser innsatsen fra alle manifestpartene i perioden september 2002 – sep- tember 2004. Barne- og familiedepartementet kom med i arbeidet våren 2003. Den toårige planen understreker at den viktigste innsatsen i bekjempelse av mobbing må skje lokalt. Manifest mot mobbing retter oppmerksom- heten mot de voksnes moralske og faglige ansvar i for- hold til mobbing blant barn og unge. Alle ansatte i skole og barnehage, foreldre og personalet i skolefritidsord- ning og barn og unges fritidstilbud skal arbeide aktivt for at mobbing ikke skal forekomme.

Landets ordførere, rektorer, elevrådsledere og forel- drerepresentanter utfordres til å undertegne lokale ma- nifest som forplikter deltakerne til felles innsats mot mobbing. Planen er sendt til alle barnehager, skoler, kommuner, fylker, barne- og ungdomsorganisasjoner og andre berørte parter.

«Det store oppdraget»

Barneombudet har utfordret elevrådene til å være pådri-

vere slik at lokale manifest blir undertegnet. Elevrådene oppfordres til å rapportere elektronisk til Barneombudet når lokale manifest mot mobbing er undertegnet i kom- munene. Barneombudet har etablert et elektronisk rap- porteringssystem for elevrådene til dette.

Læringscenteret koordinerer innsatsen.

Idébank for Manifest mot mobbing

Manifestpartene har utviklet en elektronisk idébank. Idébanken skal samle all relevant informasjon om akti- viteter og kunnskap knyttet til manifestarbeidet. Gjennom idébanken vil manifestpartene systematisk innhente informasjon om prosjekter og oppfølgingstil- tak knyttet til den lokale innsatsen mot mobbing. Nettstedet gir også tilgang til en rekke av manifestpar- tenes tiltak mot mobbing.

Evaluerings av Manifest mot mobbing

Læringscenteret har iverksatt en forskningsbasert eva- luering av Manifest mot mobbing f.o.m oktober 2003. Evalueringsoppdraget omfatter analyser av eksiste- rende forskning om forekomst av mobbing og eva- luering av innsatsen i Manifest mot mobbing. Sluttrapport vil foreligge desember 2004.

Mer informasjon

<http://mobbing.ls.no>

Tiltak mot mobbing

Utdannings- og forskningsdepartementet og
Barne- og familiedepartementet

Formål

Legge grunnlaget for redusert mobbing i barnehage, skole og fritidsmiljø gjennom barn og unges egen deltakelse og kunnskap om hvordan mobbing virker og oppleves av den som mobbes og arbeide mot målet for nulltoleranse mot mobbing.

Tiltak og program mot mobbing i skolen

Læringssenteret på oppdrag fra Utdannings- og forskningsdepartementet og Barne- og familiedepartementet

Olweus-programmet

Olweus-programmet mot mobbing og antisosial atferd har fått statlig støtte gjennom flere år. Læringssenteret følger opp spredning og implementering av Olweus-programmet på vegne av Barne- og familiedepartementet og Utdannings- og forskningsdepartementet. 381 skoler deltok i programmet i 2003 – 171 av dem fra skoleåret 2003/04. Det er utdannet 74 instruktører, og 46 nye instruktører vil bli utdannet i skoleåret 2003/04.

Programmet «ZERO»

Programmet ZERO, som ble lansert i februar 2003, er en omarbeiding av programmet «MOBBING» fra 1996/97 ved Senter for atferdsforskning (HiS). Alle grunnskoler er invitert til å delta i programmet. I alt deltar 184 skoler i skoleåret 2003/04. Senter for atferdsforskning har i samarbeid med Læringssenteret og sekretariatet i Statlig spesialpedagogisk støttesystem etablert et kompetansenettverk på 48 personer. Nettverket skal gi skolene faglig veiledning og støtte ved innføring av programmet. Det er utarbeidet en materiellpakke til programmet, i både trykt og elektronisk utgave.

Tiltakspakke for innsats mot mobbing i videregående opplæring

Høsten 2003 startet arbeidet med å utarbeide en tiltakspakke for innsats mot mobbing i videregående opplæring. Materialet utarbeides av en arbeidsgruppe ledet av Lillegården kompetansesenter (Statped) sammen med representanter fra Senter for atferdsforskning, Barneombudet og Elevorganisasjonen. Tiltakspakken skal bygge på erfaringer fra skoleprogrammene ZERO, Olweus-programmet, Bry deg og prosjektet Læringmiljø og problematferd. Tiltakspakken skal være tilgjengelig for fylkeskommunene og de videregående skolene i 2004.

Fritidsmiljøbaserte tiltak

Arbeidet mot mobbing er et tema for Barne- og familiedepartementets møter med Ungdom & Fritid, Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner og Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon Ungdom (FFOU). Barne- og familiedepartementet har invitert frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner og fritidsklubber til å komme med innspill til hvordan de kan tenke seg å bidra i arbeidet med å bekjempe mobbing i fritidsmiljøene. Departementet har satt av midler til dette arbeidet i 2004.

Tiltak mot mobbing i barnehagen

Barne- og familiedepartementet skal:

- kartlegge utbredelsen av programmer mot mobbing/for sosial kompetanse
- utarbeide informasjonsmateriale om tiltak mot mobbing
- drive kunnskaps- og erfaringsspredning

Mer informasjon

- <http://mobbing.ls.no>
- <http://lom.ls.no>
- <http://www.barneombudet.no>
- <http://www.no1out.no>
- <http://www.ung.no>

Veiledningsmateriell om alvorlige atferdsvansker og utvikling av sosial kompetanse

Læringssenteret

Læringssenteret utarbeidet i 2003 et omfattende veiledningsmateriell om utvikling av sosial kompetanse og skolens arbeid med elever med store atferdsvansker. Materialet er beregnet til bruk for kommuner, fylker og skoler. Materialet er tilgjengelig i trykt og elektronisk form. Veiledningspakken om alvorlige atferdsvansker inneholder:

- Veiledninger om alvorlige atferdsvansker- målgruppe skoleeier og skolen
- Veiledning om utvikling av sosial kompetanse – målgruppe skolen
- Elektronisk kunnskapsbase med blant annet faglitteratur, idé- og videomateriell

De tre veiledningene utgjør et helhetlig veiledningsmateriell for kvalitetsutvikling og kvalitetssikring om forebygging og håndtering av alvorlige atferdsvansker i skolen. Læringssenteret anbefaler at veiledningsmaterialet benyttes i forbindelse med kompetanseutviklings tiltak og programmer som gjennomføres i skolen. Veiledningene kan settes i sammenheng med etter- og videreutdanningstiltak for lærere i skolen.

Læringscenteret vil også følge opp og spre informasjon om andre programmer som har dokumentert effekt mot vold og mobbing, som «Dette er mitt valg» (Lions Quest), «Steg for steg» med flere.

Mer informasjon

<http://lom.ls.no>

KREPS – kreativ problemløsning i skolen

Formål

Målet er å tilby skolen et opplæringsprogram som kan styrke lærernes kompetanse i å stimulere elevenes sosiale utvikling og lære elever med problematferd å fungere i sosiale sammenhenger.

Om programmet

KREPS er et program for strukturert sosial kunnskaps- og ferdighetstrening med vekt på individuell evne til problemløsning og selvkontroll gjennom å takle følelser og særlig sinne. Programmet legger vekt på verdivalg, selvheldelse, empati og kreativ og kritisk tenkning. Programmet er evaluert av Universitetet i Bergen som har funnet at tiltaket har god effekt. Fylkesmannen i Hordaland er ansvarlig for informasjon og nasjonal spredning av programmet. Det vil også i 2004 bli gitt midler fra Læringscenteret til implementering og spredning av programmet.

Mer informasjon

- <http://www.skolenettet.ls.no>
- <http://lom.ls.no>
- <http://www.su.hl.no>

Pilotprosjekter

- Pilotprosjektet «Positiv atferd og støttende læringsmiljø i skolen» gjennomføres ved fire grunnskoler – tre i Oppland og én i Østfold. Senter for studier av problematferd og innovativ praksis, Universitetet i Oslo er faglig ansvarlig for prosjektet.
- Skoleetaten i Oslo gjennomfører prosjektet ConnectOslo ved 27 skoler i Oslo i samarbeid med Senter for atferdsforskning. I skoleåret 2003 deltok 12 skoler i prosjektet, mens 15 skoler er kontrollskoler. Kontrollskolene tar i bruk programmet skoleåret 2004–2005. Prosjektet er tidligere gjennomført ved pilotprosjekt i fire skoler. Arbeidet har bakgrunn i EUs prosjekt «Tackling Violence in Schools» hvor Gran skole i Oslo deltok.
- Samarbeidsprosjektet «Læringsmiljø og problemat-

ferd» mellom Norsk institutt for oppvekst, velferd og aldring og Lillegården kompetansesenter gjennomføres ved 13 grunnskoler i Porsgrunn, Sandefjord og Ålesund.

Mer informasjon

<http://lom.ls.no>

Evaluering av program og tiltak for å redusere problematferd og utvikling av sosial kompetanse

Barne- og familiedepartementet, Læringscenteret og Sosial- og helsedirektoratet

Tidligere Kirke-, undervisnings- og forskningsdepartementet og Barne- og familiedepartementet gjennomførte i 2000 studien «Vurdering av program og tiltak for å redusere problematferd og utvikle sosial kompetanse». Evalueringen av eksisterende og nye programmer for reduksjon av problematferd og utvikling av sosial kompetanse vil starte opp i 2004, jfr tiltak 99 i Regjeringens strategiplan for barn og unges psykiske helse «...sammen om psykisk helse...».

Mer informasjon

<http://lom.ls.no>

Skolemeglning

Utdannings- og forskningsdepartementet

Formål

Målet er å motvirke krenkende ord og handlinger på skolene gjennom å bearbeide gryende konflikter på et så tidlig stadium som mulig. Utdannings- og forskningsdepartementet har initiert og gjennomført prosjekter i grunnskolen og videregående skoler. Alle landets kommuner og fylkeskommuner har fått tilbud om å innføre skolemeglning som et verktøy i arbeidet med å skape gode læringsmiljøer. Skolemeglning kan være et middel til å forebygge og håndtere konflikter og å styrke elevenes sosiale kompetanse. Læringscenteret vil følge opp og spre informasjon om erfaring fra skolemeglningssprosjektene. Materiell for skolemeglning omfatter en video og veiledningshefter og kan bestilles fra Læringscenteret. Materialet er i 2003 videreutviklet og tilpasset for bruk i videregående opplæring. Erfaring og evaluering har vist at skolemeglning kan være et effektivt forebyggende tiltak mot konflikter både i grunnskole og videregående opplæring. Veiledningsmateriell og slutt-

rapport fra prosjektene i grunnskolen og videregående opplæring foreligger på Læringscenterets nettsted for lærings- og oppvekstmiljøet.

Samarbeidspartner: Læringscenteret.

Mer informasjon

<http://lom.ls.no>

Nasjonalt valgfag for konfliktforståelse og megling

Det nasjonale valgfaget for konfliktforståelse og megling med muligheter for en del valgfrie temaer ble innført ved skolestart 2003. Valgfaget er en oppfølging av prosjektene for skolemegling i grunnskolen og videregående opplæring. Faget fokuserer på forståelse av hvorfor konflikter oppstår og på nødvendigheten av god kommunikasjon for å unngå og forebygge konflikter mellom elever, men også mellom elever og voksne. Megling som metode for løsning av oppståtte konflikter både internasjonalt og lokalt har en sentral plass i valgfaget.

Mer informasjon

- <http://www.su.hl.no>
- <http://lom.ls.no>
- <http://www.konflikt.com>
- <http://www.ls.no>
- <http://skolenettet.ls.no>

Samarbeidspartnere: Læringscenteret, Fylkesmanns-embetene og Konfliktrådene.

Engasjement og innsats fra ungdomsgrupper og ungdomsmiljøer

Barne- og familiedepartementet, kap. 857, post 73.

I arbeidet med å bekjempe vold og kriminalitet blant barn og ungdom er det en rekke ungdomsgrupper og ungdomsmiljøer som har engasjert seg aktivt. Innsats og engasjement fra ungdom selv er vesentlig for å bekjempe negative utviklingstrekk i barne- og ungdomsmiljøene. Både statlige og lokale myndigheter er jevnlig i dialog med ungdomsgrupper, ungdomsmiljøer og frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner gjennom arrangementer, konferanser og høringer. Myndighetene vil fortsatt støtte opp om ungdoms egen innsats og videreføre dialogen og samarbeidet med ungdom.

Gjennom Barne- og familiedepartementets tilskudsordning «Ungdomstiltak i større bysamfunn» er det de

senere årene gitt støtte til en rekke tiltak, prosjekter, ungdomsgrupper og organisasjoner som retter seg mot utsatte ungdomsgrupper og utsatte ungdomsmiljøer, og som særlig arbeider for å motvirke vold, rus og kriminalitet blant ungdom. Det er også blitt gitt støtte til strakstiltak for å imøtekomme akutte problemer i enkelte ungdomsmiljø samt til konflikthåndtering. Barne- og familiedepartementet vil fortsatt støtte opp om arbeidet for å motvirke vold, kriminalitet og gjengatferd i samarbeid med bykommuner og alle aktuelle departement.

Sivile vernepliktige i voldsforebyggende arbeid

Justisdepartementet

Formål

Justisdepartementet har satt inn sivile vernepliktige inn i voldsforebyggende arbeid, særlig rettet mot volds- og konflikthandtering blant barn og ungdom.

Om ordningen

Sivile vernepliktige avgis til voldsforebyggende tiltak i kommunal sektor, herunder oppdrag i barne- og ungdomsskolene, arbeid i ungdomsklubber, i Utekontakten og i natteravnprosjektene. Erfaringen fra virksomheten er positive. Voldsforebyggende tjeneste er innarbeidet som en ordinær tjenesteform i siviltjenesteforvaltningen.

Samarbeidspartnere: Siviltjenesteadministrasjonen – Dillingøy, Siviltjenesteadministrasjonen – Hustad og Det kriminalitetsforebyggende råd.

INNSATS MOT RASISME

Handlingsplan mot rasisme og diskriminering

Kommunal- og regionaldepartementet

Formål

Kommunal og regionaldepartementet la i juli 2002 fram regjeringens handlingsplan mot rasisme og diskriminering (2002–2006). Handlingsplanen er et ledd i et langsiktig arbeid, og bygger videre på Handlingsplan mot rasisme og diskriminering (1998–2001). Handlingsplanen er også en del av regjeringens oppfølging av Verdenskonferansen mot rasisme, rasediskriminering, fremmedfrykt og beslektede former for intoleranse, som fant sted i Sør-Afrika i september 2001.

Om handlingsplanen

Det er et overordnet mål for regjeringen at alle, uavhengig av opprinnelse og kjønn, skal ha like muligheter, rettigheter og plikter til å delta i samfunnet og bruke sine ressurser. Det er et offentlig ansvar for å sikre formell likestilling at alle har like rettigheter og er like for loven. I tillegg må myndighetene sikre reell likestilling mellom minoriteter og den øvrige befolkningen, ved å bidra til å fjerne barrierer for samfunnsdeltakelse.

Tiltakene i planen retter seg særlig mot satsningsområdene arbeidsliv, offentlige tjenester, skole/utdanning, politi/påtalemyndighet/domstoler, dokumentasjon/ overvåking, Internett, lokalmiljø og styrking av det rettslige vernet mot etnisk diskriminering. Planen gjelder diskriminering både mot personer med innvandrerbakgrunn, personer med bakgrunn fra nasjonale minoriteter og samer.

Planen inneholder flere tiltak som retter seg mot barn og unge i skolen og i lokalmiljøet for å forebygge og bekjempe rasisme og diskriminering. Skolen og barnehagen er spesielt viktige arenaer for forebyggende og holdningsskapende arbeid. Barn tar med seg erfaringer fra skolen inn på andre områder. Det er derfor nødvendig at både lærere, elever og foreldre i fellesskap tar fatt i problemer som oppstår i forhold til rasisme og diskriminering, og at skolene tar sikte på å arbeide langsiktig og planmessig for å hindre rasisme og diskriminering.

Mange ungdommer er aktivt engasjert i antirasistisk arbeid, og innsats gjennom frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner og ungdomsmiljø er av stor betyd-

ning. Mange barne- og ungdomsorganisasjoner har deltatt i holdningsskapende arbeid mot diskriminering, og mange arbeider konkret mot rasisme og diskriminering, både nasjonalt og internasjonalt. Disse organisasjonenes daglige aktiviteter er særlig viktige, fordi de kan bidra til å skape positive møteplasser for og med barn og unge med ulik kulturell bakgrunn.

Arbeidet mot rasisme og diskriminering forutsetter et samarbeid mellom stat, kommuner og frivillige organisasjoner, og en samordnet, offensiv innsats fra flere statlige instanser. Det er ønskelig at handlingsplanen også skal inspirere til handling i andre instanser enn i sentralforvaltningen. For å bekjempe rasisme og diskriminering trenger vi innsats fra kommunene, de frivillige organisasjonene og aktørene i arbeidslivet.

Kommunal- og regionaldepartementet er ansvarlig for å koordinere arbeidet med oppfølging av tiltakene i handlingsplanen. I den forbindelse er det opprettet et utvalg. Utvalget består av representanter fra de berørte departementer, UDI, Senter mot etnisk diskriminering, Kontaktutvalget mellom innvandrere og myndighetene og frivillige organisasjoner som jobber særskilt med problemstillinger knyttet til rasisme og diskriminering: Innvandrernes Landsorganisasjon (INLO), Organisasjon mot offentlig diskriminering (OMOD), SOS rasisme og Antirasistisk senter.

Deltagelse fra relevante frivillige organisasjoner vil sikre dialog og innsyn i handlingsplanens målgruppe. En slik oppfølgingsmekanisme vil bidra til å sikre kontinuitet i arbeidet og sikre innspill fra berørte departementer med hensyn til oppfølgingen av tiltakene i planen. Opprettelse av en oppfølgingsmekanisme er i tråd med anbefaling fra Europarådet og slutterklæringen fra FNs Verdenskonferanse mot rasisme i Sør-Afrika i september 2001.

Mer informasjon

<http://www.dep.no/krd/norsk/publ/handlingsplaner>

Samarbeidspartnere: Arbeids- og administrasjonsdepartementet, Barne- og familiedepartementet, Justisdepartementet, Kultur- og kirkedepartementet, Nærings- og handelsdepartementet, Sosialdepartementet, Utdannings- og forskningsdepartementet, Lærings-senteret, Utenriksdepartementet, Statsministerens kontor og Utlendingsdirektoratet.

Senter mot etnisk diskriminering

Kommunal- og regionaldepartementet,
kap. 522, post 1 (i 1000 kroner)

Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
5 788	6 300	6 600

Formål

Senter mot etnisk diskriminering (SMED) ble opprettet for en prøveperiode fra 1999 til 2002. Regjeringen har imidlertid bestemt at senterets virksomhet skal videreføres i sin nåværende form, inntil regjeringen legger fram forslag til lov mot etnisk diskriminering. I denne loven vil man ta endelig stilling til hvilke oppgaver og funksjoner senteret skal ha. Regjeringen tar sikte på å fremme forslag til lov mot etnisk diskriminering i 2004. Senteret skal gi juridisk bistand til personer som utsettes for diskriminering på grunn av sin hudfarge, tro, nasjonal eller etniske opprinnelse. Opprettelsen av SMED er et ledd i regjeringens brede satsing på å bekjempe rasisme og diskriminering. Senteret har kontor i Oslo, men skal dekke hele landet.

Om senteret

Senteret skal gi råd og juridisk veiledning til alle som oppholder seg i Norge, og som mener seg diskriminert på grunnlag av trosbekjennelse, hudfarge, nasjonal eller etnisk opprinnelse. I prinsipielt viktige saker vil senteret dessuten kunne dekke utgiftene til advokat slik at saken kan bli prøvd for domstolen. Senter mot etnisk diskriminering skal også dokumentere og overvåke situasjonen når det gjelder diskriminering, og komme med forslag til tiltak som kan forhindre diskriminering i samfunnet. Kommunal- og regionaldepartementet vil vurdere å opprette et felles håndhevingsorgan for diskriminering på grunnlag av kjønn og etnisitet. SMED vil kunne bli en del av dette organet.

Holdningsskapende arbeid i skole og opplæring

Utdannings- og forskningsdepartementet

Formål

Skolens verdigrunnlag er hjemlet i opplæringsloven og læreplanverket. Arbeidet mot rasisme og diskriminering krever en kontinuerlig og langsiktig innsats fra hele samfunnet. Skolens tiltak overfor problematferd og rasisme og diskriminering må ikke bli segregerte tiltak, men tiltak som omfatter alle elever. Det betyr at arbeidet med å motvirke problematferd, rasistiske og diskriminerende holdninger skal gjennomsyre all virksom-

het i skolene og lærebedriftene våre, og være en del av skolens ordinære virksomhet. Skolen må inngå i et nært samspill og samarbeid med lokalsamfunnet og med det øvrige tjenesteapparatet i kommuner og fylkeskommuner. Særlig er samarbeidet med foreldrene og elevene selv viktig. Dette perspektivet ligger til grunn for Utdannings- og forskningsdepartementets og Læringscenterets arbeid med lærings- og oppvekstmiljøet.

Benjamin-prisen

Avslutningen av Holocaust markeres i grunnskoler og i videregående skoler hvert år. Prisen skal deles ut hvert år den 27. januar som er dagen for avslutningen av Holocaust. Dagen skal markeres på norske skoler som et ledd i skolenes arbeid mot rasisme og diskriminering. Arbeidet/prosjektet er forankret i læreplaner og skolens langsiktige arbeid, skolens verdidokumenter, handlingsplaner o.l.

Informasjon om markeringen distribueres av Læringscenteret.

Samarbeidspartner: Læringscenteret .

Forbud mot rasistiske ytringer

Justisdepartementet

Ved lov 10. januar 2003 nr. 2 ble «herunder ved bruk av symboler» tatt inn i lovteksten i straffeloven § 135a. Dette ble gjort for å presisere at bruk av symboler kan være en form for meddelelse som rammes av § 135 a. Hvorvidt bruken av symboler er straffbar, vil avhenge av om de øvrige vilkår i bestemmelsen er oppfylt.

Det foregår for tiden to større lovprosesser som berører straffeloven § 135 a. Regjeringen vil våren 2004 følge opp NOU 1999: 27 «Ytringsfrihet bør finde Sted» og St. meld. Nr. 42 (1999–2000) Om endring av Grunnloven § 100, med en stortingsmelding om ytringsfrihet. Her vil det bl.a. bli nærmere redegjort for de ulike grunnlovsforslagenes innvirkning på f.eks. § 135 a.

Videre er det i NOU 2002: 12 Rettslig vern mot etnisk diskriminering, foreslått enkelte endringer i straffeloven § 135 a. Oppfølgingen av denne utredningen vil skje i form av en odelstingsproposisjon som planlegges fremmet for Stortinget i 2004. Arbeidet med proposisjonen ledes av Kommunal- og regionaldepartementet.

Mer informasjon

<http://odin.dep.no/jd>

INNSATS MOT RUS

Handlingsplan mot rusmiddelproblemer

Sosialdepartementet

Regjeringens handlingsplan mot rusmiddelproblemer 2003–2005 vil bli lagt til grunn for det rusforebyggende arbeidet i 2004. Regjeringens visjon og mål for rusmiddelpolitikken er:

Visjon:

- frihet fra rusmiddelproblemer

Hovedmål:

- en betydelig reduksjon i de sosiale og helsemessige skadene av rusmiddelbruk

Viktige strategiske mål:

- forebygge alle typer av rusmiddelmisbruk, særlig med fokus på forebyggende arbeid blant barn og ungdom
- bedre tilgangen til effektiv rådgivning, hjelp og behandling av personer med rusmiddelproblemer og deres pårørende
- oppnå en vesentlig reduksjon i forekomsten av rusmiddelrelaterte helseskader og antallet rusmiddelrelaterte dødsfall

Strategiske mål for alkoholpolitikken:

- redusere totalforbruket av alkohol
- endre skadelige drikkemønstre
- redusere ulovlig omsetning av alkohol
- heve debutalderen for alkohol
- øke oppslutningen om alkoholfrie soner, som under graviditet, i trafikken, i samvær med barn og ungdom, i arbeidslivet og i organisert fritid

Strategiske mål for narkotikapolitikken:

- redusere tilbudet av ulovlige narkotiske stoffer
- motvirke narkotikamisbruk, eksperimentering og rekruttering, særlig blant barn og unge under 18 år
- øke andelen misbrukere som ved hjelp av legemiddelassistert rehabilitering og medikamentfri behandling kommer seg ut av misbruket eller får betydelig bedret livskvalitet
- etablere fullgode alternativer som gjør det mulig å fjerne og motvirke åpne salgs- og samlingssteder for narkotikamisbrukere
- redusere kriminaliteten som følge av narkotikamisbruk

FNs konvensjon om barnets rettigheter

Artikkel 33: NARKOTIKA

Barnet har rett til å bli beskyttet mot ulovlig bruk, omsetning og produksjon av narkotiske stoffer.

Styrking av det lokale og regionale rusmiddelforebyggende arbeidet**Formål**

Det lokale, rusmiddelforebyggende arbeidet er et satsingsområde for regjeringen. De regionale kompetansesentrene for rusmiddelspørsmål har som en av sine sentrale oppgaver å samarbeide med kommunene om utvikling av kompetanse, metoder og tiltak på forebyggingsområdet. Kompetansesentrene tildeles stimuleringsmidler til formålet.

Om de regionale kompetansesentrene for rusmiddelspørsmål/ tiltak i kommunene

Kompetansesentrene har som hovedoppgave å gi etterutdanning til nøkkelpersonell i kommunene, og å videreutvikle de spesialiserte tjenestene for rusmiddelmisbrukere på andrelinjenivå. En viktig oppgave for kompetansesentrene er å bistå kommunene i det forebyggende arbeidet og gi råd og bistand om hvordan kommunene kan møte utfordringene i forbindelse med ungdoms bruk av rusmidler. Kompetansesentrene spiller også en viktig rolle i å formidle erfaringer fra tiltak og prosjekter i andre kommuner. De vil også kunne ta initiativ overfor kommuner med forslag om aktuelle tiltak, og disponerer stimuleringsmidler til formålet. Kompetansesentrene skal bistå skolene i det holdningskapende arbeidet mot rusmiddelproblemer.

Som ledd i fornyelsen av den sentrale sosial- og helseforvaltningen er Sosial- og helsedirektoratet opprettet fra 1. januar 2002. Her inngår det tidligere Rusmiddeldirektoratets oppgaver. Gjennomføring av landsdekkende informasjons- og holdningsdannende tiltak, forvaltning av tilskudd til de landsomfattende frivillige organisasjonene på området, herunder ungdomsorganisasjoner, og forvaltningsoppgaver som følger av alkoholloven, bl.a. administrasjon av alkoholreklameforbudet, videreføres av Sosial- og helsedirektoratet. Den statlige forebyggingsinnsatsen skal fortsatt være rettet inn mot sentrale rusmiddelpolitiske mål, herunder redusert rusmiddelbruk i befolkningen, hevet debutalder for bruk av alkohol og punktavhold i tilknytning til bl.a.

oppvekst, graviditet, trafikk og idrett. Regjeringens handlingsplan mot rusmiddelproblemer vil bli lagt til grunn for det rusforebyggende arbeidet i 2004.

Mer informasjon

Se Regjeringens handlingsplan mot rusmiddelproblemer 2003–2005: <http://www.dep.no/sos/norsk/publ/handlingsplaner>

Samarbeidspartner: Sosial- og helsedirektoratet.

Holdningskampanje

Sosial- og helsedirektoratet,
kap. 621, post 21 (i 1000 kroner)

Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
0	0	15 000

Formål

Kampanjen skal bidra til å øke legitimiteten for alkoholpolitikken, styrke bevisstheten og kunnskapene om alkohol og skader, og øke kunnskapene om drikkemønstre og alkoholkultur.

Om ordningen

Den økende alkoholbruken i samfunnet generelt og i ungdomsgruppene spesielt, krever en ekstraordinær innsats. Som ledd i Handlingsplan mot rusmiddelproblemer vil det bli satt i gang en holdningskampanje om alkohol rettet mot befolkningen generelt og mot ungdomsgruppene spesielt. Det vil bli lagt vekt på å formidle klare og entydige budskap som er i samsvar med eksisterende kunnskap på området, og som målgruppene kan kjenne seg igjen i.

Mer informasjon

<http://www.shdir.no>

Samarbeidspartnere: Sosial- og helsedirektoratet skal ha hovedansvaret for gjennomføringen av kampanjen. Det forutsettes et nært samspill med de regionale kompetansesentrene for rusmiddelspørsmål, SIRUS og andre kunnskapsmiljøer

Rusmiddelforebyggende arbeid i opplæringen

Utdannings- og forskningsdepartementet

Formål

- å engasjere elever og foresatte i en bevisstgjøring rundt bruk av rusmidler
- å medvirke til redusert bruk av alkohol blant de unge og heve eventuell debutalder
- å forebygge en hver bruk av narkotiske stoffer og stanse nyrekruttering
- å fange opp elever med spesifikke rusmiddelproblemer for å tilby hjelp

Om arbeidet

Det rusmiddelforebyggende arbeidet er et satsingsområde for regjeringen og er forankret i Handlingsplan mot rusmiddelproblemer 2003–2005. Utdanningsmyndighetene deltar i et integrert lokalbasert forebyggingsprosjekt som inngår i handlingsplanen.

Opplæring om og forebygging av bruk og misbruk av alkohol, narkotika og dopingmidler inngår i det generelle forebyggende arbeidet rettet mot alle elever i grunnskolen og videregående opplæring. En styrket innsats rettet mot barn og unge når det gjelder å motvirke bruk av rusmidler, sees i sammenheng med det forebyggende arbeidet i skolen for å motvirke uønsket atferd blant elevene. Det er utarbeidet informasjons- og idémateriell der elevmedvirkning er vektlagt.

Læringscenteret vil følge opp Handlingsplan mot rusmiddelproblemer 2002–2005 i samarbeid med Sosial- og helsedirektoratet. Det vil bli lagt vekt på å skape oppmerksomhet omkring, og spre erfaringer fra, nasjonale og lokale prosjekter. Ulike program og tiltak innen rusforebyggende arbeid vil bli gjennomgått i 2004.

Samarbeidspartnere: Læringscenteret, Fylkesmanns-embetene, Sosialdepartementet, Sosial- og helsedirektoratet og de regionale kompetansesentra innen rusmiddelomsorgen.

Pilotprosjekt i lokalt rusforebyggende arbeid

Sosial- og helsedirektoratet,
kap. 621, post 63 (i 1000 kroner)

Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
0	8 000	8 000

Formål

I tråd med Regjeringens handlingsplan mot rusmiddelproblemer, er det igangsatt et treårig forskningsbasert prøveprosjekt for å utvikle målrettede og samordnede forebyggende innsatser på kommunalt nivå. Prosjektet har tre fundament:

- å fremskaffe relevante lokale data
- bredt samordnet tiltaksutvikling og igangsetting
- evaluering

Om ordningen

Hovedinnsatsen blir rettet mot fem arenaer: hjem, barnehage, skole, arbeidsliv og fritid. Sentrale stikkord er:

- redusert tilgang på alle typer rusmidler for ungdom under 18 år
- sikre tidlig intervensjon i barnehage, skole og arbeidsliv
- frivillige organisasjoner både som arena for – og pådriver i – det forebyggende arbeidet, bl.a gjennom rusfrie aktiviteter for barn og ungdom
- økt kunnskap om rusmiddelsituasjonen lokalt
- samordning og kvalitetssikring av innsatsen rettet mot forebyggende arbeid i barnehage, skole og opplæring

Prosjektet styres av Sosial- og helsedirektoratet i tett samarbeid med de regionale kompetansesentrene for rusmiddelspørsmål og blir evaluert av SIRUS. For å sikre lokal styring og eiendom er aktuelle kommuner invitert til å delta i prosjektet og den videre utforming av prosjektet.

Mer informasjon

- <http://www.shdir.no>
- Se Regjeringens handlingsplan mot rusmiddelproblemer 2003–2005: <http://www.dep.no/sos/norsk/publ/handlingsplaner>

Samarbeidspartnere: Sosial- og helsedirektoratet, SIRUS, de regionale kompetansesentrene for rusmiddelspørsmål, Læringscenteret, prosjektkommunene.

Tilskudd til frivillig rusmiddel-forebyggende arbeid

Sosialdepartementet

Formål

Formålet med bevilgningen er å fremme rusfri livsstil og rusfrie miljøer og redusere forbruk og skader forårsaket av rusmidler.

Om tilskuddsordningen

De frivillige organisasjonene er en viktig ressurs i informasjons-, holdnings- og miljøarbeidet på rusmiddelområdet. Over posten ytes drifts-, investerings- og prosjekttilskudd til rusmiddelpolitiske organisasjoner, innsats for alkoholfrie soner knyttet til idrett, trafikk, arbeidsliv, graviditet og oppvekst og andre frivillige organisasjoner som har sine primære virksomheter på rusfeltet. Det gis også tilskudd til rusmiddelrelaterte forebyggende prosjekter i regi av organisasjoner og grupper som ikke har rusmiddelforebyggende arbeid som hovedmål, bl.a. frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner, kultur- og fritidstiltak og ungdomsgrupper. Tilskudd kan gis til utvikling av rusforebyggende tiltak, allaktivitetshus, uformelle treffsteder, aktiviteter og annet som kan gi ungdom rusfrie alternativer. Samarbeid med og tilskudd til ungdomsstyrte motbevegelser utenfor de etablerte ungdomsorganisasjonene.

Tilskuddsordningene er nylig evaluert og regelverkene gjennomgått med sikte på en mer målrettet rusforebyggende effekt av tilskuddene.

Sosial- og helsedirektoratet forvalter tilskuddsordningen. Tilskuddene bevilges over kap. 621, post 70, Frivillig rusforebyggende arbeid.

INNSATS MOT KRIMINALITET

Handlingsplan mot barne- og ungdomskriminalitet

Barne- og familiedepartementet, Justisdepartementet, Utdannings- og forskningsdepartementet, Sosialdepartementet, Helsedepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet

Formål

Som et ledd i arbeidet med å forebygge og bekjempe barne- og ungdomskriminalitet la Barne- og familiedepartementet i desember 1999 fram Stortingsmelding nr. 17 (1999–2000), Handlingsplan mot barne- og ungdomskriminalitet. Bedre samordning og koordinering av det forebyggende arbeidet står sentralt i planen, sammen med bedre oppfølging av barn og ungdom med alvorlige atferdsproblemer, unge lovovertridere og kriminelle ungdomsgjenger. Seks departement samarbeider om planen, som gjennomføres over en periode på 5 år (2000–2004).

Om handlingsplanen

Planen gir en samlet oversikt over hvordan innsatsen med å forebygge og bekjempe kriminelle handlinger og bedre oppvekstmiljøet for barn og ungdom skal styrkes og videreutvikles. Planen omfatter vel 40 innsatsområder og tiltak innenfor seks hovedområder:

- Helhetlig forebyggende arbeid.
- Innsats i skolen.
- Innsats rettet mot fritid og nærmiljø.
- Oppfølging av barn og ungdom med alvorlige atferdsproblemer.
- Oppfølging av unge lovovertridere og kriminelle ungdomsgjenger.
- Kunnskapsutvikling og forskning.

Innsatsen og tiltakene i planen spenner over et vidt felt, fra forebyggende barne- og ungdomsarbeid til reaksjoner på kriminelle handlinger. For å få til den nødvendige satsingen og hindre at uheldig atferd utvikler seg, legges det opp til styrket innsats og bedre samordning av arbeidet, både i kommuner og på statlig nivå. Behovet for å styrke og videreutvikle det tverrsektorielle samarbeidet mellom ulike etater og tjenester lokalt fremheves. Videre fremheves behovet for styrket samarbeid mellom offentlige myndigheter, barn og ungdom, foreldre, frivillige organisasjoner og grupper.

Oppfølging

Oppfølgingen i kommuner og fylker skjer blant annet gjennom samarbeid mellom sentrale og lokale myndig-

heter. Den statlige oppfølgingen skjer gjennom et samarbeid mellom de seks departementene. Arbeidet koordineres av Barne- og familiedepartementet. Prioritering av innsatsen og vurdering av nye tiltak og satsinger blir løpende vurdert. Alle innsatsområder og tiltak i planen er under oppfølging av de ansvarlige departement.

Mer informasjon

Stortingsmelding nr. 17 (1999–2000) Handlingsplan mot barne- og ungdomskriminalitet ble behandlet av Stortinget 13. juni 2000 jf. Innst S. nr. 215 (1999–2000) fra Familie-, kultur- og administrasjonskomiteen. Stortinget sluttet seg til forslagene i innstillingen. Meldingen og komiteinnstillingen er tilgjengelig på Internett: <http://odin.dep.no/bfd>

FNs konvensjon om barnets rettigheter

Artikkel 40: BEHANDLING I SAKER OM STRAFF
Barn som er anklaget eller dømt for straffbare handlinger har rett til en behandling som fremmer dets følelse av verdighet og egenverd og styrker dets respekt for menneskerettighetene. Målet er at barnet påtar seg en konstruktiv rolle i samfunnet. Staten skal fastsette en kriminell lavalder. Det skal være mulighet til å få overprøvet en straffedom av en høyere myndighet eller domstol. Barnet skal få gratis bistand av tolk hvis barnet ikke snakker det språket som blir brukt.

Lovtiltak mot barne- og ungdomskriminalitet

Justisdepartementet

Formål

Forslagene i Ot.prop.106 (2001–2002) Lovtiltak mot barne- og ungdomskriminalitet ble vedtatt og satt i kraft i 2003. Lovendringenes formål er å sikre en mer hensiktsmessig oppfølging av lovbrudd begått av barn og unge og et bedre samarbeid mellom de berørte offentlige etater.

Om lovtiltaket

Lovendringen pålegger politiet plikt til å etterforske lovbrudd som er begått av barn mellom 12 og 15 år. Dermed får den unge lovbrysteren beskjed om at samfunnet tar saken alvorlig. Straffeprosessloven er presi-

sert slik at etterforskningsmateriale skal kunne danne grunnlag for barneverntjenestens behandling av en sak, og politiet skal kunne avslutte en sak der gjerningspersonen var under 15 år med å overføre saken til barnevernet. 6 uker er fristen for påtalemyndigheten for å fatte påtalevedtak i saker mot personer under 18 år. Rask saksbehandling er særlig viktig i straffesaker mot unge personer. Barn og foreldre skal kunne pålegges å møte til samtale hos politiet for å bidra til å forebygge en kriminell utvikling hos en ungdom som politiet mener befinner seg i risikosonen. I tillegg kan påtalemyndigheten nedlegge et oppholdsforbud for barn under 15 år på visse steder, dersom det er grunn til å tro at opphold på dette stedet øker faren for at barnet vil begå en ellers straffbar handling. En presisering i straffeloven har gjort det klart at megling i konfliktråd og oppfyllelse av eventuelt inngått avtale kan settes som særvilkår for betingede dommer og påtaleunntatelser. Megling i konfliktråd er særlig egnet som reaksjon på lovbrudd begått av unge personer, det gir en mulighet til å rette opp skade og legge et lovbrudd bak seg.

Regjeringen arbeider videre med de mer grunnleggende kriminal- og barnepolitiske spørsmålene som barne- og ungdomskriminaliteten reiser. Lovendringene og det videre arbeidet er et ledd i oppfølgingen av St.meld. nr. 17 (1999–2000) «Handlingsplan mot barne- og ungdomskriminalitet».

Mer informasjon

<http://www.dep.no/jd>

Forpliktende forvaltningssamarbeid om unge lovbrøyttere

To prøveprosjekter om forvaltningssamarbeid med seks delprosjekter skal, med ulike innfallsvinkler, bidra til utvikling av et statlig samarbeid for å sikre ansvarsplassering, forpliktende samarbeid mellom forvaltningsenhetene og kontinuitet i oppfølgingen av unge før og etter fengsel/dom. I delprosjektene skal ungdommene møtes med konstruktive tiltak i et samarbeid mellom ungdommen selv, hjem, skole, politi, kriminalomsorg, hjelpeapparat og nærmiljøet, der ansvarfordelingen fremgår tydelig.

Erfaringene fra pilotprosjektene inngår som et ledd i arbeidet med St.meld.nr.17 (1999–2000) «Handlingsplan mot barne- og ungdomskriminalitet» som løper til og med 2004, og forpliktelsene som følger av Ot. prop. nr. 106 (2001–2002) Lovtiltak mot barne- og ungdomskriminalitet. Delprosjektene vil også gi verdifulle innspill til arbeidet med ny og oppfølgende handlingsplan, som Justisdepartementet vil påbegynne i 2004.

Tverretattlig samarbeid – SLT modellen

Det kriminalitetsforebyggende råd og Justisdepartementet

SLT-modellen er en organisering kommunene kan benytte i samarbeid med politiet for å koordinere innsatsen i forhold til barn og unge. Til nå er arbeidet med å satt i gang i ca 80 kommuner.

I løpet av 2004 vil trolig over 100 kommuner være med. Hovedpoenget i SLT er at arbeidet forankres på topplan i kommunen og i politiet. Dette gir en organisering som medfører at arbeidet går sin gang uavhengig av enkeltpersoner.

Målet er å unngå dobbeltarbeid og pengebruk, likeledes at noen faller utenfor nødvendige og eventuelt rettmessige hjelpetiltak. Arbeidet skal målrettes i forhold til enkeltungdommer og forhold til grupper av barn og unge. Justisdepartementet vil også i 2004 utlyse stimuleringsmidler via Det kriminalitetsforebyggende råd.

Mer informasjon

Det er utviklet materiell på Det kriminalitetsforebyggende råds (KRÅDs) hjemmeside: <http://www.krad.dep.no>

Forsøk med ungdomskontrakter

Barne- og familiedepartementet og Justisdepartementet

I 2001 ble det satt i gang en forsøksordning med ungdomskontrakter i syv av landets kommuner/politidistrikt. Ungdomskontrakten er en alternativ straffereaksjon på kriminalitet begått av ungdom. Ordningen har særlig rettet seg mot unge i alderen 15–18 år som ikke har kommet inn i et fast kriminalitetsmønster. Målet med kontrakten har vært å bidra til endret atferd og støtte til å komme inn i et positivt livsløp. Kontrakten har vært et samarbeid mellom politi og kommunale myndigheter og med deltakelse både fra ungdommen og familien. Forsøket med ungdomskontrakter ble avsluttet i 2003.

Mer informasjon

Det finnes en rapport fra forsøksordningen med Ungdomskontrakter, PHS – Forskning 2004:1, utgitt av Politihøgskolen i Oslo, Forskningsavdelingen (www.phs.no)

Konfliktråd

Justisdepartementet

Formål

Konfliktrådsordningen reguleres av lov om meglings i konfliktråd av 1991. I følge loven er konfliktrådets oppgave å megle i tvister som oppstår på grunn av at en eller flere personer har påført andre skade, tap eller annen krenkelse.

Om konfliktråd

I meglingsmøtet forsøker partene ved dialog og ved hjelp av meglere å løse konflikten og inngå en avtale. Avtalen kan omhandle økonomisk oppgjør eller arbeid. En avtale kan også gi uttrykk for en forsoning uten nærmere ytelser; avtalen fastslår da at partene har diskutert problemet og løst konflikten i minnelighet. Megling arrangeres normalt mellom to personer, for eksempel gjerningsperson og offer. Det er også mulig å involvere partenes nettverk (familie, venner, lærer, nabo etc) i meglingsmøtet slik at alle praktiske og følelsesmessige følger av konflikten blir belyst, og nettverket kan samarbeide med partene om en varig løsning på konflikten. Metoder for nettverksmegling har blitt prøvd ut. Erfaringene fra prøveprosjektene er positive. Den ordinære en-til-en meglingsen som konfliktrådene benytter, bør etter hvert suppleres med ulike former for nettverksmegling.

Fra 1. januar 2004 blir konfliktrådene fullt ut statlige organer underlagt Justisdepartementet. Samtidig opprettes et sekretariat for konfliktrådene som vil få delegert det faglige og administrative ansvaret for driften. Fra 1. januar 2004 vil antallet konfliktråd være 22. Ordningen med meglere i hver enkelt kommune blir videreført. Det finnes i alt ca. 750 lokalt oppnevnte legmeglere. Konfliktrådene tilbyr meglings i:

- straffesaker
- saker som gjelder ellers straffbare handlinger med gjerningspersoner under 15 år
- rene sivile saker, for eksempel nabotvister og familietvister

I straffesaker kan meglings benyttes enten som alternativ til straff eller som supplement til straff, herunder meglings som særvilkår i betinget dom eller som tiltak i samfunnsstraffen. Deltagelse i meglings er frivillig for alle parter. Dette er et viktig prinsipp for at partene skal være motivert til selv å ta ansvar for konflikten og den prosessen som leder frem til en eventuell løsning. Konfliktrådsmeglings er et gratis tilbud som er tilgjengelig for hele befolkningen. Ordningen er særlig godt egnet overfor unge lovbrøyttere.

Mer informasjon

- Lov om meglings i konfliktråd, 15.03.1991 nr 3.
- Konfliktrådene tidsskrift, «Opp og avgjort», utkommer 2 ganger årlig.
- Konfliktrådene hjemmeside, <http://www.konflikt.com>

Bruk av samfunnsstraff for unge lovbrøyttere

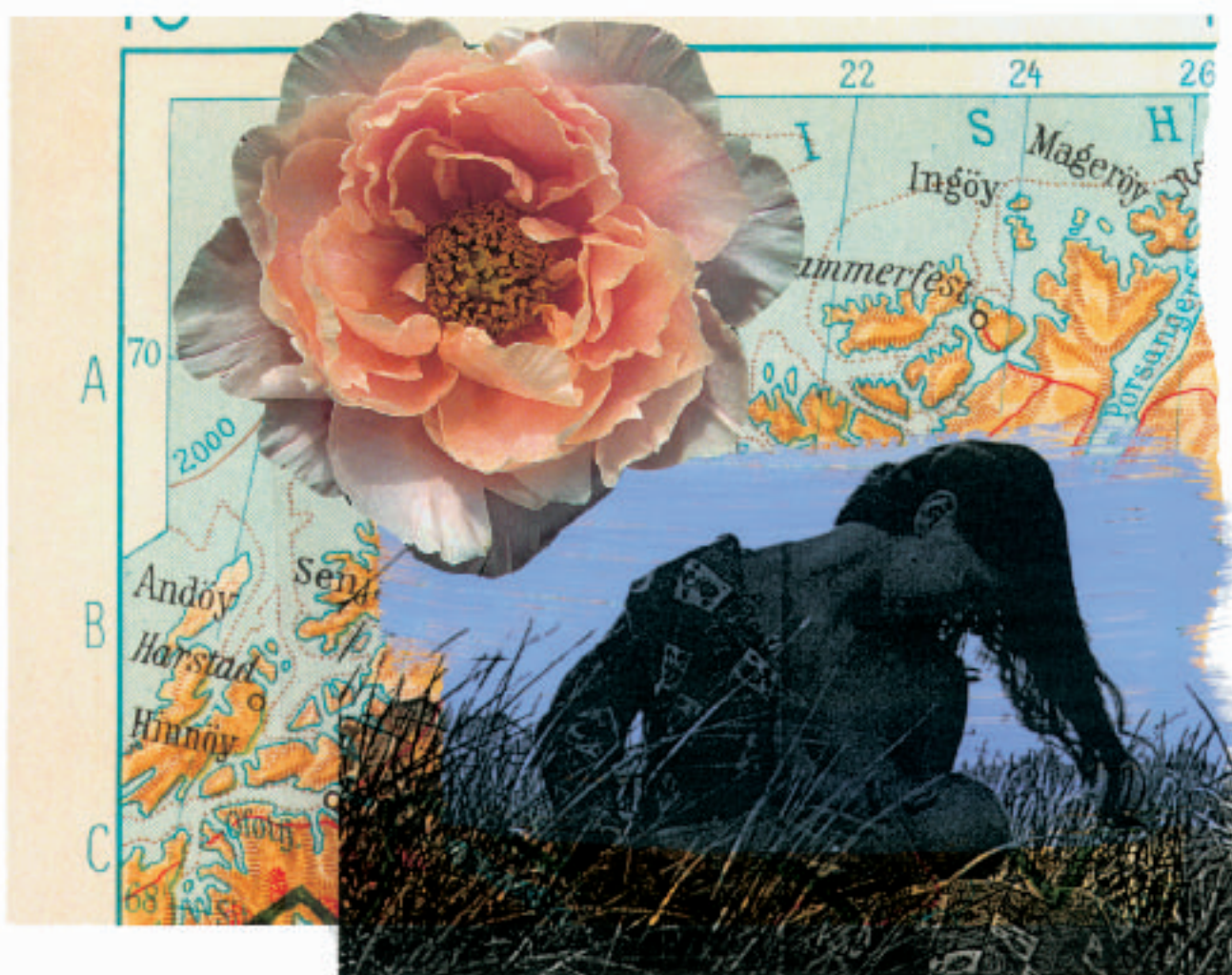
Justisdepartementet

Om samfunnsstraff

Samfunnsstraff er en ny straffereaksjon som vil være egnet for unge lovbrøyttere som trenger en umiddelbar reaksjon med tydelige konsekvenser ved brudd. Innholdet i samfunnsstraffen kan bestå av samfunnsnyttig tjeneste, program, individuelle samtaler, behandling, meglings i konfliktråd og andre tiltak som er relevante i forhold til den enkeltes kriminalitet. Ordningen trådte i kraft 1. mars 2002 og blir evaluert i form av 3 delerapporter. Den første delerapporten forelå på nyåret 2003 og viser bl.a. at ca. 20 % av de som ble idømt samfunnsstraff i 2002 var under 19 år. Det er en målsetting å øke bruken av andre tiltak enn samfunnsnyttig tjeneste. Meglings i konfliktråd er ett av tiltakene som det er ønskelig å gjøre mer bruk av.

1.4 Et bedre fysisk nærmiljø

For barn og ungdom er kvaliteten på det fysiske nærmiljøet av større betydning enn for mange andre befolkningsgrupper. Et godt nærmiljø og bomiljø betyr trygge og trafikksikre omgivelser. Nærmiljøet skal stimulere til lek, utfoldelse, rekreasjon og muligheter for sosialt samvær. En bevisst utforming av uteområder og det fysiske nærmiljøet med lekeplasser og samlingssteder kan legge til rette for kontakt mellom beboerne. Det er viktig å skape varierte bomiljøer både med hensyn til boligsammensetning og arkitektur. Områder med både små og store boliger i ulike typer bebyggelse gir en variert befolkningssammensetning.

Trafikksikkerhet er ett av flere elementer for å sikre et trygt og godt oppvekst- og nærmiljø for barn og unge. En rekke av de generelle trafikksikkerhetstiltakene som iverksettes på vegnettet kommer alle aldersgrupper til gode.

BEDRE INNEKLIMA, BOLIGER OG BOMILJØER

Det er viktig at innelima i skolen er innenfor godkjente standarder. Det er utviklet et internettbasert verktøy som gir veiledning, slik at elever kan delta i overvåking av innelimaet. De skal avlese temperatur i klasserommet og måle CO₂-innholdet i lufta. Resultatene legges inn på nettstedet, og de vil vises i form av grafer og tabeller. Det er også laget en rapportgenerator slik at elevene kan lage mer omfattende rapporter om lufttilstanden i klasserommet sitt. Dette er et system der alle er interessert i å følge med i luftkvalitetstilstanden i norske klasserom. Skoler kan videre få råd og veiledning i hvordan de på enkle måter kan bedre luftkvaliteten i rommene.

Mer informasjon

- <http://miljolare.no>
- <http://skoleanlegg.ls.no>

Samarbeidspartnere: Læringscenteret og Norsk Forum for Bedre Inneklima for Barn.

Opprusting av skoleanlegg

Kommunal- og regionaldepartementet,
kap.582, post 60 (i 1000 kroner):

Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
36 448	231 000	240 500

En av forutsetningene for et godt læringsmiljø er gode fysiske omgivelser, skolebygninger og -miljøer. Regjeringen innførte i 2002 en ny ordning med rentekompensasjon for kommunene og fylkeskommunene for å ruste opp skoleanleggene. Ordningen skal stimulere kommunene og fylkeskommunene til å rehabilitere, oppruste og tilrettelegge eksisterende skoleanlegg, og til å oppføre nye skolebygg der det er behov for det. Kommunene og fylkeskommunene skal fortsatt ha det fulle ansvaret for både vedlikehold, opprusting og utbygging av skoleanlegg.

Formål

Ordningen skal sette kommunene og fylkeskommunene i stand til rehabilitere, oppruste og tilrettelegge eksisterende skoleanlegg, og til å oppføre nye skolebygg der det er behov for det. Målet er å sikre at alle elever i grunnskolen og i den videregående opplæringen får gode læringsforhold.

Om tilskuddsordningen

Ordningen skal sette kommunesektoren i stand til å ta opp lån på til sammen 15 milliarder kroner over en periode på 8 år ved at staten dekker renteutgiftene. For beregning av renteutgifter tas det utgangspunkt i et serie-lån med 5 års avdragsfrihet og en samlet løpetid på 20 år med flytende rente i Husbanken. Hver kommune og fylkeskommune har fått en særskilt låneramme basert på objektive kriterier. De som tar del i ordningen står fritt til å velge låneinstitusjon, men kan også finansiere skoleopprustingen uten å ta opp lån. Tiltak som kan utløse rentekompensasjon er bl.a. nybygging av skole, oppføring av nytt skolebygg i eksisterende skoleanlegg og generell opprusting av eksisterende skoleanlegg. Opprusting av uteanlegg og større utvendig vedlikehold omfattes også. Rentekompensasjon for bredbåndstilknytning gis kun når dette inngår i et aktuelt byggeprosjekt. Ordningen forvaltes av Husbanken.

Mer informasjon

- <http://www.husbanken.no>
- <http://skoleanlegg.ls.no>
- Norsk Forum for Bedre Innemiljø for Barn:
<http://www.innemiljo.net>
- Utdannings- og forskningsdepartementet:
Veileder til opplæringslovens kapittel 9 A – Elevenes skolemiljø, <http://odin.dep.no/ufd>
- Barne- og familiedepartementet har gitt ut et temahefte om Barnehagens fysiske miljø (Q-1011)
Nettadresse: <http://odin.dep.no/bfd>.
- Norges Astma- og allergi forbund:
<http://www.naaf.no>

Samarbeidspartnere: Husbanken, Kommunenes sentralforbund, aktuelle fagmiljøer som SINTEF, Byggforsk, Norsk Forum for bedre innelima for barn (NFBIB) m.fl.

Miljørettet helsevern i barnehager og skoler

Helsedepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet, Utdannings- og forskningsdepartementet og Barne- og familiedepartementet

Forskrift om miljørettet helsevern for skoler og barnehager har regler om fysisk og psykososialt arbeidsmiljø for elever. Etter forskriften skulle alle skoler og barnehager ha godkjenning av kommunen innen 31. desember 1998. I en del kommuner er denne prosessen godt i

gang. Fylkeslegenes tilsyn med oppfyllelsen av forskrift i 1999 og 2000 viste imidlertid at over halvparten av kommunene som det var ført tilsyn med, manglet et system for tilsyn med miljørettet helsevern i barnehager og skoler og var sent i gang med godkjenningssprosessen. Ikke alle kommunene hadde sikret nødvendige faglige kvalifikasjoner ved behandling av søknader om godkjenning av skoler og barnehager. Skolehelse-tjenesten har vært tema for et felles tilsyn av fylkesle-gene som ble avsluttet i 2001.

Både barn og foresatte har rett til å få informasjon om miljø- og helseforholdene på skolen eller i barneha-gen og til å klage på godkjenning av skoler og barneha-ger. Barn og unge har også rett til medinnflytelse på eget «arbeidsmiljø». Reglene i arbeidsmiljøloven gjel-der for lærlinger på samme måte som for de andre ar-beidstakerne i en lærebedrift. Den 1. april 2003 ble det gjennomført viktige endringer i opplæringsloven etter Stortingets behandling av Odelstingsproposisjon nr. 71 (2001–2002) «Om skolemiljøet til elevene». Lov-endringen innebærer at bestemmelsene om elevenes skolemiljø er hjemlet i opplæringsloven, ikke arbeids-miljøloven. Loven gir elevene lovfestede rettigheter med hensyn til skolemiljø bl.a. at alle elever i grunnskoler og videregående skoler har rett til et godt fysisk og psykososialt miljø som fremmer helse, trivsel og læring.

Regjeringen gjennomfører flere handlingsplaner som berører helse- og miljøforhold i skoler og barneha-ger, blant annet «Handlingsplan for forebygging av ast-ma, allergi og inneklimate-sykdommer 1998–2002» og «Handlingsplan for miljø og helse». Kompetansen hos barnehage- og skolepersonell om bedring av inneklimate skal heves, og veileder om miljørettet helsevern i skoler og barnehager skal distribueres til barnehage og skolepersonell. Utdannings- og forskningsdepartemen-tet ved Læringscenteret og Helsedepartementet samar-beider om produksjon og spredning av HMS-materiell (helse, miljø og sikkerhet) til bruk for elever i grunn-skole og elever/lærlinger i videregående opplæring. Det er utarbeidet et internettbasert verktøy for registre-ring og rapportering av utvalgte inneklimateparametre. Det er også etablert en veiledningstjeneste for spørsmål knyttet til avvik fra gjelde normer. Et verktøy for regis-trering og kommunikasjon omkring psykososiale for-hold i skolen er under utvikling.

Mer informasjon

Forskriften og Statens helsetilsyns veileder til forskriften er lagt inn på Internett:
<http://www.helsetilsynet.no/>

- Utdannings- og forskningsdepartementets veiledning

om sunne skolebygg «Hvordan lage sunt innemiljø i skolebygg?», <http://www.dep.no/ufd/norsk/publ/veiledninger>.

- Barne- og familiedepartementet har gitt ut et tema-hefte om Barnehagens fysiske miljø (Q-1011).
 Nettsadresse: <http://odin.dep.no/bfd>
- Statens helsetilsyns veileder til forskriften er lagt inn på Internett: <http://www.lovdatab.no>, og har best. nr IK-2619 og I-48/95.

Tilskudd til utvikling av bomiljø, bolig forvaltning og boligpolitikk

Kommunal- og regionaldepartementet,

kap. 581 post 78, (i 1000 kroner):

Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
37 803	36 100	36 000

Formål

Tilskuddsordningen, som forvaltes av Husbanken, skal stimulere til utvikling og spredning av kompetanse og kunnskap om boforhold, boligpolitikk og bomiljøspørsmål.

Om tilskuddsordningen

Tilskuddet kan gis til borettslag, boligbyggelag og andre lokale boligorganisasjoner, kommuner og andre med ansvar for utvikling av lokal boligforvaltning og boligpolitikk. Tilskuddet kan bl.a. brukes til utviklingsprosjekter som vil bedre levevilkårene i eksisterende boligområder. Utviklingstilskuddet kan gis til planlegging, prosjektledelse, evaluering og rapportering, men vanligvis ikke til konkrete bygge- og utbedringstiltak. En forutsetning for å få støtte vil gjerne være at krefter i lokalsamfunnet, f.eks. kommuner, frivillige organisasjoner eller andre bidrar med finansiering av prosjektene.

Mer informasjon

<http://www.husbanken.no>

Tilskudd til boligkvalitet

Kommunal- og regionaldepartementet,
kap.581 post 71 (i 1000 kroner):

Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
91 588	74 000	41 000

Formål

Tilskuddsordningen skal stimulere til god stedsutforming og god byggeskikk, gode boforhold og levekår, bærekraftig ressursbruk, og tilgjengelighet for alle i bygninger og bomiljøer.

Om tilskuddsordningen

Tilskuddene gis til tiltak i både nye og eksisterende boligområder i byer og tettsteder. Husbanken prioriterer tilskudd til prosjekter der en så tidlig som mulig kan på-

virke planer og prosjekter. Tilgjengelighet for alle og bærekraftig ressursbruk er kvaliteter som i særlig grad skal fremmes gjennom tiltakene. Det blir ikke gitt tilskudd til å gjennomføre ordinære utbyggingsprosjekter, bortsett fra når formålet er å oppnå bedre tilgjengelighet. Tiltak i områder med opphopning av levekårsproblemer prioriteres, i første rekke gjennom byfornyelsestiltak. Det blir også gitt tilskudd til områdeutvikling.

Tilsagnsrammen som følger bevilgningen på 41,9 millioner kroner, er på 21,4 millioner kroner. Tilsagnsrammen er det beløp det kan settes i gang ny aktivitet for i 2004.

Mer informasjon

<http://www.husbanken.no>

TRAFIKKSIKKERHET

Trafikksikkerhet er ett av flere elementer for å sikre et trygt og godt oppvekst- og nærmiljø for barn og unge. En rekke av de generelle trafikksikkerhetstiltakene som iverksettes på vegnettet kommer alle aldersgrupper til gode. I tillegg er en rekke tiltak rettet særskilt inn mot barn og unge.

Trygg Trafikk

Samferdselsdepartementet,
kap. 1300, post 71 Tilskudd til

trafikksikkerhetsformål mv. (i 1000 kroner):

Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
13 800*	16 300*	16 900*

*) Tilskuddet fra staten har i de senere år utgjort om lag halvparten av Trygg Trafikks inntekter.

Formål

Trygg Trafikks hovedoppgave er trafikkopplæring i skoler og barnehager (med vekt på utarbeidelse av undervisningsmateriell), informasjon og koordinering av frivillig trafikksikkerhetsarbeid.

Om tilskuddsordningen

Trygg Trafikk gir råd og veiledning om trafikkopplæring i skoler og barnehager gjennom utarbeidelse av undervisningsmateriell og opplæringsstilbud, herunder

Barnas trafikkklubb og Skolebarnas trafikkklubb som ble opprettet i 2002. Trygg Trafikk skal også bidra til samordnet innsats mot trafikkulykker, og har en sentral rolle i kampanjer og annet informasjons- og opplæringsarbeid, spesielt når det er rettet mot barn og unge. Videre fungerer Trygg Trafikk som bindeledd mellom frivillige organisasjoner og offentlige myndigheter. Trygg Trafikk er en viktig aktør og pådriver i trafikksikkerhetsarbeidet.

Mer informasjon

<http://www.tryggtrafikk.no>

Barns skoleveg

Samferdselsdepartementet

Bevilgningen til gang- og sykkelveger i tilknytning til riksveg gis over Samferdselsdepartementets budsjett, Kap. 1320, post 30 Riksveginvesteringer.

Formål

Formålet med tiltakene er å gjøre barns skoleveg sikrere og å bedre framkommeligheten og trafikksikkerheten generelt for gående og syklende.

Om tiltakene

For å bedre framkommelighet og trafikksikkerhet for gående og syklende generelt bygges gang- og sykkelveger langs riksveg (bevilges over posten for riksveginvesteringer). Statens vegvesen har ansvar for om lag 2900 km gang- og sykkelveger. Midlene knyttet til bygging av gang- og sykkelveger vil i stor grad gå til prosjekter som gir sikrere skoleveg og til prosjekter som bidrar til et mer sammenhengende gang- og sykkelvegnett i sentrumsnære områder. For 2004 er det avsatt 290 mill. kr til bygging av gang- og sykkelveger, hvorav om lag 180 mill. kr i statlige midler. I 2004 er det planlagt å bygge 42 km gang- og sykkelveger.

Statens vegvesen skal utvikle en veileder for sikrere skoleveger. Den første delen av veilederen er ferdigstilt i form av et hefte som gir eksempler på trafikkløsninger i skolens nærområde. Statens vegvesen har for 2004 planer om å påbegynne arbeidet med den delen av veilederen som omfatter tiltak som informasjon, opplæring, følgeordninger m.m.

I tillegg er Statens vegvesen med i prosjektet Aktive skolebarn sammen med Trygg Trafikk og Sosial- og helsedirektoratet. Som en del av dette prosjektet utvikler Statens vegvesen undervisningsmaterieell for 1. – 3. klasse. 2.-klassematerieellet som ble ferdig høsten 2003, inneholder blant annet et foreldrehefte med veiledning for aktiv og sikker bruk av skolevegen.

Mer informasjon

http://www.vegvesen.no/trafikksikkerhet/skole_tiltak/index.stm

Trafikkopplæring i skoleverket

Trafikkopplæring er viktig både i barnehager og på alle trinn i skoleverket. Trafikk er et kunnskapsområde som skal behandles på tvers av fagene slik at bredden og helheten i problemområdet kommer fram. Trafikk som hovedmoment inngår i læreplanen for samfunnsfag på 1. og 2. klassetrinn. Av læreplanen framgår det at elevene skal bli kjent med at det på ulike områder eksisterer lover og regler som det er viktig å følge, blant annet innen vegtrafikken. Barna skal dessuten trene på å ferdes trygt i trafikken. Videre er det på ungdomstrin-

net ved enkelte skoler forsøkt å gi ytterligere kunnskap om trafikanrollen ved å legge til rette for at elevene kan velge mopedføreropplæring.

Samferdselsdepartementet mener at en god trafikkopplæring i barnehager og skoler betyr mye for barn og unges holdninger og vaner i trafikken. På bakgrunn av dette opprettet departementet i oktober 2002 en arbeidsgruppe som skulle vurdere trafikkopplæringen i skoleverket. Arbeidsgruppen leverte i september 2003 sin rapport og konkluderte med at trafikkopplæringen ikke har tilstrekkelig kontinuitet. Arbeidsgruppen har kommet med en rekke forslag til tiltak for å bedre trafikkopplæringen i skoleverket, blant annet:

- Trafikkopplæring og trafikksikkerhet bør omtales og behandles både i sentrale og i lokale planverk.
- Lærere må sikres lett tilgang til materiell og informasjon til bruk i trafikkopplæring.
- Ordningen med en trafikkansvarlig lærer på hver skole bør videreføres og styrkes.
- Kontakten mellom barnehage, skole og hjem bør styrkes for å finne løsninger og skape arenaer som sikrer at barna får nødvendig hjelp og trafikkopplæring.
- Utdanningen av framtidige førskolelærere og lærere må gi kunnskap om trafikksikkerhet og trafikkopplæring.
- Skolene bør se trafikkopplæring som en del av sitt arbeid med helse, miljø og sikkerhet (HMS). Skolene bør innlemme krav til sikker transport i sine internkontrollrutiner.
- Det bør opprettes et råd bestående av de sentrale aktørene på dette området for å sikre at rapportens anbefalinger blir fulgt opp på en tilfredsstillende måte.

Rapporten er sendt på høring med svarfrist til Samferdselsdepartementet 19. desember 2003. Sammen med høringsuttalelsene vil rapporten være en viktig del av grunnlaget for Samferdselsdepartementets videre arbeid med å bedre barn og unges sikkerhet i trafikken.

Mer informasjon

<http://www.dep.no/sd>

1.5 Tilrettelegge for et flerkulturelt samfunn

FNs konvensjon om barnets rettigheter
Artikkel 30: MINORITETER OG URBEBOLKNING
Barn som tilhører en minoritet eller urbefolkningen, har rett til sammen med andre i sin gruppe, å leve i pakt med sin kultur, religion og eget språk.

LIKEVERDIGE OPPVEKSTVILKÅR FOR BARN OG UNGDOM MED ETNISK MINORITETSBAGGRUNN

Det er til dels store forskjeller på viktige levekårsområder mellom en del barn og ungdom med etnisk minoritetsbakgrunn og barn og ungdom med norsk bakgrunn. Regjeringen vil føre en aktiv politikk for å motvirke diskriminering, fremmedfrykt og rasisme og utvikling av nye klasseskiller.

Å bedre mulighetene til deltagelse for barn og ungdom med etnisk minoritetsbakgrunn, samt motvirke polarisering mellom ungdomsgrupper basert på etnisitet, er blant de viktigste utfordringene når det gjelder å følge opp FNs konvensjon om barnets rettigheter og Stortingsmelding nr. 17 (2000–2001), «Asyl- og flyktningpolitikken i Norge». En ny stortingsmelding om

det flerkulturelle samfunn er under utarbeiding, og skal legges fram for stortinget høsten 2004. I denne meldingen vil man blant annet drøfte familie- og generasjonsspørsmål, og barns muligheter i det norske samfunnet. Regjeringen mener det er av avgjørende betydning at personer med minoritetsspråklig bakgrunn får et språkgrunnlag som setter dem i stand til å delta aktivt i samfunnet.

Opplæringen i norsk med samfunnskunnskap må derfor, både i innhold og omfang, bli bedre tilpasset den enkeltes behov. Tilskuddsordningen for særskilt opplæring og morsmålsopplæring er lagt om fra skoleåret 2001–2002. Det er et mål å bedre språkforståelsen og

deltakelsen av minoritetsspråklige barn i barnehage (se nærmere om beskrivelse av tiltak under).

Regjeringen framla våren 2002 planen «Regjeringens innsats mot tvangsekteskap». Planen skal forebygge at ungdom presses inn i ekteskap mot sin vilje, samt gi en bedre hjelp til dem som allerede har vært utsatt for tvangsekteskap.

Barne- og familiedepartementet vil bidra til at det blir utviklet mer egnede tiltak for utsatte barn og ungdom med innvandrer- og flyktningbakgrunn og deres familier for å sikre disse et godt tilbud gjennom barneverntjenesten.

«Tiltak for å øke deltagelsen i samfunnet for barn og unge med innvandrerbakgrunn»

Kommunal- og regionaldepartementet

Formål

Kommunal- og regionaldepartementet la i juni 2002 fram handlingsplanen «Tiltak for å øke deltagelsen i samfunnet for barn og unge med innvandrerbakgrunn». Hovedsatsingen går ut på å styrke språk- og samfunnskunnskapene både hos førskolebarn og deres foreldre, få til mer foreldresamarbeid blant annet i skolen, bedre oppfølging av enslige mindreårige og øke deltagelsen fra innvandrerungdom i kultur og idrett.

Om tiltaksplanen

Alle barn og unge i Norge skal sikres de samme muligheter og rettigheter, og respekteres og behandles likeverdig uavhengig av hudfarge, etnisk tilhørighet og religion. Det er viktig at barn og unge med innvandrerbakgrunn gis muligheten til å bidra med sine ressurser og erfaringer. Å legge til rette for økt deltagelse i samfunnet for barn og unge er en forpliktelse som følger av FNs barnekonvensjon, artikkel 12.

En del barn med innvandrerbakgrunn trenger bedre norskkunnskaper før de begynner på skolen, slik at de får bedre forutsetninger for å oppnå gode skoleprestasjoner. Mange foreldre har behov for opplæring i norsk og samfunnskunnskap, samt foreldreveiledning, dersom de skal kunne hjelpe barna sine i forhold til skole og samfunn. Som et ledd i oppfølgingen av handlingsplanen vil det iverksettes en ny tilskuddsordning med virkning fra 1. august 2004. Tilskuddet skal bidra til å bedre språkforståelsen blant minoritetsspråklige barn i førskolealder. I tillegg skal tilskuddet bidra til å øke deltagelsen blant innvandrerbarn i barnehage og bidra til et helhetlig og godt tilrettelagt samarbeid mellom helsestasjon, barnehage, skole og norskopplæring for mø-

dre med innvandrerbakgrunn. Tiltaket må ses i sammenheng med at tilskuddet til tospråklig assistanse i barnehage avvikles fra samme tidspunkt (se. kap 3.1 for nærmere omtale av ordningen).

Innvandrerungdoms deltagelse i kultur og idrett må stimuleres ytterligere for å skape gode rollemodeller for annen ungdom. Det skal gis støtte til videre drift av Nordic Black Theatre, inkludert et utviklingsprosjekt for ungdom. Det er også behov for ulike kriminalitetsforebyggende tiltak for å forhindre utstøting og marginalisering av innvandrerungdom.

Enslige mindreårige asylsøkere er en særlig sårbar gruppe som har behov for voksne holdepunkter for å kunne skape seg et nytt liv i Norge. En interdepartemental arbeidsgruppe har utredet alternative mottaks- og bosettingsmodeller for enslige, enslige mindreårige, foreslått alternative vergeordninger og kommet med forslag til hvordan man bedre kan følge opp enslige mindreårige som bosetter seg hos slekt.

Mer informasjon

<http://www.dep.no/krd/norsk/publ/handlingsplaner/>

Samarbeidspartnere: Barne- og familiedepartementet, Justisdepartementet, Kultur- og kirkedepartementet og Utdannings- og forskningsdepartementet.

Språklige minoriteter i barnehage, skole og utdanning

Utdannings- og forskningsdepartementet

Formål

Utdannings- og forskningsdepartementet lanserte desember 2003 strategiplanen «Likeverdig utdanning i praksis! Strategi for bedre læring og større deltagelse av språklige minoriteter i barnehage, skole og utdanning 2004–2009». Strategien har som overordnet målsetting å sikre en bedre inkludering av minoritetsspråklige i barnehage, skole, utdanning, samfunns- og arbeidsliv. Strategien omfatter barn i førskolealder, grunnsopplæringen, voksenopplæring og høyere utdanning og gir en statusbeskrivelse av feltet og presenterer alt 39 tiltak.

Om strategiplanen

Strategien skal bidra til et helhetlig perspektiv på innsatsen overfor barn, unge og voksne med minoritetsbakgrunn fra barnehage til høyskole og universitet. Planen har et 5 års perspektiv, og inneholder mål for departementets og sektorens arbeid. For å oppnå planens mål, er det viktig at aktører fra alle deler av utdannings-systemet og frivillige organisasjoner involveres og an-

svarliggjøres. Foreldrene har et hovedansvar for opplæringen av sine barn, og en bevisstgjøring om denne rollen fremheves i planen. Strategiplanen skal evalueres og de enkelte tiltakene skal følges opp gjennom årlige tilstandsrapporteringer.

Strategiplanen har fem hovedmål:

- bedre språkforståelsen blant minoritetsspråklige barn i førskolealder
- bedre skoleprestasjonene til minoritetsspråklige elever
- øke andelen blant minoritetsspråklige elever og lærlinger som påbegynner og fullfører videregående opplæring
- øke andelen av minoritetsspråklige studenter i høyere utdanning
- bedre norskferdighetene til minoritetsspråklige voksne

Læringscenteret har et hovedansvar for oppfølgingen av strategiplanen. De samarbeider med Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (NAFO) ved Høgskolen i Oslo og VOX.

Mer informasjon

- <http://www.dep.no/ufd/norsk/publ/handlingsplaner/>
- <http://www.ls.no>

Samarbeidspartnere: Barne- og familiedepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet, Læringscenteret.

Støtte til innvandrersorganisasjoner og frivillig virksomhet

Kommunal- og regionaldepartementet, kap.521, post 73 (i 1000 kroner):		
Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
21 500	22 420	25 000

Tilskuddsordningen på post 73 er delt i:

- 1) tilskudd til drift av landsdekkende organisasjoner på innvandrerfeltet og
- 2) tilskudd til drift av lokale innvandrersorganisasjoner og frivillig virksomhet i lokalsamfunnet som bidrar til flerkulturelt mangfold, dialog og samhandling.

Landsdekkende organisasjoner

Formål

Formålet med ordningen er å støtte landsdekkende organisasjoner som medvirker til å gi alle samme muligheter, rettigheter og plikter til å delta i samfunnet og ta i bruk egne ressurser.

Om ordningen

Med landsdekkende organisasjon menes en organisasjon som arbeider med saker av nasjonal karakter og har en landsomfattende virksomhet. Det gis støtte til drift av landsdekkende organisasjoner som:

- ivaretar asylsøkeres, flyktingers og innvandreres rettigheter i samfunnet
- bygger opp kunnskap om behovene asylsøkere, flyktinger og personer med innvandrerbakgrunn har
- bidrar til å sikre like muligheter og til å bekjempe etnisk diskriminering og rasisme
- fremmer og tilrettelegger for kontakt, dialog og samarbeid mellom personer med innvandrerbakgrunn, resten av befolkningen og/eller myndighetene

Mer informasjon

<http://www.udi.no>

Kontaktutvalget mellom innvandrere og myndighetene

Kommunal- og regionaldepartementet, kap. 523, post 1 (i 1000 kroner):

Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
3 408	3 800	4 600

Kontaktutvalget mellom innvandrere og norske myndigheter (KIM) ble opprettet i 1984. Utvalget er satt sammen av 17 personer med bakgrunn fra innvandrerorganisasjonene og 18 personer med bakgrunn fra offentlige myndigheter og politiske partier.

Regjeringen pekte ut et nytt kontaktutvalg for tre år, med start 1. januar 2003. Det ble samtidig gjennomført en ny organisering av utvalget. Omorganiseringen skjedde i tråd med konklusjonene i evalueringen av KIM, som ble gjennomført i 2001. Den nye organiseringen innebærer at utvalget er delt i to forum: et innvandrerforum og et kontaktutvalg. Innvandrerforumet består av folk med innvandrerbakgrunn som er foreslått av organisasjoner over hele landet. Kontaktutvalget vil ha representanter fra offentlige myndigheter og politiske partier, i tillegg til innvandrerforumet. UDI fikk i 2002 ansvar for sekretariatsfunksjonen i KIM.

Det ble ved oppnevningen lagt vekt på å ha en stor prosentdel kvinner og samtidig styrke representasjonen av ungdom. Tre av medlemmene er under 25 år. I utvalget som helhet er det 46 % kvinner og 54 % menn. KIM skal være et rådgivende organ overfor myndighetene og en arena for dialog mellom personer med bakgrunn i innvandrersorganisasjoner, offentlig forvaltning, kommuner og politiske partier. Det skal også være en kompetent høringsinstans på områder vedrørende flyktning-, innvandrings- og integreringsspørsmål.

Mer informasjon

<http://www.kim.no>

Frivillig virksomhet i lokalsamfunn som bidrar til mangfold, dialog og samhandling

Formål

Ordningen er todelt, og gjelder støtte til a) drift av lokale innvandrersorganisasjoner og b) frivillig virksomhet i form av aktiviteter.

Formålet med driftstilskudd til lokale innvandrersorganisasjoner er å bidra til:

- å styrke lokal innvandrersorganisering
- at innvandrere får adgang til flere sosiale nettverk
- å ivareta felles interesser i forhold til myndighetene
- å informere om det norske samfunnet og om minoritetenes rettigheter og plikter
- at innvandrergreper tar vare på og videreutvikler egen kultur

Formålet med tilskuddet til frivillig virksomhet er å:

- bidra til kontakt, samhandling og nettverksbygging mellom personer med innvandrerbakgrunn og resten av befolkningen
- fremme toleranse mellom ulike grupper av befolkningen og motvirke rasisme og diskriminering
- rekruttere flere personer med innvandrerbakgrunn til frivillige organisasjoner og frivillig virksomhet på tvers av befolkningsgrupper

Tiltak og aktiviteter som er rettet mot kvinner, barn og unge, som virker forebyggende mot tvangsekteskap og som kan forebygge kjønnslemlestelse, vil bli prioritert.

Om ordningen

Midlene fordeles til fylkeskommunene som forvaltere av ordningen ut fra antallet utenlandsfødte personer som er fast bosatt i fylket og som er født utenfor EØS-området, USA, Canada, Australia og New Zealand, samt deres barn. Tall fra Statistisk sentralbyrå pr. 1. januar foregående år ligger til grunn for beregningen av tilskuddet. 10 pst. av tilskuddsrammen tilfaller fylkeskommunen som administrasjonstilskudd.

Samarbeidspartnere: Utlendingsdirektoratet og fylkeskommunene.

Idébanken

Barne- og familiedepartementet

Målet med ordningen er å stimulere til aktivitet og bedre dialog mellom ungdom med ulik kulturell bakgrunn. Idébanken skal også stimulere til flerkulturell satsing innenfor ungdomsorganisasjoner og minoritetsorganisasjoner for ungdom.

Om ordningen

Ordningen med Idébanken startet i 1998 og forvaltes av Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner (LNU). Gjennom Idébanken gis det tilskudd til flerkulturelle aktiviteter blant barn og ungdom i regi av frivillige organisasjoner og lokale ungdomsgrupper og ungdomsmiljø. Idébanken skal fungere som idéformidler i arbeidet mot rasisme og for integrering. Revyoppsetninger, etablering av flerkulturelle møteplasser, kulturelle tilstelninger, politiske diskusjoner, dans og avisproduksjon er blant aktivitetene som er igangsatt. Det er satt av 1 million kroner til Idébanken i 2004.

Mer informasjon

<http://www.ungnett.org/stotteny/ide/index.htm>

GODE OPPVEKSTVILKÅR FOR SAMISKE BARN OG UNGDOM

Barne- og familiedepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet og Sametinget

Det er et mål å styrke samiske barn og unges identitet og tilhørighet til det samiske samfunnet, og utvikle oppvekstmiljøer der samisk og norsk kultur i størst mulig grad oppleves som likeverdige. De tiltakene som vil være nødvendig for å legge til rette for en slik utvikling, vil variere fra kommunene til kommune.

Sametinget og Barne- og familiedepartementet vil fortsatt samarbeide om å fremme utvikling av tilbud i kommunene som styrker samiske barn og ungdoms samiske identitet og tilhørighet. Barne- og familiedepartementet vil utvikle sitt samarbeid med Sametinget om innhenting av innspill fra samiske barn og ungdom til en videre utvikling av en samisk barne- og ungdomspolitik. Det er også samarbeidet om utarbeidelse av et hefte som skal stimulere kommunene til en bedre tilrettelegging av tilbud til samiske barn og ungdom.

Barne- og familiedepartementet støtter forsøks- og utviklingsprosjekter som har som mål å styrke samiske barn og unges identitet og tilhørighet til det samiske samfunnet og samarbeidet mellom samisk ungdom på tvers av landegrensene. En viktig og grunnleggende oppgave for Sametingets virkemiddelbruk er å realisere målsettingen om å skape gode oppvekstvilkår for samiske barn og ungdommer gjennom tildelingen av tilskudd til ulike tiltak for, av og med barn og unge.

Sametinget har opprettet en egen budsjettpost til festivaler. I 2004 vil det bli tildelt ca. 1,4 millioner kroner

over denne posten. Midlene fordeles til Riddu Riddu Festivála i Kåfjord og Samisk Musikkfestival i Kautokeino, samt Markomeannu og Påskefestivalen i Karasjok. For å styrke samiske barn og unges deltakelse i samisk idrett vil det i 2004 bli satt av 0,8 millioner kroner til dette formålet. Det vil i 2004 bli fordelt 2,2 millioner kroner over tilskuddsordningen Samiske barn og unges oppvekstvilkår, som ligger under Samisk kulturfond. Det er mangel på samiskspråklig litteratur for barn og unge, og Sametinget ser derfor behovet for at samiskspråklige publikasjoner for barn og unge blir sikret en fast støtteordning. Det vil i 2004 bli gitt 0,2 millioner kroner i tilskudd til utgivelse av barne- og ungdomsmagasinet *Leavedolgi* og 0,3 millioner til utgivelse av ungdomsmagasinet *Š*. Sametinget tildeler også midler til barne- og ungdomstiltak over tilskuddspostene Ungdomskonferanse og Årlige konferanse for barnehageansatte. Sametinget forvalter en stipendordning som et språkvirkemiddel for å stimulere samisk ungdom til å velge samisk som fag i videregående skole. For 2004 avsettes det 1 millioner kroner i utdanningsstipend for ungdom som har samisk som fag under utdanningen.

Mer informasjon

- <http://www.samediggi.no>
- <http://www.same.net>

GODE OPPVEKSTVILKÅR FOR BARN OG UNGDOM FRA NASJONALE MINORITETER

Barne- og familiedepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet

De nasjonale minoriteter i Norge er jøder, kvener, rom (sigøynere), romanifolket (tater/reisende) og skogfiner. Regjeringen vil arbeide for et samfunn der personer som tilhører disse nasjonale minoritetene skal kunne uttrykke, opprettholde og videreutvikle sin identitet, sitt eget språk og sin egen kultur. Politikken overfor disse gruppene er i all hovedsak integrert i det ordinære forvaltningsapparatet. I tillegg forvalter Kommunal- og regionaldepartementet en tilskuddsordning for nasjonale minoriteter med en samlet bevilgning på 2,9 millioner kroner. Ifølge tildelingskriterier for prosjektstøtte kan det søkes om støtte til holdningsskapende arbeid spesielt rettet mot barn og unge, skoleverket eller offentlige myndigheter. Fristen for å søke disse midlene

er 1. desember 2003 og 1. mai 2004. En forutsetning for å behandle søknader som kommer inn til fristen 1. mai 2004, er at det er midler igjen på budsjettposten. Organisasjoner, kommuner, fylkeskommuner og andre som har virksomhet i tilknytning til nasjonale minoriteter kan søke om prosjektstøtte.

I 2003 ble det bevilget 150 000 kroner til et forprosjekt «Romanifolket – fra barn til voksen», i regi av Dronning Mauds minne – Høgskole for førskolelærerutdanning. Prosjektet er planlagt som utviklingsprosjekter i barnehage og grunnskole med tanke på å få romanikulturen tydelig fram i barnehagens og skolens virksomhet.

Sikker omsorg, trygge kår og utviklingsmuligheter for barn og ungdom

Regjeringen har som ett av sine hovedmål å legge til rette for en trygg økonomisk og sosial situasjon for barn, ungdommer og deres familier. En politikk som satses på å styrke familienes situasjon vil også bidra til å gjøre storsamfunnet bedre å leve i, og vil medvirke til å sikre den oppvoksende generasjon et trygt oppvekstmiljø. Økonomisk handlefrihet og mulighet for foreldre til å tilpasse sin tid til barnas behov er en forutsetning for gode oppvekstvilkår. Der familien ikke strekker til har samfunnet en særlig plikt til å sikre barn og ungdom gode omsorgstilbud og oppvekstvilkår.

Det har foregått dyptgripende endringer i familie- og samlivsmønstre siden 1970-tallet. Det er en utfordring for myndighetene å legge til rette for at barn kan ha det godt i alle typer familier. Det pågår et omfattende arbeid med å tilpasse lovverket til dagens familiestruktur for å sikre at barns situasjon og rettigheter blir best mulig ivaretatt. Regjeringen har lagt fram Stortingsmelding nr. 29 (2002–2003) «Om familien – forpliktende liv og foreldreskap» med utgangspunkt i endringene i familiemønsteret og som en oppfølging av NOU 1999:25 «Samboerne og samfunnet».

Regjeringen vil videreutvikle og videreføre de gode permisjonsordningene som gjelder i barnas første leveår. Barnetrygden er den viktigste statlige overføringsordningen som omfatter alle familier med barn. Ny barnetrygdlov trådte i kraft 1. januar 2003. Enslige forsørgere har ofte lav inntekt og dårligere levekår. Dette gjelder særlig enslige forsørgere med overgangsstønad fra folketrygden. Inntekt og levekår henger derfor ofte sammen med hvorvidt forsørgeren er i arbeid eller ikke.

Etableringsfasen kan være økonomisk krevende og regjeringen ser studiefinansiering, boligpolitikken og arbeidsmarkedspolitikken som viktig i denne sammenheng.

FNs konvensjon om barnets rettigheter

Artikkel 27: LEVESTANDARD

Barnet har rett til en levestandard som er tilstrekkelig på alle områder.

Foreldrene, eller andre som har ansvar for barnet, har det grunnleggende ansvaret for å sikre de levevilkår som er nødvendig for barnets utvikling.

Staten har plikt til å støtte de foresatte.

2.1 Bedre økonomiske vilkår for barnefamiliene

Regjeringen ønsker å skape gode materielle vilkår for barnefamiliene slik at omsorgen for barn og unge kan ivaretas på best mulig måte. Barnetrygden skal fortsatt være den viktigste kontantytelsen til familier med barn. Gode permisjonsordninger der også fedrene deltar i barneomsorgen er svært viktig for familiene. Regjeringen ønsker å videreføre kontantstøtten. Regjeringen ønsker at adopsjon i størst mulig grad skal kunne gjennomføres uavhengig av den enkeltes inntektsforhold.

FNs konvensjon om barnets rettigheter

Artikkel 26: SOSIALTJENESTER

Staten skal sikre at barnet får den sosiale hjelpen og den økonomiske støtten det har krav på etter landets lover

BARNETRYGD

Barne- og familiedepartementet, kap. 845, post 70, (i 1000 kroner):

Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
14 970 014	14 690 100	14 203 100

Formål

Barnetrygd er en kontantoverføring som skal bidra til å dekke utgifter til forsørgelse av barn.

Om stønadsordningen

Barnetrygd ytes for alle barn under 18 år som er bosatt i Norge. Trygden forvaltes av Rikstrygdeverket og utbetales via det lokale trygdekontor. Barn som skal opp-

holde seg i landet i kortere tid enn ett år får ikke barnetrygd. Barn som midlertidig oppholder seg i utlandet lengre enn ett år skal etter hovedregelen ikke få barnetrygd. Når både barnet og den barnet bor fast hos, er medlemmer av folketrygden under utenlandsoppholdet, kan det likevel foreligge rett til barnetrygd.

Den som har barnet boende fast hos seg, har rett til barnetrygd. Dersom foreldrene ikke bor sammen og skriftlig har avtalt delt bosted, kan hver av foreldrene få rett til 50 prosent av barnetrygden. Dersom barnet ikke bor sammen med sine foreldre, vil annen omsorgsperson eller barneverninstitusjon som har barnet boende fast hos seg, ha rett til barnetrygd. Det foreligger rett til barnetrygd for ett barn mer enn det faktiske barnetall

når foreldre er ugift, skilt eller separert og ikke bor sammen i en felles husholdning. Det kan også i visse andre tilfeller gis utvidet barnetrygd. Retten til utvidet barnetrygd faller bort dersom den enslige forsørgeren gifter seg eller lever i et stabilt samboerskap.

Satsen fra 1. januar 2004 er 11 664 kroner per barn per år. Det utbetales et småbarnstillegg til enslige forsørgere som har barn i alderen 0–3 år og som fyller vilkårene for rett til utvidet barnetrygd etter barnetrygdloven og full overgangsstonad etter folketrygdloven. Tillegget utgjør 7 884 kroner per år. Det gis ett tillegg per enslig forsørger. Familier i Finnmark og Nord-Troms får i 2004 et tillegg i barnetrygden på 3 792 kroner per barn per år.

KONTANTSTØTTE

Barne- og familiedepartementet, kap. 844, post 70 (i 1000 kroner):

Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
2 927 179	2 787 195	2 852 195

Kontantstøtte utbetales for ett- og toåringer og gis til familier som ikke eller bare delvis gjør bruk av barnehageplass med statlig driftstilskudd. De som har en deltidsplass i barnehage kan få redusert kontantstøtte. Om

lag tre fjerdedeler av ett- og toåringene mottok kontantstøtte i 2001 og 2002. Det er en større andel av ettåringene enn toåringene som mottar kontantstøtte, og de fleste mottar full kontantstøtte.

Fra 1. januar 2004 gjelder følgende satser:

Oppholdstid i barnehage	Kontantstøtte	Utbetaling
Ikke bruk av barnehage	100 prosent	3657 kroner per barn per måned
Til og med 8 timer pr. uke	80 prosent	2926 kroner per barn per måned
9 – 16 timer pr. uke	60 prosent	2194 kroner per barn per måned
17 – 24 timer pr. uke	40 prosent	1463 kroner per barn per måned
25 – 32 timer pr. uke	20 prosent	732 kroner per barn per måned
33 timer eller mer per uke gir ikke rett til kontantstøtte		

Om evaluering av kontantstøtten

Siden innføringen av kontantstøtten har ordningen vært gjenstand for en bred evaluering. På bakgrunn av resultatene fra evalueringen i perioden 1998–2001 la departementet våren 2001 frem St.meld. nr. 43 (2000–2001) «Om evaluering av kontantstøtten».

I henhold til evalueringen har ikke kontantstøtten ført til store endringer. Om lag to tredjedeler av barn som mottok kontantstøtte ble våren 1999 i hovedsak passet av foreldrene. Ett- og toåringene ble passet i noe større grad av foreldrene i 1999 sammenlignet med året

før. Det var også en liten økning i andelen ettåringene som ble passet av dagmamma. Kontantstøtten synes å ha ført til at mødre med barn i kontantstøttealder har redusert den ukentlige arbeidstiden med 1,5 time i gjennomsnitt. Mødre som opprinnelig hadde lengst arbeidstid har redusert arbeidstiden mest, mens fedre ikke har redusert sin arbeidstid. Det har blitt noe færre småbarn i barnehagene. Små private familiebarnehager som er blitt nedlagt, er ikke blitt erstattet med nye i like stor utstrekning som tidligere år. Når det gjelder konsekvenser for utsatte barn, er barnehage fremdeles et

sentralt barnevernstiltak. Det later til at kontantstøtten har ført til en svak nedgang i etterspørsel etter barnehageplass for barn med minoritetsbakgrunn. Kontantstøtten synes å ha hatt en økonomisk utjevnende effekt.

Våren 2002 gjennomførte SSB den tredje barnetilsynsundersøkelsen. Resultatene forelå våren 2003. Når det gjelder hovedtilsynsordning viser Barnetilsynsundersøkelsen 2002 at rundt 44 prosent av barn i kontantstøttealder passes av foreldrene selv. Rundt en tredel av barna passes i barnehage, og rundt en av ti passes av dagmamma. Det har ikke vært økning i bruken av dagmamma siden kontantstøtten ble innført. Dersom tilsynsordning kunne velges fritt, uavhengig av pris og tilgjengelighet, foretrekker rundt halvparten av mødrene til barn i kontantstøttealder barnehage. Dette er en økning siden 1999, hvor en av tre mødre foretrakk barnehage.

En undersøkelse publisert høsten 2003 (Rikstrykdeverket: Noen sider ved kontantstøtteordningen belyst ved hjelp av registerdata) viser at mødre reduserer sin yrkesaktivitet mens barna er ett og to år. Rapporten viser imidlertid at mødre som fikk barn etter innføringen av kontantstøtten i gjennomsnitt reduserte sin yrkesaktivitet mer enn mødre som fikk barn før innføringen av kontantstøtten. Det er først og fremst mens barna er mellom ett og to år at denne forsterkede nedgangen i yrkesaktivitet gjør seg gjeldende. Deler av denne for-

sterkede nedgangen i samlet yrkesaktivitet for mødrene skyldes at flere trekker seg helt ut av yrkeslivet mens barna er i kontantstøttealder. Rapporten finner ingen langtidseffekt av kontantstøtten på mødres yrkesaktivitet. Det betyr at kontantstøtten ikke har noen effekt på mødrenes yrkesaktivitet etter at barna har fylt tre år og ikke lengre berettiger kontantstøtte. For fedrene har verken den totale yrkesaktiviteten eller andelen yrkesaktive blitt påvirket av kontantstøtten. Det vil si at for fedrene har verken flere redusert sin arbeidstid eller trukket seg helt ut av arbeidslivet som følge av kontantstøtten, slik som tilfelle er for mødrene.

Undersøkelsen viser at både kvinner med lav og høy inntekt reduserer sin yrkesaktivitet, men kvinner med lav inntekt reduserer yrkesaktiviteten sin mest. Undersøkelsen viser videre at det er en tendens til at andelen kvinner som reduserer sin yrkesaktivitet er høyere i familier der mannen har lav inntekt enn der han har høy inntekt.

FØDSELS- OG ADOPSJONSPENGER

Barne- og familiedepartementet, kap. 2530 (i 1000 kroner):

Post	Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
70 Fødselspenger til yrkesaktive	7 53 096	8 406 005	8 655 690
71 Engangsstønad ved fødsel	396 642	398 720	404 745
72 Feriepenger av fødselspenger til arbeidstakere	224 838	239 955	245 366
73 Adopsjonspenger m.v.	136 783	131 030	151 194

Lønnet foreldrepermisjon

For å ha rett til fødselspenger må man ha vært yrkesaktiv med pensjonsgivende inntekt i minst seks av de siste ti månedene før stønadperioden tar til. Far kan motta fødselspenger basert på eget opptjeningsgrunnlag i situasjoner der mor etter fødselen arbeider minst 75 prosent stilling, tar offentlig godkjent utdanning, eller er syk, slik at det foreligger et reelt omsorgsbehov. Arbeider mor mindre enn 75 prosent etter fødselen, blir fars fødselspenger beregnet etter den stillingsbrøk moren da har.

Fødselspengene beregnes på grunnlag av egen inntekt, men er begrenset oppad til en årsinntekt som svarer til 6 ganger folketrygdens grunnbeløp (6 G er 325 020 kroner fra 1. mai 2002).

Foreldrene har anledning til å dele permisjonen såfremt begge har opptjent rett til fødselspenger. Faren er pålagt å ta ut 4 uker av permisjonen. Dersom faren ikke bruker den såkalte fedrekvoten, mister familien som hovedregel retten til disse 4 ukene.

I Stortingsmelding nr. 29 (2002–2003) «Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap» skisseres endringsforslag som bygger på likestilling av foreldrene som omsorgspersoner, valgfrihet for familien og hensynet til et enklere regelverk. Forslagene innebærer kostnadskrevenende reformer. I Sem-erklæringen er disse gitt prioritet etter satsingen på barnehager. Forslagene fremmes ikke i 2004.

Svangerskapspenger

Gravide arbeidstakere kan få utbetalt svangerskaps- penger dersom de etter bestemmelser i lov eller forskrift er pålagt å slutte i arbeidet, og det ikke er mulig for arbeidsgiver å omplassere dem til annet høvelig arbeid. Svangerskapspengeordningen gjelder med virkning fra 1. juli 2003 også for selvstendig næringsdrivende kvinner.

Tidskonto

Tidskontoordningen gir foreldrene mulighet til å kombinere arbeid med permisjon over en lengre periode, dersom dette er ønskelig framfor sammenhengende heltidspermisjon. I praksis gir ordningen mulighet til en periode med kortere daglig arbeidstid eller kortere arbeidsuke uten inntektstap.

Engangsstønad ved fødsel

Kvinner som ikke fyller vilkåret om yrkesaktivitet (jf post 70) får en engangsstønad ved fødselen. Stønad er 33 584 kroner i 2004.

Feriepenger av fødselspenger

Det ytes feriepenger av fødsels- og adopsjonspenger for de første 12 ukene av permisjonstida. Hvis det er valgt 80 prosent dekning, gis det feriepenger av de første 15 ukene av permisjonstida.

Adopsjonspenger

Ved adopsjon av barn under 15 år ytes det adopsjonspenger i 39 uker med full lønn, alternativt 49 uker med 80 prosent lønn. Adopsjonspenger ytes ikke ved stebar- adopsjon.

Dersom adoptivforeldrene ikke fyller vilkårene om forutgående yrkesaktivitet, ytes det en engangsstønad på samme måte som ved fødsel. Stønad er i 2004 på 33 584 kroner.

Personer som i forbindelse med den ene eller begge foreldrenes død får tildelt foreldreansvaret etter barne- loven §§ 36 og 37, har rett til lønnet permisjon på linje med adopsjon.

ADOPSJONSSTØTTE

Barne- og familiedepartementet, kap. 852, post 70 (i 1000 kroner):

Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
18 135	15 928	15 928

Formål

Adopsjon av barn fra utlandet medfører store kostnader for familien. Formålet med tilskuddsordningen er å motvirke en skjev sosial fordeling av adopsjon knyttet til foreldrenes økonomi på grunn av de høye kostnadene.

Om tilskuddsordningen

Adoptivforeldrene må på forhånd ha innhentet norske myndigheters samtykke til adopsjon fra utlandet. Adopsjonen må enten være gjennomført i Norge, eller den må være gjennomført i utlandet og registrert i Barne-, ungdoms- og familieforvaltningens register.

Som vilkår for ytelsen stilles det videre krav om at adoptivforeldrene faktisk var bosatt i Norge da de fikk barnet i sin omsorg og da adopsjonen ble gjennomført eller registrert her i landet. Ordningen med at staten er med på å dekke en del av utgiftene har eksistert siden 1992. I 2004 utgjør tilskuddet 23 400 kroner per barn.

Mer informasjon

Tilskuddsordningen forvaltes av Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen etter retningslinjer om tildeling av engangsstøtte ved adopsjon av barn fra utlandet (Q-1013). <http://www.bufa.no>

BOSTØTTE TIL BARNEFAMILIER

Kommunal- og regionaldepartementet, kap. 580, post 70, (i 1000 kroner):

Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
1 788 793	1 932 800	2 109 000

Formål

Bostøtten skal medvirke til at husstander med svak økonomi skal kunne skaffe seg en hensiktsmessig, nøktern eie- eller leiebolig og ha mulighet til å bli boende i denne.

Om ordningen

For å motta bostøtte må det i husholdningen enten være barn under 18 år, personer over 65 år eller personer som har støtte eller pensjon gjennom folketrygden. Regelverket er utformet slik at de med lavest inntekt og de største boutgiftene får mest i støtte. Det er ett regelverk for barnefamilier og ett for alders-, uføre- og etterlattepensjonister.

I regelverket stilles det krav til boligen. For barnefamilier stilles det krav om at boligen må ha kjøkken, bad og oppholdsrom. Det tidligere kravet om at boligen må

være på minst 40 kvm faller bort i 2004. Endringen er et tiltak i regjeringens tiltaksplan mot fattigdom. Det stilles ikke lenger krav til hvordan boligen er finansiert når det gjelder barnefamilier.

Hovedregelen er at dersom husstandens beregnede boutgifter er større enn det som regnes som rimelig, får husstanden 70 prosent av denne forskjellen dekket av bostøtte. I beregningen av bostøtten godkjennes boutgifter kun opp til et visst nivå. Dette nivået, eller boutgiftstaket, er høyere for husstander som bor i de største byene enn for andre husstander. I 2004 er boutgiftstaket i Oslo hevet med ytterligere 10 000 kroner. I Bergen, Trondheim og Stavanger heves boutgiftstaket med 5 000 kroner.

Det er Husbanken som forvalter ordningen. Søknad om støtte skal sendes kommunen. Informasjon om ordningen fås hos kommunen.

2.2 Støtte i samliv og i omsorgs- og oppdragerrollen

Familien er den sentrale rammen for et godt oppvekstmiljø for barn og unge. Hovedoppgaven for det offentlige er å sørge for gode rammebetingelser for oppvekstmiljøet i familiene, samtidig som hjelpetiltak kan settes inn når familieomsorgen svikter. Styrking av kompetanse og kapasitet i familievernet, støtte til samlivstiltak og videreutvikling av foreldreveiledningsprogrammet er sentralt i arbeidet med å styrke oppvekstmiljøet i familier. Regjeringen er opptatt av at den videre utvikling av familievern tjenesten, foreldreveiledning og samlivstiltak må ta utgangspunkt i de endringer som har skjedd i familiestrukturen i de senere år og i de nye samlivsmønstre som har oppstått.

FNs konvensjon om barnets rettigheter

Artikkel 5: FORELDREANSVARET

Staten skal respektere de rettigheter og plikter foreldrene og andre foresatte har for å gi barnet veiledning og støtte slik at barnet skal kunne utøve konvensjonens rettigheter.

FORELDREVEILEDNING OG SAMLIVSTILTAK

Barne- og familiedepartementet, kap. 0830 (i 1000 kroner):

Regnskap 2002:

Budsjett 2003:

Budsjett 2004:

6641

7795

13 067

Samlivstiltak

Formål

Samlivstiltakene skal forebygge kriser i parforhold gjennom å ta opp temaer som kommunikasjon og samhandling. Et hovedmål for arbeidet med samlivstiltak er å forebygge samlivsbrudd ved å støtte opp om samliv i alle typer familier, spesielt med tanke på å styrke familien som base for barns oppvekst. Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen gir fra 1. januar 2001 økonomisk støtte til lokale samlivskurs. Barne- og familiedepartementet administrerer midler til utviklingsarbeid på samlivsområdet.

Om innsatsen

Arbeidet med å styrke kvaliteten på samlivskursene vil bli videreført, både ved å utvikle eksisterende kurs og ved å ta i bruk nye kurs og metoder. Regjeringen mener at det framover er behov for å utvikle feltet og se samlivstiltakene mer i sammenheng med andre forebyggende familietiltak, samtidig som noe av midlene målrettes slik at de når de familiene som har størst behov.

Forskning tyder på at samlivskurs kan ha en positiv forebyggende effekt, særlig hvis de settes inn i en tidlig fase i parforholdet, og at de kan bidra til å bedre kommunikasjonen og dialogen partene imellom. Dette vil ikke minst kunne komme barna til gode. I statsbudsjettet for 2004 foreslår derfor Regjeringen å bevilge 5 millioner kroner ekstra til å utvikle og igangsette tilbud om gratis samlivskurs rettet mot foreldre, både samboere og ektepar, når de får sitt første barn. Det tas sikte på først å utprøve tilbudet i noen utvalgte kommuner og fylker for å høste erfaringer, før tilbudet iverksettes i større skala. Kurstilbudet er blant annet tenkt formidlet gjennom helsestasjonene. På sikt vil regjeringen arbeide for at alle som lever i parforhold, både samboere og ektepar, skal få tilbudet.

Barne- og familiedepartementet igangsatte høsten 2002 en evaluering av hvordan tilskuddsordningen til samlivstiltak har fungert. Evalueringen blir utført av Møreforskning, og rapport vil foreligge i første kvartal 2004. På bakgrunn av resultatene av evalueringen, vil det vurderes hvordan samlivstiltakene kan styrkes og utvikles videre.

Mer informasjon

- <http://bufa.no>
- <http://odin.dep.no/bfd/>

Samarbeidspartner: Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen (BUFA).

Foreldreveiledning

Formål

Foreldreveiledningsprogrammet har som overordnet målsetting å forbedre kontakt og kommunikasjon mellom foreldre og barn, mellom fagfolk og foreldre og mellom fagfolk og barn.

Om foreldreveiledningsprogrammet

Erfaringer og evaluering av foreldreveiledningsprogrammet viser at et flertall av kommunene er positive til den satsingen programmet representerer. Programmet har bidratt til å styrke arbeidet med tverrfaglige diskusjoner og samarbeid rundt barn og unge i kommunene. Regjeringen vil derfor videreføre satsingen gjennom å opprettholde foreldreveiledning som et frivillig tilbud til foreldre med barn i alle aldre med tanke på å forebygge psykososiale vansker. Helsestasjoner, barnehager, skoler og andre kommunale hjelpetjenester for barn vil fortsatt være viktige initiativtakere og samarbeidspartnere. Barne- og familiedepartementet har som mål å integrere foreldreveiledningsprogrammet som en viktig del av familievernets virksomhet.

Foreldreveiledningsprogrammet sikter mot alle foreldre og skal kunne håndtere et bredt spekter av problemstillinger i alle familier. Det vil i første kvartal 2004 bli utgitt et temahefte til foreldre om spiseforstyrrelser. Det skal også utarbeides materiell om ungdom og rus og om ungdom og homofili. Et forsøksprosjekt for å utvikle et tilbud til foreldre med minoritetsbakgrunn ble gjennomført i 2003. Prosjektet har vært vellykket og videreføres i 2004 slik at flere foreldre med minoritetsbakgrunn mottar tilbudet om foreldreveiledning.

Mange flyktningbarn og -ungdommer kommer fra krigsområder og har vært utsatt for store påkjenninger. Barne- og familiedepartementet vil arbeide for å få videreført tilbudet med foreldreveiledning og barnegrupper i asylmottak.

Barne- og familiedepartementet vil forsette samarbeidet med Læringscenteret for den videre satsingen på foreldreveiledning i skolen.

Mer informasjon

<http://www.foreldreveiledning.dep.no>

Samarbeidspartnere: Statens barnevern og familievern (SBF), Sosial- og helsedirektoratet og Læringscenteret.

FAMILIEVERN OG KONFLIKTLØSNING

Barne- og familiedepartementet, kap. 0841 (i 1000 kroner):

Regnskap 2002:

Budsjett 2003:

Budsjett 2004:

19 055

22 311

30 584

Formål

Regjeringens mål er et godt faglig tilgjengelig og faglig styrket familievern i samarbeid med andre tjenester, og med tilbud til spesielt utsatte barn.

Om familievernet og konfliktløsningen

Familievernet omfatter nå 64 kontorer på landsbasis. Familievernet er en spesialtjeneste som har familierelaterte problemer som sitt fagfelt. Familievernkontorene har to lovpålagte oppgaver. De skal gi tilbud om behandling og rådgivning der det foreligger vansker, konflikter eller kriser i familien. Kontorene er videre pålagt å foreta mekling etter ekteskapsloven og barneloven. I tillegg har kontorene en tredje, frivillig oppgave: Å drive utadrettet virksomhet i form av informasjon og veiledning til publikum og det øvrige hjelpeapparat. Familievernet er en «lavterskeltjeneste». Klientene kan oppsøke familievernkontorene uten henvisning, og tilbudet er gratis både når det gjelder familiebehandling og mekling.

Regjeringens forslag om statlig overtakelse av fylkeskommunens oppgaver på barnevern- og familievernområdet ble fremmet for Stortinget 18. oktober 2002, jf. Odelstingsproposisjon nr. 9 (2002–2003). Familie-, kultur- og administrasjonskomiteen avga innstilling i saken 6. februar 2003, jf. Innst. O. nr. 64 (2002–2003). Komiteen gikk enstemmig inn for statlig overtakelse av fylkeskommunens oppgaver både på barnevernområdet og familievernområdet. Saken ble behandlet i Odelstinget 11. februar. Et enstemmig Odelsting sluttet seg til komiteens innstilling om statlig overtakelse. Fra 1. januar 2004 overtok staten ansvaret for familievernet og det fylkeskommunale barnevernet. Det er opprettet fem regionale enheter, lokalisert til Alta, Trondheim, Bergen, Oslo og Tønsberg.

Det er i dag en økende etterspørsel etter de tjenester familievernet tilbyr, og nye problemområder dukker opp i forbindelse med endringer i familiestrukturen. Det er derfor et behov for ytterligere å styrke og koordinere innsatsen når det gjelder fagutvikling i familievernet slik at alle familievernkontorer har den nødvendige kompetanse for å møte nye utfordringer. Det er laget en plan for kompetansetiltak i familievernet, og opprettet et faglig råd som bistår departementet med å vurdere og initiere tiltak innen de forskjellige målområdene. En viktig utfordring er å utvide tilbudet til familier med funksjonshemmede barn (jf. kap. 5.4 Veiledning for foreldre med funksjonshemmede barn). Det er igangsatt et prosjekt om samlivsveiledning for foreldre med funksjonshemmede barn der målet er å kunne gi et landsdekkende tilbud som er forankret ved utvalgte familievernkontorer. Det er videre viktig å øke kompetansen på mekling/rådgivning i saker der det er høyt konfliktnivå mellom foreldrene, og det er satt i gang tiltak for å samle og utvikle meklingsmetodikk i vanskelige familiesaker. Et styrket samarbeid med andre tjenester og god informasjon til allmennheten, med særlig fokus på barnets beste, vil også være viktige oppgaver for familievernet fremover. Det er videre nødvendig å sikre god dekning av familievern tjenester i hele landet.

Regjeringen ser det som et viktig mål å sikre barns situasjon etter samlivsbrudd mellom foreldrene. Familievernet utgjør grunnstammen i meklingsapparatet og det er viktig å sikre et tilgjengelig meklingsapparat uten vesentlig ventetid. Barne- og familiedepartementet har blant annet som mål at det ikke skal være mer enn tre ukers ventetid for å komme til mekling. Videre vil Barne- og familiedepartementet iverksette endringer i barneloven om nye saksbehandlingsregler og høring av barn i barnefordelingssaker. Endring av saksbehandlingsreglene i barneloven vil innebære oppdatering av skriftlig materiell og opplæring av de som skal samtale med barn ned til 7 år for å kartlegge deres mening.

Mer informasjon

<http://odin.dep.no/bfd/>

Samarbeidspartner: Statens barnevern og familievern (SBF).

2.3 Støtte til ungdom i etableringsfasen

Etableringsfasen kan være økonomisk krevende og er viktig for hvordan ungdom klarer seg senere i livet både på bolig- og arbeidsmarkedet. Selv om de fleste ungdommer greier disse overgangene uten problemer, er det nødvendig at samfunnet tilrettelegger støtte, oppfølging og hjelp til de som har behov for det.

Regjeringen ser på studiefinansieringen som en svært viktig forutsetning for å oppnå målet om lik rett til utdanning uavhengig av sosiale eller økonomiske forhold, alder, kjønn eller geografi.

Boligpolitikken er sentral når det gjelder fordeling, bedre levekår, velferd og bærekraftig utvikling. Boligmarkedet i pressområder er i ubalanse. For unge og vanskeligstilte er det blitt vanskeligere å etablere seg i en eierbolig eller i en midlertidig utleiebolig. Regjeringen ønsker å prioritere ulike ordninger som gjør det lettere for unge å etablere seg på boligmarkedet. Regjeringen ser på etableringen av studentboliger som et målrettet tiltak for å avhjelpe problemene for ungdom på utleiemarkedet. Staten vil fortsatt gi tilskudd til bygging av nye studentboliger.

Aetat skal samarbeide med den fylkeskommunale oppfølgingstjenesten for å sikre tilbud til ungdom som ikke benytter seg av retten til videregående opplæring. Aetat tilbyr formidling, informasjon og veiledning. Veiledningen skal i størst mulig grad motivere ungdom til videre utdanning. Ungdomsgarantien, som sikrer ungdom under 20 år som er uten skoleplass eller arbeid tilbud om arbeidsmarkedstiltak, videreføres. Ledigheten for ungdom under 20 år er redusert siden omslaget på arbeidsmarkedet i 1993. Reform 94 innebærer at de fleste ungdommer i alderen 16–19 år benytter seg av retten til videregående opplæring.

For at ungdommene skal få muligheter til og ønske å bli boende i distriktene satser regjeringen på tiltak som gjør det enklere for unge å etablere seg og starte egen virksomhet.

STUDIEFINANSIERING

Statens lånekasse for utdanning, Utdannings- og forskningsdepartementet, kap. 2410, (i 1000 kroner):

Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
18 059 587	19 653 075	22 055 336

Statens lånekasse for utdanning (Lånekassen) administrerer de stipend- og låneordninger som er opprettet med hjemmel i lov om utdanningsstøtte til elever og studenter. Fra undervisningsåret 2003–2004 er det innført en ny støtteordning for unge elever i ordinær videregående opplæring. I den nye ordningen er støtten målrettet mot elever fra familier med svak økonomi.

Mer informasjon

Rådgivere i videregående opplæring kan gi informasjon om Lånekassens regler. Forskriftene og annen informasjon finnes også på <http://www.lanekassen.no>

BOLIGETABLERING

Boligportalen

Kommunal- og regionaldepartementet

Boligportalen er et offentlig informasjonssted for boliginformasjon på Internett. Den retter seg spesielt mot de som skal skaffe seg bolig, enten de skal kjøpe eller bygge. Nettstedet gir også nyttig informasjon til andre som jobber med boligsaker; personer i byggebransjen, offentlig ansatte, journalister og politikere. Husbanken har det praktiske ansvaret for Boligportalen som ble etablert høsten 2001.

Informasjonen på Boligportalen er objektiv og dekker de mest sentrale spørsmålene som knytter seg til etablering i egen bolig. Boliganskaffelse er for de fleste en av de viktigste investeringene som foretas i livet, og det er avgjørende for å ta gode valg at man har tilstrekkelig informasjon når investeringen foretas.

I Boligportalen er det viktig informasjon vedrørende offentlige regler, lån og tilskudd, kvalitet i bygg, veiledningsmaterieell og annet relevant boligstoff. Portalen inneholder pekere til andre aktører i markedet, både organisasjoner og private. Portalen inneholder også hjelpemidler som lånekalkulator og budsjettregneark, som gjør det mulig å foreta beregninger knyttet til egen økonomi ved boliganskaffelsen.

Det vises også til Husbankens nettsted som har informasjon om låne- og tilskuddsordninger og andre forhold som kan være av interesse for ungdom som skal etablere seg på boligmarkedet.

Mer informasjon

- <http://www.boligportalen.net>
- <http://www.husbanken.no>

Studentboliger

Utdannings- og forskningsdepartementet,
kap. 0270, post 75 (i 1000 kroner):

Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
264 430	199 959	170 158

Tilskuddet til studentboliger utgjør 60 prosent av forhåndsgodkjente byggekostnader. Tilskuddsordningen skal sikre at det bygges studentboliger og gi en rimelig og forutsigbar bosituasjon for studenter.

Ved utgangen av 2002 disponerte studentsamskipnadene totalt 28 068 studenthybelenheter. På landsbasis gir dette en gjennomsnittlig dekningsgrad på 15,9 prosent. I 2003 ga Utdannings- og forskningsdepartementet støtte til bygging av om lag 730 nye hybelenheter.

Departementet har i perioden 1999–2003 gitt støtte til mer enn 3000 nye hybelenheter. For 2004 foreslås det å bevilge nær 170 millioner kroner til bygging av nye studentboliger, noe som gjør det mulig å støtte om lag 520 hybelenheter i 2004 avhengig av hvor de bygges. Fra 1. januar 2004 vil Husbanken ta over forvaltningen av ordningen med studentboliger, men Utdannings- og forskningsdepartementet vil fremdeles gi tilsagn om midler til studentboliger.

Boligtilskudd til etablering, utbedring og utleieboliger

Kommunal- og regionaldepartementet,
kap. 581 post 75, (i 1000 kr):

Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
777 815	665 000	702 000

Formål

Boligtilskudd skal medvirke til at husstander med svak økonomi blant funksjonshemmede, sosialt vanskeligstilte, flyktninger og ungdom i etableringsfasen skal få nøkterne og egnede boliger.

Om tilskuddsordningen

Boligtilskuddet blir gitt til kommuner for videre tildeling eller direkte fra Husbanken til enkeltpersoner. Tilskuddet kan gå til både utleieboliger og eierboliger

og benyttes i forbindelse med nybygging, kjøp eller utbedring av bolig. Tilskudd til utleieboliger blir gitt direkte fra Husbanken. De personrettede tilskuddene blir gitt under streng behovsprøving. Kommunene har anledning til å lage egne regelverk for ordningen, og blant annet reglene for behovsprøving kan derfor variere noe fra kommune til kommune. Når tilskuddet går til kjøp eller utbedring av bolig må den vanskelige situasjonen til husstanden være av en mer varig karakter. Tilskuddet blir utmålt etter hvor vanskeligstilt søkeren er og etter hvilket boligbehov som søkeren har. Tilsagnsrammen, dvs. det beløp det kan settes i gang ny aktivitet for i budsjettåret, er i 2004 på 712,7 millioner kroner.

Mer informasjon

<http://www.husbanken.no>

Startlån

Kommunal- og regionaldepartementet

Formål

Startlånet skal bidra til at husstander med boligetableringsproblemer skal få mulighet til å etablere seg og bli boende i nøkterne og gode boliger.

Om låneordningen

Startlån, som ble innført i 2003, skal gå til personer som har problemer med å etablere seg i egen bolig og til vanskeligstilte som har behov for å kunne bli boende i boligen. Det er kommunene som tildeler lånet. Retningslinjer og praksis kan variere noe fra kommune til kommune. Startlån gis til kjøp, utbedring, oppføring og refinansiering av bolig, og lånet kan finansiere hele boligkjøpet eller være topplån der andre gir grunnfinansieringen. Søknad om startlån sendes til kommunen lånesøker ønsker å bosette seg i.

Mer informasjon

- <http://www.husbanken.no>
- <http://www.startlan.no>

ARBEIDSMARKEDSPOLITIKK

Arbeidsledigheten blant ungdom

Registertall fra Aetat viser at gjennomsnittlig 2 800 personer mellom 16 og 19 år var arbeidsledige i 2002. Dette tilsvarer en ledighetsprosent på 2,5 i forhold til arbeidsstyrken (summen av sysselsatte og arbeidsledige). Bare 4,2 prosent av de arbeidsledige under 20 år hadde i 2002 vært ledige i mer enn 26 uker (langtidsledige). Det er stor mobilitet mellom ulike situasjoner (jobb, utdanning, arbeidsledighet) for denne aldersgruppen. For første halvår 2003 hadde gjennomsnittlig ledighet økt til 3 044 personer.

I aldersgruppen 20–24 år var gjennomsnittlig ledighet 11 000 personer i 2002. Dette tilsvarer en arbeidsledighetsprosent på 5,4 i forhold til arbeidsstyrken. 14,8 prosent av de registrerte ledige i gruppen var langtidsledige. For første halvår 2003 hadde gjennomsnittlig ledighet for gruppen økt til 13 969 personer.

Aetats tilbud til ungdom

Hovedtilbudet til ungdom under 20 år er videregående opplæring i fylkeskommunens regi. Aetats rolle overfor ungdom er å ivareta overgangen til arbeidslivet, det vil si bistå i overgangen mellom skole og arbeid. Ungdomsgarantien som sikrer ungdom under 20 år som er uten skoleplass eller arbeid tilbud om arbeidsmarkedstiltak, videreføres i 2004. Ungdom som oppsøker Aetat vil i første omgang få informasjon, veiledning og formidlingsbistand. Formidlingsbistand skal så langt det er mulig tilpasses arbeidssøkers og arbeidsgivers behov.

Aetat kan, i samarbeid med arbeidssøkeren, lage en handlingsplan for videre kvalifisering og/eller arbeidstilvenning. Aetats medvirkning og oppfølging foregår ofte i tilknytning til en konkret arbeidssituasjon, enten ved en ordinær arbeidsplass eller ved tiltaksplass i ordinær eller skjermet virksomhet. Tiltakene Arbeid med bistand og Arbeidspraksis i skjermet virksomhet, hvor omfanget av personlig oppfølging er stort, er aktuelle virkemidler for yrkeshemmet ungdom i et samarbeid om lettere overgang mellom skole og arbeid.

Samarbeid med oppfølgingstjenesten

Oppfølgingstjenesten koordinerer tiltak for å få ungdom som av ulike grunner faller ut av videregående skole, tilbake til opplæring, i arbeid eller skole. Samarbeidet med oppfølgingstjenesten er viktig for Aetats tilbud. Ungdom som har droppet ut av skolen og oppsøker Aetat får vanligvis informasjon, veiledning og formidlingsbistand over en kort periode. Dette skal være en aktiv periode som gir ungdommen mer kunnskap om arbeidsmarkedet, egne interesser og forutsetninger for å få jobb. Hvis utsiktene til arbeid er små, kan ungdom få tilbud om arbeidsmarkedstiltak. Vurderingen av behov for tiltak skjer i samarbeid med ungdommen selv og eventuelt i samarbeid med oppfølgingstjenesten eller opplæringsmyndighetene. I størst mulig grad skal ungdom tilbys kombinerte opplegg med arbeidspraksis og videregående opplæring.

ARBEIDSMARKEDSTILTAK

Arbeidsmarkedstiltak skal bidra til å styrke deltakernes kompetanse og arbeidsevne, samt øke deltakernes mulighet for ordinært arbeid. Videre skal de bidra til å skaffe til veie kvalifisert arbeidskraft, forebygge og dempe skadevirkningene av arbeidsledighet, samt hindre utstøting av arbeidstakere som står i fare for å falle ut av arbeidslivet. Arbeidspraksis er det vanligste tiltaket for ungdom, men også andre tiltak som for eksempel opplæring og lønnsstilskudd kan brukes. Tilskudd til jobbskappingsprosjekter skal bidra til etablering av egen virksomhet og bedre sysselsettingsmulighetene for arbeidsledige og yrkeshemmede. Ungdom mellom 20 og

24 år er en prioritert målgruppe ved utlysning av midler.

Arbeidspraksis

Tiltaket skal gi tilrettelagt arbeidstrening med oppfølging. Tiltaket skal bidra til å utprøve den enkeltes muligheter på arbeidsmarkedet og bidra til å styrke deltakernes muligheter til å komme i arbeid eller utdanning. Det skal utarbeides en plan for den enkelte deltaker. Arbeidspraksis foregår enten i ordinær eller skjermet virksomhet.

Opplæring

Opplæring skal bidra til at yrkeshemmede og ordinære arbeidssøkere kvalifiseres til ledige jobber, og hindre utstøting av arbeidstakere som står i fare for å falle ut av arbeidslivet. Opplæring gis som arbeidsmarkedskurs organisert i samarbeid med Aetat for Aetats brukergrupper. Yrkeshemmede kan i tillegg tilbys ordinær utdanning som ledd i yrkesrettet attføring, dersom Aetat vurderer det som nødvendig og hensiktsmessig for at den yrkeshemmede skal bli i stand til å skaffe seg eller beholde høvelig arbeid. Deltakere i opplæringstiltak skal være over 19 år. Denne aldersgrensen gjelder ikke yrkeshemmede som har rett til yrkesrettet attføring etter folketryktdloven.

Lønnstilskudd

Lønnstilskudd skal bidra til at utsatte grupper arbeidssøkere ansettes på ordinære lønns- og arbeidsvilkår. Dette skal oppnås ved å gi kompensasjon i form av tidsbegrenset lønnstilskudd til arbeidsgivere som ansetter personer i målgruppen på ordinære ansettelses- og arbeidsvilkår med sikte på et varig arbeidsforhold. Tiltaksdeltakerne skal utføre ordinære oppgaver i en offentlig eller privat virksomhet.

Mer informasjon

<http://www.aetat.no>

SATSINGER RETTET MOT UNGDOM I DISTRIKTENE

Ungdom er en viktig målgruppe i distrikts- og regionalpolitikken. Målet for den distriktspolitiske ungdomssatsingen er å gjøre distrikts-Norge mer attraktivt som bolig og arbeidssted for ungdom. Innsatsen er i stor grad forsøkt integrert i den generelle distriktspolitikken, ved at ungdom er pekt ut som en sentral målgruppe.

Lokalsamfunnstiltak for eller med ungdom

Landbruksdepartementet

Ved bruk av de fylkesvise bygdeutviklingsmidlene er lokalsamfunnstiltak for eller med ungdom et prioritert område. Tiltakene skal fremme mobilisering av bygdefolket og legge til rette for næringsutvikling. Dette kan blant annet skje ved at det støttes opp om tiltak som engasjerer ungdom eller som kommer ungdom av begge kjønn til gode.

Etablerertilskudd ved generasjonsskifte i landbruket

Landbruksdepartementet,
kap. 1150 (i 1000 kr):

Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
32 763	21 450	21 450

Det legges til grunn at 15 % av midlene fordelt til tradisjonelt jord- og hagebruk nyttes til etableringstilskudd. (Dvs. 21,45 av 143 millioner kroner).

Formål

Ordningen har som formål å stimulere til rekruttering av begge kjønn til landbruket.

Om ordningen

Tilskuddet gis der det i forbindelse med generasjonsskifte på landbrukseiendommer er nødvendig å gjennomføre mindre investeringer for å opprettholde tradisjonell landbruksdrift eller tilleggsnæring. Det er en øvre grense på 35 år for å kvalifisere til tilskudd ved generasjonsskifte og framskynde tidspunkt for overtakelse. Tilskudd forvaltes av Statens nærings- og distriktsutviklingsfond på fylkesnivå, og kan gis med inntil 40 prosent av godkjent kostnadsoverslag begrenset oppad til kroner 150.000 per landbrukseiendom. For kvinnelige brukere kan tilskudd gis med inntil 60 prosent av godkjent kostnadsoverslag begrenset oppad til kroner 200.000 per landbrukseiendom.

Kvalifisering for framtiden

Regjeringen ser på barnehage som det beste pedagogiske omsorgstilbudet for førskolebarn når de ikke er sammen med foreldrene. Barnehagen er svært viktig når det gjelder å lære barn språk og sosial kompetanse. Regjeringens budsjettforslag for 2004 legger opp til en betydelig utbygging av nye barnehageplasser, og en samlet offentlig finansiering på 80 prosent. Ordningen med investerings-tilskudd til nye barnehageplasser videreføres for å stimulere til økt utbygging. Fra 1. mai 2004 innføres maksimalpris for foreldrebetaling på om lag 2 750 kroner. Samlet innebærer forslaget en økning av de statlige bevilgningene til barnehager med om lag 2,2 milliarder kroner. Forslaget følger opp barnehageforliket som ble inngått på Stortinget 11. juni 2003. Regjeringen ønsker et mest mulig fleksibelt og brukertilpasset barnehagetilbud, som er tilgjengelig for alle som ønsker det.

Skolefritidsordningen skal legge til rette for lek, kultur- og fritidsaktiviteter med utgangspunkt i barnas alder, funksjonsnivå og interesser. Også barn med funksjonshemninger skal gis gode utviklingskår i skolefritidsordningen.

Skolen er en sentral sosialiseringarena, og det ligger store utfordringer i å gi et likeverdig skoletilbud til alle elever, uavhengig av funksjonsdyktighet, sosial og kulturell bakgrunn og hvor i landet de bor. I skolen utvikler barn og ungdom kunnskap, ferdigheter og holdninger, samt kreativitet til å mestre utfordringer og omstillinger i et samfunn i rask forandring. Regjeringen vil øke satsingen på kvalitet i opplæring og utdanning og ønsker å skape trygge læringsarenaer med vekt på mangfold, et godt læringsmiljø, aktiv medvirkning og en opplæring tilpasset den enkelte. Den enkelte skal gis muligheter til å få benyttet sine ressurser. Samtidig skal det legges til rette for at samfunnet får dekket sitt kompetansebehov.

Skole og opplæring spiller en sentral rolle i barn og ungdoms liv. Utdanning er viktigere i dag enn noen gang tidligere, både som drivkraft i samfunnsutviklingen og for den enkelte. I økende grad er utdanning avgjørende for likeverd og fordeling av samfunnsgodene. Å sikre barn og ungdommer lik rett og like muligheter til utdanning og kvalifisering er et sentralt mål for barne- og ungdomspolitikken. All ungdom som har fullført grunnskolen eller tilsvarende opplæring, har lovfestet rett til tre års heltids videregående opplæring. Retten til videregående opplæring gjelder for alle, uavhengig av kunnskaper eller ferdigheter. Elever som har rett til spesialundervisning, har under visse vilkår rett til inntil to år ekstra videregående opplæring. Den fylkeskommunale oppfølgingstjenesten skal fange opp ungdom som ikke er motivert til å ta i mot tilbudet om en opplæringsplass i skole eller i arbeidslivet, som faller ut av opplæringen eller av andre grunner avbryter opplæringen. Oppfølgingstjenesten skal sikre et tverretattlig samarbeid mellom kommunale, fylkeskommunale og statlige instanser.

FNs konvensjon om barnets rettigheter

Artikkel 29: MÅLET MED UTDANNING

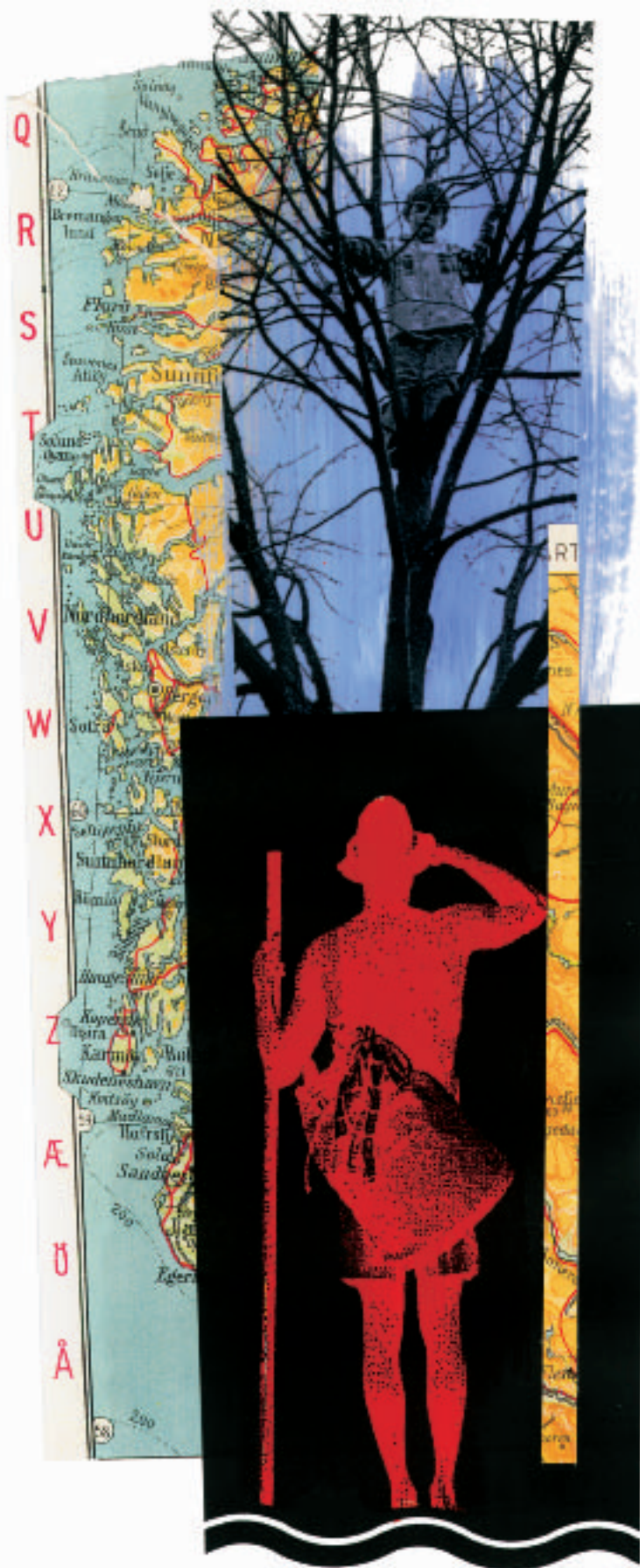
Utdanningen skal fremme utvikling av barnets personlighet, og teoretiske og praktiske ferdigheter.

Den skal skape respekt for menneskerettighetene og fremme holdninger om fred, toleranse, og vennskap mellom folk.

Utdanningen skal skape respekt for naturen, og for barnets egen og andres kultur.

3.1 Barnehager og skolefritidsordninger til flere

Hovedmålene i regjeringens barnehagepolitikk er barnehageplass til alle som ønsker det, likebehandling mellom offentlige og private barnehager og redusert foreldrebetaling. De samme overordnede målene ligger til grunn for det brede forliket om barnehagepolitikken som ble inngått på Stortinget 11. juni 2003.

FNs konvensjon om barnets rettigheter

Artikkel 18: FORELDREANSVARET

Begge foreldrene har et hovedansvar for barnets omsorg og utvikling etter hva som er best for barnet. Staten skal gi støtte og sikre utvikling av institusjoner, tjenester og tiltak for omsorg for barn, herunder også ta hensyn til utarbeidende foreldre.

BARNEHAGER

Driftstilskudd til barnehager

Barne- og familiedepartementet,
kap. 856, post 60, (i 1000 kroner):

Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
5 663 469	7 578 314	8 933 340

Formål

Det ordinære driftstilskuddet til barnehager skal nyttes til å nå målene om full utbygging, lavere foreldrebetaling og god kvalitet i barnehagene. Tilskuddet er øremerket og gis til alle godkjente barnehager, både offentlige og private. Tilskuddet til ordinære barnehager og familiebarnehager utbetales etter satser som varierer etter barnas ukentlige oppholdstid og alder.

Målet for 2004 er etablering av 12 000 nye barnehageplasser. Satsene for driftstilskudd prisjusteres fra 1. januar 2004 og gjelder for hele året. Økningen og differensieringen av tilskuddssatsene for private og offentlige barnehager som ble innført 1. august 2003, videreføres i hele 2004. Private barnehager vil motta et høyere statstilskudd enn offentlige barnehager. Hensikten med dette er å kompensere private barnehager for lav kommunal finansiering og bidra til økonomisk likeverdig

behandling. Det foreslås å sette av 485 millioner kroner til en skjønnspott som skal forvaltes av fylkesmennene for å utjevne kostnadsforskjeller mellom kommunene knyttet til oppfølging av barnehageforliket. Barnehageforliket innebærer at godkjente barnehager skal behandles likeverdig i forhold til offentlige tilskudd, og regjeringen skal sende forslag til forskrift om økonomisk likeverdig behandling på høring.

Maksimalpris på foreldrebetalingen innføres fra 1. mai 2004. Maksimalprisen blir på om lag 2 750 kroner, det vil si 2 500 kroner i 2002-kroner pris- og kostnadsjustert. I tråd med barnehageforliket åpnes det for noe fleksibilitet dersom barnehagen er truet av nedleggelse eller kvaliteten rammes. I slike tilfeller kan maksimalprisen overstiges dersom barnehagens samarbeidsvalg gir sin godkjenning. Regjeringen skal sende forslag til forskrift om foreldrebetaling på høring. I arbeidet med forskriften vil det også bli vurdert regler om ulike moderasjonsordninger. Barnehageforliket legger opp til en nedgang i maksimalprisen fra 1. august 2005 til 1 500 kroner i 2002-kroner avhengig av om målet om tilnærmet full behovsdekning nås. Før dette innføres skal det også foretas en evaluering av erfaringene med maksimalpris.

Tilskuddssatser fra 1.1.2004 til 31.12.2004 – offentlige ordinære barnehager og familiebarnehager (kroner per år)

Barnas ukentlige oppholdstid	Barn født 2000 og tidligere	Barn født 2001 og senere
0–8 timer	6 540	13 320
9–16 timer	13 060	26 670
17–24 timer	19 610	39 960
25–32 timer	26 110	53 280
33–40 timer	27 060	55 960
41 timer og mer	34 290	67 550

Tilskuddssatser gjeldende fra 1.1.2004–31.12.2004 – private ordinære barnehager og familiebarnehager (kroner per år)

Barnas ukentlige oppholdstid	Barn født 2000 og tidligere	Barn født 2001 og senere
0–8 timer	7 330	14 950
9–16 timer	14 670	29 930
17–24 timer	21 990	44 860
25–32 timer	29 300	59 810
33–40 timer	30 380	62 830
41 timer og mer	38 380	75 820

Åpen barnehage er et barnehagetilbud der barna ikke blir tildelt en fast plass i barnehagen. Barna kommer til barnehagen sammen med en omsorgsperson til de tider og dager de selv ønsker innenfor barnehagens åpningstid. Åpne barnehager får sitt tilskudd beregnet etter egne satser og oppholdstidskategorier uavhengig av barnas alder.

**Tilskuddssatser gjeldende fra
1.1.2004–31.12.2004 – åpen barnehage
(kroner pr. år)**

<i>Barnehagens ukentlige åpningstid</i>	<i>Tilskudd pr. barn</i>
6–15 timer	6 670
16 timer og mer	12 220

Samiske barn i barnehage

Sametinget forvalter særskilt tilskudd til samiske barnehager og midler til utviklingsarbeid, rekrutteringstiltak, informasjonstiltak og utvikling av pedagogisk materiell. I samarbeid med Samisk høgskole og fylkesmenene iverksettes ulike tiltak rettet mot samiske barnehager og barnehager med samiske barn. I 2004 planlegges blant annet en nordisk oppvekstkonferanse.

Sametinget overtok ordningen med særskilt tilskudd til samiske barnehager i 2001. Overtakelsen har medført økt fokus på utfordringer i barnehagesektoren og økning i antall søknader om særskilt tilskudd. Bevilgningen til Sametinget til barnehageformål er derfor økt med 2 millioner kr til 10,7 mill. kroner i 2004.

Tilskudd til tiltak for barn med funksjonshemming i barnehage

I følge barnehageloven § 9 skal barn med funksjonshemming ha prioritet ved opptak til barnehage dersom barnet kan ha nytte av oppholdet. Kommunene har ansvar for at denne fortrinnsretten til barnehageplass blir etterfulgt i kommunale og private barnehager. Barn med funksjonshemming kan trenge ekstra tilrettelegging av fysiske og personalmessige forhold i barnehagen. En slik tilrettelegging vil ofte medføre ekstrakostnader for barnehageeier. Det gis derfor et tilskudd fra staten som er øremerket tiltak for barn med funksjonshemming i barnehage.

I og med at kommunene har det praktiske og økonomiske ansvaret for at barn med funksjonshemming får tilbud om plass i barnehager, kan de ikke nekte disse barna plass i barnehage på grunn av dårlig økonomi. Kommunene har det overordnede ansvaret for mer-

kostnadene, utover det staten yter, også overfor private barnehager. Tilskuddet til tiltak for barn med funksjonshemming skal ikke nyttes til å finansiere tilbud eller rettigheter barnet har etter et annet regelverk, f.eks. spesialpedagogisk tiltak etter opplæringsloven § 5-7.

Tilskuddet har til nå utgjort 10 prosent av det samlede ordinære driftstilskuddet til barnehagene i den enkelte kommune. Regjeringen foreslår å endre tildelingskriteriene, slik at tilskuddet utmåles på bakgrunn av antall barn 1–5 år i den enkelte kommune. For å sikre en gradvis omstilling i kommunene foreslås det en overgangsordning i 2004, hvor halvparten av midlene fordeles etter de gamle kriteriene, og halvparten av midlene fordeles etter antall barn 1–5 år. I 2005 fordeles midlene fullt ut etter de nye tildelingskriteriene. Midlene vil innlemmes i inntektssystemet fra samme tidspunkt som det ordinære driftstilskuddet til barnehager. Det er satt av 713 millioner kroner til tilskuddet til tiltak for barn med funksjonshemming i barnehage i 2004, hvilket er i tråd med anslåtte utbetalinger i 2003.

Tilskudd til tiltak for å bedre språkforståelsen blant minoritetsspråklige barn i førskolealder

Dagens ordning med tilskudd til tospråklig assistanse vil videreføres i første halvår 2004. Fra 1. august 2004 blir dette tilskuddet lagt om til tilskudd til tiltak for å bedre språkforståelsen blant minoritetsspråklige barn i førskolealder.

Tilskudd til tospråklig assistanse

(avvikles fra og med 1. august 2004)

Barne- og familiedepartementet yter et eget tilskudd til ansettelse av tospråklig assistent i barnehage. En av de viktigste oppgavene for en tospråklig assistent er å bidra til at alle barna kan forstå og gjøre seg forstått i barnehagen, og bidra til brobygging og kulturformidling mellom minoritetsspråklige og norskspråklige barn.

**Tilskuddssatser fra 1.1.2004–31.07.2004 –
tospråklig assistanse (kroner per år):**

<i>Antall timer med tospråklig assistanse per uke</i>	<i>Tilskudd pr. barn</i>
6–25 timer	16 670
26 timer og mer	22 240

Tilskudd til tiltak for å bedre språkforståelsen blant minoritetsspråklige barn i førskolealder

(iverksettes fra 1. august 2004)

Tilskuddet skal bidra til at kommunene kan utforme tiltak for å bedre språkforståelsen blant minoritetsspråklige barn i førskolealder. Et delmål med tilskuddsordningen er å bidra til økt deltakelse av minoritetsspråklige barn i barnehage, fordi barnehagen er en god integrerings- og språkopplæringsarena for førskolebarn. Et annet delmål er å bidra til at kommunene utformer helhetlige tiltak på tvers av tjenestetilbudene.

Tilskuddet tildeles kommunene ut fra antall minoritetsspråklige barn i alderen 1 til 5 år som går i barnehage. Kommunene kan nytte tilskuddet fleksibelt og utforme tiltak ut fra lokale variasjoner, ressurser og behov. Tilskuddet følger ikke barnet, men det skal rettes inn mot de barn kommunene anser har størst behov for språkstimulerings tiltak. I tillegg til å utforme tiltak i barnehage kan tilskuddet blant annet nyttes til å rekruttere flere minoritetsspråklige barn til barnehage gjennom informasjonstiltak til foreldre, kompetansetiltak for ansatte i flerkulturelle spørsmål og til å tilrettelegge for språkstimulerings tiltak for barn som ikke har barnehageplass.

Budsjettrammene for de nye tiltakene i 2004 må ses i sammenheng med bruken av midler til tospråklig assistanse våren 2004. De budsjettmidlene over post 63 som står ubenyttet når tilskuddet til tospråklig assistanse avvikles, vil bli fordelt til kommunene etter andel barn med minoritetsspråklig bakgrunn i barnehagen.

Barnehager for nyankomne flyktingers barn

Intensjonen med tilskuddet er at kommuner og private barnehageeiere skal kunne gi barn av nyankomne flyktinger et barnehagetilbud når familien skal etablere seg i bosettingskommunen etter opphold i mottak. Tilskuddet gis for tilbud på inntil 15 timer per uke i 8 måneder, og dekker blant annet utgifter til lønn til førskolelærer og tospråklig assistent. Avviklingen av tilskuddet til tospråklige assistanse 1. august 2004 vil påvirke kriteriene for tilskuddet til tiltak for nyankomne flyktingers barn. Dagens kriterier vil derfor kun gjelde for perioden 1.1–31.7.2004. Departementet vil komme tilbake med nærmere informasjon om endringer i kriteriene i løpet av våren 2004.

Tilskudd til drift av barnehager på Svalbard

Formålet med tilskuddet er å bidra til at barnehageeiere på Svalbard kan yte et godt, rimelig og fleksibelt tilbud til de familiene som ønsker det. Det utbetales tilskudd til drift av barnehager på Svalbard etter samme satser som gjelder for barnehager på fastlandet. Barnehageloven gjelder ikke for Svalbard. Driftstilskuddet utløses derfor ikke automatisk som for barnehager som på fastlandet, men etter departementets vedtak i hvert enkelt tilfelle.

Lønnstillegg for førskolelærere i Finnmark og Nord-Troms

Intensjonen med dette tilskuddet er å bedre og opprettholde en god tilgang på førskolelærere i Finnmark og Nord-Troms. Lønnstillegget gis til førskolelærere/pedagogiske ledere i barnehage og førskolelærere ansatt i kommunens barnehageadministrasjon i alle kommunene i Finnmark og i kommunene Karlsøy, Kvænangen, Kåfjord, Lyngen, Nordreisa, Skjervøy og Storfjord i Nord-Troms. Tilskuddet gis i de nevnte kommuner i de to fylkene der 30 prosent eller flere av de aktuelle stillingene er besatt av personer som har dispensasjon fra utdanningskravet.

Investeringsstilskudd

Ordnningen med stimuleringsstilskudd opphørte 31. juli 2003. Fra 1. august 2003 ble det innført en ordning med investeringsstilskudd. Investeringsstilskuddet er et engangstilskudd til nyetablerte barnehageplasser. Tilskuddet skal dekke deler av anleggskostnadene (tomte- og byggekostnader) ved nybygg, tilbygg eller ombygging, dvs. at investeringsstilskuddet reduserer finansieringsbehovet (for eksempel lånebehovet eller behovet for egenkapital) i ordinære barnehager. Tilskuddet utmåles etter faktisk antall barn med barnehageplass ved åpning av det nye barnehagebygget, eller økningen i antall barn som følge av tilbygg eller ombygging. Tilskuddet gis etter fire satser, avhengig av barnets alder og oppholdstid. Dersom det viser seg at investeringsstilskuddet overstiger de faktisk dokumenterte anleggskostnadene, skal tilskuddet avkortes.

Regjeringen fremmer forslag til en ny lov om generell kompensasjon for merverdiavgift for kommunesektoren fra 1. januar 2004. Ordnningen innebærer at kommuner og fylkeskommuner får kompensert merverdiavgift på anskaffelser til bruk i virksomheten. For å

unngå at kompensasjonsordningen medfører nye konkurransevriddinger i disfavør av private produsenter, foreslår regjeringen at også private produsenter av enkelte oppgaver som kommunene er pålagt ansvaret for, også omfattes av ordningen. Dette gjelder bl.a. ordinære private barnehager. Kommuner og private barnehageeiere som omfattes av ordningen vil få reduserte drifts- og eventuelle investeringsutgifter som følge av at de får refundert merverdiavgiften. Satsene for investeringstilskuddet er redusert i forhold til 2003 på grunn av kompensasjonen for merverdiavgift.

Tilskuddssatser for 2004 – investeringsstilskudd

Oppholdstid	Barn født 2000 og tidligere	Barn født 2001 og senere
Deltidsplass (under 33 t per uke)	8 500	12 000
Heltidsplass (33 t eller mer per uke)	17 000	24 000

Husbankens barnehagelån

Kommunal- og regionaldepartementet

Formål

Husbankens barnehagelån skal medvirke til å dekke behovet for gode barnehager.

Om låneordningen

Lånet gis til kommuner, enkeltpersoner, selskaper, stiftelser o.l. til bygging, kjøp og utbedring av barnehager. Lån kan gis hvis lokalene benyttes til formålet i minst 20 timer i uken. Det gis ikke lån til barnehager som eies av statlige institusjoner, etater og forvaltningsbedrifter. Barnehagen må tilfredsstillere barnehagelovens krav.

Lånet kan utmåles med opp til 100 prosent av lånegrunnlaget. Når kommunen er låntaker, kan Husbanken finansiere inntil 100 prosent av lånegrunnlaget. Søknadsskjema får en ved å henvende seg til Husbanken. Kommunen må anbefale prosjektet.

SKOLEFRITIDSORDNINGER

Utdannings- og forskningsdepartementet, kap. 0221 post 63, (i 1000 kroner):

Regnskap 2002:

426 031

Saldert budsjett 2003:

153 203

Budsjett 2004:

0

Formål

Siden 1. januar 1999 er det hjemlet i loven at alle kommuner skal ha et tilbud om skolefritidsordning (SFO) før og etter skoletid for barn i 1.–4. klasse. Skolefritidsordningen skal legge til rette for lek, kultur- og fritidsaktiviteter med utgangspunkt i barnas alder, funksjonsnivå og interesser. Skolefritidsordningen skal gi barna omsorg og tilsyn. Funksjonshemmede barn skal gis gode utviklingsvilkår i ordningen.

Om tilskuddsordningen

Tilskuddsordningen har medvirket til driften av skolefritidsordningen. Tilbudet er godt utbygget i kommunene og mer en halvparten av elevene i 1.–4. klasse har nå plass i SFO. Høsten 2002 deltok om lag 130 000 barn i skolefritidsordningen. Høsten 2003 ble denne posten innlemmet i rammetilskuddet til kommunene.

3.2 Et godt og likeverdig opplærings- og utdannings-tilbud til alle

Grunnopplæringen skal gi barn og unge opplæring av høy kvalitet, uavhengig av kjønn, bosted, funksjonsevne, etnisk bakgrunn og foreldreøkonomi. Lik rett til opplæring er et kjernepunkt i velferdssamfunnet og et viktig redskap for å gjøre den enkelte i stand til å forme sin egen fremtid. Læring er en livslang prosess, og utdanningstilbudet og læringsformer må være tilpasset det enkelte menneskes behov.

Regjeringen vil utforme en politikk som tar hensyn til at vi lever i en tid med teknologiske, sosiale og kulturelle endringer, og at samfunnet vårt i økende grad er orientert mot verden rundt oss. Regjeringen legger vekt på at skole og opplæring skal ta vare på kristne og humanistiske verdier og fremme menneskelig likeverd og likestilling, åndsfrihet og toleranse, økologisk forståelse og internasjonalt medansvar. Skolen skal være en god arena for personlig forming og modning. Regjeringen går inn for å styrke verdiformidlingen og verdibevisstheten i skolen.

Et nasjonalt system for kvalitetsvurdering i grunnskolen og videregående opplæring som grunnlag for kvalitetsutvikling er utviklet og blir tatt i bruk våren 2004. Nasjonale prøver i sentrale fag er en viktig del av dette systemet. Nettstedet skoleporten.no skal inneholde informasjon om læringsutbytte, læringsmiljø og ressursbruk. Nasjonale vurderingssystemer omfatter hele grunnopplæringen.

Søkningen til høyere utdanning har de senere årene vært høy. Regjeringen legger vekt på at universiteter og høyskoler tar imot så mange søkere som mulig, og legger vekt på å øke kvaliteten og produktiviteten innen høyere utdanning bl.a. gjennom samarbeid og arbeidsdeling mellom institusjoner i Norgesnett.

FNs konvensjon om barnets rettigheter

Artikkel 28: UTDANNING

Barnet har rett til utdanning. Staten skal gjøre grunnskoleutdanningen gratis og obligatorisk og gjøre ulike former for videregående utdanning tilgjengelig for alle barn, og sette i verk tiltak for å redusere tallet på de som ikke fullfører skolegangen. Disiplin i skolen skal utøves på en måte som er forenlig med barnets menneskeverd. Staten skal også fremme internasjonalt samarbeid om utdanning, og særlig ta hensyn til utviklingslandenes behov.

LÆRINGSSENTERET

Utdannings- og forskningsdepartementet, kap. 0202 (i 1000 kroner):

Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
68 557	73 019	91 234

Læringscenteret er et nasjonalt kompetansesenter for utdanningssektoren med oppgaver innen grunnskolen og videregående opplæring. Læringscenteret har i hovedsak oppgaver knyttet til kvalitetsutvikling og –vurdering. Læringscenteret har forvaltningsmyndighet innenfor nærmere fastlagte områder, blant annet eksamen, vurdering av forsøk etter opplæringsloven og forvaltning av tilskuddsordninger til læremidler.

Etter oppdrag fra departementet skal Læringscenteret gjennomføre utviklingsprosjekter og tiltak og sette i verk støtte- og informasjonstiltak som kan fremme det lokale utviklingsarbeidet i kommuner og fylkes-

kommuner. Læringscenteret skal arbeide for å utvikle og styrke relasjoner mellom ulike samarbeidspartnere på opplæringsfeltet.

«Mímir» er Læringscenterets nyhetsmagasin og inneholder aktuell informasjon fra Læringscenteret. Mímir lages i 5–6 utgaver per år og er gratis for mottakerne. Magasinet sendes til alle skoler, kommuner, fylkeskommuner, fylkesmennene, departementer, offentlige institusjoner, Pedagogisk-psykologisk tjeneste, presse, frivillige organisasjoner med mer. Det er mulig å abonnere på bladet, som også kan leses på nettstedet www.ls.no

GRUNNSKOLE OG VIDEREGÅENDE OPPLÆRING

Utdannings- og forskningsdepartementet

Grunnskolen blir i hovedsak finansiert gjennom frie inntekter til kommunene (dvs. rammetilskudd og skatteinntekter), mens videregående opplæring i hovedsak blir finansiert gjennom de frie inntektene til fylkeskommunene. I tillegg kommer tilskudd til frittstående skoler og til særskilte tiltak i grunnskolen og i videregående opplæring.

Alle barn og unge har rett og plikt til grunnskoleopplæring og rett til videregående opplæring. Det 13-årige opplæringsløpet skal gjøre elever og lærlinger kvalifisert til enten videre studier eller utøvelse av et yrke, og motivere for videre læring gjennom hele livet. Løpet be-

står av 10-årig grunnskole og 3-årig videregående opplæring, eventuelt to år i skole og to år i bedrift.

Elever som har rett til spesialundervisning skal, så langt det er mulig, få videregående opplæring i inntil fem år når eleven etter sakkyndig vurdering har behov for det. Et regjeringsoppnevnt utvalg som blant annet skulle foreslå tiltak som på lang og kort sikt kan medvirke til bedre sammenheng i grunnopplæringen, og at opplæringen ivaretar den enkeltes, arbeidslivets og samfunnets kompetansebehov, la fram sin innstilling i april 2003, NOU 2003:16 «I første rekke».

Regjeringen legger til grunn at de sentrale utfordringene for grunnopplæringen er knyttet til

- å bedre læringsutbyttet i sentrale fag
- å redusere forskjellene i læringsutbytte mellom de flinke og de svake elevene
- bedre samsvar mellom ressursbruk og læringsresultat
- større handlingsrom på lokalt nivå og utnytting av dette
- bedre struktur på brukermedvirkning

Våren 2004 legges det fram en stortingsmelding som oppfølging av utredningen. Det skal utvikles verktøy som gjør den enkelte skole bedre i stand til å arbeide med å forbedre opplæringen. Utdannings- og forskningsdepartementet har derfor satt i gang et arbeide med å utvikle tiltak for både å innhente og gi informasjon om elevers læringsutbytte, læringsmiljø og læringsressurser. Tiltakene skal legge til rette for informerte beslutninger på alle nivå i skolesystemet, og gi informasjon om kvaliteten i opplæringen til blant andre lærere, elever og foreldre.

For å oppmuntre til innsats i arbeidet med å øke kvaliteten i opplæringen, videreføres ordningen med demonstrasjonsskoler. Fra og med 2003 utnevnes det også demonstrasjonsbedrifter.

Regjeringen satses på å styrke elevenes kompetanse i lesing, skriving og realfag. Fra og med skoleåret 2002–2003 er timetallet i norsk økt med i alt to timer per uke på grunnskolens småskoletrinn. For å stimulere elevenes leselyst skal skolenes samlede kompetanse på bruk av skolebibliotek styrkes. I 2003 ble «Strategi for stimulering av leselyst og leseferdighet i 2003–2007 Gi rom for lesing!» utarbeidet. Strategiplanen skal blant annet bidra til å styrke elevenes leseferdighet og motivasjon for lesing, styrke lærernes kompetanse i leseopplæring og bruk av skolebibliotek, motivere til å gi mer rom for lesing i barnehage, skole, hjem og fritid og stimulere til formidling av litteratur. Planen er en femårig innsats. Som ledd i gjennomføringen av planen vil det bli bevilget midler fra Kultur- og kirkedepartementet og Den kulturelle skolesekken til litteraturformidling i skolen. For de tre første årene vil den samlede innsatsen utgjøre om lag 100 millioner kroner.

Det er også iverksatt arbeid for å utvikle bedre innhold og arbeidsmåter for å styrke opplæringen i realfagene. Den femårige strategiplanen Realfag, naturligvis følges opp. For å øke lærernes kompetanse på opplæring i norsk og matematikk, er det utviklet fleksible og praksisnære etter- og videreutdanningstilbud. Nasjonalt senter for matematikk i opplæringen ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet og

Nasjonalt senter for naturfag i opplæringen ved Universitetet i Oslo har et særlig ansvar for å bedre innhold og arbeidsformer i opplæringen.

En tilpasset opplæring

Barn og unge er ulikt utrustet og har forskjellige anlegg, interesser og forutsetninger. All opplæring i skolen og andre opplæringsarenaer skal være tilpasset elevene og forutsetningene hos den enkelte elev, lærling og lærekandidat. Prinsippet om tilpasset opplæring og et likeverdig opplæringstilbud for alle elever og lærlinger er nedfelt i opplæringslovens § 1-2. Barn og unge skal møte utfordringer i samsvar med sine forutsetninger, uavhengig av sosial og kulturell bakgrunn, individuelle forutsetninger, funksjonsevne og geografisk tilhørighet. Et godt læringsmiljø er en forutsetning for god læring, og alle som arbeider med opplæring av barn og unge må arbeide systematisk for å bedre læringsmiljøet og å motvirke problematferd.

Elever som ikke har utbytte av den ordinære opplæringen har rett til spesialundervisning, jf. opplæringsloven kap. 5. Barn under skolepliktig alder kan også ha rett til spesialpedagogisk hjelp.

Mer informasjon

- <http://odin.dep.no>
- <http://ls.no>
- <http://skolenettet.ls.no>

Samarbeidspartnere: Læringscenteret, Fylkesmannsembetene og Barne- og familiedepartementet.

Nettsted for lærings – og oppvekstmiljøet

Nettstedet for lærings- og oppvekstmiljøet er et tiltak for å bedre kvaliteten på og tilgjengelighet til informasjons- og veiledningstjenester i arbeidet med å sikre alle elever et trygt og stimulerende lærings- og oppvekstmiljø. Målgruppen er i første rekke lærere, skoleledere og skoleeiere, skolens rådgivningstjeneste og PP-tjenesten.

Mer informasjon

- <http://lom.ls.no>
- <http://samtak.ls.no>

Oppfølgingstjenesten

Målgruppen for Oppfølgingstjenesten er ungdom som har rett til videregående opplæring, men som ikke går på skole eller er i varig arbeid. Oppfølgingstjenesten skal arbeide for at all ungdom som tilhører målgruppen, får tilbud om opplæring, arbeid eller annen beskjeftigelse. Oppfølgingstjenesten skal samarbeide med kommunale, fylkeskommunale og statlige organer som har ansvar/delansvar for målgruppen, og formidle eller samordne tilbudene fra de ulike partene. Aetat skal tilby hele spekteret av tjenester overfor ungdom, herunder formidling, informasjon, yrkesveiledning og arbeidsmarkedstiltak. Regjeringen har i 2003 igangsatt tiltak i fire fylker for å styrke oppfølgingstjenestens arbeid med frafall i videregående opplæring. Rådgivningstjenesten og Aetat er sentrale samarbeidspartnere i arbeidet. I 2004 og 2005 vil satsingen omfatte hele landet. Arbeidsmarkedspolitikken overfor ungdom er nærmere omtalt i kap. 2.3 Arbeidsmarkedspolitikk.

Økt innsats for å hindre at ungdom faller ut av videregående opplæring

Utdannings- og forskningsdepartementet,
kap 0226 (i 1000 kroner):

Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
0	8 000	8 000

Utdanningsmyndighetene vil, som en del av «Tiltaksplanen mot fattigdom» (St.meld.nr.6 (2002–2003)), styrke det forebyggende arbeidet for å forhindre frafall i videregående opplæring. Ett av tiltakene er en styrking av Oppfølgingstjenesten, som er en lovpålagt forebyggende tjeneste i hver fylkeskommune. For å lykkes i å fange opp ungdom med rett til videregående opplæring som står i fare for å droppe ut av opplæring i skole eller arbeidsliv, er det viktig med et effektivt og systematisk samarbeid mellom Oppfølgingstjenesten, skolenes rådgivningstjeneste, arbeidsmarkedsetaten og lærebedrifter. I 2003 har fire pilotfylker, Oslo, Finnmark, Vest-Agder og Sør-Trøndelag, igangsatt aktiviteter i prosjektet. Fra og med 2004 skal alle fylker delta i prosjektet. Læringscenteret har prosjektansvaret. Det utvikles kompetanseutviklingstiltak overfor målgruppene som skal være tilgjengelig for alle fylkene i 2004.

Rekrutteringen av innvandrerungdom til videregående opplæring må økes. Den delen som gjennomfører

og fullfører opplæringen, er for lav. Departementet vil derfor arbeide for å styrke utdannings- og yrkesveiledningen, og for å bedre kompetansen hos lærere og rådgivere, både i grunnskolen og videregående opplæring.

Mer informasjon

- <http://ls.no>
- <http://skolenettet.ls.no>

Samarbeidspartnere: Læringscenteret, Fylkesmannsembetene og fylkeskommunene.

Rådgiving om utdannings- og yrkesvalg

Utdannings- og forskningsdepartementet har gjennomført forsøks- og utviklingsvirksomhet for å styrke rådgivingstjenesten i grunnskolen og videregående opplæring. Barn og unge trenger råd og veiledning når det gjelder valg av utdanning og yrke på bakgrunn av egne ressurser og interesser, samfunnets behov, og i størst mulig grad uavhengig av kjønn, kulturell bakgrunn og eventuell nedsatt funksjonsevne.

Aktuelle tiltak

- Oppfølging og videreutvikling av databasen for yrkes- og utdanningsinformasjon for ungdom, nettstedet «YoU»
- Videreføring av arbeidet for et mindre kjønnsdelt arbeidsmarked på bakgrunn av erfaringer fra prosjektet «Bevisste utdanningsvalg», og følge opp og spre erfaringene fra prosjektet «Delt rådgivningstjeneste» som ble avsluttet i 2003.
- Styrke rådgivningstjenestens veiledningskompetanse og kompetanse i forhold til ungdom med minoritetsspråklig bakgrunn.
- Følge opp tiltak i tiltaksplan «Realfag, naturligvis – strategi for styrking av realfagene 2002–2007», om bedre rådgiving for valg av realfaglige studieretninger og studier og for utjevning av kjønnsforskjeller.

Mer informasjon

- <http://you.ls.no>
- <http://skolenettet.ls.no>
- <http://drt.ls.no>
- <http://buv.ls.no>

Samarbeidspartnere: Læringscenteret, Aetat, partene i arbeidslivet og andre.

Demonstrasjonsskoler og -bedrifter

For å oppmuntre til innsats i arbeidet med å øke kvaliteten i opplæringen innførte Utdannings- og forskningsdepartementet i 2002 en prøveordning med belønning til skoler som har utmerket seg.

I 2002 og 2003 er det til sammen utnevnt 42 demonstrasjonsskoler. Demonstrasjonsskolene er utpekt for to år, og får 500 000 kroner pr. år for å informere andre, kunne brukes som besøks- eller hospiteringsskoler og som ledd i etter- og videreutdanningstilbud. Kriteriene fokuserer på pedagogisk nytenkning for å øke elevenes læringsutbytte i basisfag og basisferdigheter og for å bedre elevenes læringsmiljø.

I 2003 ble det utpekt 10 lærebedrifter som «demonstrasjonsbedrifter». Disse skal over tid ha utmerket seg når det gjelder systematisk arbeid for å fremme læringsutbytte i det enkelte lærefag for lærlinger med ulik bakgrunn. De skal også ha arbeidet aktivt for å rekruttere og motivere ungdom til å velge yrkesfag generelt og gjerne innenfor fag det har vist seg vanskelig å rekruttere til. Det er stor aktivitet i tilknytning til disse skolene og bedriftene, med mange besøk og stor grad av erfaringsutveksling. Ordningen vil bli videreført i 2004.

Mer informasjon

<http://www.ls.no>

Samarbeidspartner: Læringscenteret.

Skoleeierpris

Kommunenes Sentralforbund og Utdannings- og forskningsdepartementet har gått sammen om å opprette en kvalitetspris for skoleeiere. Prisen for 2003 ble delt ut i forbindelse med Landskonferansen 23.–24. april 2003. Første pris gikk til Gjøvik kommune. Formålet med prisen er å gi heder og ære til kommuner og fylkeskommuner som utmerker seg positivt og stimulere til systematisk arbeid med kvalitetsutvikling innenfor prioriterte områder. Kommunenes Sentralforbund og Læringscenteret skal i samarbeid med Utdannings- og forskningsdepartementet dele ut skoleeierpris også i 2004.

Mer informasjon

- <http://ls.no>
- <http://skolenettet.ls.no>

Samarbeidspartnere: Kommunenes Sentralforbund og Læringscenteret.

Språklige minoriteter i grunnskolen

Utdannings- og forskningsdepartementet,
kap. 0221, post 65 (i 1000 kroner):

Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
696 407	662 613	785 473

Tilskudd til opplæring for elever i grunnskolen dekker følgende tiltak:

- særskilt norskopplæring
- morsmålsopplæring / tospråklig fagopplæring
- opplæring av barn og unge i asylmottak, inkl. grunnskoleopplæring for 16–18-årige asylsøkere som ikke har fullført grunnskole fra hjemlandet.

Formål

Målet med tilskuddsordningen er å bidra til at elever i grunnskolen som har et annet morsmål enn norsk og samisk, skal få tilbud om særskilt norskopplæring, morsmålsopplæring og tospråklig fagopplæring inntil de har tilstrekkelige kunnskaper i norsk til å følge den vanlige opplæringen. Tilskuddet skal bidra til å dekke kommunenes kostnader til denne opplæringen. Det forutsettes fortsatt kommunal medfinansiering av dette opplæringstilbudet. Tilskuddet kan også gis til private skoler.

Målet med tilskudd til opplæring av barn og unge i asylmottak er å bidra til at grunnskoleelever som er bostatt i statlige asylmottak, kan få begynne på skolen så snart som mulig etter at de er kommet til landet.

Om opplæringstilskuddet

Kommuner som gir tilbud om særskilt norskopplæring, morsmålsopplæring og tospråklig fagopplæring, kan søke Fylkesmannen om å få utbetalt tilskudd. Dette gjelder også for kommuner som har utgifter til opplæring av grunnskoleelever som bor i statlige asylmottak. Det gis tilskudd til timer og tilskudd per barn i asylmottak i henhold til regler gitt i rundskriv fra Utdannings- og forskningsdepartementet. Tilskudd til særskilt norskopplæring og morsmålsopplæring blir utbetalt per undervisningstime, mens tilskudd til opplæring av barn i statlige asylmottak blir utbetalt per barn per måned.

Mer informasjon

Rundskriv F-19-02 fra Utdannings- og forskningsdepartementet.

Ekstra opplæring for språklige minoriteter i videregående opplæring

Utdannings- og forskningsdepartementet,
kap.0223, post 65 (i 1000 kroner):

Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
25 628	26 178	27 094

Formål

Målet med tilskuddsordningen er å stimulere skoleeierne til å gi ekstra språkopplæring for språklige minoriteter i videregående opplæring.

Om tilskuddsordningen

Tilskuddsordningen kan for språklige minoriteter nyttes til støtteundervisning i norsk, i morsmål og i engelsk. Denne undervisningen kan gjennomføres på norsk og på morsmål. Undervisningen kan for eksempel gjennomføres i et tolærersystem, i egne grupper eller klasser, eller som egne innføringskurs.

Mer informasjon

Rundskriv F-07-03 fra Utdannings- og forskningsdepartementet.

Entreprenørskap

Utdannings- og forskningsdepartementet

Formål

Entreprenørskap innebærer kompetanse, nyskaping og etablering; å gi de unge tro på egne skapende krefter og evner til å se og bruke lokale ressurser som grunnlag for bosetting og verdiskaping og ved å legge til rette for meningsfull og aktiv læring knyttet til lokalt arbeids- og samfunnsniv. Målet er at entreprenørskap og utvikling av bl.a. elevbedrifter skal bli en ordinær del av virksomheten i grunnskole og i videregående opplæring. Det gis tilbud om høgstudium i arbeidskunnskap med fokus på entreprenørskap ved om lag 10 høgstudier.

Regjeringen la høsten 2003 fram sin plan for en helhetlig innovasjonspolitik. På bakgrunn av denne planen blir det utarbeidet en strategi for entreprenørskap i utdanningen. Strategien tar utgangspunkt i dagens aktivitet i grunnopplæringen og høyere utdanning og foreslår tiltak for å høyne aktiviteten.

Mer informasjon

<http://www.ls.no>

Samarbeidspartnere: Læringscenteret, Kommunal- og regionaldepartementet og Nærings- og handelsdepartementet.

Prosjekt for å fremme entreprenørskap knyttet til mat og matkultur

Landbruksdepartementet

Landbruksdepartementet gjennomfører en rekke matlagingskurs i skolen, i samarbeid med Norges Kokkemesteres Landsforening og Fylkesmannens Landbruksavdeling. Kursene har som mål å stimulere «gründer- og kremmergenet» hos den oppvoksende slekt, med fokus på entreprenørskap på matområdet. Kursene har også til hensikt å formidle «matglede i hverdagen», matens betydning som en formidler av kontakt, glede og sosial samhörighet. Det er viktig med kritiske og engasjerte forbrukere. Framtidens forbrukere bør på et tidlig tidspunkt i livet få formidlet verdier og holdninger knyttet til matproduksjon og det å lage mat, ikke minst som en motvekt mot lettvinmat, som i noen tilfeller stimulerer et passivt forbrukermønster.

Kursene vil rette seg mot elever i ungdomsskolen og videregående skole. Norges Kokkemesteres Landsforening, som er inndelt i fylkesvise laug, representerer en distriktskompetanse på matområdet. De er viktige tradisjonsformidlere, siden de er relativt sterkt orientert mot den stede matkulturen. Det vil bli utarbeidet en prosjektrapport etter at kursene er avsluttet. Prosjektet vil ha overføringsverdi til andre som ønsker å fremme barn og unges interesse for mat og matkultur.

Samarbeidspartnere: Norges Kokkemesteres Landsforening og Fylkesmannens Landbruksavdeling.

Praktikantordningen i landbruket

Landbruksdepartementet, kap. 1150, (i 1000 kroner):

Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
10 000	15 000	15 000

Innenfor rammen til utrednings- og tilretteleggingstiltak settes det av 15 millioner kroner til praktikantordningen.

Formål

Hovedmålsettingen med praktikantordningen er å fremme rekruttering til landbruket og landbruksrelaterte næringer, slik at man når landbrukspolitiske mål om et levedyktig og bærekraftig landbruk i hele landet. Hovedmålgruppen er ungdom av begge kjønn som ellers ville ha vansker med å skaffe seg praksis for videre arbeid eller utdanning innen landbruket. Nedre aldersgrense er 16 år.

Om ordningen

Det er utviklet opplæringstilbud på gården og utenom gården. Opplæringstilbudet skal knyttes opp mot studieretning naturbruk på videregående skole. Opplæringstilbudet skal så langt som mulig følge gangen i skoleåret, læreplaner og mulighetene for å dokumentere realkompetanse. Likestillingsperspektivet og jenters ønske om ekstra opplæring i for eksempel bruk av maskiner, blir ivaretatt. Også bondens rolle som selvstendig næringsdrivende vektlegges. Praktikantordningen inngår i bygdeutviklingsmidlene som forhandles fram over jordbruksavtalen og forvaltes av fylkesmannen.

HØYERE UTDANNING

Utdannings- og forskningsdepartementet, kap. 0260-0282 (i 1000 kroner):

Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
16 636 885	17 276 037	18 610 979

Med Stortingets behandling av Stortingsmelding nr 27 (2000–2001) «Gjør din plikt – Krev din rett. Kvalitetsreform av høyere utdanning», legges det opp til relativt omfattende endringer i høyere utdanning for å øke evnen og viljen til omstilling ved universiteter og høyskoler, innføring av mer effektive læringsløp og til mer effektiv kunnskapsoverføring fra universiteter og høyskoler til arbeids- og samfunnsliv. Den høyere utdanningssektoren står bl.a. overfor utfordringer med ny teknologi, demografiske endringer, økt konkurranse mellom utdanningstilbydere, økt etterspørsel etter utdanning og nye og mer varierte studentgrupper.

For å nå målene i kunnskapspolitikken for høyere utdanning er tiltak i Kvalitetsreformen iverksatt ved alle institusjoner høsten 2003. Tiltakene omfatter innføring av ny gradsstruktur, nye studieordninger og nye evalueringsformer. Samtidig vil delegering av fullmakter på det organisatoriske, økonomiske og faglige området fra Utdannings- og forskningsdepartementet til institusjonene, et nytt finansieringssystem og etableringen av et uavhengig organ for akkreditering og evaluering av høyere utdanning endre, styringssystemet i høyere utdanning slik at institusjonene i større grad gis frihet til strategisk omstilling av virksomheten.

VOKSENOPPLÆRING

Utdannings- og forskningsdepartementet, kap. 250–259 (i 1000 kroner):

Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
1 713 885	1 635 134	1 106 08

Formål

Målet for voksenopplæringen er å heve kompetansenivået i den voksne del av befolkningen, samt å fremme likestilling, allmennutdanning og personlig vekst. Voksenopplæringen skal gi dyktighet for arbeidslivet, et grunnlag for sosialt og kulturelt engasjement og for demokratisk deltakelse i samfunnslivet.

Om voksenopplæringen

De generelle målene for voksenopplæringen er også relevante i forhold til ungdom som har falt utenfor utdanningssystemet, eller som ønsker en annen type opplæring enn den de kan få gjennom det offentlige skoleverket. De som ikke tidligere har fått tilfredsstillende grunnskoleopplæring eller videregående opplæring, og de med behov for grunnleggende kompetanse og særlig tilrettelagt opplæring, er viktige målgrupper.

Utdannings- og forskningsdepartementet vil blant annet gi tilskudd til følgende opplæringsområder under voksenopplæringen som også omfatter tiltak der ungdom er deltakere:

- Tilskudd til studiearbeid arrangert av studieforbund

der en legger vekt på at det skal være mangfold i tilbudet og at det skal være opplæring rettet inn mot alle deler av landet og for alle grupper. Tilskudd i 2004: 146 948 000 kroner (kap. 254, post 70).

- Tilskudd til folkehøgskoler. Tilskudd i 2004: 496 972 000 kroner (kap. 253). Kommunal- og regionaldepartementet har overtatt det administrative og økonomiske ansvaret for denne tilskuddsordningen fra 1. januar 2004.
- Tilskudd til fjernundervisning. Tilskudd i 2004: 15 720 000 kroner (kap 254, post 71).

Tiltakene har ulike nedre aldersgrenser, fra 14 år og oppover. Fra høsten 2000 ble det innført rett til videregående opplæring for personer som ikke har fullført slik opplæring, og som ikke ble omfattet av Reform 94, dvs. de som er født før 1978. Fra høsten 2002 ble det gitt individuell rett til grunnskoleopplæring for voksne som trenger slik opplæring.

En nasjonal handlingsplan for Kompetanse-reformen, som er utformet i samarbeid med partene i arbeidslivet, ble lagt fram våren 2000. Hovedsatsingsområdene er bl.a. å tilpasse opplæringstilbu-

dene bedre til de behovene som ulike grupper har, og å legge rammevilkårene best mulig til rette for kompetanseutvikling for den enkelte. Det er utviklet ordninger for at voksne skal få vurdert sin realkompetanse i forhold til videregående opplæring. Fylkene har etablert systemer for dokumentasjon og verdsetting av den enkeltes realkompetanse. Det er åpnet for at studieløp kan avkortes på bakgrunn av realkompetanse og for at studenter kan tas opp til høyere utdanning på grunnlag av dokumentert realkompetanse. Reformen gjelder også for unge og unge voksne.

Det gjennomføres en omfattende forsknings- og utviklingsvirksomhet i tilknytning til Kompetanse-reformen.

Yrkesprøving

Det er gitt mulighet til å få dokumentert realkompetanse også når formålet er arbeid (yrkesprøving).

Om yrkesprøving

Yrkesprøving er en metode for realkompetansevurdering med sikte på arbeid. Også registrerte arbeidssøkere og nyankomne innvandrere uten rett til videre-

gående opplæring vil få mulighet til yrkesprøving ved henvisning fra henholdsvis Aetat eller kommunen. Yrkesprøving kan dermed komme til nytte for norsk eller utenlandsk ungdom som har yrkeskompetanse som ikke er dokumentert gjennom fullført utdanning.

Grunnskoleopplæring for voksne

Utdannings- og forskningsdepartementet

Fra 1. august 2002 fikk alle voksne rett til grunnskoleopplæring. Denne retten omfatter også innvandrere.

Retten til grunnskoleopplæring gjelder alle voksne som trenger opplæring på grunnskolenivå. Kommunene har ansvaret for tilbudet, men står fritt til å benytte studieforbund eller andre utdanningstilbydere til å gjennomføre opplæringen.

Asylsøkere i alderen 16–18 år har ikke rett til grunnskoleopplæring, men dersom de ikke har fullført grunnskoleopplæring fra hjemlandet, skal de få slik opplæring med tilskudd over kap. 221, post 65 i statsbudsjettet.

SAMISKE BARN OG UNGES OPPLÆRINGSTILBUD

FNs konvensjon om barnets rettigheter

Artikkel 30: MINORITETER OG URBEFOLKNING

Barn som tilhører en minoritet eller urbefolkningen, har rett til sammen med andre i sin gruppe, å leve i pakt med sin kultur, religion og eget språk.

Utdannings- og forskningsdepartementet, kap. 0224, post 68 (i 1000 kroner):

Regnskap 2002:

32 915

Budsjett 2003:

35 712

Budsjett 2004:

36 962

Formål

Utgangspunktet for opplæringen for samiske elever skal være reell likeverdighet. Samene skal selv ha innflytelse på innholdet i skolen i samiske områder. Regjeringen vil i samarbeid med Sametinget, med utgangspunkt i Sametingets barne- og ungdomsplan, ar-

beide for utviklingen av sterke samiske lokalsamfunn og samisk identitet hos samiske barn og unge.

Om tilskuddsordningen

Tilskuddsordningen kan:

- for samiske elever og lærlinger nyttes til opplæring i

samisk for de som får undervisning i samisk ved andre enn de statlige samiske videregående skolene.

- for kvener nyttes til undervisning i finsk som andrespråk.

Rett til opplæring i og på samisk

Opplæringsloven trådte i kraft 1. august 1999. Rettighetene til samiske barn og unge er knyttet til lovens definisjon av betegnelsene same og samisk distrikt.

Alle elever i grunnskolen i samiske distrikt har rett til å få opplæring i og på samisk. Utenfor samisk distrikt har en gruppe på minst ti elever som ønsker det i en kommune, samme rett. De beholder denne retten så lenge det er minst seks elever igjen i gruppa (§ 6-2, 2.ledd). Samiske barn og unge utenfor samiske distrikt har rett til opplæring i samisk. I videregående opplæring har samer rett til opplæring i samisk.

Sametingets opplæringsavdeling

Gjennom opplæringsloven fikk Sametinget utvidet ansvar og myndighet i forhold til opplæringsinnhold etter nærmere regler gitt i loven (§6-4). For å gjøre Sametinget i stand til å ta seg av disse nye oppgavene, ble Samisk utdanningsråds administrasjon overført til Sametinget i 1999 og omgjort til Sametingets opplæringsavdeling. Samtidig fulgte denne administrasjonens gamle oppgaver: informasjon, veiledning, rådgivning, planlegging og produksjon og kvalitetssikring av læremidler for barnehage, grunnskole, videregående opplæring og voksenopplæring med til Sametinget.

Grunnskoletiltak i det sørsamiske området

De sørsamiske gruppene bor spredt over et stort geografisk område. For å ivareta språkets og kulturens egenart, er det opprettet to internatskoler. Sameskolen i Snåsa er en kommunal internatskole, som er 100 prosent statsfinansiert. Sameskolen for Midt-Norge i Hattfjelldal er en statlig eid internatskole. Sameskolen i Snåsa er en 1–10 klasse skole.

Utdannings- og forskningsdepartementet har iverksatt et utviklingsarbeid for sørsamisk utdanning med vekt på utprøving og utvikling av IKT-basert opplæring, forsøk med bruk av ambulerende lærer, utvikling av språkbadopplegg og etablering av tilgjengelige skolefaglige og datatekniske sakkynndige, som deler av et hel-

hetlig opplæringsopplegg for sørsamiske elever ved hjemstedsskolene. Prosjektet slutføres i 2004.

Tiltak i det lulesamiske området

For å organisere fjernundervisning i lulesamisk område, har Utdannings- og forskningsdepartementet, i samarbeid med Statens Utdanningskontor i Nordland, Nordland fylkeskommune og tidligere Samisk utdanningsråd, de senere år satset betydelig på stiftelsen Árran. Hensikten er å styrke denne institusjonens pedagogiske utviklingsarbeid med fjernundervisning i lulesamisk språk og kultur. Departementet kommer til å følge interessert med i denne utviklingen i det lulesamiske området.

Grunnskoletiltak i det nordsamiske området

Statens grunnskoleinternater i Finnmark er nå avviklet. Sameskolen i Målselv i Troms er en kommunal internatskole, hvor driftsutgiftene dekkes av staten. Ved skolen gis det opplæring i og på nordsamisk. Høsten 1997 fikk institusjonen nye skolelokaler og nytt internat.

Den samiske befolkning i Troms bor spredt og utgjør et lite mindretall i kommunene. Noen foreldre søker barna sine til sameskolen i Målselv for at de skal få kontakt med nordsamisk miljø og språk både i skole og på internatet.

De samiske videregående skoler

Samisk videregående skole i Karasjok og Samisk videregående skole og reindriftsskole i Kautokeino er statlige skoler som gir undervisning på videregående nivå.

Tilskuddsordninger

Over statsbudsjettet ytes det spesielle tilskudd til grunnskolen for å styrke kommunenes evne til å iverksette tiltak for samiske elever i henhold til rettighetsbestemmelsene og til kompetanseoppbygging. I videregående opplæring gis det tilskudd til opplæring i samisk språk til alle elever, uansett nivå. I tillegg til fylkeskommunale stipend for elever i videregående opplæring tildeles Sametinget et særskilt stipend til samisk ungdom.

Læreplaner

Det er to likeverdige læreplanverk for grunnskolen: L97 og L97 Samisk.

Det samiske læreplanverket skal brukes i samisk distrikt og i klasser opprettet etter §6-2, 2. ledd i opplæ-

ringsloven. På videregående nivå foreligger det læreplaner for samisk som 1. og 2. språk, vk1 og vk2 i reindrift, og vk1 doudji. Læreplan for samisk som 2. språk foreligger også på sørsamisk. Departementet vil i samarbeid med Sametinget utarbeide samiskspråklige versjoner av flere læreplaner etter behov.

IKT I NORSK UTDANNING

Utdannings- og forskningsdepartementet, kap. 0248, post 21 og 70 (i 1000 kroner):

Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
228 865	164 226	114 853

Det gis også bevilgninger til IKT i utdanningen over kap. 0226 Kvalitetsutvikling i grunnskolen og videregående opplæring og Kap. 0281 Fellesutgifter for universiteter og høyskoler.

Nytt program for digital kompetanse i skolen

Handlingsplanen «Program for digital kompetanse 2004–2008» avløser handlingsplanen «IKT i norsk utdanning Plan for 2000–2003». Handlingsplanen retter seg mot grunnopplæringen, høyere utdanning og voksen læring i og utenfor utdanningssystemet. Grunnopplæringen vil ha et særlig fokus.

Det har tidligere vært en bred satsing på IKT i utdanningen. Utviklingen de siste årene har vært positiv. En rekke lærere har fått tilbud om og gjennomført kompetanseutviklingstiltak i pedagogisk bruk av IKT. Det er en bedring i tilgang på datamaskiner og bredbånd i skolen. Tilbudet på digitale læringsressurser har økt betraktelig. Utdanningsportalene Skolenettet.no og Utdanning.no tilbyr innhold rettet direkte mot utdanningssektoren. Stadig flere skoler bruker IKT i sitt pedagogiske arbeid og det er bygd opp et viktig kunnskapsgrunnlag innenfor IKT og læring.

Det nye programmet er femårig og har en varighet til og med 2008. Programmet skal være integrert i det overordnede kvalitetsarbeidet i utdanningssektoren. Hovedmålet er å medvirke til varierte arbeidsformer, økt integrasjon i pedagogisk bruk av IKT, bedre motivasjon og økt læringsutbytte. For å utvikle nødvendig kunnskap for å være fullverdige deltakere i informasjonssamfunnet, skal lærere og elever kunne mestre teknologien på en sikker, fortrolig og kreativ måte.

Programmet har fire hovedmål:

- I 2008 skal digital kompetanse stå sentralt i på alle nivå i opplæringen.
- Det norske utdanningssystemet skal være blant de fremste i verden når det gjelder å utnytte IKT i undervisning og læring.
- IKT skal være et integrert virkemiddel for nyskaping og kvalitetsutvikling i norsk utdanning.
- I 2008 skal norske skoler ha en infrastruktur med høy kvalitet. Klasserom og andre læringsarenaer skal ha teknisk utstyr og nettilkopling med tilstrekkelig båndbredde. Sikre og kostnadseffektive driftsløsninger skal støtte bruken av IKT i læringsarbeidet.

Det settes inn tiltak på fire områder:

- Kompetanseutvikling.
- Digitale læringsressurser.
- Infrastruktur.
- Forskning, forsøk og utvikling.

En nærmere konkretisering av programmet vil foreligge tidlig i 2004. Se ellers St. prp. nr.1 (2003–2004).

Samarbeidspartnere: Fylkesmannsembetene, Lærings-senteret, universiteter og høyskoler, Forsknings- og kompetansenettverk for IT i utdanning (ITU), UNINETT abc, grunnskoler og videregående skoler gjennom utdanningskontorene, private aktører og andre.

STATLIG SPESIALPEDAGOGISK STØTTESYSTEM

Utdannings- og forskningsdepartementet, kap. 0243 (i 1000 kroner):

Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
873 003	833 377	633 306

Deler av bevilgningen går til tiltak rettet mot voksne.

Formål

Det overordnede målet for statlig spesialpedagogisk støttesystem (Statped) er å sikre at kvaliteten på tilbudet for barn, unge og voksne med særskilte opplæringsbehov blir best mulig.

Statped skal:

- gi faglig spesialpedagogisk støtte på individ- og systemnivå gjennom avtalefestet samarbeid med oppdragsgivere i kommuner og fylkeskommuner
- videreutvikle spesialpedagogisk kompetanse som skal komme elever med store og spesielle behov, foresatte, lærere og andre fagfolk i skoleverket til nytte
- spre spesialpedagogisk kunnskap og kompetanse til brukere, fagfolk og samfunnet
- sikre heltids skole- og miljøtilbud for hørselshemmede elever i grunnskole og videregående opplæring, etter avtale med oppdragsgiver.
- sikre driften av et landsdekkende kompetansesystem for døvblinde i alle aldre og gi et helhetlig tilbud innenfor helse-, sosial- og opplæringssektoren.

Om Statped

Hovedansvaret for å gi elevene tilpasset opplæring ligger hos kommuner og fylkeskommuner. Statped har som overordnet oppdrag å gi veiledning og støtte til de opplæringsansvarlige instansene lokalt. Støttesystemet består av 16 statlige spesialpedagogiske kompetansesentra og 14 spesialpedagogiske enheter som virksomheten kjøper tjenester av. Statped dekker følgende spesialpedagogiske områder: Hørselsvansker, synsvansker, døvblinde, sammensatte lærevansker, sosiale og emosjonelle vansker, språk-, tale-, lese- og skrivevansker, elever med dyp og særlig alvorleg psykisk utviklingshemming, fremmedspråklige elever med særskilte opplæringsbehov, m fl.

Departementet la i desember 2003 frem Stortingsmelding nr. 14 (2003–2004) «Om opplærings-tilbud for hørselshemmede». Stortingsmeldingen er en oppfølging av Sunnanåutvalgets rapport om tiltak for døve og sterkt tunghørte.

Mer informasjon

<http://www.statped.no>

Samarbeidspartnere: Brukerorganisasjoner, Kommuner og fylkeskommuner, Høgskoler- og universitet – nasjonalt og internasjonalt.

SKOLEHJELPEMIDLER

Sosialdepartementet

Formål

Målet er tilrettelegging av funksjonshemmede elevers og lærlingers opplærings situasjon.

Lærings senteret har etablert en utlånsordning for lydbøker for elever med lese vansker i grunnskole og videregående opplæring. Tilgang til bruk og mer informasjon om ordningen finnes på <http://www.ls.no/lydbok>. Lærings senteret og Statped utgir lydbøkene i det nye digitale DAISY-formatet til elever med lese- og synsvansker i grunnopplæringen. DAISY-formatet vil gi brukerne faglitterære lydbøker med bedre kvalitet og flere bruksmuligheter.

For elever med tegnspråk som førstespråk utvikles det en digital søkbar tegnordbok. Tegnordboken vil bli et nyttig hjelpemiddel for søk etter tegn eller ord.

Med utgangspunkt i tegnordboken vil Lærings senteret sammen med Møller kompetansesenter dessuten bidra til at foreldreopplæringen i tegnspråk får et tilbud som inkluderer tilgang til globebok på tegnspråk.

Om stønadsordningen

Personer med varige funksjonshemninger (ca. 2–3 år) har i henhold til lov om folketrygd en rettighet til hjelpemidler når disse er nødvendige og hensiktsmessige for å skaffe seg eller beholde høvelig arbeid, for å bedre funksjonsevnen i dagliglivet eller for å kunne bli pleiet i hjemmet.

Til personer under 18 år kan det også ytes stønad til hjelpemidler til trening, stimulering og aktivisering for å opprettholde eller bedre funksjonsevnen. Slik stønad kan også ytes til spesial- eller ekstrautstyr i forbindelse med lek og sportsaktiviteter. Brukeren får hjelpemidlene gratis til utlån fra hjelpemiddelsentralene (en i hvert av landets fylker). Se også kap 5.4, Hjelpemidler

Mer informasjon

Mer informasjon og tilgang til prototype finnes på <http://skolenettet.no/sto>.

Samarbeidspartnere: Utdannings- og forskningsdepartementet, Lærings senteret, Rikstrykdeverket, Delta, hjelpemiddelsentraler, kommuner og fylkeskommuner.

TILTAK FOR FUNKSJONSHEMMEDE

Utdannings- og forskningsdepartementet

Det er et utdanningspolitisk mål å gi alle et likeverdig opplæringstilbud. Dette krever blant annet individuell tilpasning av opplæringen for barn, unge og voksne med funksjonshemming med utgangspunkt i læreplaner innenfor de ulike opplæringsområdene.

Innenfor IKT-området er tilgjengelighet til rett type teknologi, og den organisatoriske læringmessige rammen for bruk av teknologien, utfordringer som går på tvers av opplæringsområder og -nivåer. Det legges vekt på å utforske den nye teknologiens muligheter for tilrettelegging av opplæringen for elever med særskilte behov, blant annet innen språkteknologi. Det utvikles tilrettelagte læremidler for elever med særskilte behov. Departementet har lagt vekt på tverretatlige og utvik-

lingsorienterte tiltak på tegnspråk. Satsingsområdene er beskrevet i «Handlingsplan for særskilt tilrettelagte læremidler for barn, unge og voksne 2001–2004». I tillegg videreføres arbeidet med evaluering av multifunksjonelle læremidler.

Mer informasjon

En oversikt over tiltak for funksjonshemmede på Utdannings- og forskningsdepartementets områder foreligger nå både i papirversjon, punktskriftversjon og elektronisk, se <http://odin.dep.no/ufd/>

Samarbeidspartner: Lærings senteret.

Stimulere barn og ungdoms kreative, kulturelle og fysiske utfoldelse

Regjeringen ser det som svært viktig å bidra til stimulering av barn og ungdoms aktive deltakelse i kulturlivet, nærmiljøet og organisasjonsvirksomhet.

Lett tilgang til et bredt spekter av kulturgoder er av stor betydning for barn og ungdoms trivsel og vekst. Kunst- og kulturopplevelser bidrar til livskvalitet, tilhørighet og utvikling av egen identitet. Det er derfor viktig at flest mulig på et tidlig tidspunkt i livet får oppleve kunst av god kvalitet og gode museer. Barn og unge skal selv kunne utøve kunst- og kulturaktiviteter. Regjeringen innsats for å legge forholdene til rette for barn og unges engasjement i lokale kulturtiltak er omtalt i Stortingsmelding nr. 48 (2002–2003) «Kulturpolitikk fram mot 2014».

Gode og trygge møteplasser i nærmiljøet er viktig for å sikre barn og ungdom plass og rom for lek, utfoldelse og samvær med jevnaldrende. Tilgangen på og utformingen av møtesteder i nærmiljøet og lokalsamfunnet har betydning for hvordan barn og ungdom kan møtes, og for hva de kan gjøre. Både barnehager, skolefritidsordninger, skoler, fritidsklubber, idrettsanlegg, frivillige organisasjoner og andre offentlige og private møteplasser er viktig. Den økte satsingen på utformingen av det offentlige rom gjelder også der barn møtes.

Visjonen for statlig idrettspolitik er idrett og fysisk aktivitet for alle. Dette innebærer et mål om å legge til rette for at befolkningen som helhet skal kunne drive idrett og fysisk aktivitet. Noen grupper i befolkningen fremstår som mer sentrale for det statlige engasjementet på idrettsområdet, og barn og unge er de viktigste målgruppene for statlig idrettspolitik.

Regjeringen ønsker å bidra til et åpent og inkluderende kultur- og organisasjonsliv der det finnes arenaer som er tilgjengelige for alle, og et samfunn som gir alle muligheter til utfoldelse og deltakelse.

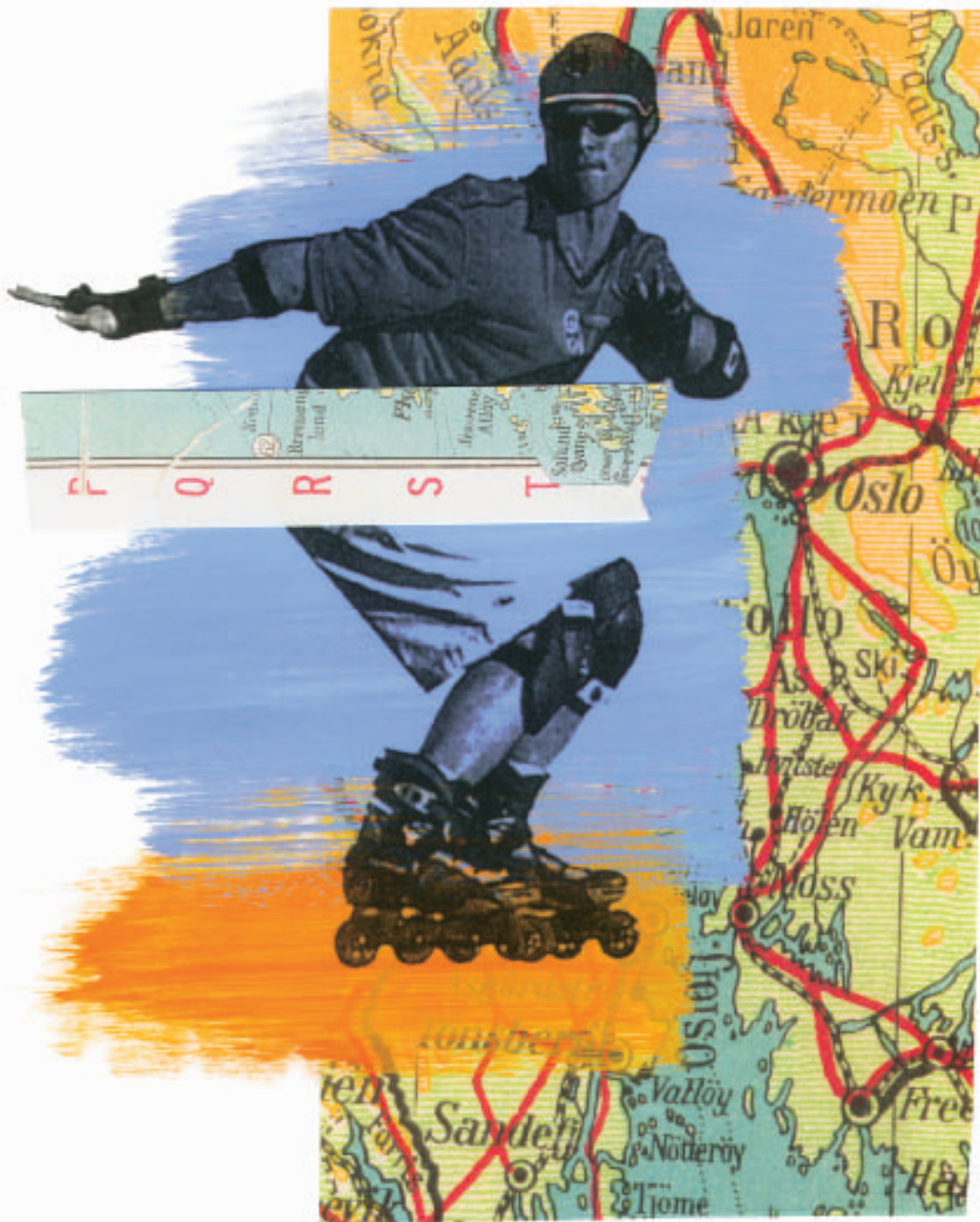
FNs konvensjon om barnets rettigheter

Artikkel 31: LEK OG FRITID

Barnet har rett til hvile, fritid og lek, og til å delta i kunst og kulturliv.

4.1 Stimulere til mangfoldig barne- og ungdomskultur

Tilbudet til barn og unge må prioriteres når ressurser på kulturområdet skal fordeles. Barn og ungdom må få utfolde seg og eksperimentere ut fra egne behov og egen kultur. Den frivillige kulturvirksomheten spiller her en sentral rolle. De frivillige organisasjonenes virksomhet er vesentlig for tilhørighet, trivsel og aktiv deltakelse i lokalsamfunnet og representerer et mangfold av aktiviteter for og med barn og ungdom. Regjeringen ønsker å stimulere til et mangfoldig organisasjonslandskap innen barne- og ungdomskulturen. Regjeringen ønsker også å styrke barn og ungdoms muligheter til å oppleve og utøve kunst og kultur.

STØTTE TIL LOKAL BARNE- OG UNGDOMSKULTUR

Frifond – frivillig barne- og ungdomsarbeid lokalt

Barne- og familiedepartementet, kap. 857, post 75 (i 1000 kroner):		
Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
43 500	33 500	22 000

Kultur- og kirkedepartementet, kap. 320, post 80 (i 1000 kroner):		
Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
27 295	15 075	10 000

Tildeling av spillemidler i følge overskuddsprognose:		
Tildelt 2003:	Prognose 2004:	Prognose 2005:
45 000	90 000	135 000

Formål

For å bedre forholdene og rammebetingelsene for frivillige organisasjoner og gruppers medlemsbaserte virke på lokalt nivå, ble det i 2000 opprettet en egen tilskuddsordning rettet mot frivillig barne- og ungdomsarbeid lokalt – Frifond. Intensjonen er at ordningen skal nå ut til et bredt spekter av organisasjoner og grupper med ulike formål og aktivitetsgrunnlag.

Om tilskuddsordningen

62 prosent av tilskuddsmidlene kanaliseres via Barne- og familiedepartementets budsjett og forvaltes av Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner (LNU). 38 prosent kanaliseres via Kultur- og kirkedepartementets budsjett og fordeles av Norsk musikkråd (NMR) og Norsk Amatørteaterråd (NAT).

Den lokale aktiviteten som mottar tilskudd må være demokratisk oppbygd og ha et allmenntilgjengelig siktemål. De må ha barne- og ungdomsarbeid som del av sin virksomhet og må arbeide for og med barn og unge under 26 år i lokalmiljøet. Tilskuddene gis som generell grunnstøtte til lokale aktiviteter og prosjekter. Ordningen er ment å være enkel og ubyråkratisk; tilpasset frivillig aktivitet. Informasjon om tilskuddsordningen og søknadsskjema fåes på internettensiden www.frifond.no eller ved henvendelse til Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner, Norsk musikkråd og Norsk Amatørteaterråd.

Ordningen ble evaluert i 2002. Framtidig organisering

av Frifond er diskutert i Stortingsmelding nr. 48 (2002–2003) «Kulturpolitikk fram mot 2014». Denne vil bli behandlet av Stortinget våren 2004.

Mer informasjon

<http://www.frifond.no>

Ungdomssatsing i distriktene

Barne- og familiedepartementet, kap. 857, post 72 (i 1000 kroner)*:		
Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
5 860	5 165	5 165

* I 2003 ble det gjennom støtteordningen til ungdomssatsing i distriktene fordelt 2,6 millioner kroner til 39 distriktkommuner. Resten av midlene på posten benyttes til Utviklingsprogram for styrking av oppvekstmiljøet (se kapittel 1.3).

Formål

Regjeringen ønsker å bidra til at flere ungdommer bosetter seg i distriktene. Som et ledd i dette har Barne- og familiedepartementet ansvaret for en spesiell satsing overfor ungdom i distriktene. Målsettingen er å sikre ungdomsbosettingen gjennom økt ungdomsaktivitet og -innflytelse.

Om tilskuddsordningen

Barne- og Familiedepartementet gir tilskudd til lokale ungdomssatsinger på kultur- og fritidsområdet i distriktkommuner. Tilskuddene skal bidra til kreative og stimulerende ungdomsmiljø som gir ungdom tro på en fremtid lokalt. Støtte til ungdoms egen innsats og engasjement står sentralt, og det settes krav om aktiv ungdomsdeltakelse i aktiviteter og prosjekter som får tilskudd. Videre legges det vekt på at både jenter og gutters interesser skal ivaretas. Midlene utlyses blant utvalgte distriktkommuner med stor nedgang i folketallet. Midlene blir forvaltet av Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen (BUFA) på vegne av departementet.

Mer informasjon

Informasjon om tilskuddsordningen finnes på Internett: <http://odin.dep.no/bfd>

Samarbeidspartner: Kommunal- og regionaldepartementet.

Programmet Miljøvennlige og attraktive tettsteder i distriktene

Miljøverndepartementet

Formål

Hovedmålet for programmet er å bidra til å utvikle mer miljøvennlige og attraktive tettsteder i distriktene som bosted for nye generasjoner. Mulige tilflyttere og tidligere bosatte i kommunen er viktige målgrupper, med særlig vekt på barn, ungdom og kvinner.

Om ordningen

Attraktive tettsteder spiller en stadig større rolle for å opprettholde bosetting og næringsliv i distriktene. Det er en målsetting å holde på dem som allerede bor i tettstedene, og samtidig bidra til at nye får lyst til å flytte dit. Dagens unge i distrikts-Norge krever at stedet de skal bo, leve og arbeide skal ha de kvalitetene og tilbud

de synes er vesentlige. Det er derfor viktig at barn og unge trekkes aktivt med i utviklingen av sitt sted, slik at de føler tilhørighet og trivsel.

For å styrke utvikling av attraktive tettsteder er det nødvendig både med lokalt engasjement og kunnskap om god stedsutvikling, og koordinering av både offentlige og private virkemidler slik at en trekker i samme retning og kan bruke ressursene samlet og effektivt.

Program for utvikling av miljøvennlige og attraktive tettsteder i distriktene er et samarbeid mellom sju departementer med sikte på å samkjøre virkemidler, videreutvikle arbeidsmåter lokalt og formidle erfaringer i tettstedsutviklingen. Miljøverndepartementet leder arbeidet. I alt 16 kommuner og 4 fylkeskommuner deltar i det femårige programmet som startet i 2001.

Mer informasjon

<http://www.tettsteder.no>

STIMULERE BARN OG UNGES UTØVELSE OG BRUK AV KUNST OG KULTUR

Kommunale musikk- og kulturskoler

Utdannings- og forskningsdepartementet, kap. 0221, post 67 og 70 (i 1000 kroner):

Regnskap 2001:

83 780

Budsjett 2002:

88 009

Budsjett 2003:

98 359

Formål

Målet med en kommunal musikk- og kulturskole er å gi elever i grunnskolen og videregående opplæring et

undervisningstilbud i skapende og utøvende kunst i tillegg til den vanlige opplæringen.

Om tilskuddsordningen

Det er lovfestet at alle kommuner, alene eller i samarbeid med andre kommuner, skal ha et musikk- og kulturskoletilbud til barn og unge. Kulturskolen skal være organisert i tilknytning til skoleverket. Elevtallet økte med nesten ti tusen skoleåret 2002–2003 i forhold til året før. Det er nå over 100 000 elever ved de kommunale kulturskolene. Denne utviklingen har ført til at prosentatsen for oppslutningen om kulturskolene nå er på 13,7%, som er en fremgang på 1,4 prosentpoeng fra året før. Antallet plasser som har med andre kunstuttrykk å gjøre enn musikk har økt med vel 5000. Antallet deltagende førskolebarn har økt med rundt 1500. Av de totalt 100 000 er cirka 10 000 elever over grunnskolealder.

Samarbeidspartnere: Kultur- og kirke departementet, Læringscenteret og Utdanningsavdelingen hos fylkesmannen.

Den kulturelle skolesekken

Kultur- og kirke departementet, kap. 325, post 81/kap. 328, post 70 * (i 1000 kroner):		
Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
15 463	12 300	12 780

Tildeling av spillemidler i følge foreliggende overskuddsprognose:		
2003:	2004:	2005:
60 000	120 000	180 000

* Fra 2004 er Kap. 320, post 81 Kulturell skolesekk videreført til andre kapitler i budsjettet, men aktivitetene forutsettes å fortsette som før.

Formål

Den kulturelle skolesekken skal gi barn og ungdom i grunnskolen over hele landet et profesjonelt kunst- og kulturtilbud av høy kvalitet og bedre muligheter til selv å delta i kulturytringer av mange slag.

Om tiltaket

Den kulturelle skolesekken er et samarbeid mellom Kultur- og kirke departementet og Utdannings- og forskningsdepartementet. Den ble etablert som et statlig tiltak i 2001.

Den kulturelle skolesekken skal forankres i den generelle delen av læreplanen for grunnskolen. Sekretariatet og det operative ansvaret for Den kulturelle skolesekken er plassert i ABM-utvikling (Statens senter for arkiv, bibliotek og museum). Tiltaket er i en opptrappingsfase frem til 2005.

Stortingsmeldingen om Den kulturelle skolesekken ble behandlet i Stortinget november 2003. Midlene for

skoleåret 2004/2005 vil bli fordelt ved kongelig resolusjon våren 2004. Størstedelen av midlene kanaliseres via fylkeskommunene, en mindre del vil være nasjonale satsingsmidler som forvaltes av ABM-u og Norsk kulturråd.

Film skal være et satsingsområde i Den kulturelle skolesekken i 2004.

Mer informasjon:

- <http://www.denkulturelleskolesekken.no>
- Stortingsmelding nr. 38 (2002–2003) Den kulturelle skolesekken.
- Stortingsmelding nr. 39 (2002–2003) «Ei blot til Lyst» Om kunst og kultur i og i tilknytning til grunnskolen.

Samarbeidspartner: Utdannings- og forskningsdepartementet.

Norsk kulturråd – avsetning til barne- og ungdomskultur

Kultur- og kirke departementet, kap. 320, post 50 (i 1000 kroner):		
Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
8 527	8 681	*

* Fastsettes i kgl. res. i januar 2004.

Formål

Det er et mål å bidra til en levende barne- og ungdomskultur og styrke både kvaliteten og aktiviteten i kunst- og kulturtilbudene til barn og ungdom.

Om ordningen

Barne- og ungdomskultur er et av de faste arbeidsområdene i Norsk Kulturråd. Samtidig er barne- og ungdomskulturen et prioritert område som omfatter både voksenproduserte kulturtiltak og barn og ungdoms egne kulturuttrykk. Rådets arbeid omfatter større forsøksprosjekter, innsats på områder der det er dokumentert spesielle behov og støtte til prosjekter etter søknad. Det kan dreie seg om støtte til tiltak innenfor de tradisjonelle kunstområdene, prosjekter på tvers av ulike fagområder og etater, samt å få frem erfaringsmateriale og kunnskap på nye felt. Det legges vekt på at tiltakene og prosjektene er modellskapende og har overføringsverdi.

Norsk kulturråd vil også for 2003 avsette midler til barne- og ungdomskulturformål, både som særskilt avsetning og under de ulike fagområdene innenfor rådets ordinære virksomhet. Norsk kulturråd forvalter bl.a. innkjøpsordninger på litteraturområdet for barn og unge. Kulturrådet har også egne produksjonsstøtteord-

ninger for bildebøker og tegneserier for barn og unge. Et sentralt prosjekt er trafo.no som er et nasjonalt tilbud til unge kunstnere mellom 16 og 22 år. Nettsider gir både en arena for å vise unges kunst, muligheter for personlig veiledning fra profesjonelle kunstnere, en prosjektstøtteordning og informasjon om utdanning innen kunst og om bransjen.

Mer informasjon

- <http://www.kulturrad.no>
- <http://www.trafo.no>

Fond for lyd og bilde

Kultur- og kirke departementet,
kap. 320, post 51 (i 1000 kroner)

Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
26 623	25 000	25 000

Bevilgningen gjelder den totale virksomheten på området.

Formål

Fondets midler skal nyttes til å fremme produksjon og formidling av innspillinger i lyd og/eller bilde, og skal støtte tiltak som stimulerer til nyskapende virksomhet.

Om ordningen

Ordningen skal støtte produksjon og formidling av fonogrammer og videogrammer som er innspilt i Norge. Videre skal tiltak som stimulerer utviklingen av levende barne- og ungdomskultur og kulturelt mangfold vektlegges.

Mer informasjon

<http://www.kulturrad.no>

Formidling av musikk til barn og unge

Kultur- og kirke departementet

På musikkområdet har man kommet langt i å etablere et bredt og helhetlig tilbud til barn og unge. Opplæring og egen musisering er, sammen med formidling av musikk, viktige virkemidler i statens satsing. Rikskonsertene hadde avtaler med alle fylkeskommunene og Svalbard om produksjon og distribusjon av skolekonserter i 2003. Ordningen omfatter ca. 84 prosent av alle landets kommuner. I 2003 fikk 66 prosent av landets grunnskolebarn tilbud om skolekonserter. I kommuner med avtaler får alle elever i grunnskolen tilbud

om 2 konserter per år på alle klassetrinn. I 2003 står 46 kommuner på venteliste, det vil si om lag 150 000 elever. I forbindelse med behandlingen av Stortingsmelding nr 38 (2002–2003) «Den kulturelle skolesekken», vedtok Stortinget at tilbudet skal kunne utvides med midler fra Den kulturelle skolesekken. Rikskonsertene har videre avtaler med 11 fylkeskommuner om konserter for førskolebarn. Rikskonsertene vil videreføre arbeidet overfor barn og ungdom i 2004.

Konserter for barn og unge utgjorde 29 prosent av orkestreselskapenes totale konserttilbud i 2001. I 2002 var tallet 26 prosent. Orkestrene rapporterer om sitt konserttilbud i forbindelse med årsrapportene og tall for 2003 foreligger ikke p.t.

Mer informasjon

<http://www.rikskonsertene.no>

Musikkverkstedordningen for aktiviteter innenfor jazz, rock, folkemusikk og verdensmusikk

Kultur- og kirke departementet,
kap. 320, post 74 (i 1000 kroner):

Regnskap 2002:	Regnskap 2003:	Budsjett 2004:
11 250	11 588	11 867

Ordningen administreres av Norsk musikkråd. Søknad sendes til Musikkrådet i søkerens eget fylke. Musikkverkstedordningen har som formål å støtte virksomheter som styrker og utvikler aktivitet, utøvelse og kvalitet innenfor rock, jazz, folkemusikk og verdensmusikk i lokalmiljøene. Støtte kan gis til øvings- og framføringsutstyr, opplæring, bygningsmessige tilrettelegger og ikke-personlige instrumenter.

Mer informasjon

<http://www.musikk.no>

Teater og opera

Kultur- og kirke departementet,
kap. 324 (i 1000 kroner):

Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
791 755	804 941	853 318

Bevilgningen gjelder den totale virksomheten på området. Tiltak for barn og ungdom er ikke mulig å skille ut.

Formål

Det er et mål å gjøre scenekunst av høy kunstnerisk kvalitet tilgjengelig for flest mulig.

Om tilskuddsordningen

Alle teatre med statlig tilskudd, Den Norske Opera, Carte Blanche samt region- og distriktsoperaer med statlig tilskudd skal utvikle forestillingsformer og formidlingstiltak tilpasset barn og unge. Riksteateret har eget ensemble for figurteater og driver Skoleservice som er et landsomfattende tilbud til videregående skoler. De frie sceniske gruppene utgjør et viktig tilbud til barn og unge.

Det vises dessuten til omtalen under Norsk kulturråd, Den kulturelle skolesekken og Frifond.

Billedkunst, kunsthåndverk og offentlig rom

Kultur- og kirkedepartementet,
kap. 322 (i 1000 kroner):

Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
238 496	241 706	268 451

Bevilgningen gjelder den totale virksomheten på området. Tiltak for barn og ungdom er ikke mulig å skille ut.

Formål

Ett av hovedmålene er å sikre at flest mulig skal få tilgang til, forståelse for og opplevelse av billedkunst, kunsthåndverk, arkitektur og design av god kvalitet. Det samlede formidlingstilbudet skal styrkes med sikte på å nå flest mulig, og særlig barn og unge.

Om ordningene/virksomheten

Et utvidet formidlingstilbud, særlig overfor barn og unge, er et av Kultur- og kirkedepartementets resultatomål på billedkunstområdet. Dette innebærer at både kunstmuseene og Riksutstillinger legger vekt på utstillingstilbud for barn og unge. Utvikling av et bedre tilbud for kunstformidling i grunnskolen og videregående skoler vil være en viktig oppgave. Utsmykkingsfondet for offentlige bygg og Norsk Form bistår i arbeidet med estetisk utforming/utsmykking av skoleanlegg. I tillegg arbeider Norsk Form for utvikling av undervisningstilbud med arkitektur og design som tema.

Formidlingen av billedkunst, kunsthåndverk, arkitektur og design i skolen stimuleres gjennom tilskudd til flere institusjoner, tiltak og prosjekter.

Mer informasjon

- <http://www.norskform.no>
- <http://www.riksutstillinger.no>
- <http://www.utsmykkingsfondet.no>

Språk, litteratur og bibliotek

Kultur- og kirkedepartementet,
kap. 326 (i 1000 kroner):

Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
307 205	326 941	346 816

Bevilgningen gjelder den totale virksomheten på området. Tiltak for barn og ungdom er ikke mulig å skille ut.

Formål

Ett av hovedmålene er å fremme økt leseinteresse og god språkbruk for å sikre norsk som kulturspråk. Leseinteressen hos barn og unge stimuleres gjennom ulike prosjekter, og det deles hvert år ut prosjektmidler.

Om satsingen

Bibliotekene har et bredt og allsidig tilbud til barn og ungdom. Denne gruppen stod for 40,5 prosent av det samlede bokutlån i folkebibliotekene i 2002. Ved siden av utlån av litteratur i trykt og innlest form, driver mange folkebibliotek formidling i form av eventyrstunder, dukke- og barneteater og forfatterbesøk. Statens og kommunenes satsing på informasjonsteknologi gjør at mange bibliotek nå også tilbyr CD-ROM og Internett for barn.

Staten har ansvaret for bibliotektilbudene i statlige helseinstitusjoner, og per i dag er det bibliotektilbud for barn ved Rikshospitalet, Revmatismesykehuset og Statens senter for barne- og ungdomspsykiatri.

Kultur- og kirkedepartementet deler årlig ut premier for god barne- og ungdomslitteratur. Videre bidrar departementet med tilskudd til ulike institusjoner som arbeider med å stimulere leseinteressen blant barn og unge: Norsk Barnebokinstitutt mottok i 2003 3,9 millioner kroner i tilskudd fra Kultur- og kirkedepartementet. Norsk Forfattersentrum, som har til oppgave å formidle forfatterbesøk til skoler, bibliotek og institusjoner, fikk i 2003 6,6 millioner kroner til sin virksomhet. Foreningen «!les» mottok i 2003 0,8 millioner kroner til lesestimulerende tiltak for barn og ungdom. Tilskuddet til Norsk Forfattersentrum og Foreningen «!les» vil bli videreført på samme nivå i 2004.

Det vises ellers til omtale av den kulturelle skolesekken.

Mer informasjon

- <http://www.biblioteknett.no>
- <http://www.abm-utvikling.no>

Museer og andre kulturvernformål

Kultur- og kirkedepartementet,
kap. 328 (i 1000 kroner):

Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
438 003	454 118	484 312

Bevilgningen gjelder den totale virksomheten på området. Tiltak for barn og ungdom er ikke mulig å skille ut.

Formål

Hovedformålet for museene er å skape grunnlag for kunnskap om, forståelse for og opplevelse av natur, kultur og samfunn på en måte som viser både kontinuitet og endring, sammenheng og forskjeller. Ett av de fem resultatmålene som brukes for å følge opp denne målsetningen er at «det samlede museumstilbudet skal nå ut til alle grupper med spesiell vekt på barn og unge.»

Om gjennomføringen

Kultur- og kirkedepartementet legger til grunn at museene skal prioritere utvikling av nye formidlingsmetoder, særlig tilrettelagt for barn og unge. I den forbindelse er samarbeid med skolen en sentral utfordring. De fleste museene under Kultur- og kirkedepartementet rapporterer om formidlingstiltak rettet spesielt mot skoleelever og om samarbeid med skolen på forskjellige nivåer. I de senere årene er det gjennomført betydelige reformer både i grunnskolen og i videregående skole som har gitt viktige innspill til forståelsen av hvordan museer i samarbeid med skolen kan være en kunnskaps- og undervisningsressurs i forhold til utfordringen i de nye læreplanene for grunnskolen.

Gjennom prosjektet «Reform 94 og museene» er det blitt gjennomført flere tiltak for utprøving av nye metoder for samarbeid mellom museene og videregående opplæring. Erfaringene fra prosjektet vil bli formidlet gjennom publikasjoner og kurs.

ABM-utvikling – Statens utviklingssenter for arkiv, bibliotek og museum – deltar i et samarbeid med Norges forskningsråd om oppbygging av et nettverk for utvikling av vitensentere. Vitensentrene fremmer en formidlingsmetode som bygger på interaktivitet, deltakelse, opplevelse og læring. Denne pedagogiske tankegangen kan være viktig som inspirasjon og forbilde for mange forskjellige typer av museer.

Det vises ellers til omtale av den kulturelle skolesekken.

Mer informasjon

- <http://www.museumsnett.no>
- <http://www.abm-utvikling.no>
- <http://www.denkulturelleskolesekken.no>

Film og medier

Kultur- og kirkedepartementet,
kap. 334 (i 1000 kroner):

Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
403 627	397 822	449 871

Bevilgningen gjelder den totale virksomheten på området. Tiltak for barn og ungdom er ikke mulig å skille ut.

Formål

Mediene har en viktig kultur- og samfunnspolitisk rolle. Regjeringen legger vekt på at det opprettholdes et bredt allmennkringkastingstilbud, og understreker allmennkringkasternes særlige ansvar for at det sendes kvalitetsprogrammer for barn og unge i fjernsyn og på radio. Gjennom vedtekter og konsesjonsvilkår er allmennkringkasterne forpliktet til å sende norskspråklige programmer spesielt rettet mot barn og ungdom. Hovedmålet for den statlige filmpolitikken er «å sikre et godt og mangfoldig audiovisuelt tilbud», herunder «å sikre barn og unge tilgang til audiovisuelle produksjoner». Regjeringen vil opprettholde satsingen på barne- og ungdomsfilm. En høyere andel billettstøtte til filmer for barn og unge enn til andre filmer er ett av virkemidlene for å oppnå dette.

Om satsingen

For å styrke den audiovisuelle sektoren, foreslår regjeringen å øke tilskuddsordningen for prosjektutvikling innen nye medier med tilsammen 8 millioner kroner. Ordningen skal imøtekomme utviklingen av nye medier, og støtte alternativer til den ofte voldelige og actionpregede underholdningen som barn og unge møter bl.a. gjennom dataspill. Tilskuddsordningen skal sikre bedre tilgang til produkter med norsk språk og innhold. Norsk filminstitutt har en rekke tiltak rettet mot barn og unge, og deltar blant annet i Den kulturelle skolesekken og Skolefilmutvalget. Statens filmtilsyn forvalter tilskuddsordningen for tiltak mot vold i bildemediene. Tilskudd til tiltak rettet mot barn og unge er særlig prioritert i denne forbindelse. Kultur- og kirkedepartementet deltar videre i EUs handlingsplan for sikker bruk av Internett. Planene setter særlig fokus på å beskytte barn og unge mot skadelig innhold i nye medier.

Wernerweb

Formål

Wernerweb skal formidle kulturminner til barn og unge (8–12 år). Sidene skal trene barn og unge i å bruke nye medier, særlig Internett. Sidene er knyttet opp mot skolen og undervisning, og har samlet alle aktuelle lenker og aktuell informasjon på området kulturhistorie.

Om Wernerweb

Werner er gjennomgangsfigur på sidene – en ung løve som skal vokte kulturminnene. Sidene inneholder også

kunnskapsspill som skal inspirere til videre søken etter kunnskap. Sammen med Nettverk for miljølære (se kap. 4.2), skal sidene lede ungene ut i naturen og kulturen og få dem til å sette i gang med egne aktiviteter.

Mer informasjon

<http://www.wernerweb.no>

Samarbeidspartner: Riksantikvaren.

GODE MØTEPLASSER FOR BARN OG UNGDOM

Lokale og regionale kulturelle møteplasser

Kultur- og kirkedepartementet, Spillemidler (i 1000 kroner):

Avsetning 2003:	Avsetning 2004:	Avsetning 2005:
45 000	90 000 *	135 000 *

* Avsetningen for 2004 og 2005 er avhengig av Norsk Tipping AS' overskudd.

Kultur- og kirkedepartementets midler til lokale og regionale kulturelle møteplasser bevilges ikke lenger over statsbudsjettet, men kommer i sin helhet fra Norsk Tipping AS' overskudd. Spillemidler til lokale og regionale kulturelle møteplasser blir fordelt av Kongen.

Departementet fastsetter fordelingen av midler til regionale kulturbygg, mens fylkeskommunene får tildelt rammer for viderefordeling av tilskudd til lokale kulturbygg.

Med hensyn til fremtidig håndtering av midler til lokale og regionale kulturelle møteplasser vises det til nærmere drøftelser i Stortingsmelding nr. 48 (2002–2003) Kulturpolitikken fram mot 2014, som ble lagt fram 29. august 2003, der departementet anbefaler en ny desentralisert ordning for tilskudd til kulturhus. Departementet anbefaler at ordningen tilføres 40 prosent av den delen av spillemiddeloverskuddet som skal benyttes til kulturbygg. Midlene foreslås stilt til disposisjon for fylkeskommunene etter en gitt fordelingsnøkkel. Videre foreslås det at fylkeskommunene stilles nok så fritt i bruken av midlene, dvs. at de statlige overføringene blir avgrenset til et sett av premisser som skal gå fram av det årlige tildelingsbrevet der midlene stilles til disposisjon. 60 prosent av spillemiddeloverskuddet som er øremerket til kulturbygg foreslås til en ny ord-

ning for tilskudd til regionale møteplasser og formidlingsarenaer for kultur. Ordningen vil gjelde prosjekt over hele landet og søknadene vil bli vurdert på nasjonalt nivå. Det understrekes at endringene som er foreslått i Stortingsmelding nr 48 (2002–2003), avhenger av Stortingets tilslutning og først vil kunne iverksettes etter at meldingen er behandlet i Stortinget.

Formål

Formålet med tilskuddsordningen for lokale og regionale kulturelle møteplasser er å bidra til hensiktsmessige lokaler for ulike kulturaktiviteter på lokalt og regionalt nivå, og bidra til at disse får høy estetisk og funksjonell kvalitet.

Om tilskuddsordningen

Lokale og regionale kulturbygg skal være åpne for alle og for all lovlig kultur- og organisasjonsvirksomhet. Barn og ungdom er viktige målgrupper. Mange steder er lokale kulturbygg bygget sammen med skole, barne-

hage eller egnede ungdomslokaler, og inngår som del av det daglige oppvekstmiljø for barn og ungdom. Kommuner, andelslag, stiftelser eller organisasjoner kan søke om tilskudd til nybygg, tilbygg/ombygging av eksisterende kulturlokaler eller ombygging av andre typer lokaler til kulturbygg.

Mer informasjon

Retningslinjer for stønadsordningen er gitt i heftet «Lokale og regionale kulturbygg. Retningslinjer for søknad om statsmidler», V-0821. Retningslinjer finnes på <http://odin.dep.no/kkd/norsk/publ/veiledninger/>

BARNE- OG UNGDOMSARBEID I DEN NORSKE KIRKE

Kultur- og kirke departementet,

Tilskudd til undervisning og diakoni, kap. 340, post 71.16.

Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
72 585	82 475	80 360*

Kultur- og kirke departementet

Tilskudd til dåpsopplæring, kap. 240, post 75.

Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
-	-	28 500

*Den budsjettmessige reduksjonen fra 2003 til 2004 skyldes at midler til dåpsopplæring, i alt 5,0 millioner kroner, nyttes under andre poster til samme formål i 2004, jf. bl.a. post 75.

Formål

Kirkelovens § 9 pålegger menighetsråd bl.a. å ha sin oppmerksomhet henvendt på at barn og unge kan bli samlet om gode formål. Dåpsopplæringen har som mål at alle barn og ungdom fram til de er fylte 18 år skal få tilbud om systematisk og sammenhengende opplæring i kirkens tro, med bakgrunn i at skolen ikke lenger driver trosopplæring. Opplevelsen av tilhørighet og kjennskap til egen tro skal legge grunnlaget for god sameksistens og dialog i et samfunn som beveger seg i flerkulturell retning.

Om arbeidet

I overkant av 80 prosent av barn i Norge blir døpt og i underkant av 70 prosent av ungdomskullene konfirmeres. Kirkens undervisningsprogram forutsetter at en del av undervisningen er knyttet til kulturelle, nettverksbyggende og miljømessige tiltak, som oppsetting av drama eller konsertvirksomhet, leirer o.l. Det alminnelige menighetsarbeidet i landets 1298 menigheter omfatter mange steder barne- og ungdomskor, klubber

og lederopplæring for barn og unge. Enkelte tiltak foregår i samarbeid med offentlige og frivillige institusjoner, for eksempel nettverksbygging for småbarnsforeldre i samarbeid med helsestasjonene og barne- og ungdomsarbeid som er knyttet til solidaritets-, misjons- og miljøorganisasjoner.

Dåpsopplæringen knytter seg opp mot menighetenes øvrige tilbud til barn og unge, men vil fra oppstarten av reformen i 2004 være et eget satsningsområde. I de første fem årene vil arbeidet utvikles gjennom en forsøks- og utviklingsfase som favner bredt.

Mer informasjon

Se menighetenes nettsider (via www.kirken.no). For arbeidet med dåpsopplæringsreformen, se bl.a. snarveien til trosopplæringsreformen under www.kirken.no.

Samarbeidspartnere: Kirkerådet, kirkelige fellesråd, kommuner og frivillige organisasjoner.

4.2 Tilrettelegge for friluftsliv, miljøengasjement, idrett og fysisk aktivitet

Friluftsliv, idrett og fysisk aktivitet er kilde til økt livskvalitet, og er blant de aktiviteter som engasjerer og mobiliserer flest barn og ungdom. Den statlige idrettspolitikken søker å legge til rette for idrett og fysisk aktivitet i hele befolkningen ut fra ulike behov, forutsetninger og interesser. «Idrett og fysisk aktivitet for alle» skal ligge til grunn for regjeringens idrettspolitik.

Barn og ungdom er de sentrale målgruppene for den statlige idrettspolitikken. I Stortingsmelding nr. 14 (1999–2000) «Idrettlivet i endring – Om statens forhold til idrett og fysisk aktivitet», legges det spesielt vekt på å legge forholdene til rette for et allsidig tilbud om idrett og fysisk aktivitet for barn (6–12 år) og ungdom (13–19 år). Gjennom friluftsliv dannes et grunnlag for miljøvernengasjement, bedre helse, økt livskvalitet og bærekraftig utvikling. Det er derfor regjeringens mål at naturglede, kunnskap om og respekt for naturen må formidles til nye generasjoner barn og unge, jf. Stortingsmelding nr. 39 (2000–2001) «Friluftsliv – ein veg til høgare livskvalitet».

FRILUFTSLIV OG MILJØENGASJEMENT

Det tradisjonelle norske friluftslivet har i seg et verdigrunnlag bygd på naturopplevelse, naturforståelse, hensynsfull atferd og miljøvennlig bruk av naturen. Regjeringen vil stimulere til friluftsliv og respekt for naturen. Det tas sikte på å nå familier, barn og unge gjennom organisasjoner, barnehage og skole. Det er viktig at barn får trygghet og forankring i lokalsamfunnet gjennom å bli kjent med stedets natur og de kulturminner som finnes. Regjeringen ønsker derfor å stimulere til lokale tiltak der natur- og kulturverdier blir synliggjort og formidlet.

Friluftsliv

Miljøverndepartementet, kap. 1427, post 74,
(forvaltes av Direktoratet for naturforvaltning)

(i 1000 kroner):

Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
11 670	10 170	8 170

Formål

Målet med en tilskuddsordning til friluftslivstiltak er å sette i gang stimulerings tiltak og holdningsskapende arbeid, herunder tiltak som styrker allmennhetens interesser.

Om tilskuddsordningen

Det kan gis støtte til lokale lag og organisasjoner samt Friluftslivets fellesorganisasjon (FRIFO), og eventuelle andre sammenslutninger av landsdekkende frivillige organisasjoner med friluftsliv som arbeidsområde. Tilskudd prioriteres til tiltak som stimulerer nye grupper til deltaking i friluftsliv, og som har en plan for oppfølging over tid. Prosjekter der familier, barn og unge er målgruppe, vil bli prioritert.

Tiltak som involverer samarbeid med organisasjoner og som bygger opp viktige koordinerende funksjoner på regionalt nivå er også prioritert.

Friluftstiltak for barn og ungdom tildeles også midler fra spillemidler til idrettsformål. Se omtale under «Idrett og fysisk aktivitet».

Miljøvernorganisasjoner

Miljøverndepartementet,
kap. 1400, post 70 (i 1000 kr):

Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
33 550	35 050	26 077*

* To organisasjoner er tatt ut av denne støtte ordningen i 2004. Dette gjelder ikke organisasjoner for barn og unge.

Flere av organisasjonene som får støtte over dette kapitlet arbeider for å stimulere barn og unge til et aktivt miljøvernengasjement. Friluftslivets fellesorganisasjon har fire barne- og ungdomsorganisasjoner som medlemmer. Blekkulfs Miljødetektiver og Natur og Ungdom er de eneste barne- og ungdomsorganisasjonene med miljøvern som hovedformål.

Formål

Tilskuddsordningen har som mål å bidra til å opprettholde en bredde av demokratisk oppbygde, landsomfattende miljøvernorganisasjoner for å sikre frivillig engasjement og styrke medvirkningen i miljøvernsspørsmål lokalt og sentralt, basert på faglig innsikt.

Om ordningen

Fastsetting av størrelsen på driftstilskuddene bygger bl.a. på en vurdering av organisasjonenes aktivitetsnivå sentralt og lokalt, deres økonomi og alternative finansieringsmuligheter, og ikke på medlemstall alene. Det gis ikke driftsstøtte til private stiftelser over denne posten.

Nettverk for miljølære

Utdannings- og forskningsdepartementet

Ungdom er en viktig ressurs i miljøvernarbeidet, og skolen spiller en viktig rolle i arbeidet med lokal Agenda 21. Derfor har Utdannings- og forskningsdepartementet og Miljøverndepartementet opprettet Nettverk for miljølære – et møtested for skoler, forvaltning, forskning og andre samfunnsinteresser. Gjennom å bruke Nettverk for miljølære aktivt, kan skolen hjelpe kommunen med å ta vare på miljøet, blant annet ved å overvåke vannkvaliteten, kartlegge og sikre trivelige snarveier, rydde rekreasjonsområder, overvåke energibruken og inneklimate i skolen, praktisere energisparing m.m.

Skoler kan hente ut informasjon og selv levere egen informasjon gjennom Nettverk for miljølære. Nettverket er per i dag organisert i tre programmer:

- Vannprogrammet
- By- og tettstedsprogrammet
- Landprogrammet

I 2002 ble det også utviklet et delprogram for Helse og trivsel.

Mer informasjon

<http://miljolare.no>

Samarbeidspartnere: Utdannings- og forskningsdepartementet, Læringssenteret, Miljøverndepartementet, Barne- og familiedepartementet, Fiskeridepartementet, Landbruksdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet, Kultur- og kirke departementet, Olje- og energidepartementet, Samferdselsdepartementet og Helsedepartementet.

IDRETT OG FYSISK AKTIVITET

Kultur- og kirke departementet

Kultur- og kirke departementets midler til idrettsformål kommer i sin helhet fra Norsk Tipping AS' avsetning av spilleoverskuddet. Spillemidlene til idrettsformål bevilges ikke over statsbudsjettet, men disponeres av regjeringen og blir fordelt av Kongen.

Hovedtyngden av spillemidlene til idrettsformål skal fortsatt gå til idrettsanlegg i kommunene og til Norges Idrettsforbund og Olympiske Komité. I det følgende gis en gjennomgang av enkelte av postene på hovedfordelingen av spillemidler til idrettsformål.

Norges Idrettsforbund og Olympiske Komité

Kultur- og kirke departementet,
spillemidler (i 1000 kroner):

Avsetning 2002:	Avsetning 2003:	Avsetning 2004:
299 500	314 400	*

*Avsetningen for 2004 er avhengig av Norsk Tipping AS' overskudd for 2003.

Om satsingen

Norges Idrettsforbund og Olympiske Komité (NIF) får hvert år en betydelig statlig støtte fra spillemidlene. Tilskuddet gis for å sikre at organisasjonen kan opprettholde et omfattende og kvalitativt godt aktivitetsnivå. Barn og ungdom skal sikres gode forutsetninger for allsidig idrettsaktivitet i lokalmiljøet.

Midlene til tiltak for barn benyttes bl.a. til utvikling av idrettsskoler. I tillegg til å etablere flere idrettsskoler, arbeides det med å gjøre innholdet i idrettskolene enda bedre. Ulike virkemidler tas i bruk, f.eks. utdanning av instruktører, utvikling av nye kurstillbud, nytt informa-

sjons- og undervisningsmaterieell og holdningsskapende arbeid for å skape større aksept for barneidrettsbestemmelsene.

Når det gjelder ungdom, har mye av NIFs innsats vært knyttet til større medbestemmelse i de ulike organisasjonsledd og dermed større innflytelse over de aktivitetstilbud som gis. Egne ungdomsgrupper har blitt etablert. På denne måten håper man at flere skal bli i organisasjonen lenger, ikke bare som passive støtte-medlemmer, men som aktive deltakere på ulike nivå.

Mer informasjon

<http://www.dep.no/kkd/norsk/idrett>

Støtte til lokale idrettslags arbeid for barn og ungdom

Kultur- og kirke departementet,
spillemidler (i 1000 kroner):

Avsetning 2002:	Avsetning 2003:	Avsetning 2004:
86 000	103 000	*

* Avsetningen for 2004 er avhengig av Norsk Tipping AS' overskudd for 2003.

Formål

Ordningen er ment å bedre rammevilkårene for frivillig, medlemsbasert virke for barn og ungdom lokalt.

Om tilskuddsordningen

Idrettsrådene står for fordelingen av midlene i sin kommune. Summen det enkelte idrettsråd har til fordeling bestemmes på bakgrunn av antallet innbyggere i kommunen i aldersgruppen 6–19 år. Frivillige medlemsbaserte lokallag som har idrett som hovedaktivitet har rett

på støtte gjennom tilskuddsordningen. Det enkelte idrettsråd skal påse at midlene benyttes til aktivitet både for barne- og ungdomsgruppen, samt at likestillingsaspektet og hensynet til funksjonshemmede ivretas. Ut over dette skal fordelingen gjøres på bakgrunn av lokale behov og anbefalinger fra Norges Idrettsforbund og Olympiske Komité.

Mer informasjon

<http://www.dep.no/kkd/norsk/idrett>

Friluftstiltak for barn og ungdom

Kultur- og kirkedepartementet,
spillemidler (i 1000 kroner):

Avsetning 2002:	Avsetning 2003:	Avsetning 2004:
1 900	2 300	*

* Avsetningen for 2004 er avhengig av Norsk Tippings overskudd for 2003.

Formål

Formålet med tilskuddsordningen er å øke omfanget av friluftaktiviteter blant barn og unge.

Om tilskuddsordningen

Friluftslivets fellesorganisasjon (FRIFO) og Friluftsrådenes Landsforbund (FL) mottar midler fra spillemidlene til Friluftstiltak for barn og unge. Aktivitetsstøtten skal brukes til iverksetting og gjennomføring av tiltak og prosjekter som har til hensikt å øke omfanget av friluftslivsaktiviteter blant barn og ungdom. Prosjektene skal gi grunnlag for at barn og ungdom skal få oppleve naturen på en god måte.

Mer informasjon

<http://www.dep.no/kkd/norsk/idrett>

Idrettsanlegg i kommunene

Kultur- og kirkedepartementet,
spillemidler (i 1000 kroner):

Avsetning 2002:	Avsetning 2003:	Avsetning 2004:
396 000	495 000	*

* Avsetningen for 2004 er avhengig av Norsk Tippings overskudd for 2003.

Om tilskuddsordningen

Kommuner, fylkeskommuner, idrettslag, andelslag eller andre sammenslutninger som ikke har kommersielt formål kan søke om spillemidler til idrettsanlegg. Det kan søkes om stønad til bygging og rehabilitering av idrettsanlegg som er åpne for allmenn idrettslig virksomhet og som ikke er underlagt kommersielle interesser. Inkludert i denne tilskuddsordningen ligger det også en avsetning til nærmiljøanlegg. Se omtale under «Nærmiljøanlegg».

Stortingsmelding nr. 14 (1999–2000) «Idrettslivet i endring – Om statens forhold til idrett og fysisk aktivitet», slår fast at en i særlig grad vil prioritere anlegg for barn og ungdom, samt anlegg med stort brukspotensiale. Alle anlegg skal være med i en kommunal plan for idrett og friluftsliv. Det er fylkeskommunene som står for detaljfordelingen av tilskudd til idrettsanlegg i kommunene.

Mer informasjon

Retningslinjer for stønadsordningen er gitt i heftet Forskrifter og bestemmelser om tilskudd av spillemidlene til anlegg for idrett og fysisk aktivitet – 2003, (V-0732). Heftet kan bestilles fra Statens trykksaks ekspedisjon (Faks: 22 24 27 86 eller e-post: publikasjonsbestilling@ft.dep.no). Informasjon finnes også på departementets hjemmesider: <http://dep.no/kkd/norsk/idrett>

Nærmiljøanlegg

Kultur- og kirkedepartementet,
spillemidler (i 1000 kroner):

Avsetning 2002:	Avsetning 2003:	Avsetning 2004:
90 000	105 000	*

* Avsetningen for 2004 er avhengig av Norsk Tippings overskudd for 2003.

Formål

Formålet med ordningen er å øke tilgjengeligheten til enkle anlegg eller områder tilrettelagt for egenorganisert fysisk aktivitet.

Om tilskuddsordningen

Nærmiljøanlegg er enkle anlegg eller områder tilrettelagt for egenorganisert fysisk aktivitet, hovedsakelig beliggende i tilknytning til bo- og/eller oppholdsområder. Anleggene skal være allment tilgjengelige og beregnet på egenorganisert fysisk aktivitet, primært for barn og ungdom, men også lokalbefolkningen for øvrig. Nærmiljøanlegg skal ikke dekke behovet for anlegg til organisert idrettslig aktivitet eller ordinære konkurranser i idrett. Det kan søkes om spillemidler til nærmiljøanlegg i tilknytning til skolens uterom.

Innenfor rammen av de 105 millioner kronene som ble avsatt til nærmiljøanlegg ved hovedfordelingen av spillemidler til idrettsformål i 2003, ble det avsatt 15 millioner kroner til forenklet ordning knyttet til mindre kostnadskrevenende nærmiljøanlegg.

Mer informasjon

<http://www.dep.no/kkd/norsk/idrett>

Aktivt møtested

Kultur- og kirkedepartementet,
spillemidler (i 1000 kroner):

Avsetning 2002:	Avsetning 2003:	Avsetning 2004:
10 000	11 500	*

* Avsetningen for 2004 er avhengig av Norsk Tippings overskudd for 2003.

Formål

Kultur- og kirkedepartementet ønsker med «Aktivt møtested» å bidra til et større mangfold av aktiviteter og et bredere spekter av ulike typer aktivitets- eller idrettsanlegg. Departementet legger særlig vekt på at anleggene skal være tilrettelagt og utformet for ungdom, sammen med ungdom.

Det er gjennomført 4 arkitektkonkurranser, som er videreført til prosjektering. Ferdigstillelse av de 4 an-

leggene (Stavanger, Kristiansand, Bærum og Bergen) er planlagt 2004/2005.

Mer informasjon

<http://www.dep.no/kkd/norsk/idrett>

Sosial integrasjon

Kultur- og kirkedepartementet,
spillemidler (i 1000 kroner):

Avsetning 2002:	Avsetning 2003:	Avsetning 2004:
9 500	9 000	*

* Avsetningen for 2004 er avhengig av Norsk Tippings overskudd for 2003.

Formål

Dette er det tidligere «Storbyprosjektet». Midlene blir i hovedsak benyttet til ulike tiltak for å skape lokal tilhørighet og sosial integrasjon gjennom idrett og fysisk aktivitet. Prosjektets sentrale målgrupper er barn og ungdom, samt kvinner med innvandrerbakgrunn. Aktivitetene er beregnet på uorganiserte.

Om tilskuddsordningen

Midlene som avsettes til dette formålet fordeles gjennom Norges Idrettsforbund og Olympiske Komité. Målet med ordningen er å stimulere til aktivitet, og bidra til å skape lokal tilhørighet og sosial integrasjon. Målgruppene er inaktive barn (6–12 år) og ungdom (13–19 år), barn og ungdom med problemadferd og innvandrere.

Mer informasjon

<http://www.dep.no/kkd/norsk/idrett>

Bedre barn og ungdoms helse og sosiale forhold

Regjeringen har som mål å fange opp risikoutsatte barn og ungdom, og bidra til at lokalsamfunnet er i stand til å løse sosiale problemer og forebygge helseproblemer.

Helse- og sosialtjenesten skal gjennom sin virksomhet kartlegge barn og ungdoms helsesituasjon og være pådriver for å sikre barn og ungdom trygge livsforhold både fysisk, psykisk og sosialt. Regjeringen er derfor opptatt av å styrke barnefamiliers vilkår generelt, og de som trenger noe ekstra, spesielt. Det må tilrettelegges for at barn og unge og deres familier på best mulig måte skal mestre de utfordringer hverdagen gir, og skape muligheter for trivsel og utfoldelse i nærmiljøet.

Svangerskapsomsorgen, helsestasjon for barn og skolehelsetjenesten er viktig i arbeidet med å støtte og veilede foreldrene i rollen som oppdragere og i å bevisstgjøre foreldrene på barn og ungdoms utvikling og behov. Skolehelsetjenesten for grunnskolen og videregående opplæring og helsestasjon for ungdom er viktige i arbeidet med helseopplysning for å gjøre ungdom rustet til å møte puberteten, samliv og seksualitet på en god måte og i arbeidet med forebygging av spiseforstyrrelser, ulike psykososiale vansker, forebygging av rusmiddelmisbruk og bruk av rusmidler blant barn og ungdom.

Gjennom barneverntjenestene vil regjeringen sikre at barn og ungdom som lever under forhold som kan skade deres helse eller utvikling, får hjelp til rett tid. Utsatte barn og unge skal sikres gode oppvekst- og levekår gjennom målrettede tiltak av god kvalitet og med høy rettssikkerhet. Det er en stor utfordring å utvikle det forebyggende barnevernarbeidet. Det er et mål å finne fram til gode og varierte tiltak og hjelpetilbud til utsatte barn og unge for å forhindre plasseringer av barn og unge utenfor hjemmet. Iverksetting av tiltak i familien og i barnets lokalmiljø må skje på et så tidlig tidspunkt som mulig for å oppdage utsatte barn og for å forhindre at det utvikles alvorlige problemer. Utvikling av tiltak overfor barn og unge med alvorlige atferdsvansker, fosterhjemsarbeidet og barn og unge med minoritetsbakgrunn vil bli prioritert. Arbeidet med å kvalitetssikre de ansattes saksbehandling og det faglige tiltaksarbeidet i barneverntjenesten vil fortsette.

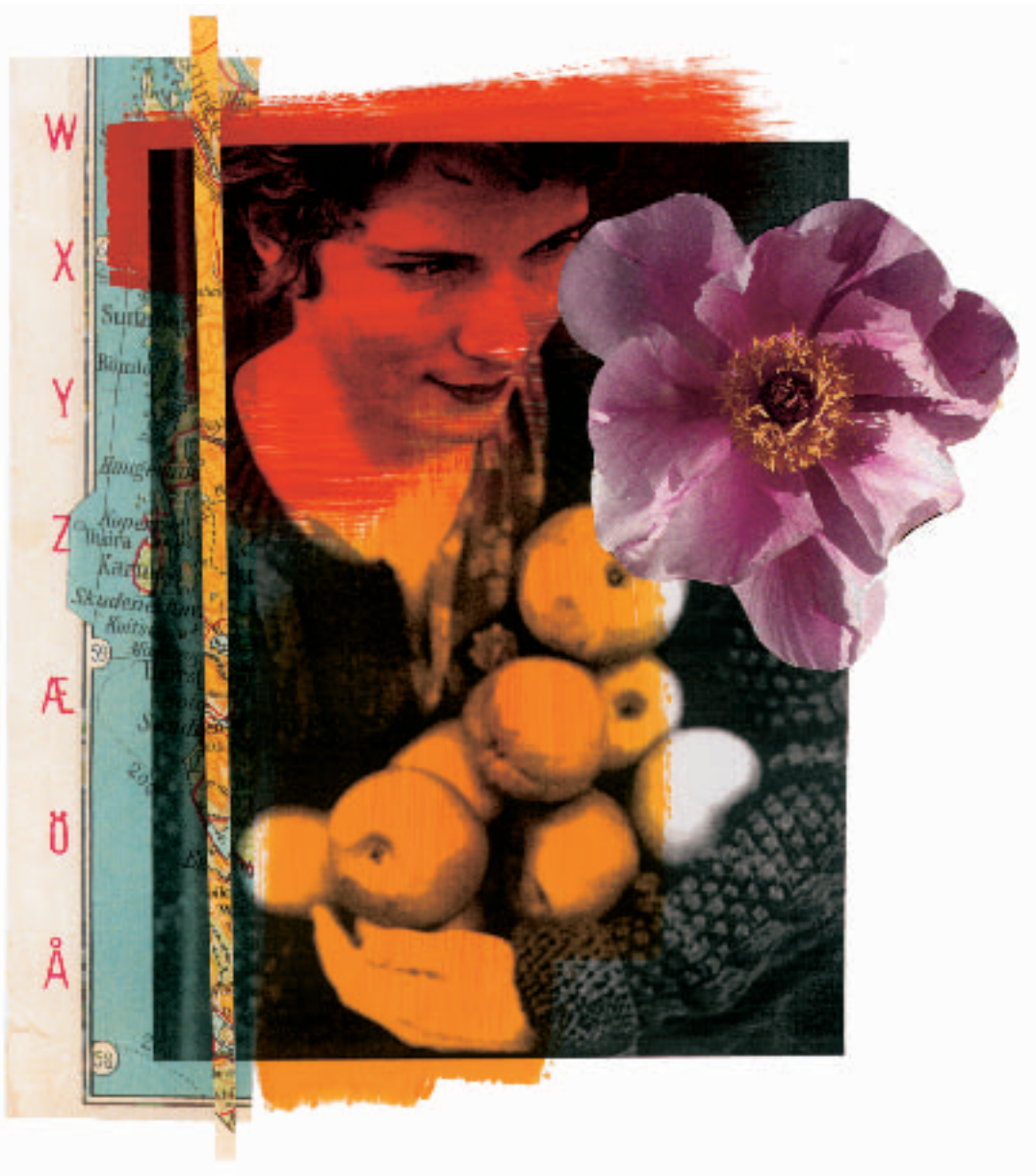
Mange barn og unge sliter med sosiale og psykiske problemer. Regjeringen ønsker å prioritere dette arbeidet. Gjennom «Opptrappingsplan for psykisk helse 1999–2006» skal tjenestetilbudene styrkes betydelig i løpet av perioden. Regjeringens strategiplan for barn og unges psykiske helse «...sammen om psykisk helse...» ble lagt fram i september 2003. Planen fremmer strategier og tiltak som kan bedre barn og unges psykiske helse på de ulike arenaer hvor barn befinner seg og er derfor uttrykk for en helhetlig politisk tenkning om en samlet strategi for å styrke barn og unges psykiske helse.

Funksjonshemming er et misforhold mellom individets forutsetning og samfunnets eller miljøets krav til funksjon. God tilgjengelighet til steder hvor barn og unge oppholder seg, som i barnehage, skole, kultur- og fritidstilbud er en forutsetning for deltakelse og likestilling for barn og unge med funksjonshemninger.

Regjeringen har høsten 2002 lagt fram Stortingsmelding nr. 6 (2002–2003) «Tiltaksplan mot fattigdom». Tiltaksplanen omfatter målrettede tiltak for å forebygge fattigdom og hjelpe personer ut av fattigdom. Vanskeligstilte barnefamilier er en prioritert målgruppe i den samlede innsatsen for å bekjempe fattigdom.

Regjeringen framla i januar 2003 Stortingsmelding nr. 16 (2002–2003) «Resept for et sunnere Norge». Stortingsmeldingen omfatter målrettede tiltak i det forebyggende helsearbeidet, hvor barn og ungdom er en viktig målgruppe.

5.1 Helsefremmende og forebyggende arbeid

Helsefremmende arbeid omfatter tiltak for å bedre forutsetningene for god helse og tar sikte på å fremme trivsel, velvære og mulighetene til å mestre utfordringer og belastninger i dagliglivet. Forebyggende arbeid innebærer tiltak for å fjerne eller redusere sykdom og skader, og rettes mot årsaker og/eller risikofaktorer som bidrar til sykdom, skader eller for tidlig død på individ-, gruppe- og samfunnsnivå. Helsefremmende og forebyggende arbeid overfor målgruppene må være basert på tverrfaglig og tverrsektorielt samarbeid. Helsesektoren – som andre sektorer – kan ikke alene nærme seg målet om et helhetlig arbeid på dette feltet.

Helsestasjons- og skolehelsetjenesten, inkludert svangerskapskontroll og helsestasjon for ungdom er helsesektorens virksomhet og verktøy innenfor det helsefremmende og forebyggende arbeidet overfor gravide, barn og unge i kommunene. Tjenestens betydning bekreftes spesielt godt fra et brukerperspektiv, ved at det er stor oppslutning i befolkningen om tilbudene. Regjeringen vil styrke disse tjenestene gjennom kompetanseheving, økt tverrfaglig rekruttering og ved tiltak som vil bidra til bedre samarbeid med andre relevante tjenester. Videre er målet at den forebyggende helsetjenesten for barn og ungdom skal bli bedre tilpasset ungdom og utfordringer knyttet til psykisk helse og levevaner, jf Stortingsmelding nr. 16 (2002–2003), «Resept for et sunnere Norge».

FNs konvensjon om barnets rettigheter

Artikkel 24: HELSE

Barnet har rett til å få den best mulige medisinske behandling og hjelp til å komme seg etter sykdom. Staten skal arbeide for å redusere spedbarns- og barnedødelighet, sikre at alle barn får nødvendig legehjelp, gi god helsemessig omsorg til mødre etter fødselen, bekjempe sykdom og gi orientering og utdanning om helse og riktig ernæring. Staten skal også avskaffe helsefarlige tradisjoner, samarbeide med andre land og særlig ta hensyn til utviklingslandenes behov.

HELSESTASJONS- OG SKOLEHELSETJENESTEN

Formål

Kommunehelsetjenesteloven pålegger kommunene å tilby helsestasjons- og skolehelsetjeneste til barn og ungdom fra 0 til 20 år og å tilby gravide svangerskapskontroll i tilknytning til helsestasjon. Det er behov for å omlegge skolehelsetjenesten og samordne den med helsestasjon for ungdom for å gi ungdom et helhetlig og godt tilgjengelig tilbud. Målet med helsestasjons- og skolehelsetjenesten er å bidra til bedre oppvekstvilkår for barn og unge og å ha særlig oppmerksomhet på gravide barn og unge med spesielle behov.

Om helsestasjons – og skolehelsetjenesten

Helsestasjons- og skolehelsetjenesten omfatter helseundersøkelser, henvisning til utredning og behandling ved behov, vaksinasjoner, hjemmebesøk/oppøkende virksomhet, helseopplysning, rådgivning og veiledning. Hovedtemaer som belyses er graviditet, barn og unges utvikling og aktivitetsbehov, kosthold, fysisk aktivitet, tobakksskade- og rusforebygging, seksualitet, samliv og prevensjon, smittevern, forebygging av skader og ulykker.

Helsestasjons- og skolehelsetjenesten har en viktig oppgave i å forebygge psykiske og fysiske plager og li-

delser hos målgruppene, og tidlig fange opp signaler på utviklingsavvik, mistrivsel, omsorgssvikt og overgrep. I sitt arbeid skal helsestasjons- og skolehelsetjenesten ta utgangspunkt i hver families ressurser og muligheter til selv å kunne fremme og bevare sin helse. Styrket tverrfaglig og tverrsektorielt samarbeid er et satsningsområde for tjenestene for å kunne sikre tidlig hjelp til utsatte familier gjennom iverksetting av spesielle tiltak og tilrettelegging av støttetilbud, jf Stortingsmelding nr 16 (2002–2003), «Resept for et sunnere Norge».

Helsestasjons- og skolehelsetjenesten skal styrkes gjennom opptrappingsplanen for psykisk helse. Dette er nærmere omtalt annet sted i kapittel 5.

Mer informasjon

Ny forskrift om kommunens helsefremmende og forebyggende arbeid i helsestasjons- og skolehelsetjenesten av 3. april 2003 trådte i kraft 1. juli 2003. Forskrift med merknader er å finne på www.lovdata.no.

En felles veileder for svangerskapskontrollen i tilknytning til helsestasjon, helsestasjon for barn og for ungdom og for skolehelsetjenesten er under arbeid. Veilederen utdyper bestemmelsene og oppgavene i ny forskrift om helsestasjons- og skolehelsetjenesten.

Samarbeidspartnere: Utdannings- og forskningsdepartementet og Barne- og familiedepartementet.

HANDLINGSPLAN FOR FOREBYGGING AV ULYKKER I HJEM, SKOLE OG FRITID

Handlingsplanen for forebygging av ulykker i hjem, skole og fritid (1997–2002) koordinerer tverrdepartemental innsats for å få skadetallene ned og begrense skadekonsekvenser for den enkelte og for samfunnet. Arbeidet er videreført i 2003 og Sosial- og helsedirekto-

ratet har fulgt opp tiltakene i handlingsplanen herunder tilskuddsforvaltningen og sekretariatet for Trygges Lokalsamfunn.

Skader etter ulykker er et stort folkehelseproblem, og det er i særlig grad barn og ungdom og eldre som

rammes. Direktoratet har i samarbeid med berørte myndigheter videreutviklet strategien for det ulykkesforebyggende arbeidet basert på et oppdatert faktagrunnlag og på erfaringene fra handlingsplanen. Ny strategi for arbeidet iverksettes i 2004, og det skal legges særlig vekt på kommunebasert forebyggende inn-

sats rettet mot barn og ungdom samt den eldre delen av befolkningen.

Mer informasjon

- <http://www.shdir.no>
- <http://www.tryggelokalsamfunn.no>

FOREBYGGING AV ASTMA, ALLERGI OG INNEKLIMASYKDOMMER

Formål

«Handlingsplanen for forebygging av astma, allergi og inneklimasykdommer 1998–2002» er en oppfølging av Stortingsmelding nr. 37 (1992–93) «Utfordringer i helsefremmende og forebyggende arbeid» og ble avsluttet i 2002. Astma, allergi og inneklimasykdommer er blant våre viktigste folkesykdommer og representerer et stort helseproblem. I likhet med andre kroniske sykdommer er astma og allergi et resultat av samspillet mellom arvelige anlegg og miljø. Tiltakene i handlingsplanen har vært knyttet til følgende områder: private hjem, barnehager og skoler, arbeidslivet, uteluft, helse-sektoren, sentrale myndigheters koordinerings- og pådriveransvar, og forskning.

Om innsatsen

Tiltak rettet mot forhold som angår småbarnsforeldre og barn står sentralt innenfor de fleste av disse områdene. Organisert pasientopplæring i form av såkalte

«astmaskoler» har også vært et sentralt tiltak. Sosial- og helsedirektoratet utarbeidet i 2003 forslag til ny strategi for videre oppfølging av innsatsområdet basert på oppdatert faktagrunnlag og erfaringene fra arbeidet med handlingsplanen. Direktoratet deltar også i forberedelser til av WHO's handlingsplan Childrens Environment and Health Action Plan (CEHAPE) som omhandler miljømessige påvirkninger for barn bl.a., helseutfordringer knyttet til astma- og allergi. Handlingsplanen skal presenteres i 2004.

Se også kapittel 1.4 om miljørettet helsevern i skoler og barnehager

Mer informasjon

Handlingsplanen, som er utviklet av Helsedepartementet i samarbeid med sju departementer, <http://www.dep.no/hd/>

FOREBYGGING AV UØNSKEDE SVANGERSKAP, ABORT OG SEKSUELT OVERFØRBARE SYKDOMMER

Handlingsplan for forebygging av uønsket svangerskap og abort 2004–2008

Helsedepartementet, kap. 719, post 71 (i 1000 kroner):

Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
18 796	19 950	21 628

Formål

Det overordnede målet for forebygging av uønskete svangerskap og abort er nedgang i antall aborter gjennom å gi god veiledning og kunnskap om samliv, seksualitet, prevensjon, graviditet og hjelpetiltak. Å

forebygge uønskete svangerskap innebærer bruk av tiltak for å unngå at de som ikke ønsker det, blir gravide. Å forebygge abort innebærer bruk av tiltak for å unngå at de som allerede er blitt gravide, tar abort. Hovedmålgruppene er ungdom og unge voksne i aldersgruppene 13–19 år og 20–29 år.

«Handlingsplan for forebygging av uønsket svangerskap og abort 1999–2003» bygger på resultater fra nyere forskning, utvikling i aborttallene og forebyggingsstrategier som har dokumentert effekt nasjonalt og internasjonalt. Det er imidlertid også et viktig innsatsområde å sikre at det finnes gode rutiner for informasjon og veiledning til alle gravide og abortsøkende som ønsker det.

Om innsatsen

Helsedepartementet skal nå utarbeide ny handlingsplan for forebygging av uønskede svangerskap og abort. I den nye handlingsplanen vil det legges vekt på tiltak som kan medvirke til en fortsatt nedgang i aborttallene blant ungdom og unge voksne, og på tiltak som bidrar til at færrest mulig blir uønsket gravide og at færrest mulig gravide tar abort. På bakgrunn av evalueringer og resultater fra tiltakene i nåværende handlingsplan vil særlige satsingsområder blant annet være:

- Ungdom generelt – tiltak som medvirker til etisk reflektert kunnskap om kropp, seksualitet, prevensjon og samliv.
- Særlig sårbar ungdom – blant annet de som er i risikozonen for å utvikle alvorlig psykisk lidelse og utspiller sine problemer gjennom seksuell risikoadferd.
- Ungdom og unge voksne med ikke-vestlig kulturbakgrunn – tilbud om undervisning og veiledning om seksualitet, prevensjon og seksuelt overførbare sykdommer.
- Gravide kvinner eller par – forbedre kvaliteten på informasjonsarbeidet i allmennpraksis og på sykehus til abortsøkende kvinner.

Forebygging av uønskete svangerskap og abort er en integrert del av arbeidet i kommunehelsetjenesten, og opplæring og verdiformidling om samliv, seksualitet og prevensjon inngår i opplæringen av barn og unge med bakgrunn i læreplanverket for grunnskolenes ungdomstrinn og for videregående opplæring.

Mer informasjon

For mer informasjon om forebygging av uønsket svangerskap og abort se rundskriv I – 3/2002 Forebygging av uønsket svangerskap og abort. Retningslinjer for helsesøsteres og jordmødres rett til å rekvirere prevensjonsmidler til unge kvinner i alderen 16 til og med 19 år. Rundskrivet finnes på www.dep.no/hd

I samarbeid med Utdannings- og forskningsdepartementet er det utarbeidet elev- og foreldrehefter om undervisningen i samliv, seksualitet og prevensjon. Heftene bygger på «Samliv og seksualitet – Ressursbok for lærere» som sammen er et bidrag i styrkingen av opplæringen om temaene samliv og seksualitet i skolen. Elevheftene gis elevene i forbindelse med undervisning om samliv og seksualitet i 10. klasse og foreldreheftene deles ut på foreldremøter i 10. klasse hvor undervisningen i temaene samliv og seksualitet belyses. Ressursboka «Samliv og seksualitet – Ressursbok for lærere» og elev- og foreldreheftene ligger på Skolenettet (<http://skolenettet.ls.no/>).

Samarbeidspartnere: Læringscenteret, Utdanningsavdelingen hos fylkesmannen, (fylkeslegene), kommuner og fylkeskommuner.

Strategiplan for forebygging av hiv og seksuelt overførbare sykdommer

Helsedepartementet, kap. 719, post 70 (i 1000 kroner):

Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
-	17 600	16 600

Ansvar og omtanke. Strategiplan for forebygging av hiv og seksuelt overførbare sykdommer, har fra 2002 avløst Handlingsplan mot hiv/aids-epidemien 1996–2000 (forlenget ut 2001). Strategiplanen har to hovedmål: å redusere antall nysmittede med hiv og seksuelt overførbare infeksjoner og å arbeide for at alle som er smittet skal sikres god oppfølging uansett alder, kjønn, seksuell legning, bosted, etnisk bakgrunn og egen økonomi.

Om arbeidet

Flere av delmålene i strategiplanen retter seg mot ungdomsbefolkningen. En viktig del av det forebyggende arbeidet rettet mot unge er å sørge for økt kunnskap og bevisstgjøring i forhold til hiv og seksuelt overførbare infeksjoner ved å styrke undervisningen innen temaene seksualitet, samliv og prevensjon på alle nivåer i skolesystemet. Lærere og elever skal sikres egnet undervisningsmaterieell, jf. om Forebygging av uønskede svangerskap og abort.

Skolehelsetjenesten og helsestasjon for ungdom spiller en viktig rolle innen dette forebyggingsarbeidet. Det vil også være viktig å forebygge hivsmitte fra mor til barn og selv om dette forekommer relativt sjeldent i Norge, og å sørge for godt tilpassete tilbud til barn og unge som lever med hiv/aids. Innsatsen for å øke kondombruk, spesielt blant unge, bør fortsette.

Det vil bli vurdert særskilte tiltak for barn og unge som er berørt av hiv enten ved at de selv er smittet eller at foreldre har hiv/aids. Personer med hiv blir ofte utsatt for stigmatisering, diskriminering og fordommer. Dette gjelder også barn og unge. Kjønnsperspektivet er viktig i forebygging av hiv og seksuelt overførbare sykdommer. Personer med innvandrerbakgrunn er en prioritert målgruppe. Dette gjelder også barn og unge med innvandrerbakgrunn.

Mer informasjon

Strategiplanen er lagt ut på Helsedepartementets hjemmeside i norsk og engelsk versjon: <http://www.odin.dep.no/hd/> Bestillingsnummer er: I-1033B (norsk), I-1033E (engelsk).

Samarbeidspartnere: Sosial- og helsedirektoratet, Nasjonalt folkehelseinstitutt, kommunene og frivillige organisasjoner.

FOREBYGGING AV SPISEFORSTYRRELSER

Helsedepartementet

Formål

Det er en økende forekomst av spiseforstyrrelser blant barn og unge. Til grunn for arbeidet med spiseforstyrrelser ligger en samlet strategiplan mot spiseforstyrrelser, med tiltak under Barne- og familiedepartementet, Utdannings- og forskningsdepartementet, Kultur- og kirkedepartementet og Helsedepartementet. Strategiplanen skal bidra til å styrke behandlingstilbud, forebygging og kompetanseheving når det gjelder spiseforstyrrelser. Planen skal revideres i 2004.

Sosial- og helsedirektoratet er ansvarlig for å følge opp ulike tiltak knyttet til forebyggende- og spesialisthelsetjenester i denne strategiplanen.

Om innsatsen

Helseforetakene har et ansvar for å styrke behandlingstilbudet til gruppen. De regionale helseforetakene er i ferd med å utvikle høyspesialiserte tjenester for pasienter med alvorlige spiseforstyrrelser. I løpet av 2004 skal alle regionale helseforetak ha bygget opp kliniske spesialenheter som kan tilby de alvorligste syke behandling. I statsbudsjettet for 2003 ble det opprettet et nettverk av regionale koordinatorene med behandlingskompetanse innen spiseforstyrrelser. Nettverket skal være en del av de regionale helseforetakenes arbeid med å etablere spesialiserte regionale behandlingstilbud. Helsedepartementet har gitt Sosial- og helsedirektoratet i oppdrag å koordinere nettverket på nasjonalt nivå i første fase. Utdanningsprogrammet «Kropp og selvfølelse» videreføres i regionene. Det vil bli utført en kartlegging av status for behandlingstilbudet til pasienter med spiseforstyrrelser både i primærhelsetjenesten og spesialisthelsetjenesten. Det vil bli utarbeidet en revidert strategiplan mot spiseforstyrrelser.

Helsedepartementet har i samarbeid med Utdannings- og forskningsdepartementet utviklet undervisningsmateriellet «Om kultur, kropp og kommunikasjon – og om forebygging av spiseforstyrrelser» som ble distribuert høsten 1999 gjennom skoleverket. Evaluering av materialet i 2002 viser at det fikk god faglig vurdering av brukerne, og at det i langt større grad

har vært kjent for og benyttet av skolehelsetjenesten enn hva gjelder lærerne. En av evalueringsrapportens konklusjoner er at materialet ikke har nådd frem til denne brukergruppen.

Det vil i løpet av første kvartal 2004 bli utviklet et temahefte for foreldre om barn og unge med spiseforstyrrelser (jf. kap. 2.2 Støtte i samliv og i omsorgs- og oppdragerrollen under Foreldreveiledning).

Skolen spiller også en rolle i det helsefremmende arbeidet når det gjelder å forebygge spiseforstyrrelser blant elever i grunnskolen og i videregående opplæring. Barne- og familiedepartementet og Utdannings- og forskningsdepartementet (Læringssenteret) har derfor finansiert et internettbasert undervisningsopplegg som kan bidra til å bevisstgjøre barn og unge på media og reklamens bruk av virkemidler og metoder – Prosjektet «TENK – mobilisering for egenverd og mediaforståelse». Formålet med undervisningsopplegget er at dette skal bidra til å øke ungdoms forståelse og innsikt, som igjen medfører en økt bevisstgjøring på egne valg. Prosjektet er en viktig del av en mer langsiktig strategi i forbygging av spiseforstyrrelser hos barn og unge. Det er laget en egen brosjyre som presenterer prosjektet.

Mer informasjon

- Strategiplanens bestillingsnummer: I-0984 B.
- Om kultur, kropp og kommunikasjon – og om forebygging av spiseforstyrrelser: I-0955B (også tilgjengelig elektronisk gjennom Skolenettet og nettstedet TENK fra 2002).
- Det er utviklet et nettsted på Skolenettet som inneholder et interaktivt, internettbasert undervisningsopplegg for elever og lærere i skolen om bevisstgjøring og medias rolle i forhold til spiseforstyrrelser etc. <http://skolenettet.ls.no/tenk>

Samarbeidspartnere: Barne- og familiedepartementet, Utdannings- og forskningsdepartementet, Sosial- og helsedirektoratet og Læringssenteret.

GODE KOST- OG AKTIVITETSVANER HOS BARN OG UNGDOM

Helsedepartementet

Formål

Formålet med arbeidet er å fremme gode kost- og aktivitetsvaner blant barn og ungdom. Grunnlaget for gode mat- og aktivitetsvaner legges i barne- og ungdomsårene.

Om innsatsen

På oppdrag fra Helsedepartementet og Utdannings- og forskningsdepartementet vil Læringssenteret i samarbeid med Sosial- og helsedirektoratet iverksette prosjektet Fysisk aktivitet og måltider i skolen med sikte på økt fysisk aktivitet og bevissthet omkring kosthold hos barn i alle aldre. Det skal legges til rette for dokumentasjon, utveksling og spredning av erfaringer på grunnlag av pågående tiltak og aktiviteter på dette området. Videre skal det i samarbeid med landets fylkesmenn stimuleres til utprøving av ulike modeller for å fremme fysisk aktivitet og gode rammer for skolemåltidet på de ulike trinnene ved et utvalg kommuner/skoler i 2004.

Det er i 2004 satt av 6 millioner kroner til prosjektet hvorav 3 millioner over Utdannings- og forskningsdepartementets budsjett og 3 millioner over Helsedepartementets budsjett som en del av oppfølgingen av kreftforebyggende arbeid innen kost, mosjon og røykfrihet i regi av Sosial- og helsedirektoratet.

Innsatsen rettet mot å styrke skolemåltidet vil fortsette, både i forhold til å etablere abonnementsordningen for frukt og grønnsaker i grunnskolen, og utvikle gode rammer for måltidet (se Skolefruktordningen og Mat i skolen). Det arbeides også for å styrke mattilbudet i videregående skoler.

Den landsrepresentative kostundersøkelsen Ungkost 2000 blant 9- og 13-åringer viste at selv om mye er bra med barn og unges kosthold, er det et stort forbedringspotensiale spesielt med hensyn til å redusere sukkerinntaket og øke inntaket av frukt og grønnsaker.

Det er store utfordringer med hensyn til fysisk aktivitet blant barn og unge. Aktivitetsnivået viser en negativ utvikling, og det er sosiale forskjeller i aktivitetsvaner og livsstil. Manglende tilrettelegging/utrustning på skolens område er i undersøkelser oppgitt som en av de største hindringene for fysisk aktivitet i skolehverdagen. I 2000 var det bare 50 prosent av barna i 1.-10. klasse som gikk eller syklet til skolen. I løpet av siste generasjon har barns lek i økende grad flyttet innendørs. Det arbeides derfor med å tilrettelegge for økt fysisk aktivitet gjennom en rekke ulike tiltak.

Kampanjen «Aktiv skolevei» gjennomføres lokalt for å få flere barn og unge til å sykle og gå til/fra barnehage og skole.

Mer informasjon

Mer informasjon finnes på nettsiden til Sosial- og helsedirektoratet: www.shdir.no.

Samarbeidspartnere: Utdannings- og forskningsdepartementet, Læringssenteret og Sosial- og helsedirektoratet.

Prosjekt «Mat i skolen»

Helsedepartementet

Formål

Hovedformålet med prosjektet er å beskrive forutsetninger for og utarbeide forslag til plan for et mer vel fungerende skolemåltid i grunnskolen i tråd med offisielle anbefalinger, samt å se på hvordan undervisningen om mat og kosthold kan styrkes. Prosjektet startet opp sommeren 2002 med etablering av en arbeidsgruppe sammensatt av berørte parter. Abonnementsordningene for skolefrukt og skolemelk danner basis for arbeidet. I tillegg er det viktig å innhente erfaringer fra andre land. Det sosiale utjevningsspektivet bør stå sentralt. Arbeidet må ses i sammenheng med prosjektet «Måltider og fysisk aktivitet i skolen».

Det er naturlig å se heimkunnskapsfagets og skolemåltidets rolle i skolehverdagen som trivselskappende, helsefremmende og tverrfaglige elementer i sammenheng. I tillegg er det naturlig å se på sammenhengen mellom heimkunnskaps-, samfunns- og natur- og miljøfag når det gjelder matproduksjon i nasjonal og global sammenheng. I et fremtidsperspektiv er det viktig å tenke fornying, samhandling og ansvarsfordeling mellom ulike berørte aktører i en større sammenheng. Arbeidsgruppen skal derfor se på hvordan mat, måltider og kunnskap om tilberedning av mat og råvarens opprinnelse bedre kan integreres i skolens totale virksomhet. Det tas sikte på å slutføre arbeidet primo 2004.

Samarbeidspartnere: Landbruksdepartementet, Utdannings- og forskningsdepartementet, Læringssenteret, Sosial- og helsedirektoratet, Foreldreutvalget for grunnskolen, Norges Bondelag og Norsk Bonde- og småbrukarlag.

Skolefruktordningen

Helsedepartementet, kap. 720, post 01 (i 1000 kroner):

Regnskap 2002:   Budsjett 2003:   Budsjett 2004:

-                    10 000   20 100

Formål

Formålet med ordningen er å øke forbruket av frukt og grønnsaker blant barn og unge.

Om ordningen

Skolefruktordningen er en abonnementsordning for frukt og grønnsaker i grunnskolen. Ordningen er kommet i stand for å stimulere til og øke forbruket av frukt og grønnsaker hos barn og unge. Høsten 2003 er ordningen etablert i alle landets fylker med unntak av Finnmark, som vil få tilbud om å delta i løpet av skoleåret 2003/2004. Det satses på forbedring og videreutvikling av ordningen, for å øke skole- og elevdeltakelsen. I forbindelse med dette er det satt i gang tiltak for å forbedre kvaliteten på frukt og grønnsaker som tilbys gjennom skolefruktordningen, samt å stimulere til utvikling av nye produkter som kan egne seg i forbindelse med skolens tilbud av frukt og grønnsaker. Arbeidet med abonnementsordningen må ses i sammenheng med øvrig satsing på skolemåltidet, blant annet ulike kantineordninger.

Mer informasjon

<http://www.skolefrukt.no>

Samarbeidspartnere: Sosial- og helsedirektoratet, Opplysningskontoret for frukt og grønnsaker og Landbruksdepartementet.

Røykfrie barn og unge

Helsedepartementet

Formål

Røykfrie barn og unge:

- Forebygge passiv røyking blant barn og unge
- Røykeslutt for ungdom
- Forebygge røykestart

Det er Sosial- og helsedirektoratet, avdeling tobakk (tidligere Statens tobakksskaderåd) som utarbeider og gjennomfører tiltakene rettet mot barn og unge.

Om tiltakene

Røyketelefonen (800 400 85) har kampanjer rettet mot ungdom og mot befolkningen for øvrig. Hvert år gjennomføres flere massemedietiltak, blant annet 8. mars, Verdens røykfrie dag 31. mai og i uke 3 og 36 hvor røykeslutt og Røyketelefonene profileres.

Under Norway Cup gjennomføres «røykfrie sidelinjer» rettet mot de voksne som gode rollemodeller.

«VÆR røykFRI» er et tobakksskadeforebyggende program rettet mot elever i ungdomsskolen. Programmet er tett knyttet til Læreplanen, L97. Resultatene av evalueringen av prosjektet er svært positive. I de klassene som deltok i «VÆR røykFRI»-programmet, begynte halvparten så mange elever å røyke sammenliknet med elever som deltok i tradisjonell tobakksundervisning. I dag er 63 % av alle ungdomsskoleklasser i landet med på dette opplegget.

Prosjektet Røyksignaler er rettet mot elever i den videregående skolen. Prosjektet er et samarbeid mellom Den norske kreftforening og Sosial- og helsedirektoratet, avdeling tobakk. Prosjektet arbeider med flere parallelle tiltak på ulike nivåer. Det har også blitt arrangert kurs for helsepersonell om hvordan kommunisere med ungdom om røyking og skolekonferanser med elever og ansatte.

Det er utviklet flere skoleprogram, som for eksempel Ditt liv og Uten filter, til bruk ved de yrkesfaglige studieretningene. Prosjektet har utviklet en skolepakke bestående av en veileder for røykfrie videregående skoler, skilt og plakater, nye skoleprogram og en røykeslutt dagbok for ungdom, kalt KLAR. Arbeidet med røykfrie videregående skolegårder er et prioritert område. Fylker som har innført restriksjoner viser at røykingen er avtagende. Årlig arrangeres røykesluttkonkurransen «Quit & Win – Don't start and win». Evalueringen viser gode resultater.

Innføring av røykfrie serveringssteder fra 1. juni 2004 vil medføre at en viktig rekrutteringsarena når det gjelder røyking blant unge forsvinner.

Sosial- og helsedirektoratet skal ivareta sekretariatsfunksjoner for Nasjonalt råd for tobakksforebygging.

Mer informasjon

Oversikt over tiltak, publikasjoner, informasjonsmateriell, mer om de ovenfor nevnte prosjekter med mer finnes på Sosial- og helsedirektoratet, avdeling tobakk sin hjemmeside; www.tobakk.no, og ungdomssiden www.sluk.net

5.2 Innsats overfor utsatte barn, ungdom og familier

Omsorg for og oppdragelse av barn er i første rekke foreldrenes ansvar. Foreldre kan likevel ha behov for hjelp til å ivareta dette ansvaret i korte eller lengre perioder, for eksempel på grunn av en vanskelig livssituasjon. I slike tilfeller har barneverntjenesten et ansvar. Barnevernet skal være en garanti for at alle barn og unge sikres omsorg, trygghet og utviklingsmuligheter. Det fremste målet for barnevernpolitikken er at utsatte barn og unge sikres gode oppvekst- og levekår gjennom tiltak av god kvalitet og med høy rettssikkerhet. I løpet av 1990-årene har barneverntjenesten blitt betydelig forbedret og effektivisert. Regjeringen ønsker fortsatt en sterk satsing på barnevernet og vil styrke enkeltområder i barneverntjenesten som; barn og unge med atferdsvansker, barn og unge med minoritetsbakgrunn, økt rettssikkerhet og god kvalitet i saksbehandlingen og bedre oppfølging av fosterhjemmene.

I de senere år har det blitt en økt oppmerksomhet om enkelte utfordringer knyttet til barn og ungdom med etnisk minoritetsbakgrunn. Dette dreier seg både om tvangsekteskap, kjønnslemlesting og situasjonen for barn og ungdom på asylmottak generelt og enslige mindreårige asylsøkere spesielt. Regjeringen er opptatt av å bedre situasjonen for disse gruppene. Det er lagt fram to nye program, «Førnyet innsats mot kjønnslemlestelse 2002» og «Regjeringens innsats mot tvangsekteskap våren 2002». Regjeringen tar opp situasjonen for barn og ungdom med etnisk minoritetsbakgrunn bl.a. i handlingsplanen «Tiltak for å øke deltakelsen i samfunnet for barn og unge med innvandrerbakgrunn» og i Stortingsmelding nr. 40 (2001–2002), «Om barne- og ungdomsvernet».

Det er et overordnet mål for regjeringen at barn og ungdom skal ha gode oppvekst- og levekår. Et lite mindretall av norske barn lever i husholdninger med vedvarende lavinntekt. Regjeringen la høsten 2002 fram en

Stortingsmelding nr. 6 (2002–2003) «Tiltaksplan mot fattigdom». Barn og ungdom, vanskeligstilte barnefamilier, er prioriterte målgrupper for den samlede innsatsen for å forebygge og hjelpe personer ut av fattigdom.

Enkelte byer i Norge sliter med storbyproblemer og levekårsulemper som gjør nærmiljøet utrygt og skaper vanskelige oppvekstkår. Regjeringen gir derfor støtte til tiltak og prosjekter som kan bedre oppvekst- og levekårene i de store byene. Stortingsmeldingen som ble lagt fram våren 2003 som tar opp de spesielle utfordringene som byene står overfor, er Stortingsmelding nr. 31 (2002–2003) «Storbymeldingen. Om utvikling av storbypolitikk».

Unge lesbiske og homofile kan oppleve prosessen med å avklare egne følelser og identitet som vanskelig. Regjeringen vil følge opp Stortingsmelding nr. 25 (2000–2001) «Levekår og livskvalitet for lesbiske og homofile i Norge».

BARNE- OG UNGDOMSVERNET

FNs konvensjon om barnets rettigheter

Artikkel 9: HOLDE FAMILIEN SAMMEN

Barnet skal ikke atskilles fra sine foreldre mot sin vilje, unntatt når dette er nødvendig av hensyn til barnets beste.

Barne- og familiedepartementet, kap. 0854, post 63 (i 1000 kroner):

Regnskap 2002	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
328 774	345 518	357 755

Formål

Barneverntjenestens oppgave er å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse eller utvikling får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid.

Samtidig skal barneverntjenesten bidra til at alle barn og unge får trygge oppvekstvilkår.

Høy rettssikkerhet og god kvalitet i saksbehandling, tjenester og tilbud

Å sikre god kvalitet på tjenester og tiltak og høy rettssikkerhet i alle faser i behandlingen av barnevernsaker er et grunnleggende mål. Dette forutsetter, foruten et tidsmessig og tilpasset regelverk, ny og oppdatert kompetanse, fleksible tiltak og god informasjonsutveksling mellom tjenesteytere og brukere. Et godt samarbeid i og mellom aktuelle etater, sektorer, profesjoner og forvaltningsnivåer er også en viktig forutsetning.

Oppfølging av Stortingsmelding nr. 40 Om barne- og ungdomsvernet

Tilstanden i barneverntjenesten er i de senere år blitt grundig gjennomgått, blant annet i Befringutvalgets utredning, NOU 2000:12 «Barnevernet i Norge – Tilstandsvurdering, nye perspektiver og forslag til re-

former». Utredningen er senere fulgt opp i Stortingsmelding nr. 40 (2001–2002) «Om barne- og ungdomsvernet» som ble lagt fram i juli 2002. De delene av Befringutvalgets utredning som gjaldt den generelle barne- og ungdomspolitikken, ble fulgt opp gjennom Stortingsmelding nr. 39 (2001–2002) «Oppvekst- og levekår for barn og ungdom i Norge».

Meldingen ble behandlet i Stortinget i februar 2003. Stortingets merknader til meldingen i Innst. S. nr. 121 (2002–2003) vil danne grunnlaget for videre oppfølging framover. Hovedmålsettingene med oppfølgingstiltakene er å:

- styrke det forebyggende familiearbeidet og bedre tilbudet for utsatte barn, unge og familier
- øke fokuset på foreldrenes og familiens muligheter
- bedre oppfølgingen av foreldre der barnevernet plasserer barn utenfor hjemmet
- styrke nærmiljøbaserte metoder for å forebygge og behandle alvorlige adferdsproblemer, for eksempel Multisystemic Therapy (MST) og Parent Management Training (PMT)
- styrke samarbeidet mellom barnevernet og andre hjelpetjenester som møter utsatte barn, unge og familier
- bedre oppfølgingen av fosterforeldre

- styrke arbeidet med barn og familier med annen etnisk bakgrunn og enslige mindreårige flyktninger
- øke fokuset på barns rett til informasjon og til å få si sin mening
- fokusere mer på åpenhet i barnevernet og fylkesnemnda
- styrke barnevernets kompetanse i forebyggende familiarbeid og dets arbeid med barn og unge med alvorlige atferdsproblemer

Et godt fungerende statlig barnevern

I tråd med Stortingsmelding nr. 40, Om barne- og ungdomsvernet la regjeringen høsten 2002 fram Odelstingsproposisjon nr. 9 (2002–2003), Om lov om endringer i lov 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester (barnevernloven) og lov 19. juni 1997 nr. 62 om familievernkontorer (familievernkantorloven) mv. I odelstingsproposisjonen ble det lagt fram forslag om statlig overtakelse av fylkekommunens oppgaver på barnevern- og familievernområdet. Samtidig ble det foreslått å åpne for forsøk der enkelte store kommuner, eller flere små gjennom interkommunalt samarbeid, kan ta ansvaret for deler av barnevernsområdet. Oslo kommunes helhetsansvar for barnevernet ble foreslått videreført. Arbeidet foreslås organisert etter en forvaltningsmodell med fem regionale enheter, lokaliserte i samme område som de regionale helseforetakene. Departementet tar sikte på å gjennomføre den statlige overtakelsen fra 1. januar 2004 (jf. for øvrig kap. 5.2 Statlig forvaltning av barnevernet).

Oppfølging av fosterhjemsarbeidet i kommuner og fylkeskommuner

FNs konvensjon om barnets rettigheter
Artikkel 20: BARN UTEN OMSORG FRA FAMILIEN
Barn som er uten familiemiljø, har særlig rett på beskyttelse og omsorg, for eksempel ved plassering i fosterhjem, eller om nødvendig, ved egnet institusjon eller ved adopsjon.

Barne- og familiedepartementet viderefører arbeidet på fosterhjemsområdet i 2003.

Dette skal bl.a. skje gjennom å:

- Rullere og følge opp fosterhjemsplanene i kommuner og fylkeskommuner.
- Videreføre de positive erfaringene med rekrutterings- og opplæringsprogrammet PRIDE (Parents, Resources, Information, Development, Education). Det tas sikte på å tilpasse programmet bedre til del-

takere med annen etnisk bakgrunn enn norsk. Det innebærer bl.a. at programmet skal tilpasses opplæring av fosterforeldre (slektinger og andre) for enslige mindreårige flyktninger og fosterforeldre for barn og unge med flyktning- og innvandrerbakgrunn som har foreldre i Norge.

- Stimulere til ny kunnskap gjennom forskning, utviklings- og forsøksprosjekter.

I forskriftene om fosterhjem og tilsyn med barn i fosterhjem (§7) slås det bl.a. fast at det skal føres tilsyn med barn minst fire ganger per år. Formålet med tilsynsordningen er at alle barn i fosterhjem skal ha en person som de kan henvende seg til i forbindelse med problemer overfor barneverntjenesten eller fosterforeldrene. Tilsynsføreren skal ha en uavhengig funksjon i forhold til fosterforeldrene og barneverntjenesten. For å styrke tilsynet har departementet gitt midler til fylkesmennene for å gjennomføre kurs for tilsynsførere. Departementet viderefører i 2003 tilskuddet til rekruttering og opplæring av tilsynsførere.

Kompetanseheving

I samarbeid med andre departementer og utdanningsinstitusjoner vil Barne- og familiedepartementet i 2004 fortsatt videreføre og sette i gang etterutdanningstiltak på særlig viktige områder. Dette gjelder bl.a. arbeid med barn og unge som viser alvorlige atferdsproblemer, utnyttning av mindreårige i prostitusjon og pornografi, rusmiddelproblematikk og arbeid med barn og unge med etnisk minoritetsbakgrunn. Kommuner og regionale barnevernmyndigheter har også et selvstendig ansvar som arbeidsgivere for at ansatte barneverntjenesten får tilstrekkelige tilbud om kompetanseheving i form av etterutdanning og veiledning.

Barn som utsettes for vold i hjemmet

FNs konvensjon om barnets rettigheter
Artikkel 19: BESKYTTELSE MOT MISBRUK
Staten skal beskytte barnet mot fysisk eller psykisk mishandling, forsømmelse eller utnyttelse fra foreldre og andre omsorgspersoner.

Mange av barna som vokser opp i familier med vold lider av posttraumatiske stressproblemer. Volden kan omfatte både fysisk, seksuell, og psykisk vold. Forskning viser også at barn tar skade av å leve i en si-

tuasjon der de er vitner til voldshandlinger mot, som oftest, mor. Det er nødvendig å synliggjøre situasjonen til og styrke hjelpen til disse barna. Det må blant annet iverksettes tiltak på krisesentrene slik at sentrene blir bedre i stand til å hjelpe barna, for eksempel i form av økt kompetanse og veiledning. Videre må det iverksettes tiltak som retter seg mot oppfølgingen av barna etter at de flytter fra krisesentrene. Dette gjelder for eksempel barn som flytter tilbake til en voldelig far, barn som opplever samlivsbrudd og barn som lever på hjemmelig adresse. Det må også rettes søkelys mot barn som ikke kommer innom krisesentrene, men som både politiet, skolen, barnehage, barnevernvakten og barneverntjenesten kommer i kontakt med. Dette vil bli gjort som ledd i en ny handlingsplan mot vold i nære relasjoner som Justisdepartementet har koordineringsansvaret for.

I statsbudsjettet for 2004 har Regjeringen foreslått å styrke oppfølging, behandling, informasjon og forebyggende tiltak på området med 6,5 millioner kroner i 2004.

Følgende tiltak foreslås:

Kompetansen om ulike former for vold mot barn bør styrkes både i barnevernet og andre deler av hjelpeapparatet. Barne- og familiedepartementet vil følge opp ny forskning og den kunnskap vi har om barn og unge som er vitne til vold eller selv er utsatt for vold og overgrep i nære relasjoner. Det vil bli etablert regionale enheter for hjelpetiltak og kompetanseheving, blant annet med basis i familievernet og barnevernet. Kompetansen i fagteamene i det statlige barnevernet som skal arbeide i forhold til kommunene vil bli styrket. Barne- og familiedepartementet vil arbeide for å bedre oppfølgingen og behandlingen av barn som utsettes for vold og overgrep. Dette gjelder så vel barn som kommer til krisesentrene som barn som ikke fanges opp av krisesentrene. Informasjonstiltak og forebyggende tiltak skal også styrkes.

Kvinnevoldsutvalget som ble nedsatt ved Kgl.res. 29. august 2001 leverte sin utredning i desember 2003. Utvalget utredet situasjonen til kvinner som utsettes for fysisk og psykisk vold, trusler og overgrep av nåværende eller tidligere samlivspartner, men så også på situasjonen til barn som vokser opp i voldsfamilier. Departementet vil vurdere å iverksette foreslåtte anbefalinger fra Kvinnevoldsutvalgets rapport.

Departementet vil videre prioritere arbeidet med å utarbeide en samlet plan mot fysiske og seksuelle overgrep mot barn.

Situasjonen til barn og unge som er vitne til vold og overgrep i nære relasjoner vil også bli fulgt opp gjennom iverksettning av foreslåtte tiltak i Stortingsmelding nr. 29 (2002–2003) «Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap».

Familierådslag

Barne- og familiedepartementet vil også videreføre satsningen på metoden «Familierådslag» i barnevernet. Metoden har som mål å aktivisere og ansvarliggjøre barn og unges familier og nærmiljø med tanke på å skape et nettverk som kan hjelpe og støtte utsatte barn. NOVA laget i 2002, på oppdrag fra Barne- og familiedepartementet, en plan for implementering og evaluering av metoden Familierådslag i Norge. Planen vil iverksettes fra 2003.

Home-Start Familiekontakten

Home-Start Familiekontakten er et familiestøtteprogram for familier med barn under sju år som er i en vanskelig livs- eller krisesituasjon. Det er behov for å videreføre og styrke forebyggende tiltak i utsatte familier med små barn og Barne- og familiedepartementet vil derfor videreføre støtten til nasjonal samordning og oppfølging av programmet. Målet er å hindre sammenbrudd og kriser i familien for å unngå uheldige omsorgssituasjoner. Home-Start Familiekontakten tilbyr støtte, avlastning, vennskap og praktisk hjelp. Hjelpen blir gitt av frivillige i familienes egne hjem og støtten gis kostnadsfritt.

Barnevernet i et samisk perspektiv

Det er behov for å styrke og integrere det samiske perspektivet i barnevernet og for å videreutvikle og formidle eksisterende forskningsbasert kunnskap om barnevernet i samisk kontekst. Barne- og familiedepartementet har gitt støtte til Barnevernets utviklingssenter i Nord-Norge som skal utarbeide fire temahefter om barnevern i samisk kontekst som kan brukes for å øke kompetansen i praksisfeltet og i relevante utdanninger.

Barne- og familiedepartementet vil fortsatt yte driftstilskudd til Barnevernets utviklingssenter i Nord-Norge, som har et særlig ansvar for å bidra til utviklingen av det samiske barnevernet.

TILBUD FOR BARN OG UNGDOM MED ATFERDSPROBLEMER

Barne- og familiedepartementet og Helsedepartementet

PMT og MST

Det er en prioritert utfordring for barneverntjenesten å finne frem til et effektivt og godt organisert behandlingstilbud for barn og unge med atferdsvansker, og det er et mål å bygge opp støttetiltak for familier og barn i utsatte livssituasjoner i deres eget nærmiljø. I de senere år har det vært arbeidet intensivt med å implementere to amerikanske metoder for å imøtekomme denne utfordringen; «Parent Management Training» (PMT) for yngre barn og «Multisystemic Therapy» (MST) for ungdom. Et viktig kjennetegn ved begge metodene er at de er familiebaserte og legger vekt på å utnytte familiens egne ressurser.

PMT-behandling går ut på å trene foreldre i å bruke alternative og mer hensiktsmessige strategier i hverdagen i kontakten med sitt atferdsvanskelige barn. Ved bedre samspill reduseres risikoen for at alvorlige atferdsproblemer oppstår eller får utvikle seg videre. MST-behandling består av et intensivt, tidsavgrenset og familiebasert tilbud til atferdsvanskelig ungdom. Behandlingen foregår i ungdommens naturlige omgivelser, og alle aktuelle instanser i nærmiljøet kan bli involvert. Gjennomsnittlig behandlingstid er fire måneder. Behandlerne er tilgjengelige hele døgnet så lenge behandlingen varer.

«Norsk senter for studier av problematferd og innovativ praksis» ble formelt opprettet i juli 2003, og har blant annet et hovedansvar for å implementere og evaluere PMT og MST (jf. kap. 7 Forskning og kunnskapsutvikling).

Barne- og familiedepartementet vil fortløpende vurdere behovet for å utdanne flere PMT- og MST-terapeuter. Når slik kompetanse er utviklet innenfor spesialist-tjenesten, vil kompetansen også kunne overføres til kommunale tjenester. Det vises også til forskningsprosjektet «De utrolige årene» i regi av regionsentrene i barne- og ungdomspsykiatri og barnevernets utviklingssentre i Midt- og Nord-Norge. Prosjektet tar utgangspunkt i Webster-Strattons behandlingsmetoder som legger vekt på å lære foreldrene å bygge en hensiktsmessig relasjon med barnet.

Både barnevern og psykisk helsevern har ansvar for tiltak overfor barn og ungdom med atferdsvansker.

Samarbeidspartner: Helsedepartementet.

Statlig forvaltning av barnevernet

Statens barnevern og familievern,
kap. 0855 (i 1000 kroner):

Regnskap 2002	Budsjett 2003	Budsjett 2004
-	-	2 878 000

Staten opprettet fra 1. januar 2004 Statens barnevern og familievern (SBF). SBF overtok da ansvaret for all fylkeskommunal barnevernvirksomhet og for de fylkeskommunale familievernkontorene. Det vises til omtalen av reformen under Tiltak i barne- og ungdomsvernet i kap. 5.2.

Når det gjelder omtale av SBFs ansvar på familievernområdet, vises det til kap. 2.2 Støtte i samlivs og i omsorgs- og oppdragerrollen.

Formål og status for virksomheten

SBFs hovedoppgave er å gi barn, unge og familier hjelp, støtte og tiltak med høy kvalitet uansett geografisk plassering i Norge. Virksomheten er organisert i fem regioner med en sentral, overordnet etatsledelse underlagt Barne- og familiedepartementet, organisert innenfor og lokalisert til Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen (BUFA). Oslo kommune har fortsatt ansvar for de fylkeskommunale oppgavene innen barnevernet som tidligere. Regionene er inndelt i:

- Nord (Finnmark, Troms og Nordland) – med regionkontor i Alta
- Midt-Norge (Nord-Trøndelag, Sør-Trøndelag og Møre og Romsdal) – med regionkontor i Trondheim
- Vest (Sogn og Fjordane, Hordaland og Rogaland) – med regionkontor i Bergen
- Sør (Vest-Agder, Aust-Agder, Telemark, Vestfold og Buskerud) – med regionkontor i Tønsberg
- Øst (Østfold, Akershus, Hedmark og Oppland) – med regionkontor i Oslo

Hver region har flere fagteam for barnevernet plassert ulike steder i regionen som skal ha den direkte kontakten med kommunene. Fra januar 2004 er det etablert 27 fagteam. Hvert fagteam har fra seks til åtte stillinger hver.

Barne- og familiedepartementet har ansvaret for å lede arbeidet med omorganiseringen. Dette gjelder både utvikling av den nye organisasjonen og overføringen av ansatte innen det fylkeskommunale familievernet og barnevernet, i nært samarbeid med fylkeskommunene og de ansattes organisasjoner. År 2004 må anses som et overgangså.

Om innsatsen

I 2004 vil SBF særlig prioritere følgende mål:

God faglig og økonomisk styring av det statlige barnevernet

- **Høy kompetanse og godt faglig nivå i det regionale barnevernet**

For å sikre et høyt faglig nivå på tjenestene, vil SBF satse systematisk på forsknings- og utviklingsarbeid knyttet til virksomheten lokalt. Større forskningsprosjekter og -programmer vil som tidligere styres av Barne- og familiedepartementet. Det er opprettet en egen stilling for FOU-arbeid i SBF. SBF vil særlig legge vekt på praksisorienterte utviklingsprosjekter og evaluerings- og utviklingsprosjekter rettet mot institusjonsarbeidet i barnevernet.

Som et ledd i å styrke kompetansen vil det bli gitt systematiske kurs- og veiledningstilbud til alle tilsynsførere og sikret veiledningstilbud til alle fosterhjem.

- **Bedre utnyttelse av ressursene**

En hovedutfordring er å få til bedre styring og god kontroll på institusjonsplasseringene. Erfaringene fra fylkeskommunene viser at det er stor variasjon mht. andelen planlagte institusjonsinnleggelses kontra akutte innleggelses. Generelt vil det bli lagt vekt på å få til mer planlagte og målrettede tiltak for det enkelte barn i samarbeid med, og helst i primærkommunene. SBF vil tilstrebe å få en dreining fra bruk av institusjonsplasser til økt vekt på tiltak i familien eller fosterhjembaserte tiltak.

- **Likeverdig omsorgs- og behandlingstilbud i regionene**

Et overordnet mål er å sikre likeverdige tjenestetilbud i alle deler av landet. Ulike prioriteringer innen barnevernet i fylkeskommunene nødvendiggjør en systematisk gjennomgang av tjenestetilbudet i de ulike regionene og mulig omstrukturering av tjenestene med sikte på å få til et differensiert hjelpetilbud i alle regioner. Målet er at hver region utvikler et så variert hjelpetilbud at de kan gi gode tilbud til alle som er i behov av spesialiserte barneverntjenester.

- **Et barnevern med høy legitimitet blant brukere, samarbeidspartnere og allmennheten**

Det vil legges vekt på aktiv bruk av kommunikasjon og informasjon internt og eksternt. En hovedmålsetting i 2004 vil være å gjøre SBF's tilbud og tjenester kjent for kommunene og andre samarbeidspartnere. Informasjon om tjenestetilbudet vil derfor bli prioritert. For å sikre utvikling av en enhetlig organisasjon, vil det også bli lagt vekt på å arbeide med interinformasjon til de ansatte i den nye organisasjonen.

Sikre en forsvarlig kvalitet og faglig videreutvikling av tjenestetilbudet i det statlige barnevernet

- **Styrket faglig bistand til kommunene og økt satsing på lokale løsninger og lokale tiltak**

Det konkrete arbeidet rettet mot barn og unge som er i behov av barnevernets hjelp og støtte må skje i nært samarbeid med kommunene. Det er derfor opprettet fagteam med kompetanse innen psykologi, pedagogikk og sosialt arbeid som skal samarbeide med og bistå kommunene. Det er fra fire til seks fagteam i hver region. Fagteamene skal kunne gi faglig bistand i vanskelige barnevernsaker og kunne avhjelpe små kommuner, ved å foreta begrensede utredningsoppgaver i kompliserte saker. Fagteamene skal alltid bistå kommunene i saker der barn eller unge må plasseres utenfor hjemmet.

I samsvar med Stortingsmelding nr. 40 (2001–2002) «Om barne- og ungdomsvernet», vil det legges vekt på tiltak som kan utvikles i barn og unges nærmiljø og i samarbeid med barna og familiene. Systematisk og regelmessig samarbeid med kommunene vil også bli prioritert. Dette samarbeidet må ta utgangspunkt i de variasjoner og behov som finnes i ulike deler av landet.

- **Følge opp forskrifter for barnevernsinstitusjoner**

Fra 1. januar 2004 trådte en ny godkjenningforskrift for private barneverninstitusjoner i kraft. Statlig regional myndighet har heretter ansvaret for å gjennomføre godkjenning av private barneverninstitusjoner i tråd med denne forskriften. Det vil også bli utarbeidet rutiner for oppfølging av de private institusjonene etter at den formelle godkjenning er gitt. Dette er for å sikre at de godkjente institusjonene opprettholder god kvalitet på tilbudet til barn og unge som er i institusjonene. Denne oppfølgingen kommer i tillegg til fylkesmennenes tilsynsansvar med institusjonene.

Kvalitetsforskriften for barneverninstitusjoner trådte også i kraft fra 1. januar 2004. Forskriften fastsetter kvalitetskrav til alle barneverninstitusjonene, både offentlige og private. Det vil bli utarbeidet rutiner for oppfølging for å sikre jevn og kontinuerlig kvalitet på institusjonstilbudene.

- **Enhetlig forståelse og praksis i regionene og tverretattlig samarbeid med spesialisttjenester**

Overgangen fra 18 fylkeskommunale barneverntjenester til fem statlige regioner betyr at ulike forvaltningskulturer skal samkjøres og fremstå som enhetlige. Dette medfører et behov for samordning av praksis i arbeidet slik at barn og unge får et mest mulig likeverdig tilbud samme hvor i landet de bor. Det vil bli lagt opp til en systematisk erfaringsoverføring mellom regionene slik at man kan lære av hverandre.

dres praksis og erfaringer. Dette vil i hovedsak skje gjennom kursing og konferanser.

Det tverretatlige samarbeidet med tilgrensende spesialisttjenester bør styrkes for å gi et tilfredsstillende tilbud til barn og unge med sammensatte problemer. Ved etablering av et regionansvar innen barnevernet som sammenfaller med helseregionene, ligger forholdene til rette for et samarbeid med barne- og ungdomspsykiatriske hjelpetjenester. Det samme gjelder rusmiddelomsorgen. Det er en mål-

setting at det inngås forpliktende samarbeidsordninger med aktuelle spesialisttjenester på regionnivå.

Mer informasjon

<http://familie-og-barnevernreformen.no>

Samarbeidspartnere: Barne- og familiedepartementet og Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen (BUFA).

INNSATS OVERFOR BARN OG UNGDOM I LAVINNTEKTSFAMILIER

FNs konvensjon om barnets rettigheter

Artikkel 26: SOSIALTJENESTER

Staten skal sikre at barnet får den sosiale hjelpen og den økonomiske støtten det har krav på etter landets lover.

Tiltaksplan mot fattigdom

Sosialdepartementet

Regjeringen la høsten 2002 frem Stortingsmelding nr. 6 (2002–2003) «Tiltaksplan mot fattigdom» med en samlet ramme for nye tiltak i 2003 på 335 millioner kroner. Regjeringen foreslår i statsbudsjettet for 2004 ytterligere økte bevilgninger på 239 millioner kroner til målrettede tiltak mot fattigdom. Tidsrammen for tiltaksplanen er perioden 2002–2005. Barn og ungdom, og vanskeligstilte barnefamilier, er prioriterte målgrupper i den samlede innsatsen for å bekjempe fattigdom.

Tall fra Statistisk Sentralbyrå viser at 2,2 prosent av befolkningen tilhørte en husstand med treårsinntekt under halvparten av medianinntekten i perioden 1999–2001. Om lag 19 000 av disse er barn. Norge har sammenlignet med andre industrialiserte land, sammen med andre nordiske land, den laveste andelen barn i husholdninger med lavinntekt.

Det store flertallet av barn i husholdninger med vedvarende lavinntekt har foreldre som helt eller delvis står utenfor arbeidsmarkedet. Mellom 60 og 70 prosent av disse barna tilhører husholdninger der ingen voksne er yrkesaktive. Mellom halvparten og to tredjedeler av barna tilhørte en husholdning med enslig forsørger. Barn med innvandrerbakgrunn er videre klart overrepresentert blant barn som lever i husholdninger med vedvarende lavinntekt. Annethvert barn i denne gruppen var førstegenerasjons innvandrere eller norskfødt med to utenlandsfødte foreldre.

Barn er avhengige av foreldrenes inntekt og hvordan den disponeres. Innsats for å forebygge fattigdom blant barn må derfor rettes inn både mot foreldrene og barna. Når det gjelder foreldrene, vil regjeringen først og fremst legge vekt på innsats for å styrke tilknytningen til arbeidsmarkedet. Yrkesaktivitet blant foreldrene er den klart viktigste forutsetningen for å motvirke og redusere fattigdom blant barn. Innsats rettet mot barna skal sikre at alle barn skal kunne delta på viktige sosiale arenaer uavhengig av foreldres økonomiske situasjon.

Innsatsen i 2003 omfattet blant annet arbeidsrettede tiltak for langtidsmottakere av sosialhjelp og innvandrere, styrking av oppfølgingstjenester for bostedsløse, utvidet stønadrett for enslige forsørgere under utdanning, forbedringer i bostøtteordningen for barnefamilier, tiltak for å hindre frafall i videregående opplæring og tilskudd til storbytiltak for ungdom.

Følgende tiltak foreslås i statsbudsjettet for 2004:

- Målrettede arbeidsmarkedstiltak for langtidssosialhjelpsmottakere, innvandrere og flyktninger.
- Utvidet stønadsperiode for enslige forsørgere under utdanning.
- Økt kompetanse i sosialtjenesten.
- Styrking av oppfølgingstjenester for bostedsløse.
- Utvidelse av rammene for boligtilskuddet.
- Fjerning av arealkravet i bostøtten for barnefamilier i kommunale utleieboliger.
- Heving av bostøttetaket i bostøtten i storbyene.
- Økt kunnskap om fattige barn og deres familier i kontakt med barnevernstjenesten.

- Legemiddelassistert rehabilitering, inkludert arbeidsmarkedstiltak.
- Ungdomstiltak i større bysamfunn.
- Tiltak for å styrke frivillig innsats og samarbeid med frivillige organisasjoner.

Mer informasjon

Stortingsmelding nr. 6 (2002–2003) «Tiltaksplan mot fattigdom» og forskernotater om barn og fattigdom finnes på <http://www.dep.no/sos/>

Samarbeidspartnere: Arbeids- og administrasjonsdepartementet, Barne- og familiedepartementet, Finansdepartementet, Helsedepartementet, Kultur- og kirkedepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet og Utdannings- og forskningsdepartementet

Barn i familier som mottar sosialhjelp

Formål

Sosialtjenesten skal fremme økonomisk og sosial trygghet, bedre levevilkårene for vanskeligstilte, bidra til økt likeverd og likestilling og forebygge sosiale problemer, samt bidra til at den enkelte får mulighet til å leve og bo selvstendig og til å ha en aktiv og meningsfylt tilværelse i fellesskap med andre. Sosialtjenesten skal gi opplysning, råd og veiledning som kan bidra til å løse eller forebygge sosiale problemer.

Den som ikke selv kan sørge for sitt livsopphold gjennom arbeid, eller ved å gjøre gjeldende økonomiske rettigheter, har krav på økonomisk stønad. Den økonomiske sosialhjelpen er et nedre økonomisk sikkerhetsnett.

Sosial- og helsedepartementet ga i 2001 ut statlige veiledende retningslinjer for utmåling av livsopphold etter sosialtjenesteloven. De veiledende satsene for barns livsopphold i de statlige retningslinjene ble i 2002 hevet utover det som følger av prisjusteringen (U-2/2002). I rundskriv til kommunene (I-34/2001) oppfordres sosialtjenesten til å ta hensyn til at barn skal ha en så normal oppvekst som mulig ved utmåling av stønad til barnefamilier. Barn i sosialhjelpsfamilier skal i likhet med andre barn, i tillegg til å få sikret det grunnleggende livsoppholdet, gis anledning til deltakelse i alminnelige fritidsaktiviteter og feiring av høytids- og merkedager.

Kompetanseutvikling

Kompetansetiltak som er iverksatt i tilknytning til Handlingsplan for sosialtjenestens førstelinje, Kunnskap og brubygging, videreføres og styrkes i 2004. Det vil bli iverksatt opplæring knyttet til gjennomføring av St.meld. nr. 6 (2002–2003) «Tiltaksplan mot fattigdom», med vektlegging på kartlegging av hjelpebehov, utvikling og samordning av arbeidsrettede tiltak, og sosialtjenestens rådgivende ansvar overfor personer med økonomiske vansker og gjeldsproblemer.

Regjeringen har, på bakgrunn av Stortingets behandling av Stortingsmelding nr. 14 (2002–2003) «Samordning av Aetat, trygdeetaten og sosialtjenesten», oppnevnt et utvalg som skal utrede ulike organisasjonsmodeller for samordning av de tre etatene i kommunene. Utvalget skal avgi rapport innen 30. juni 2004.

Mer informasjon

- Rundskriv I-34/2001 finnes på: <http://www.dep.no/sos/norsk/publ/rundskriv>
- Rundskriv U-2/2002 finnes på: <http://www.dep.no/sos/norsk/publ/rundskriv>

Økonomisk trygghet til studenter som blir alvorlig syke

Fra 2002 har unge som bli alvorlig syke under utdanning, rett til rehabiliteringspenger etter en ventetid på 5 måneder. Det er et vilkår at sykdommen er oppstått før fylte 26 år. Det gis da rett til en ytelse tilsvarende 1,6 G, dvs. 86 672 kroner per år (etter dagens grunnbeløp).

UTFORDRINGER KNYTTET TIL BARN OG UNGDOM MED ETNISK MINORITETSBAGGRUNN

Innsats mot tvangsekteskap

Barne- og familiedepartementet

Å tvinge noen til å inngå ekteskap mot sin vilje er forbudt ved lov i Norge. Tvangsekteskap er et overgrep mot det enkelte menneskets rett til selv å velge sin ektefelle. Denne friheten er nedfelt i internasjonale konvensjoner. Regjeringen prioriterer arbeidet mot tvangsekteskap og la våren 2002 fram en fornyet innsats som følges opp av et interdepartementalt utvalg. Dette arbeidet koordineres av Barne- og familiedepartementet.

Formål

Regjeringens innsats mot tvangsekteskap (Q-1037 B) ble lagt fram i april 2002. Formålet med tiltakene i planen er å forebygge at ungdom utsettes for tvangsekteskap og å gi bedre hjelp til dem som utsettes for dette. Innsatsen omfatter tiltak som gjennomføres i flere departementer. I tillegg vurderer regjeringen løpende nye tiltak etter behov.

Om innsatsen

Innsatsen omfatter 30 tiltak, og sentralt står krisehjelp til ungdom, endringer i regelverk, tiltak innen utdanningssektoren, kompetanseheving, informasjon og holdningsskapende arbeid og internasjonalt samarbeid. I 2000 ble det opprettet en informasjonstelefon om tvangsekteskap i regi av Oslo Røde Kors. Denne ble evaluert i 2003, og det vil tas stilling til videre drift i 2004.

Det er utarbeidet informasjonsmaterieell beregnet på ungdommen selv, foreldre og offentlig ansatte. Materiellet er gratis, det er distribuert bredt ut og sendes nå ut på forespørsel.

Mer informasjon

Informasjon og materieell finnes på: <http://odin.dep.no/bfd/> og kan bestilles på publikasjonsbestilling@ft.dep.no

Samarbeidspartnere: Justisdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet, Sosialdepartementet, Sosial- og helsedirektoratet, Utdannings- og forskningsdepartementet og Utenriksdepartementet.

Innsats mot kjønnslemlestelse av jenter

Barne- og familiedepartementet

Kjønnslemlestelse strider mot grunnleggende menneskerettigheter som ikke-diskriminering, retten til privatliv og retten til helse. Regjeringen anser kjønnslemlestelse av jenter som et overgrep mot barn. I 1995 vedtok Stortinget en egen lov mot kjønnslemlestelse av kvinner. Intensjonen med denne loven var blant annet å gi en klarere markering av norske myndigheters avstandtagen til kjønnslemlestelse av kvinner.

I desember 2000 ble regjeringens handlingsplan mot kjønnslemlestelse (Q-1012 B) lagt fram. Planen gjelder også i 2004. Regjeringen vil fortløpende vurdere nye tiltak og følge opp tiltak som ble presentert i dokumentet Regjeringens innsats mot kjønnslemlestelse 2002 (Q-1039 B). Innsatsen følges opp av et interdepartementalt utvalg som koordineres av Barne- og familiedepartementet.

Formål

Innsatsen mot kjønnslemlestelse har følgende mål:

- Forebygge at jenter som bor i Norge kjønnslemlestes.
- hjelpe jenter som allerede er kjønnslemlestet.
- Etablere samarbeid med organisasjoner og enkeltpersoner.
- Bidra til at kjønnslemlestelse av jenter opphører internasjonalt.

Om innsatsen

Handlingsplanen legger vekt på informasjons- og kommunikasjonstiltak som har som mål å informere aktuelle målgrupper om forbudet mot kjønnslemlestelse, hva kjønnslemlestelse er samt komplikasjonene som ofte følger et slikt inngrep. Regjeringen la våren 2002 fram en prioritering med 33 tiltak (Q-1039). Dette som en konkretisering av tiltakene i planen og supplert med noen nye tiltak.

Store deler av handlingsplanen blir gjennomført som et prosjekt, OK-prosjektet for omsorg og kunnskap mot kvinnelig omskjæring, som finansieres av flere departementer. Prosjektet skal sikre utvikling av materieell, kompetansebygging og konkret utprøving av metoder i arbeidet mot kjønnslemlestelse.

Parallelt med regjeringens nasjonale innsats, vil Norge støtte tilsvarende prosesser internasjonalt. Utenriksdepartementet la i juni 2003 fram Plan for regjeringens internasjonale arbeid mot kjønnslemlestelse av jenter.

Arbeidet rettes inn mot å bekjempe at kjønnslemlestelse skjer. For å få bukt med problemet er det nødvendig at offentlig ansatte får nødvendig kompetanse og at de unge selv bevisstgjøres om temaet. Det er nødvendig å sørge for at de som praktiserer denne skikken tilføres kunnskap om fysiske og psykiske konsekvenser av inngrepet. Videre er det viktig å drøfte med aktuelle minoritetsgrupper beveggrunnene for denne tradisjonen. Personer fra berørte miljøer vil ha stor påvirkningskraft og større mulighet for å forebygge praksisen enn representanter fra storsamfunnet. Det vil derfor bli lagt stor vekt på involvering fra aktuelle grupper i gjennomføringen av ulike innsatser.

Mer informasjon

- Informasjon og materiell finnes på:
<http://odin.dep.no/bfd/> og: <http://odin.dep.no/ud>
og kan bestilles på publikasjonsbestilling@ft.dep.no
- OK-prosjektet for omsorg og kunnskap mot kvinnelig omskjæring har nettsiden: www.okprosjekt.no

Samarbeidspartnere: Justisdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet, Sosial- og helsedirektoratet, Utdannings- og forskningsdepartementet og Utenriksdepartementet.

Barn og ungdom i statlige asylmottak

Kommunal- og regionaldepartementet

FNs konvensjon om barnets rettigheter **Artikkel 22: FLYKTNINGEBARN**

Barn som søker flyktningstatus eller som anses som flyktninger, skal få behørig beskyttelse og humanitær hjelp. Staten skal i samarbeid med internasjonale organer hjelpe et barn som er alene til å bli gjenforent med sine foreldre.

Pr. 1. oktober 2003 var det totalt 5603 barn (til og med 18 år) i statlige mottak for asylsøkere og flyktninger. De utgjorde 31 prosent av beboerne i mottak. Også i 2002 var andelen 31 prosent.

I driftsreglementet for statlige mottak er krav til tiltak for barn og ungdom i mottak nærmere spesifisert. Det er viktig at det tilbudet som gis i statlige mottak tar utgangspunkt i barnas behov og den livssituasjonen barna er i. Barn i førskolealder har et daglig aktivitetstilbud i mottaket. I ordinære mottak får fire- og femåringer til-

bud om halvdagsplass i barnehage for å sikre at barna lærer norsk før skolestart og kan delta i aktiviteter sammen med andre barn. Barn i skolepliktig alder får grunnskoleundervisning når de skal være i Norge i tre måneder eller lenger.

Barne- og familiedepartementet gir økonomisk støtte til et prosjekt i regi av Senter for krisepsykologi som tar sikte på å utvikle bedre tilbud om psykososial hjelp og behandling av barn og unge med flyktningbakgrunn. Prosjektet har som mål å utarbeide instrumenter for kartlegging av traumer og psykiske ettervirkninger hos flyktningbarn, inklusive enslige mindreårige asylsøkere. En slik kartlegging bør fortrinnsvis skje så tidlig som mulig etter ankomst til Norge. Barne- og familiedepartementet vil bidra til at det skjer en oppfølging.

Enslige mindreårige asylsøkere

Kommunal- og regionaldepartementet

I 2002 kom 894 enslige mindreårige asylsøkere til Norge. Per 1. september 2003 var det kommet 568.

Majoriteten av de enslige mindreårige asylsøkerne er i alderen 16 til 18 år, og om lag 80 prosent er gutter. De fleste enslige mindreårige kom fra Irak (188 personer), Afghanistan (143 personer) og Somalia (130 personer). Asylsøknader fra enslige mindreårige asylsøkere skal prioriteres. Det satses nå mer på å styrke arbeidet med å finne foreldre eller eventuelle andre omsorgspersoner til de enslige mindreårige, i første rekke med tanke på at barna kan etablere kontakt med foreldrene/ omsorgspersonene og få den tryggheten det gir, men også med tanke på at dette kan gi grunnlag for at barnet kan gjenforenes med familien i hjemlandet. Bakgrunnen for dette er at barnets beste anses å være sammen med sine foreldre.

Enslige mindreårige asylsøkere skal sikres trygghet og omsorg i mottak, og det er utarbeidet faglige retningslinjer for arbeidet med enslige mindreårige i mottak. Ved de ordinære mottakene er det egne avdelinger for enslige mindreårige. En prioritert oppgave er å legge ytterligere til rette for at enslige mindreårige får trygge rammer, individuell oppfølging og voksenkontakt. Det er opprettet en egen avdeling med et forsterket tilbud til enslige mindreårige under 15 år som kommer uten følgepersoner. Bemanningen ved avdelingene for enslige mindreårige er også styrket. I tillegg er det etablert et nytt mottak for de under 15 år, slik at de yngste ikke skal oppholde seg i vanlige transittmottak etter at de kommer til Norge. I 2003 / 2004 utfører Redd Barna på oppdrag fra UDI tilsyn av et utvalg på ca. 100 enslige mindreårige fordelt på 5 mottak. Tilsynet skal

foreslå metode for å føre tilsyn med samtlige enslige mindreårige asylsøkere i mottak.

Bosetting av enslige mindreårige er høyt prioritert. Enslige mindreårige kan, ved særlige behov og etter en individuell vurdering, bli direktebosatt i en kommune allerede før de eventuelt får innvilget oppholdstillatelse. De fleste blir bosatt etter at oppholdstillatelse er innvilget.

Det er utarbeidet retningslinjer vedrørende enslige mindreårige som forsvinner fra mottak. Når enslige mindreårige flytter til slektninger sender UDI melding til barnevernet for utredning av familiens situasjon og nødvendig oppfølging.

Alderstesting av enslige mindreårige asylsøkere kan gjennomføres i tilfeller der man er i tvil om vedkommendes alder. Ordningen ble innført 1. februar 2003. Innføring av alderstesting tyder på at rundt halvparten av de som kommer er antatt å være voksne over 18 år.

En interdepartemental arbeidsgruppe ledet av Kommunal- og regionaldepartementet utredet i 2002 alternative mottaks- og bosettingsmodeller for enslige mindreårige, oppfølging av slektsplasseringer og alternativ til dagens vergeordning. Forslag til tiltak gikk på høring sommeren 2003. Generelt kan man si at høringsinstansene støtter økt innsats for enslige mindreårige på disse områdene. Med utgangspunkt i høringsuttalelsene vil departementet vurdere hvilke tiltak som skal iverksettes fra 2004.

Samarbeidspartnere: Barne- og familiedepartementet, Justisdepartementet og Utlendingsdirektoratet.

Særskilt tilskudd for enslige mindreårige flyktninger og asylsøkere i kommunene

Barne- og familiedepartementet,
kap. 854, post 64 (i 1000 kroner):

Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
192 170	211 038	218 424

Formål

Målet med tilskuddsordningen er å bidra til at enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger kan bosettes så raskt som mulig i gode omsorgstilbud tilpasset lokale

forhold. Midlene utbetales av UDI. Tilskuddet utløses når den enslige mindreårige bosettes i en kommune, og blir utbetalt til og med det året den enslige mindreårige fyller 20 år. Tilskuddet var i 2003 på kr 96 400 per barn per år, men er økt til kr. 99 700 fra 1. januar 2004. I tillegg omfatter bevilgningen statsrefusjon av kommunenes barnevernutgifter til denne gruppen.

Om innsatsen

Kommunene har ansvaret for tiltak og tjenester overfor enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger. En del steder er dette ansvaret lagt til barneverntjenesten, andre steder til flyktningkontor e.l. Det er viktig at de ulike kommunale tjenestene samarbeider om oppfølgingen av denne gruppen, og at ansvaret for gruppen er forankret i en etat i kommunen. Uavhengig av hvor kommunen har forankret ansvaret, har den enkelte enslige mindreårige rett til tjenester og tiltak etter barnevernloven dersom vedkommende har et særlig behov for hjelp.

Barne- og familiedepartementet vil fortsatt styrke tilbudet til, og oppfølgingen av, enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger som er bosatt i kommunene, bl.a. ved å styrke barneverntjenestens kompetanse og arbeid overfor gruppen. Departementet vil utarbeide en veileder til barneverntjenesten om plassering i fosterhjem/hos slekt og tilpasse bedre rekrutterings- og opplæringsprogrammet for fosterforeldre, PRIDE, til et flerkulturelt perspektiv.

Mer informasjon

- Informasjon finnes på <http://odin.dep.no/bfd/> eller <http://odin.dep.no/krd/>
- Håndbok for kommunene om arbeid med enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger. Barne- og familiedepartementet. Q-1016. Håndboken kan bestilles på publikasjonsbestilling@ft.dep.no.
- Rundskriv (H-4/98), Kommunal- og regionaldepartementet.

Samarbeidspartnere: Kommunal- og regionaldepartementet, Utlendingsdirektoratet og Finansdepartementet.

SATSINGER RETTET MOT BARN OG UNGDOM I STØRRE BYER

Ungdomstiltak i større bysamfunn

Barne- og familiedepartementet,
kap. 857, post 73 (i 1000 kroner):

Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004
19 926	19 734	23 469*

*Bevilgningen er økt med 3 millioner for å styrke tiltak for barn og unge som berøres av fattigdomsproblemer.

Formål

Formålet med tilskuddsordningen er å bedre oppvekst og levekårene for ungdom i ti utvalgte bykommuner. Departementet støtter tiltak og prosjekter som retter seg mot ungdom med spesielle behov og utsatte ungdomsgrupper og ungdomsmiljø. Tiltakene og prosjektene bør inngå i en helhetlig og samordnet ungdomspolitik. Ungdoms deltakelse og innflytelse i planlegging og gjennomføring bør prioriteres der det er naturlig.

Det legges vekt på:

- å forebygge uønsket sosial atferd, bl.a. vold, mobbing, kriminalitet, rus og rasisme, å motvirke fordommer og diskriminering, og å fremme gjensidig aksept
- deltakelse fra ungdomsgrupper som i liten grad benytter seg av de eksisterende kultur- og fritidstilbudene
- inkludering og etablering av alternative mestringsarenaer
- arbeid og innsats som tar sikte på å nå ungdom berørt av fattigdomsproblemer
- likeverd og like muligheter for jenter og gutter
- likeverdige muligheter for funksjonshemmede

Det kan gis tilskudd til strakstiltak for inntil et år for å løse oppgaver og problemer av mer akutt karakter i ungdomsmiljøene.

Om tilskuddsordningen

Det gis tilskudd til de 10 bykommunene; Oslo, Bergen, Trondheim, Stavanger, Kristiansand, Drammen, Tromsø, Skien, Fredrikstad og Sandnes. Tilskuddsordningen har ungdom i alderen 12 til 25 år som målgruppe.

For tilskuddsåret 2004 vil om lag 80 prosent av bevilgningen bli fordelt forholdsmessig mellom bykommunene slik at de selv kan avgjøre hvilke tiltak og prosjekter som faller innunder ordningen og i hvilken rekkefølge de skal prioriteres. Resten av bevilgningen forvaltes av departementet og skal benyttes til tilskudd til

strakstiltak for å løse oppgaver og problemer av mer akutt karakter i ungdomsmiljøene, til tiltak mot fattigdom blant barn og unge og til utviklingsarbeid rettet mot byene som storbyksamfunn. Den spesielle satsingen på Oslo, Bergen og Trondheim skal videreføres. Ungdom med innvandrerbakgrunn står overfor spesielle utfordringer, og tiltak og prosjekter som fremmer integrering skal ha høy prioritet. Søknadsfristen for tilskuddsåret 2004 var 1. november 2003. Søknader om «straksmidler» i 2003 fremmes departementet uavhengig av denne søknadsfristen. Søknad om midler til tiltak mot fattigdom fremmes av bykommunene til departementet innen 1. februar.

Etater og sektorer innenfor bykommunene, bydeler, frivillige organisasjoner, ungdomsgrupper og private institusjoner kan søke om tilskudd til tiltak og prosjekter. Søknader skal sendes bykommunen. De syv bydelene i Oslo; Sagene, Grünerløkka, Gamle Oslo, Søndre Nordstrand, Alna, Stovner og Grorud regnes som kommuner i denne sammenheng.

Mer informasjon

- Rundskriv, bestillingsnummer Q-10/03.
- Søknadsskjema, bestillingsnummer Q-0252.
- Søknadsskjema, bestillingsnummer Q-0246 (investeringstilskudd).
- Veileder for rapportering, bestillingsnummer Q-0966.
- Erfaringshefte – Ungdomstiltak i større bysamfunn Q-1053.
- Søknadsskjema og rundskriv fås ved henvendelse til den enkelte bykommune eller til Statens forvaltningstjeneste,
e-post: publikasjonsbestilling@ft.dep.no
eller telefaks 22 24 27 86.
- Søknadsskjema og rundskriv er også lagt ut på Offentlig dokumentasjon og informasjon i Norge (ODIN) med internetadresse:
<http://www.dep.no/bfd/>

Samarbeidspartnere: Oslo, Bergen, Trondheim, Stavanger, Kristiansand, Tromsø, Drammen, Skien, Fredrikstad og Sandnes.

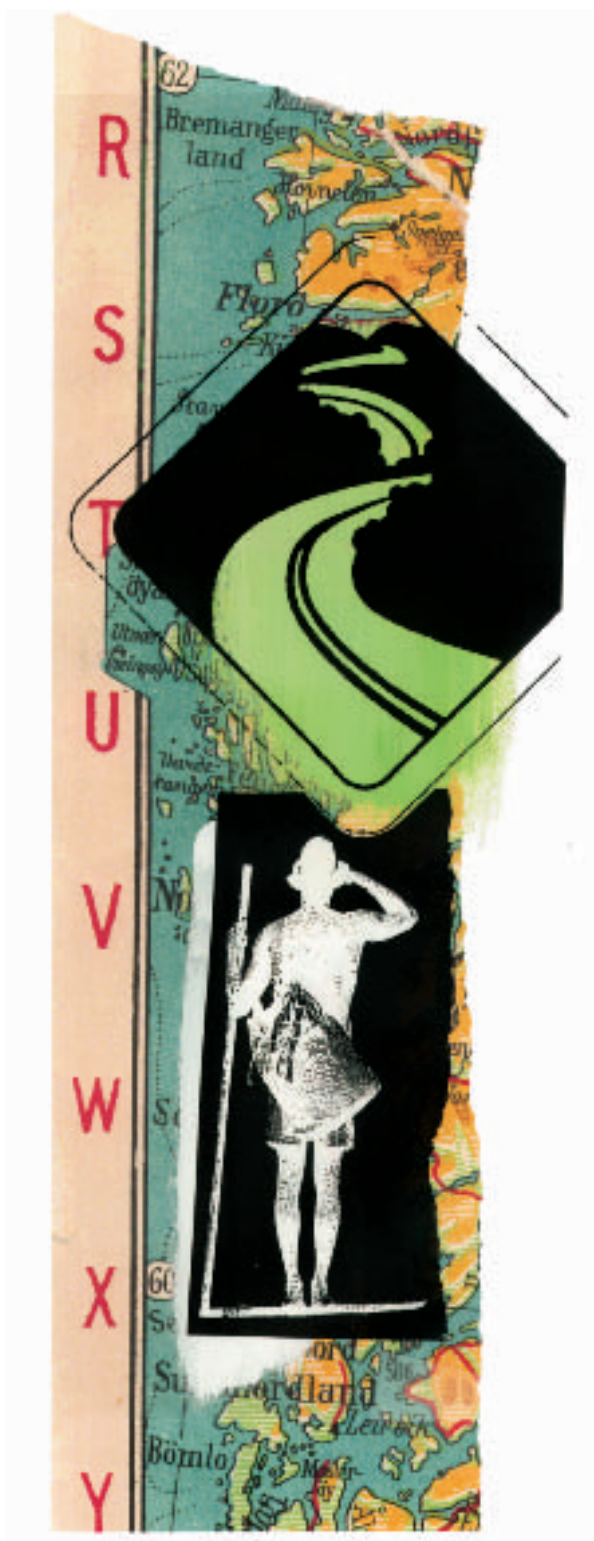

Handlingsprogram for Oslo indre øst

Kommunal- og regionaldepartementet,
kap. 581, post 60 (i 1000 kroner):

Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
51 800	50 000	40 000*

*Staten har redusert sitt bidrag til 40 millioner som følge av at Oslo kommune reduserte sin andel til 40 millioner.

Formål

Strategien for å bedre levekårene er å forbedre boforholdene og skape stabile bomiljø for en variert befolkning og større trygghet for barn, ungdom og eldre.

Om handlingsprogrammet

Staten inngikk i 1997 en avtale med Oslo kommune om et gjensidig handlingsprogram for å bedre levekårene i Oslo indre øst. Programmet skal gå over ti år og det er årlig bevilget 50 millioner kroner over statsbudsjettet og 50 millioner kroner over kommunens budsjett til gjennomføring av programmet. Kommunal- og regionaldepartementet har ansvaret for den statlige koordinering og gjennomføring av programmet.

Handlingsprogrammet trekker opp en bred strategi når det gjelder dårlige levekår (forbedring av oppvekstvilkår, skole og språkopplæring, tiltak mot sosiale problemer og arbeidsledighet, forbedring av bymiljø og boforhold). Det er fra 2003 utarbeidet nye hovedmål for programmet.

De nye hovedmålene er:

- Oppvekstforholdene i Oslo indre øst skal bedres.
- Boforholdene i Oslo indre øst skal bedres.
- Risikofaktorer for sykdom skal reduseres og tilbudet til beboere med psykiske problemer og problemer med rusbruk skal styrkes.
- Tilbudet til personer som er i en særlig vanskelig situasjon på arbeidsmarkedet skal bedres.
- Felles byrom, fellesareal og bymiljøet skal rustes opp og gjøres tryggere, og miljøvennlig transport og lokal aktivitet skal stimuleres.

Barn og unges oppvekstvilkår er sentrale for familiens levekår, og oppvekstforholdene i Oslo indre øst skal styrkes. Skolene, barnehagene og fritidstilbudet skal utvikles for å møte de språklige, sosiale og kulturelle utfordringene. Barnehagene skal bygges ut til full behovsdekning. Nye løsninger vil bli prøvd ut. Elever i grunnskolen og i videregående opplæring med annen språklig og kulturell bakgrunn, også de som har norsk som morsmål, skal sikres likeverdige tilbud. Fritidstilbudene for ungdom skal styrkes.

Samarbeidspartnere: Barne- og familiedepartementet, Justisdepartementet, Kultur- og kirke­departementet, Utdannings- og forskningsdepartementet, Miljøvern­departementet, Sosialdepartementet, Oslo kommune og bydelene.

ARBEID MOT SEKSUELLE OVERGREP OG SEKSUELL UTNYTTING AV MINDREÅRIGE

FNs konvensjon om barnets rettigheter

Artikkel 34: SEKSUELL UTNYTTING

Barnet har rett til beskyttelse mot alle former for seksuell utnyttelse og misbruk. For å verne barn mot slik utnyttning skal staten sette i verk alle nødvendige tiltak, nasjonalt og internasjonalt.

Arbeidet for å bekjempe seksuelle overgrep mot barn og styrke tilbudene til barna og deres familier videreføres. Prioriterte tiltak er heving av kunnskapsnivået i hjelpeapparatet når det gjelder hvordan en skal behandle mistanker, avdekke overgrep, gi utsatte barn og familier gode behandlingstilbud, bedre barnas rettssikkerhet og verne dem mot nye overgrep. Norge ratifiserte høsten 2001 tilleggsprotokollen til FNs barnekonvensjon om salg av barn, barnepornografi og barneprostitusjon (protokollteksten er gjengitt bl.a. i Stortingsproposisjon nr. 58 (2000–2001) fra Utenriksdepartementet), og har dermed forpliktet seg til å følge denne opp. I desember 2001 deltok Norge under den andre verdenskongressen om seksuell utnyttning av barn som ble arrangert i Japan og forpliktet seg der til å intensivere oppfølgingen av sluttokumentene fra den første verdenskongressen. Norge sluttet seg også til Europarådets anbefaling 2001–16 om å verne barn mot seksuell utnyttning. De berørte departementene arbeidet høsten 2003 med å utarbeide en ny statlig plan mot utnyttning av mindreårige i kjønnshandel (prostitusjon) og pornografi. Dette arbeidet vil bli fulgt videre opp i 2004.

En veileder for fagpersonell som arbeider med barn som er utsatt for overgrep ble utgitt høsten 2003 (publikasjon IS-1060).

Barne- og familiedepartementet vil, sammen med andre berørte departementer, utarbeide en samlet plan mot fysiske og seksuelle overgrep mot barn.

Samarbeidspartnere: Helsedepartementet, Justisdepartementet, Sosialdepartementet, Kirke- og kulturdepartementet og Utenriksdepartementet og Sosial- og helsedirektoratet.

Prosjekt «Støtte til seksuelt misbrukte barn»

Sosial- og helsedirektoratet

I perioden 2000–2002 ble det gjennomført et prosjekt med mål å forbedre tilbudet om utredning, diagnostisering, behandling og støtte til seksuelt misbrukte barn og deres pårørende.

Det ble i 2000 besluttet å opprette regionale kompetansemiljøer blant annet innen fagområdet seksuelle og fysiske overgrep mot barn. Kompetansemiljøene er forankret innen helseregionene, både i barnevern, barnemedisin og psykisk helsevern for barn og unge. En ekstern evalueringsrapport om prosjektet vil foreligge i 2003 og prosjektarbeidet skal inntil videre videreføres. Når det gjelder nasjonale funksjoner, innlemmes disse i nasjonalt kompetansesenter for arbeid med vold og traumatisk stress som etableres 1. januar 2004. Blant de nåværende kompetansesentrene som vil bli inkludert i det nye senteret er Nasjonalt ressurscenter for seksuelt misbrukte barn og Kompetansesenter for voldsofferarbeid.

Samarbeidspartnere: Helsedepartementet, Barne- og familiedepartementet og Justisdepartementet.

FNs konvensjon om barnets rettigheter

Artikkel 35:

BORTFØRING, PROSTITUSJON OG SALG

Staten har plikt til å gjennomføre nasjonale og internasjonale tiltak for å hindre kidnapping, bortføring eller salg av barn til ethvert formål og i enhver form.

Tipslinje ved Kriminalpolitisen

Det er opprettet en tipslinje ved Kriminalpolitisen, der det kan gis tips og opplysninger om barnepornografi på Internett. Kriminalpolitisen behandler tipsene og vurderer om de strider mot bestemmelsene i straffeloven. Kriminalpolitisen har ørmerkede stillinger for oppfølging av tipsene. Arbeidet styrkes i 2004 gjennom opprettelse av nye stillinger. Samarbeidet med Redd Barna fortsetter. Kriminalpolitisen arbeider for å kunne motta tips pr. telefon, der et 5-sifret nummer skal bli tipsmottaket.

Tipsene sendes inn som e-post på adressen: tips@kripos.no.

Handlingsplan mot handel med kvinner og barn

Justisdepartementet

Menneskehandel kan dreie seg om salg av mennesker til både legale og illegale arbeidsmarkeder eller private hushold. Begrepet assosieres likevel først og fremst med kommersiell seksuell utnyttelse av kvinner og barn. Det er her omfanget er størst og økende. Ofte brukes det engelske begrepet trafficking for å beskrive denne formen for organisert kriminell virksomhet som innebærer misbruk eller grov utnyttelse av mennesker. Menneskehandel har internasjonale forgreninger gjennom organisering av tilbud og etterspørsel. Det be-

høver likevel ikke bety at en person må transporteres over grensen for å defineres som offer for menneskehandel.

En handlingsplan mot handel med kvinner og barn ble lagt fram i februar 2003, under ledelse av Justisdepartementet. Departementene arbeider med å iverksette denne planen i 2004, der fokus på følger for mindreårige skal være et sentralt element også i de tiltakene som ikke gjelder barn og unge direkte.

Samarbeidspartnere: Barne- og familiedepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet, Sosialdepartementet og Utenriksdepartementet.

TILTAK OVERFOR BARN AV RUSMIDDELMISBRUKERE

Barne- og familiedepartementet

Barne- og familiedepartementet vil følge opp intensjonene i regjeringens handlingsplan mot rusmiddelproblemer (2003–2005), og vil i samarbeid med Sosialdepartementet spesielt rette innsatsen mot utvikling av forebyggende tiltak og organisering av og stimulering til samarbeid om et helhetlig hjelpetilbud. Kunnskapsspredning og kompetanseheving, samt styrking av etterutdanning om rusmiddelproblematikk er også sentralt. Det tas blant annet sikte på å utarbeide et temahefte til foreldre om ungdom og rus i tilknytning til Foreldreveiledningsprogrammet. Barne- og familiedepartementet vil fortsatt gi økonomisk støtte til PAG-Stiftelsen (det tidligere Wanda-senteret). Stiftelsen gir råd, veiledning og støtte til dem som ønsker å starte opp tiltak for barn av rusmiddelmisbrukere i lokalmiljøer. Sammen med Sosial- og helsedirektoratet vil departementet utarbeide veiledende retningslinjer for tjenester som yter tiltak overfor voksne med rusmiddelmisbruk.

Samarbeidspartnere: Sosialdepartementet og Sosial- og helsedirektoratet.

Støtte til arbeid for barn av rusmiddelmisbrukere

Sosialdepartementet

Mange opplever at det er høye terskler for å ta kontakt med hjelpeapparatet. Det kan være vanskelig å orientere seg om hvordan man får hjelp, både på grunn av stigmaet som er knyttet til rusproblematikk og fordi det kan være vanskelig å finne frem til den rette instans. Erfaringsmessig er det mange som ikke tar kontakt med hjelpeapparatet før problemene er blitt store og uhåndterlige. Sosial- og helsedirektoratet har derfor bevilget midler til opprettelse av RUStelesonen.

Målgrupper for RUStelesonen er ungdom som eksperimenterer med rusmidler og deres pårørende, samt andre som har en bekymring vedrørende rusmiddelbruk. Formålet er tredelt; 1) å gi kunnskapsbasert faktainformasjon om rus og rusmidler, 2) ha oversikt over det samlede hjelpeapparatet i Norge, og om nødvendig formidle videre til den eller de instansene som best kan hjelpe i den aktuelle situasjonen og 3) møte mennesker i krise gjennom den profesjonelle samtale. De som tar kontakt skal få et enklere møte med hjelpeapparatet.

RUStelesonen driftes av Sosial- og helsedirektoratet i samarbeid med Rusmiddelstaten i Oslo.

Mer informasjon

- Tlf.nr.: 08588
- <http://www.rustelefonen.no>

STYRKING AV HELSETJENESTEN

Individuelle planer

Helsedepartementet

Som en oppfølging av Stortingsmelding nr. 21 (1998–99) «Ansvar og meistring – Mot ein heilskapleg rehabiliteringspolitikk», ga daværende Sosial- og helsedirektoratet ut forskrift om individuelle planer og forskrift om habilitering og rehabilitering. Forskriftene trådte i kraft 1. juli 2001.

Kommuner og spesialisthelsetjenesten er pålagt å utarbeide individuell plan for mennesker med behov for langvarige og koordinerte tjenester. Forskrift om individuelle planer presiserer formålet med utarbeidelsen av en individuell plan, og slår fast hvilke hovedpunkter planen skal inneholde. En individuell plan skal være en helhetlig plan for å sikre systematikk, samordning og brukermedvirkning. Som et hjelpemiddel i arbeidet med individuell planlegging er det utarbeidet en veileder. Fra 1. januar 2004 vil lovfestet rett til individuell plan være hjemlet i Sosialtjenesteloven i tillegg til dagens lovhjemling i helselovgivningen.

Barn som har behov for langvarige og koordinerte tjenester har rett til å få utarbeidet en individuell plan.

Kommunen og spesialisthelsetjenesten har et ansvar for å yte tjenester innenfor habilitering og rehabilite-

ring. Forskrift om habilitering og rehabilitering slår fast at kommunen skal ha generell oversikt over behov for habilitering i kommunen. Kommunen skal bl.a. sørge for at alle som bor eller oppholder seg i kommunen tilbys nødvendig utredning og oppfølging ved behov for habilitering og rehabilitering.

Forskriftene er å finne på www.lovdatab.no

Det skal i 2004 foretas en gjennomgang av forskriftene for bl.a. å vurdere hvordan de virker i forhold til samhandling om planlegging og koordinering av tjenestene. Denne gjennomgangen vil også gjelde i forhold til barn og unge.

Funksjonshemmede barn og kronisk syke barn trenger ofte et bredt og langsiktig habiliteringstilbud. Det ytes habiliteringstjenester både i kommunene og i spesialisthelsetjenesten. I den senere tid har det vært økt fokus på intensiv habilitering/trening. Helsedepartementet ser behov for en styrking av habiliteringstjenesten på dette området. Det er igangsatt et utviklingsprosjekt ved Vest-Agder sykehus HF for å utvikle et nytt intensivt habiliteringstilbud til barn med funksjonshemninger. Flere regionale helseforetak planlegger igangsetting av lignende prosjekt. Målet er å utvikle et godt og tilrettelagt tilbud av tilstrekkelig omfang for funksjonshemmede barn.

LESBISKE OG HOMOFILES LEVEKÅR OG LIVSKVALITET

Barne- og familiedepartementet, kap. 846, post 21, 50 og 72 (i 1000 kroner):

Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
6 200	4 500	4 250

Driftsstøtten til landsforeningen for lesbisk og homofil frigjøring (LLH) videreføres. Det forutsettes at midlene benyttes blant annet til å ivareta oppgaven som kunnskapsbank. Ungdom skal prioriteres, og det regionale

hensynet skal ivaretas. Støtten til LLHs antidiskrimineringsarbeid videreføres ut året. Midler til forskning kanaliseres gjennom Norges forskningsråds program for kjønnsforskning.

5.3 Styrking av psykisk helsearbeid

Regjeringen la i 1998 frem Stortingsproposisjon nr. 63 (1997–98) «Om opptrappingsplan for psykisk helse 1999–2006», som er en direkte oppfølging av Stortingsmelding nr. 25 (1996–97) «Åpenhet og helhet». Flere og bedre kommunale tjenester for barn og ungdom, samt styrking av tiltak innenfor psykisk helsevern i spesialisthelsetjenesten for barn og ungdom, står sentralt i opptrappingsplanen. Arbeidet med forebyggende tiltak er særlig avgjørende for barn og ungdom for å redusere depresjon og selvmord.

OPPTRAPPINGSPLAN FOR PSYKISK HELSE

Helsedepartementet, kap. 743, post (I 1000 kroner):

Post	Regnskap 2002	Budsjett 2003	Budsjett 2004
21	22 523	26 290	27 183
62	1 061 001	1 306 800	1 598 821
70	231 672	264 840	273 668
72	68 172	78 700	81 876
73	17 593	22 550	61 493
75	1 015 389	1 165 350	1 304 972

Midlene i opptrappingsplanen for psykisk helse dekker utgiftene til både voksne, barn og unge. Se for øvrig St.prp.nr.1 (2002–2003) Helsedepartementet.

Kommunale tjenester

Forebygging av psykososiale problemer og psykiske lidelser hos barn og unge er et sentralt element i Opptappingsplanen. Selv om det finnes store variasjoner mellom kommunene, er det indikasjoner på at kommunene følger opp signalene om sterkere vektlegging av gruppen barn og unge. Helsedepartementet mener derfor at den fremste utfordringen nå synes å være at den enkelte kommune gir denne veksten et kvalitativt godt innhold.

Om opptappingsplanen

Regjeringen har i Stortingsproposisjon nr. 1 (2003–2004) foreslått at opptappingsplanen forlenges til utgangen av 2008. Opptappingsplanen legger opp til både en kvantitativ og kvalitativ styrking av det psykiske helsearbeidet i kommunene. For barn og unge er styrking av følgende tjenester særlig aktuelt:

- Psykososiale tjenester, støttekontakter og kultur- og fritidstiltak
- Helsestasjons-/skolehelsetjenesten og etablering av helsestasjon for ungdom

Målsettingen er at helsestasjons- og skolehelsetjenestene skal styrkes med 800 årsverk utført av ulike fag-

grupper. Andre psykososiale tjenester, støttekontakter og kultur- og fritidstiltak skal styrkes med 260 årsverk. Styrkingen finansieres gjennom øremerkede tilskudd. Psykososiale tjenester til barn og unge skal styrkes bl.a. gjennom å opprette stillinger innenfor rådgivende og forebyggende arbeid, og ved å opprette stillinger for relevante faggrupper (psykologer, barnevernspedagoger, helsesøstre, høyskoleutdannede i psykisk helsearbeid, m.v.). Helsestasjons- og skolehelsetjenesten spiller en viktig rolle, også for forebygging av psykososiale problemer blant barn og unge. Det legges vekt på å fange opp sårbare og utsatte grupper, legge til rette støttetilbud, iverksette spesielle tiltak, og å henvise til og gi nødvendig informasjon om hjelpetiltak fra andre instanser.

Fra 2001 ble det iverksatt forsøk med familiesentre i 6 kommuner. Hensikten med dette er å skape helhetlige og mer tilgjengelige tjenester for barn, unge og deres familier gjennom samlokalisering og bedre samordning av tjenestene. Det tas også sikte på å etablere et nettverk for kommuner som organiserer tjenestene for barn og unge på en slik måte. Forsøket med familiesenter videreføres med 5,2 millioner kroner.

STRATEGIPLAN FOR BARN OG UNGES PSYKISKE HELSE

Regjeringen har utarbeidet en strategiplan for barn og unges psykiske helse «... sammen om psykisk helse ...». Planen, som ble lagt frem i september 2003, omfatter tiltak på 7 departementers arbeidsområde. Gjennomføringen av planen viser regjeringens satsing på området. Sosial- og helsedirektoratet vil i samarbeid med bl.a. statlige barnevernsmyndigheter, Læringscenteret, brukerorganisasjoner og Nasjonalt folkehelseinstitutt stå sentralt i oppfølgingen for å fremme planens idegrunnlag og gjennomføre planens konkrete tiltak. Hovedperspektiver i planen er:

- Brukerperspektivet
- Mestringsperspektivet
- Helhetsperspektivet
- Det helsefremmende og forebyggende perspektivet
- Kunnskapsperspektivet

Til sammen 100 tiltak innenfor syv departementers områder viser hvordan regjeringen vil realisere strategiene.

Viktige tiltak er fastsetting av rutinemessig oppfølging av barn til foreldre med psykisk sykdom eller rusmiddelproblemer, utvikling av lavterskeltiltak i kommunene, bedre samarbeid i forhold til barnehage og skole om psykisk helsearbeid, bred vurdering av det samlede tjenestetilbudet i kommunene, bedre oppfølging av familier i risikozonen, styrking av kompetansehevede tiltak og utvikling av kliniske retningslinjer for poliklinikkene innen psykisk helsevern for barn og unge, bedre kartlegging av barn og unges psykiske helse, samt økt forskningsarbeid.

Mer informasjon

Regjeringens strategiplan for barn og unges psykiske helse (publikasjonsnr. I-1088) kan bestilles fra Statens forvaltningstjeneste. Publikasjonen finnes også på Internett: www.odin.dep.no/hd

FLERE OG BEDRE SPESIALISTHELSETJENESTER

Helsedepartementet

Formål

Styrke psykisk helsevern for barn og ungdom gjennom flere og bedre spesialisthelsetjenester.

Om satsingen

Psykisk helsevern for barn og ungdom trenger betydelig styrking. Hjelp til barn og ungdom med psykiske problemer skal primært gis fra poliklinikker. Hjelpen består av utredning, behandling og tilrettelegging av støttetiltak i barnets eget miljø. Samarbeid med viktige aktører i barnets eller den unges liv vil alltid være viktig. Nesten alltid dreier dette seg om barnehage og skole, ofte også den kommunale helse- og sosialtjenesten. Barnevern, pediatri, tiltak for rusmiddelavhengige og psykisk helsevern for voksne kan også være viktige samarbeidspartnere. Det psykiske helsevern for barn og ungdom trenger også dagtilbud og døgntiltak for barn, ungdom og deres familier for utredning og behandling.

I opptrappingsplanen satses det på å styrke psykisk helsevern for barn og ungdom. Samlet sett kan en si at utviklingen i psykisk helsevern for barn og ungdom er

positiv. 50 % flere barn og unge fikk behandling i 2002 enn i 1998. Det er imidlertid en utfordring for det forebyggende arbeidet, at stadig flere oppsøker hjelp. Det er også en svært positiv utvikling i rekrutteringen av kvalifisert personell, både for leger og psykologer og for høyskoleutdannet personell. Selv om kapasiteten i tilbudet til barn og unge har økt, synes det ikke realistisk å nå målsettingen om 5 prosent dekning av tilbudet til barn og unge før 2008. Dekningsgraden har på 4 år økt fra 2,0 til 2,9 prosent.

Regjeringen fremla et forslag om endringer i pasientrettighetsloven for Stortinget den 11. april 2003. Forslaget er tatt inn i Odelstingsproposisjon nr. 63 (2002–2003). Forslaget innebærer at retten til fritt sykehusvalg utvides til også å gjelde innenfor barne- og ungdomspsykiatrien. Videre utvides retten til fritt sykehusvalg fra å gjelde offentlige sykehus og driftspsykiatriske sentre, til også å omfatte private sykehus eller distriktspsykiatriske sentre som har avtaler med regionale helseforetak om fritt sykehusvalg. Stortinget skal behandle forslaget høsten 2003.

INFORMASJONSARBEID OM PSYKISK HELSE RETTET MOT BARN OG UNGE

Helsedepartementet

Formål

Helsedepartementet har i samarbeid med organisasjoner på feltet psykisk helse, utarbeidet en overordnet informasjonsstrategi. Målet er å gi befolkningen bedre kunnskap om psykisk helse og psykiske lidelser og med det skape større forståelse og åpenhet om psykisk helse. Informasjonsstrategien «Noe å snakke om...?», er en del av «Opptrappingsplanen for psykisk helse 1999–2006». I planperioden skal det gjennomføres omfattende informasjonstiltak rettet mot befolkningen og tre målgrupper, hvorav barn og unge er den ene.

Om informasjonsarbeidet

I 2001 ble det utarbeidet en egen delstrategi for informasjon og kommunikasjon med barn og unge. Strategien er utviklet av en arbeidsgruppe med deltakere fra en rekke organisasjoner som er engasjert på feltet; Barneombudet, Barne- og familiedepartementet

og Utdannings- og forskningsdepartementet ved Læringssenteret. Regjeringen har foreslått at bevilgningen til tiltak i informasjonsstrategien økes med 2 millioner kroner for å styrke informasjonsarbeidet for barn og unge. Samlet bevilgning i 2004 blir da 15,44 millioner kroner. Prosjektene rettes direkte mot elever i ungdoms- og videregående skoler. Foreldre vil få tilbud om kurs gjennom skolen, og lærere inviteres til kurs om psykisk helse og psykiske lidelser. Formålet med prosjektene er å forebygge psykiske plager og problem blant barn og unge. Prosjektene er igangsatt, i ferd med å implementeres og enkelte er fortsatt under utforming. Satsingen er i hovedsak evaluert av Statskonsult.

Samarbeidspartnere: Barne- og familiedepartementet, Utdannings- og forskningsdepartementet og Arbeids- og administrasjonsdepartementet.

Tiltak for kompetanseheving om psykisk helse

Helsedepartementet

Formål

Opptappingsplanen har som mål at flere mennesker med psykiske lidelser får behandling og at kvaliteten på behandlingen og tilbudene blir bedre. For at innholdet i tjenestene skal bli bedre er det et mål å rekruttere flere med spesiell kompetanse, samt å tilby etter- og videreutdanning.

Om kompetansehevingen

Det bevilges midler til kompetansehevende tiltak, herunder etter-, videre- og spesialistutdanning. Det er igangsatt tiltak for økt kompetanse om barn og unge med psykiske lidelser. Det er opprettet regionsentre i psykisk helsevern for barn og ungdom for alle helseregionene (R-BUP), i Trondheim, Tromsø, Bergen og Oslo. Sentrenes oppgaver er forskning, utviklingsarbeid, veiledning og undervisning. Det vektlegges samarbeid med barnevernets utviklingsentre samt andre

kompetansmiljøer som arbeider med barn. Regionsentrene er tildelt midler til etter- og videreutdannings tiltak og antall utdannede kandidater har økt betydelig. Sentrene har også bidratt til økt forskning. Sentrene har primært vært rettet mot spesialisttjenesten, men har også kompetanse som er relevant i det helsefremmende og forebyggende arbeidet rettet mot barn og unges psykiske helse. Fra 2003 er regionsentrenes mandat endret til å omfatte barn og unges psykiske helse generelt, med økt fokus på helsefremmende og forebyggende arbeid og ikke kun spesialisttjenesten. Ekstern evaluering av sentrene er forsinket, men igangsatt i 2003. Sentrenes nye mandat legges til grunn for arbeidet og samarbeid med kompetansmiljøer innen forebygging, barnevern og rus. Kompetanseheving blant ansatte i kommunene og samarbeidskompetanse mellom tjenestene vektlegges. En forebyggingsavdeling ved senteret i Tromsø etableres og skal være i drift i 2004, jf. omtale i Stortingsmelding nr.16 (2002–2003), «Resept for et sunnere Norge». Det foreslås bevilget inntil 3 mill. kroner til en ny avdeling. Regionsentrene skal styrkes i forhold til sitt nye mandat og skal bidra til å gjennomføre tiltak i Strategiplan for barn og unges psykiske helse.

INNSATS MOT SELVMORD

Helsedepartementet, kap. 743, post 73 (i 1000 kroner):

Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
9 200	9 200	9 500

Statens helsetilsyn har det økonomiske og administrative ansvaret for prosjektet.

Formål

Formålet er å styrke arbeidet med å forebygge selvmord.

Om innsatsen

Handlingsplan mot selvmord ble avsluttet i 1999. Planen hadde ikke et primærforebyggende siktemål, men var rettet mot grupper med spesiell risiko for selvmord og helsetjenestens tilbud til disse. Et treårig oppfølgingsprosjekt ble etablert i 2000 for å sikre at kompetansen som var bygget opp ble videreført. Målet var å sikre gode oppfølgings- og behandlingsrutiner, kompetanseutvikling, innsats for særskilte grupper og vurdere videre forankring av arbeidet med selvmord.

Sosial- og helsedirektoratet har på oppdrag fra Helsedepartementet utredet og kommet med forslag til organisering av nasjonal kompetanse som kan bidra til å styrke feltet. Utredningen forelå våren 2003. Tiltak for å styrke det forebyggende arbeidet rettet mot barn og unge ble omtalt i St.meld.nr.16 (2002–2003) «Resept for et sunnere Norge».

Sentrale tiltak i selvmordsforebyggende arbeid er foreslått videreført. Det tas sikte på å styrke forskning og undervisning på feltet ved å etablere et nasjonalt senter som ivaretar kompleksiteten i forskning, undervisning og veiledning i selvmordsforebygging fra 2004. Det nasjonale senteret vil få i oppgave å utarbeide strategier for det videre selvmordsforebyggende arbeidet rettet mot ulike grupper; barn, unge, voksne og risikogrupper. Det foreslås å styrke Nasjonalt folkehelseinstituttets forskning på selvmordsadferd. Det er blant annet behov for å bygge opp kunnskap om selvmordsforsøk. Regionale ressursmiljøer for selvmordsforebyggende arbeid foreslås videreført som i dag, i påvente av utredning om regional og lokal kompetanse og tilbud til ulike grupper av traume- voldsrammede. Videre er det behov for å fortsette arbeidet med oppfølgings- og behandlingsrutiner for selvmordsutsatte.

Samarbeidspartnere: Brukerorganisasjoner, andre departementer, fylkeslegene, kommunene, forskningsmiljøer, frivillige organisasjoner m.v.

5.4 Bedre forhold for funksjonshemmede barn og ungdom

Regjeringen la i juni 2003 frem Stortingsmelding nr. 40 (2002–2003) «Nedbygging av funksjonshemmende barrierer. Stortingsmeldingen omhandler mål, strategier og tiltak i politikken for personer med nedsatt funksjonsevne» og er en oppfølging av bl.a. NOU 2001:22 Fra bruker til borger. Hovedinnsatsområdene i stortingsmeldingen er: arbeid og utdanning, tjenester og tilgjengelighet. I stortingsmeldingen inngår et eget kapittel om barn med nedsatt funksjonsevne og deres pårørende. Regjeringen varsler bl.a. en 2-årig satsing med konferanser, opplæring og informasjonstiltak rettet mot kommunale ledere og saksbehandlere knyttet til tilrettelegging av tjenester for barn med nedsatt funksjonsevne og deres familier. Det vil i 2004 bli etablert et nasjonalt dokumentasjonssenter som skal overvåke og rapportere om utviklingen innenfor de ulike samfunnssektorer for personer med nedsatt funksjonsevne.

FNs konvensjon om barnets rettigheter

Artikkel 23: FUNKSJONSHEMMEDE BARN

Psykisk og fysisk funksjonshemmede barn har rett til å leve et fullverdig og anstendig liv under forhold som sikrer dets verdighet, fremmer selvtilit, og letter barnets aktive deltakelse i samfunnet. Et funksjonshemmet barn har rett til særskilt omsorg. Barnet skal få undervisning, opplæring, helsetjenester, rehabiliteringstjenester, forberedelse til arbeidslivet og rekreasjonsmuligheter for å oppnå best mulig integrering og individuell utvikling. Staten skal samarbeide med andre land om dette, og ta spesielt hensyn til utviklingslandenes behov.

TILTAK FOR FAMILIER MED FUNKSJONSHEMMEDE BARN

Nasjonalt kompetansesenter for læring og mestring ved kronisk sykdom Helsedepartementet, kap. 730, post 7 (i 1000 kroner):

Regnskap 2001:	Budsjett 2002:	Budsjett 2003:
2 800	8 600	6 100

Læring og mestring ved kronisk sykdom

Det er etablert lærings- og mestringssentre ved en rekke sykehus. Lærings- og mestringssenteret ved Aker Universitetssykehus ble etablert i 1997 og godkjent som nasjonalt kompetansesenter for læring og mestring ved kronisk sykdom i 2000. Ved dette senteret ble det i 2002 etablert et to-årig prosjekt, «Familieprosjektet». Prosjektet har som mål å sikre relevant informasjon og veiledning for familier som har barn med funksjonshemming.

Mer informasjon

<http://www.aker.uio.no/LMS>

Veiledning for foreldre med funksjonshemmede barn

Barne- og familiedepartementet, kap. 841, post 70 (i 1000 kroner):

Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
19 055	22 311	30 584*

* Kr 4 500 000 av midlene er øremerket prosjektet om samlivsveiledning for foreldre med funksjonshemmede barn. Midlene skal dekke oppgaver tillagt Modum bad samlivssenter og styrke familievernnet.

Familier med funksjonshemmede barn står ofte overfor store utfordringer, og slitasjen på samlivet kan bli stor.

Basert på erfaringer fra et prosjekt under Handlingsplanen for funksjonshemmede 1998–2002 ved Modum bad samlivssenter, der foreldre med funksjonshemmede barn ble gitt tilbud om samlivskurs, er det som et tre-årig prosjekt etablert et tilbud om samlivsveiledning (jf. kap. 2.2 Familievern og konfliktløsning). Prosjektet er i 2004 inne i sitt avsluttende år. Det tas sikte på i løpet av året å etablere et permanent landsdekkende tilbud til familier med funksjonshemmede barn forankret ved utvalgte familievernkontorer. Det vil også bli utarbeidet planer for videre oppfølging. Erfaringer fra tiltak i Handlingsplanen for funksjonshemmede vil, sammen med den offentlige utredningen om strategier og virkemidler (NOU 2001:22), danne grunnlag for å vurdere videre innsats for funksjonshemmede.

Opplæring i tegnspråk for foreldre og sterkt tunghørte barn

Opplæringsprogrammet «Se mitt språk!» er et modulbasert 40-ukers opplæringstilbud for foreldre med døve og sterkt tunghørte barn i alderen 0–16 år. Undervisningsplanen består av til sammen 900 timer i tegnspråk og 100 timer temabasert opplæring. 4 statlige spesialpedagogiske kompetansesentra for hørselshemmede og Ål folkehøgskole og kurscenter for døve står for gjennomføringen.

Mer informasjon

bs@su-aa.stat.no

Program for å forbedre de kommunale tjenestene til barn med nedsatt funksjonsevne og deres familier

Det vil i 2004 bli avsatt 7,5 mill. kroner til å iverksette et toårig program med bl.a. konferanser, seminarer og informasjonstiltak rettet mot pleie- og omsorgsledere og saksbehandlere i kommunene. Målet med programmet er å spre gode eksempler og utveksle erfaringer med hensyn til å utvikle gode og fleksible kommunale tjenestetilbud til barn med nedsatt funksjonsevne og dere familier. Erfaringsutveksling og informasjonsspredning vil foregå på ulike arenaer og gjennom ulike tiltak.

Mer informasjon

St.meld. nr. 40 (2002–2003) «Nedbygging av funksjonshemmende barrierer. Strategier, mål og tiltak i politikken for personer med nedsatt funksjonsevne», finnes på <http://www.dep.no/sos>

Stønadsordning til enslig mor eller far

Sosialdepartementet, kap. 2683, (i 1000 kroner):

Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
4 569 543	4 617 500	4 295 500

Formål

Formålet med stønadsordningene er å gi personer med aleneomsorg for barn, inntektssikring i en overgangsperiode og hjelp til selvhjelp, slik at de kan bli i stand til å forsørge seg selv ved eget arbeid.

Om stønadsordningene

Det kan bl.a. ytes overgangsstønads, utdanningsstønads og stønads til barnetilsyn.

Overgangsstønads kan gis opp til 2 måneder før fødsel og fram til det yngste barnet er 8 år, men ikke mer enn i tre år til sammen. Under nødvendig utdanning kan stønadstiden utvides opp til to år. Når det yngste barnet er over tre år må forsørgeren være i arbeid eller utdanning på minst halv tid, eller være tilmeldt Aetat som reell arbeidssøker for å motta overgangsstønads. Stønaden er inntektsprøvd og kan gis inntil 1,85 G. Fra 1. oktober 2003 utbetales overgangsstønaden uten fradrag for underholdningsbidrag.

Fra 2004 kan personer som er under 18 år når de blir enslige forsørgere og enslige forsørgere med tre eller flere barn få utvidet stønadsperioden under utdanning fra to til tre år. Videre utvides stønadsperioden fra ett til to år for enslige forsørgere under utdanning med yng-

ste barn nær eller over den ordinære aldersgrensen på åtte år.

Utdanningsstønads for dekning av nødvendige skoleutgifter til enslige forsørgere som tar nødvendig utdanning eller opplæring, gis kun i perioden hvor det gis rett til overgangsstønads. Retten til utvidet overgangsstønads under utdanning for enkelte grupper enslige forsørgere, innebærer også en tilsvarende utvidelse av retten til utdanningsstønads. Det gis ikke utdanningsstønads i mer enn tre år.

Stønads til barnetilsyn gis til enslig forsørger som må overlate nødvendig tilsyn med barn til andre på grunn av utdanning eller arbeid utenfor hjemmet, fordi vedkommende er tilmeldt Aetat som reell arbeidssøker eller har etablert egen virksomhet. Stønaden utgjør 66 prosent av dokumenterte utgifter opp til maksimalsatsene. Maksimalsatsene for 2004 er kr 32 052 for ett barn, kr 41 820 for to barn og 47 388 for tre eller flere barn.

Uførhet og alderdom

Sosialdepartementet,
kap. 2655: Uførhet og
2670: Alderdom, post 70, Grunnpensjon,
overslagsbevilgning (i 1000 kroner):

Kap. 2655

Regnskap 2002	Budsjett 2003	Forslag 2004
13 940 000*	14 500 000	15 330 000

Kap. 2670

Regnskap 2002	Budsjett 2003	Forslag 2004
28 961 487	29 715 000	31 496 000

* Midlene er bevilget over tidligere kap. 2660, post 70

Formål

Formålet med alderspensjon er å sikre inntekt for personer som har fylt 67 år. Formålet med uførepensjon er å sikre inntekt for personer som har fått sin inntektsevne eller arbeidsevne varig nedsatt på grunn av sykdom, skade eller lyte.

Om stønadsordningene

Til både alders- og uførepensjonister kan det bl.a. gis grunn- og tilleggspensjon og særtillegg.

Det gis også inntektsprøvd forsørgingstillegg over grunnpensjonspostene til pensjonister som forsørger barn under 18 år. Tillegget utgjør inntil 40 prosent av G for hvert barn. Det ytes ikke barnetillegg hvis barnet har inntekt, inkludert kapitalinntekt, som er større enn G.

Uførhet

Sosialdepartementet, kap. 2655, post 74, Tidsbegrenset uførestønad, overslagsbevilgning (i 1000 kroner):

Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
-	170 000 *	853 000

*Ordnningen innføres først i 2004, og det er ikke utbetalt midler i 2003

Formål

Formålet er å forebygge varig uførhet og redusere antallet nye uførepensjonister.

Om støtteordningen

Dersom det etter en helhetsvurdering er sannsynlig at inntektsevnen etter en tid kan bedres, skal det fra 1. januar 2004 gis tidsbegrenset uførestønad, ikke uførepensjon. Stønaden kan gis for en periode på ett til fire år. Tidsbegrenset uførestønad beregnes på samme måte som rehabiliteringspenger. Minste årlig ytelse er 1,8 G.

For en person som blir ufør før fylte 26 år, på grunn av en alvorlig og varig sykdom, skade eller lyte som er klart dokumentert, er minsteytelsen 2,4 G fra fylte 20 år.

Til tidsbegrenset uførestønad gis det også barnetillegg på kr 17 per forsørgt barn per dag.

GRUNN- OG HJELPESTØNAD, HJELPEMIDLER M.V.

Sosialdepartementet, kap. 2661, post 70 Grunnstønad og post 71 Hjelpestønad (i 1000 kroner):

	Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
Grunnstønad	1 364 902 *	1 430 000	1 447 000
Hjelpestønad	1 458 324 **	1 540 000	1 556 000

* Midlene er bevilget over tidligere kap. 2660, post 74.

** Midlene er bevilget over tidligere kap. 2660, post 75.

Formål

Formålet med grunnstønaden er å gi økonomisk kompensasjon for visse ekstrautgifter på grunn av varig sykdom, skade eller lyte. Formålet med hjelpestønaden er å gi økonomisk kompensasjon for særskilt tilsyn eller pleie på grunn av varig sykdom, skade eller lyte. Forhøyet hjelpestønad for barn under 18 år skal bidra til at barnet får bedre mulighet til å bo hjemme.

Om støtteordningene

Grunnstønad kan gis til ekstrautgifter til bl.a. drift av tekniske hjelpemidler, transport, hold av førerhund og fordyret kosthold ved diett. Hjelpestønad gis kun når det foreligger et privat pleieforhold. Forhøyet hjelpestønad kan gis til barn under 18 år som har vesentlig større behov for tilsyn, pleie og annen hjelp enn det som dekkes av ordinær hjelpestønad.

Sosialdepartementet, kap. 2661, post 75, Bedring av funksjonsevnen, hjelpemidler (i 1000 kroner):

Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
2 452 901*	2 527 000	2 551 000

* Midlene er bevilget over tidligere kap. 2663, post 75

Formål

Tilrettelegging med hjelpemidler skal bl.a. fremme likestilling og deltakelse i arbeid og utdanning for personer med funksjonsnedsettelse.

Om ordningen

Personer som på grunn av sykdom, skade, eller lyte har vesentlig og varig innskrenket alminnelig funksjonsevne, har rett til stønad i den utstrekning det anses nødvendig og hensiktsmessig, for å bedre vedkommendes evne til å klare dagliglivets gjøremål eller for at vedkommende kan motta pleie i hjemmet. Til personer under 26 år kan det ytes stønad til hjelpemidler til trening, stimulering og aktivisering for å opprettholde eller bedre funksjonsevnen. Slik stønad kan også ytes til spesial- eller ekstrautstyr i forbindelse med lek eller sportsaktiviteter.

Fra 2004 vil det for barn under 18 år også gis stønad til reservebriller for dem med spesialtilpassede briller som krever lang reparasjonstid.

Sosialdepartementet, kap. 2661, post 78, Høreapparater (i 1000 kroner):

Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
330 302*	353 000	392 000

* Midlene er bevilget over tidligere kap. 2663, post 79

Formål

Formålet med stønadsordningen er å bidra til å bedre den alminnelige funksjonsevnen for personer med nedsett hørsel.

Om stønadsordningen

Trygden yter stønad til anskaffelse av høreapparat til personer som har et hørselstap av et slikt omfang at høreapparat er av vesentlig betydning for hørselsfunksjonen. Trygden dekker også nødvendige utgifter til reparasjon av høreapparater som det er ytt stønad til. For barn og ungdom under 18 år dekkes også utgifter til service.

Høreapparater med digital teknologi er dyrere enn analoge apparater, men gir for mange en klart bedre effekt. Mange av brukerne har derfor ønsket å skifte til digitale apparater. Markedet for høreapparater er som følge av dette endret, og de fleste apparatene som nå omsettes er digitale. Barn og unge under 18 år gis full dekning av utgifter til høreapparat uavhengig av om høreapparatet er analogt eller digitalt.

Fra 2004 vil det for barn under 18 år også gis stønad til reservehøreapparat for dem med spesialtilpasset høreapparat som krever lang reparasjonstid. Det er et vilkår at brukeren er funksjonelt døv uten høreapparat.

Sosialdepartementet, kap. 2652,

Medisinsk rehabilitering m.v, post 70, rehabiliteringspenger, overslagsbevilgning. (i 1000 kroner):

Regnskap 2002:	Budsjett 2003:	Budsjett 2004:
6 288 311*	7 560 000	8 512 000

* Midlene er bevilget over tidligere kap. 2663, post 70 og 71

Formål

Rehabiliteringspenger skal på samme måte som sykepenger sikre inntekt ved svikt i arbeids- og inntektsevnen.

Om stønadsordningen

Rehabiliteringspenger kan bl.a. gis ved fortsatt arbeidsuførhet der sykepengeretten er oppbrukt. Fra 1. januar 2004 er minste årlig ytelse hevet fra 1,6 G til 1,8 G.

Med virkning fra 1. januar 2002 kan rehabiliteringspenger også gis studenter under 26 år med alvorlig og varig sykdom som har vært sammenhengende arbeidsuføre i 20 uker. Fra 1. juli 2003 kan det gis reisetilskudd til undervisningsstedet i stedet for rehabiliteringspenger.

Utvikle internasjonalt samarbeid, kontakt og bistand

Samfunnsutviklingen skjer i et komplekst system av økonomiske, sosiale og kulturelle påvirkninger på tvers av landegrensene. Globaliseringen av verdenssamfunnet fordrer at ungdom har kunnskap om situasjonen i andre land og får erfaring fra samarbeid med ungdom fra andre kulturer og miljøer. Det er følgelig viktig at barn og ungdom får bedre anledning til å delta i det internasjonale samarbeidet og at de får kjennskap til og forståelse for andre lands kulturelle og sosiale tradisjoner. Økende mobilitet blant barn og ungdom gir muligheter til bedre forståelse.

Moderne informasjons- og kommunikasjonsteknologi åpner nye veier for internasjonal kontakt i en globalisert verden. Internasjonaliseringen av samfunnet stiller Norge overfor nye utfordringer. Ny kommunikasjonsteknologi og økende mobilitet har som konsekvenser at vi må forholde oss mer aktivt enn tidligere til internasjonale og globale problemstillinger. Kravene til kunnskap både når det gjelder språk og kulturforståelse er økende. Dette er utfordringer som barn og ungdom i økende grad vil møte i årene som kommer.

Barn og ungdom i utviklingsland har svært ofte meget vanskelige oppvekstvilkår og er spesielt utsatt. Norsk utviklingsbistand kan bidra til å endre denne situasjonen og skape en bærekraftig utvikling i landene som bedrer levekårene. Ungdom i Norge kan gjennom ulike tiltak og ved et aktivt engasjement bidra i denne utviklingen. Internasjonalt samarbeid er av stor betydning og regjeringen vil forsterke sitt engasjement på det barne- og ungdomspolitiske området.

Det er et generelt problem i internasjonal utviklingsbistand at det utvikles fragmenterte tiltak. Dette gjelder også tiltak for barn. I norsk utenriks- og utviklingspolitikk legges det derfor stor vekt på koordinering og samarbeid på nasjonalt og internasjonalt nivå. I samarbeidet med FN-organisasjoner, Verdensbanken, andre lands myndigheter, m.m., legges det vekt på at koordinering og samarbeid er nødvendig for å effektivisere arbeidet for å bedre barns rettigheter, oppvekst og levekår. Det er økt fokusering på barns problemer på den internasjonale arena. Likevel er det langt igjen før man kan si at man har oppnådd en klar forbedring i de fleste barns livssituasjon.

6.1 Internasjonalt barne- og ungdomssamarbeid

NORDISK SAMARBEID

Barne- og familiedepartementet

Det nordiske samarbeidet har lange tradisjoner og har bidratt til et sterkt samhold mellom de nordiske landene. Innenfor det ungdomspolitiske området er Nordisk ungdomskomiteé det rådgivende organet overfor Nordisk Ministerråd. Ungdomskomiteen består av representanter for de departementer som har ansvar for ungdomsspørsmål, de nasjonale ungdomsrådene og representanter fra selvstyreområdene og en represen-

tant fra Davgi, Samisk ungdomsråd, kan delta som observatør på møtene. Komiteen er underlagt Embetsmannskomiteen for kultur.

Komiteen vil ha et særlig ansvar for oppfølgingen av den tverrsektorielle handlingsplanen for barne- og ungdomspolitisk samarbeid i perioden 2001–2005, «Norden i et nytt årtusen». Komiteen har også som mandat å styrke samarbeidet for å skape en felles politikk når det

gjelder arbeidet i EU, Europarådet og i forhold til nærområdene. Likeledes er utviklingen av samarbeidet innen ungdomsforskning viktig.

Barn, ungdom og familiespørsmål har fått økt fokus i det nordiske sosialpolitiske samarbeidet. Det har resultert i flere rapporter om status på kunnskap om barn og unges levekår i Norden.

Barnepolitiske spørsmål er i Nordisk Ministerråd underlagt Embetsmannskomiteen for sosiale spørsmål. Arbeidet er særlig konsentrert om situasjonen for de mest vanskeligstilte barna og om arbeidet overfor nærområdene, særlig de baltiske stater.

Gjennom handlingsplanen for barn og unge i nærområdene er det satt et særlig fokus på levekår for barn og unge i Nord-Vest Russland og i Baltikum. Handlingsplanen er et tverrsektorielt prosjekt mellom nærområdegruppen under EK-S, Gruppen for barne- og ungdomskultur i Norden (BUK) og Nordisk SkoleSamarbeid (NSS). Det har vært lagt vekt på utvikling av et system for håndtering av prosjekter og konkretisering av tiltak. Handlingsplanen initierer prosjekter av tverrsektoriell karakter på helse-, sosial-, kultur- og skoleområdet. Målgruppen er utsatte barn og unge i nærområdene, og Norge har spesielt fokusert på prosjekter i Nordvest Russland i tråd med nærområdestrategien. Forebyggende arbeid mot rus er et område som spesielt vil prioriteres framover.

Arbeidet med oppfølgingen av Nordisk Råds anbefaling om bekjempelse av seksuelt misbruk av barn står sentralt. Hovedtyngden av dette arbeidet skjer i samarbeid med landene i Nordens nærområder. Det er også tatt initiativ til å sette i gang tiltak for å hindre barnesex-turisme til land i den tredje verden.

Mer informasjon

<http://www.norden.org>

Nordisk samarbeid

Kultur- og kirke departementet

Det nordiske kultursamarbeidet for barn og unge under Nordisk Ministerråd koordineres av Styringsgruppen for barne- og ungdomskultur (BUK). Gruppen har representanter fra alle de nordiske landene og selvstyreområdene. Styringsgruppens oppgaver er å iverksette vedtatte handlingsplaner for det nordiske barne- og ungdomskultursamarbeidet, følge utviklingen på området barne- og ungdomskultur, bidra til dialog med Nordens nærområder og Europa, følge forskningsvirksomheten innen området barn, ungdom og kultur, samt styrke og formidle nordisk kulturidentitet i samarbeid med Ministerrådets organ og øvrige aktører på feltet.

Til grunn for styringsgruppens arbeid ligger den tverrsektorielle handlingsplanen «Norden inn i et nytt årtusen 2001–2005», «Handlingsplan for barn og ungdom i Nordens nærområder» og BUKs egen handlingsplan «Det unge Norden – fellesskap og kulturelt mangfold 2002–2006».

Mer informasjon

- <http://www.norden.org>
- <http://www.valhalla.norden.org>

EUROPEISK SAMARBEID

Samarbeid med nærområdene

Barne- og familiedepartementet

Regionalt samarbeid i Barentsregionen og Østersjøområdet har som målsetting å styrke samarbeidet med og bidra til utvikling og utbygging av demokratiske tradisjoner i våre nærområder. Barne- og familiedepartementet vil særlig legge vekt på samarbeidstiltak med de baltiske stater og Nordvest-Russland.

Det er etablert en arbeidsgruppe med representanter fra departementene med ansvar for ungdomspolitik i de landene som er med i Østersjørådet. Denne ar-

beidsgruppen skal blant annet følge opp handlingsplanen som ble vedtatt på Ungdomsministerkonferansen som ble holdt i Vilnius, Litauen, Sommeren 2002. Sekretariatet for ungdomspolitisk samarbeid, som er finansiert i fellesskap av landene som er med i Østersjørådet, er etablert i Kiel, Schleswig-Holstein, vil spille en viktig rolle i dette arbeidet. Barne- og familiedepartementet vil i 2004 arbeide aktivt med implementeringen av den vedtatte handlingsplanen.

Som et ledd i Østersjørådets arbeid for å hindre seksuelt misbruk av barn i medlemslandene, er det etter initiativ fra Norge og Sverige etablert et IT-nettverk, «The House of Children at risk», som gir nye mulighe-

ter for kommunikasjon, kunnskapsutveksling og informasjon. IT-nettverket ble forankret som en del av Østersjørådets ordinære virksomhet fra 2002. Dette arbeidet vil bli videreført og ses i sammenheng med Nordisk Ministerråds handlingsplan for barn og ungdom i Nordens nærområder. I 2004 vil det arbeides med å bygge opp et nasjonalt nettverk i Norge som kan bidra i det regionale IT-nettverket.

I 2002 ble det også etablert en barnegruppe i regi av Østersjørådet (Working Group for Children at Risk in the Baltic Sea Region). Gruppen skal arbeide med spørsmål knyttet til utsatte barn og unge i regionen og vil være en del av Østersjørådets virksomhet. Gatebarn, barn som utsettes for menneskehandel, enslige mindreårige i regionen og barn bosatt på institusjon skal vies spesiell oppmerksomhet i dette samarbeidet i 2004.

Det bilaterale samarbeidet med engelske myndigheter og kompetansemiljøer innenfor barnevernområdet vil fortsette.

Norge overtok formannskapet i Barentsrådet i oktober 2003. Barne- og familiedepartementet vil som følge av dette lede arbeidsgruppen som har ansvar for ungdomspolitiske spørsmål. Departementet tar sikte på et nært samarbeid med Barentssekretariatet og Regionrådets ungdomsgruppe. Hovedoppgaven blir å gjennomføre handlingsplanen som ble vedtatt på Ungdomsministerkonferansen i Tromsø i 2001 og Regionrådets program på ungdomsområdet. Det er etablert et kontor i Murmansk som gir informasjon og veiledning til aktører på det ungdomspolitiske området i regionen. Kontoret er finansiert i fellesskap av Russland, Finland, Sverige og Norge.

Departementet vil videreføre samarbeidsavtalen med Litauen på det ungdomspolitiske området og utvide den til også å omfatte barnepolitiske tiltak.

Utenriksdepartementet

Innenfor Handlingsplanen for søkerlandene til EU og prosjektsamarbeidet med Russland/SUS gir Utenriksdepartementet støtte til utvekslinger og prosjekter for barn og unge, med geografisk fokus på de baltiske stater og Nordvest-Russland. Barentssekretariatet i Kirkenes har et særlig ansvar for samarbeid i Barentsregionen.

Samarbeid i EU/EØS – området

Barne- og familiedepartementet

EØS-avtalen gir gode muligheter til å delta i utviklingen av ungdomspolitiske tiltak i EU, og den gir ungdom i Norge anledning til økt deltakelse i internasjonalt samarbeid. Norge har siden 1994 deltatt i ungdomsutvekslingsprogrammet Youth for Europe, og siden 1997 i Europeisk volontørtjeneste for ungdom. Disse programmene er erstattet av programmet «UNG i Europa» som skal gjennomføres i 7-årsperioden 2000–2006.

Programmet UNG i Europa består av fem delprogrammer:

- Gruppeutveksling, gir økonomisk støtte til utveksling av ungdomsgrupper i alderen 15 til 25 år.
- Volontørtjeneste for ungdom, gir ungdom i alderen 18 til 25 år mulighet til å gjøre en frivillig tjeneste i et annet land i inntil 12 måneder.
- Lokale ungdomsprosjekter, gir tilskudd til lokale prosjekter hvor ungdom selv tar initiativ. Tiltaket skal bl.a. gi ungdom som har deltatt i volontørtjeneste mulighet til å omsette sine erfaringer i praktiske prosjekter når de kommer hjem.
- Samarbeid med andre programmer, skal utvikle tiltak og prosjekter som omfatter de tre EU-programmene Sokrates, Leonardo da Vinci og UNG i Europa.
- Opplæring, informasjon og nettverk, skal støtte og stimulere utviklingen av felles opplæringstiltak for ungdomsledere og personer som arbeider med ungdom, utvikling av ungdomspolitikken i medlemslandene, eksperimentelle tiltak og tiltak som fremmer samarbeid mellom organisasjoner og myndigheter som arbeider med ungdomsspørsmål.

Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen (BUFA) er nasjonalt kontor for programmet UNG i Europa. BUFA behandler søknader om tilskudd fra programmet til prosjekter og tiltak som gjennomføres av organisasjoner og ungdomsgrupper i Norge.

Mer informasjon

<http://www.ungieuropa.net>

Europakommisjonen la i november 2001 fram en hvitbok om ungdomspolitiske utfordringer. Rådet (Ungdom) sluttet seg i mai 2002 til hovedtrekkene i hvitboka og besluttet å prioritere arbeidet med emnene «Informasjon om ungdoms deltakelse». Det videre arbeidet med disse prioriteringene skal gjennomføres etter prinsippene i EUs nye styringsmekanismer, ved å benytte «Den åpne samordningsmetoden». EFTA/EØS landene har uttrykt ønske om å delta i den videre hvit-

bokprosessen ut fra de rettigheter, forpliktelser og begrensninger som EØS-avtalen setter. EU har til nå ikke åpnet for slik deltakelse fra EFTA/EØS landenes side.

Europakommisjonen vil sannsynligvis legge fram et forslag til nytt ungdomsprogram tidlig i 2004.

Barne- og familiedepartementet hadde ansvaret for Norges deltakelse i EU-programmet DAPHNE (2000–2003) som et ledd i arbeidet mot vold og seksuell utnyttning av barn, ungdom og kvinner. Programmet legger vekt på å stimulere frivillige organisasjoner til innsats i samarbeid med offentlige myndigheter, til kompetansestyrking på feltet gjennom tverretatlige kurs og utredningsvirksomhet m.m. Barne- og familiedepartementet startet i 2003 forberedelsene til norsk deltakelse, gjennom EØS/EFTA, i den utvidede DAPHNE II programmet som er foreslått for 5-års perioden 2004–08.

Barne- og familiedepartementet samarbeider med flere andre departementer om deltakelsen i EU-programmet for sikrere bruk av internett. Kultur- og kirke departementet koordinerer arbeidet.

Samarbeid gjennom Europarådet

Barne- og familiedepartementet

Ungdomspolitiske spørsmål har høy prioritet i Europarådet. På ungdomsområdet driver Europarådet to ungdomssentre, ett i Strasbourg og ett i Budapest, som benyttes av de internasjonale frivillige organisasjonene og tilbyr internasjonale ledertreningskurs, blant annet i samarbeid med EU. Europarådet har også et europeisk ungdomsfond som gir tilskudd til de frivillige organisasjonenes samarbeid. Barne- og familiedepartementet representerer Norge i styringskomiteen for ungdomsspørsmål (CDEJ), hvor representanter fra 48 land i Europa deltar. Europarådet legger i større grad opp til et tverrsektorielt arbeid på barne- og ungdomsområdet hvor det blir et mer strukturelt samspill mellom ungdomssektoren og Europarådets øvrige sektorer. Dessuten vil Europarådet legge større vekt på å yte bistand til medlemsland som ønsker å etablere en samordnet ungdomspolitik. Ordningen med internasjonale vurderinger av medlemslandenes ungdomspolitik vil bli videreført.

Norsk ungdomspolitik vil bli vurdert i 2003 og det vil bli en offentlig presentasjon av vurderingen i januar 2004 i Oslo. Hellas arrangerte en fagministerkonferanse for statsråder med ansvar for ungdomspolitik i Europarådets medlemsland i Tessaloniki i november 2002. Konferansen trakk opp retningslinjer for det framtidige arbeidet i Europarådet på ungdomsområdet.

Europarådets program for barn og familie får betydelig økonomisk støtte fra departementet. Programmet er underlagt styringskomiteen for sosial samhörighet. Ett av satsingsområdene i dette programmet er også barn og ungdoms deltakelse og medvirkning.

Norge vil ha formannskapet i Europarådets Ministerkomite fra mai til november 2004.

6.2 Utdannings samarbeid

Det internasjonale kunnskapssamfunnet setter nye krav til landenes utdanningssystemer. Internasjonalisering betyr også nye muligheter. Utdanningens hovedmål bør være å sette enkeltindividet i stand til å utnytte informasjonsstrømmen – legge forholdene til rette for læringskultur og varierte opplæringsmiljøer – slik at den enkeltes evner kan utnyttes fullt ut til egen og samfunnets nytte. Livslang læring, som omfatter både formell og uformell læring gjennom hele livsløpet, er en nødvendig forutsetning. Internasjonalt samarbeid er viktig for å fremme en bredere forståelse av medborgerskap (citizenship), demokrati, felles verdier og kulturelt mangfold. Ulike former for utvekslinger over landegrensene og andre former for internasjonalt samarbeid for barn og unge er viktige virkemidler for å oppnå disse målene.

NORDISK UTDANNINGSSAMARBEID

Utdannings- og forskningsdepartementet

Nordisk Ministerråds skolesamarbeid har som mål å gjøre skolen bedre i Norden. Samarbeidet skal bygge videre på og nyttiggjøre skoleutvikling i de nordiske landene og internasjonalt på prioriterte områder, når det derigjennom oppnås nordisk merverdi. Det er videre skolesamarbeidets målsetning å fremme et hel-

hetssyn på barns og unges utdanning fra førskole til videregående opplæring. Gjennom Nordisk Ministerråds skolesamarbeid tas det initiativ til erfaringsutveksling som omfatter både det politiske nivå, embetsmannsnivå og fagmiljøene.

Prioriterte oppgaver er for tiden arbeidet med å bry-

te ned hindringer for nordiske innbyggers bevegelsesfrihet på opplæringsområdet. Det vil i 2004 fremlegges en gjennomgang av hvordan den eksisterende overenskomsten mellom Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige om nordisk utdanningsfelleskap på den videregående skoles nivå (allmennfaglig og yrkesfaglige studieretninger) faktisk gjennomføres i landene. Det vil også bli presentert forslag om hvordan denne ordningen kan utnyttes bedre. Hvordan yrkesopplæring godkjennes mellom de ulike landene vil være et tema det legges særlig vekt på.

Mer informasjon

- <http://www.norden.org>
- Nordisk skolenett (<http://www.nordskol.org/>)
- ODIN nordisk skolenett er fra 2003 omdøpt til Nordisk skolenett og drives nå av det svenske Skolverket. Nordisk skolenett er en tjeneste fra Nordisk Ministerråd med hovedformål å stimulere til samarbeid mellom nordiske skoler, elever og lærere.

Nordplus

Utvexlingsprogrammene i Nordisk ministerråds utvexlingsprogram i Nordplus-familien legger til rette for mer kortvarige opphold for studenter og lærere og Nordplus-Junior for elever i alderen 16–19 år i et annet nordisk land. Nordplus for studenter og lærere og Nordplus-Junior for elever i alderen 16–19 år har vært i virksomhet siden 1989. I 1999 startet Nordplus-Mini

som et prøveprosjekt for barn i grunnskolealder. Utvexlingsordningene vil fra 2004 bli organisert i 5 programmer: Nordplus-junior (skoleelever), Nordplus-studenter), Nordplus-voksen, Nordplus-språk og Nordplus-nabo. Utvexlingsprogrammene og det nordiske avtaleverket på området bidrar til at det etableres nordiske møtesteder for barn og unge, møtesteder der de kan knytte kontakt og vennskap på tvers av landegrensene og på praktisk og nordnær hjelp til nabo-språkforståelse.

Mer informasjon

<http://www.norden.org>

LEXIN – nettbaserte ordbøker for minoritetsspråklige

Gjennom nordisk samarbeid er det utviklet LEXIN – nettbaserte, brukervennlige ordbøker som er tilrettelagt spesielt for minoritetsspråklige elever i grunnopplæring. Ordbøkene er rikt illustrert med bilder. Bildesidene foreligger med tekst på tamil, engelsk, bokmål og nynorsk.

LEXIN er et viktig tiltak for å styrke språklæring og faglig progresjon for minoritetsspråklige elever i grunnopplæringen.

Mer informasjon

<http://decentius.hit.uib.no>

EUROPEISK UTDANNINGSSAMARBEID

Utdannings- og forskningsdepartementet

Europarådet

Utdannings samarbeidet i regi av Europarådet omfatter om lag 45 europeiske land. Samarbeidet tar opp dimensjoner av betydning for barn og unge som ikke i samme grad ivaretas av de andre internasjonale organisasjonene. Dette skjer med utgangspunkt i Europarådets kjerneområder som kort oppsummert fokuserer på demokrati, menneskerettigheter og rettsstatens prinsipper. Samarbeidet om utdanning retter seg bl.a. mot skolens rolle i arbeidet med å oppdra barn og unge til demokratisk medborgerskap («education for democratic citizenship»). Et nytt prosjekt om flerkulturell undervisning ble igangsatt i 2003, med utgangspunkt i de utfor-

dringer som et flerkulturelt samfunn med et mangfold av livssyn og religioner også innebærer for skolen.

Samarbeidet i Europarådet retter også søkelyset på den europeiske dimensjon i historieundervisningen i medlemslandene, både som grunnlag for å motvirke etnosentrisme og intoleranse, og for å rette fokus mot språkforståelse. Europarådet har gjennom mange år utviklet metodiske verktøy for språkundervisningen med det formål å lette kommunikativ språkforståelse på tvers av språklige og nasjonale barrierer.

Mer informasjon

<http://www.coe.int>

Sokrates, Leonardo da Vinci og CEDEFOP

Gjennom EØS-avtalen deltar Norge i de europeiske utdanningsprogrammene, Sokrates innen allmennutdanning og Leonardo da Vinci innen yrkesopplæring og profesjonsutdanning.

Comenius er navnet på den delen av Sokrates-programmet som gjelder skoler og barnehager. Partnerskap mellom videregående skoler, grunnskoler og barnehager utgjør den mest sentrale delen av Comenius. I slike partnerskap samarbeider minst tre institusjoner fra minst tre forskjellige EU/EFTA-land om ett felles tema. Alle skoler og barnehager kan delta i samarbeidet, og alle fag og emner er aktuelle. Det er en fordel om prosjektene har et likestillingsperspektiv og om de bidrar til integrering av elever fra språklige minoriteter og barn og unge med særskilte behov. Det gis også støtte til skoleutviklingsprosjekter og til språkprosjekter. Resultater og erfaringer fra prosjektene skal spres og kunne overføres til andre institusjoner. Det gis dessuten støtte til å utvikle grunn- og etterutdanningstilbud for lærere, og norske lærere kan få stipend til å delta i tilbud som er utviklet gjennom programmet.

For skoleåret 2003–2004 får 211 prosjekter støtte, derav 146 skoleprosjekter, 15 språkprosjekter og 50 skoleutviklingsprosjekter.

Erasmusdelen av Sokratesprogrammet omfatter blant annet studentutveksling. I oktober 2002 ble Erasmusstudent nr. 1 million i alle deltakerland og nr. 10.000 i Norge markert. I 2001/02 tok 42 norske universitet og høyskoler del i Erasmus-samarbeidet med student- og lærerutveksling.

Senter for internasjonalt universitetssamarbeid (SiU) forvalter Sokrates-programmet på oppdrag fra Utdannings- og forskningsdepartementet.

Leonardo da Vinci skiller seg fra Sokrates-programmet ved å være mer rettet mot kompetanseheving og utvikling innenfor yrkes- og profesjonsrettet opplæring og spesialisering. Leonardo-programmet har som målsetting å øke mobilitet, sysselsetting, og status for fagopplæring samt å fremme like yrkesvalgmuligheter for alle. Leonardo-programmet er åpent for alle aktører, både private og offentlige, og retter seg mot følgende grupper: elever/student/lærlinger, lærere/instruktører, arbeidstakere, arbeidsledige, personer som administrerer yrkesopplæring, partene i arbeidslivet, og særskilte grupper som minoriteter, uføre og yrkesvalghemmede. Teknologisk institutt forvalter Leonardo-programmet på oppdrag fra Utdannings- og forskningsdepartementet.

CEDEFOP er EUs europeiske senter for utvikling av yrkesopplæring. Norge deltar i alle senterets aktiviteter, som koordinering av forskning og spredning av infor-

masjon om området. Senteret fremmer initiativ som bidrar til gjensidig godkjenning av kvalifikasjoner og støtter utveksling av lærlinger og instruktører i EU/EFTAlandene. Fylkesmannen i Østfold forvalter programmet.

Mer informasjon

- <http://siu.no/vev.nsf/o/SOKRATES>
- <http://193.217.184.251/leonardo/>
- <http://www.su-os.no/internasjonalt/CEDEFOP/index.htm>

Samarbeidspartnere: Læringscenteret, Senter for internasjonalt universitetssamarbeid (SIU), Fylkesmannen i Østfold og Teknologisk institutt (TI).

Bilateralt samarbeid Norge – Frankrike

Utdannings- og forskningsdepartementet

Det finnes mange tilbud til norske elever og studenter som ønsker et opphold i Frankrike. Franske skolemyndigheter tilbyr årlig et visst antall plasser til elever som vil ta en fransk «baccalauréat» (tre-årig). Ved disse skolene er det tilsatt norske lærere, som følger opp elevene og gir opplæring i norsk. Gjennom den franske ambassaden gis det også tilbud til norske elever som ønsker å ta ett år på fransk gymnas og toårig yrkesfaglig opplæring innenfor visse yrkesfag, bl.a. kokk-, hotell- og servitørutdanning. Gjennom Trollavtalen, «Avtale om økonomisk, industrielt og vitenskapelig samarbeid av 3. desember 1986», gis det videre støtte til kortvarige opphold for lærere og elever, individuelt og i grupper.

Centre Culturel Français utlyser 16 plasser for elever som ønsker å ta grunnkurs allmennfag i Frankrike, og 9 plasser for elever med minimum grunnkurs innen hotell- og næringsmiddelfag som ønsker å ta kokk- eller servitørutdanning i Frankrike. Det er planer om å utvide tilbudet for andre yrkesfag fra 2004. Alle elevene som tas ut til skolegang i Frankrike, får et intensivt innføringskurs i fransk, og de er støtteberettiget i Statens lånekasse.

Samarbeidspartner: Utenriksdepartementet, Læringscenteret og Utdanningsavdelingen hos fylkesmannen i Vest-Agder.

Bilateralt samarbeid Norge – Tyskland

Utdannings- og forskningsdepartementet

Norge og Tyskland inngikk i 2003 en avtale om gjensidig utveksling av lærlinger og andre med tilknytning til fag- og yrkesopplæring. Ordningen administreres i Norge av Teknologisk institutt.

Norske ungdommer får hvert år tilbud om kortere studieopphold i Tyskland gjennom den tyske ambassaden.

Under den norsk-tyske Willy-Brandt-stiftelsen er det etablert en utvekslingsordning.

DAAD (Deutscher Akademischer Austauschdienst) tilbyr hver sommer gratis intensivkurs i tysk for innreisende Erasmus-studenter. Norge er ett av de landene som skal prioriteres.

Avtale om den tyske skolen i Oslo ble inngått mellom utdanningsdepartementene i Norge og Tyskland høsten 2002. Norge har forpliktet seg til å bidra med et årlig tilskudd til driften av den tyske skolen på en million kr. Som en motytelse har den tyske regjeringen forpliktet seg til at tyske bedrifter tar imot 20 norske praktikanter pr studieår.

«Gjør det-avtalen» om gjensidig utveksling av lærlinger og andre med tilknytning til fag- og yrkesopplæring. «Gjør det-avtalen» med det tyske utdanningsdepartementet er undertegnet den 3. juni 2003 slik at utvekslingen kan igangsettes høsten 2003.

Norsk-tysk stipendieprogram (Ruhrgas-stipend) innenfor fagene økonomi (2000–2005) og rettsvidenskap (2000–2005).

Mer informasjon

- <http://suva.no/suva2000/internasjonalt/tysk.htm>
- <http://www.willy-brandt-stiftung.de/stipendien.htm>
- www.daad.de
- www.lvd.no
- www.forskningsradet.no
- www.ruhrgas.no

Samarbeidspartner: Utenriksdepartementet, Lærings-senteret og Utdanningsavdelingen hos fylkesmannen i Vest-Agder.

Prosjekt-samarbeidet med Russland

Utenriksdepartementet,

Kap. 197, post 70, (i 1000 kroner):

Regnskap 2001:	Budsjett 2002:	Budsjett 2003:
155 000	127 500	*

* Fordelingen av budsjettet for 2003 er ikke foretatt. Støtte til barne- og ungdomstiltak vil fortsatt inngå som en del av Utenriksdepartementets prosjektstøtte til Nordvest-Russland.

Formål

Bidra til omstillingen til demokrati, markedsøkonomi og miljøforbedring gjennom overføring av kunnskap og oppbygging av kompetanse i Russland.

Om ordningen

Innenfor programmet gir Utenriksdepartementet bl.a. støtte til utvekslinger og prosjekter for barn og unge. Geografisk er det gitt prioritet til Nordvest Russland, men også prosjekter i andre deler av Russland og i Ukraina og Hviterussland får støtte.

Av større satsninger kan nevnes:

Barentssekretariatet i Kirkenes mottar en årlig rammebevilgning for fordeling til regionale prosjekter, deriblant barne- og ungdomsprojekter i Barentsregionen. Gjennom programmet Barentspluss junior får norske og russiske elever mulighet til ett års utveksling.

Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner (LNU) forvalter midler for tildeling av støtte til samarbeidsprojekter mellom norske og russiske barne- og ungdomsorganisasjoner.

Barents helseprogram har også en rammebevilgning fra denne posten. Programmet administreres av Helsedepartementet, og har bl.a. satt barns helse som et prioritert område.

11 millioner kroner settes av årlig til forsknings- og utdanningssamarbeid mellom Norge og Russland. Midlene forvaltes av Norges Forskningsråd og Senter for Internasjonalt Universitets-samarbeid. I tillegg gis det støtte til norskundervisning ved universiteter i 4 byer i Russland, samt utvekslingsstipender under flere programmer.

Handlingsplanen for søkerlandene til EU

Utenriksdepartementet,

Kap/post 197.70.13.1, (i 1000 kroner):

Regnskap 2001:	Budsjett 2002:	Budsjett 2003:
74 600	116 500	*

* Fordelingen av budsjettet for 2003 er ikke foretatt. Støtte til barne- og ungdomstiltak vil fortsatt inngå som en del av Utenriksdepartementets prosjektstøtte til handlingsplanen for søkerlandene til EU.

Formål

Regjeringens målsetting med handlingsplanen er å skape en plattform for et bredt og forsterket samarbeid med søkerlandene til EU i de nærmeste årene. Målet er å stimulere til økt kontakt, samarbeid og nettverksbygging over et bredt spekter mellom myndigheter, det sivile samfunn, frivillige organisasjoner og på det akademiske området. Nettverksbygging for barn og unge er et viktig felt i planen.

Om ordningen

Innenfor denne handlingsplanen gir Utenriksdepartementet bl.a. støtte til utvekslinger og prosjekter for barn og unge. Det geografiske satsningsområdet er

Østersjøregionen, men ordningen omfatter alle kandidatlandene til EU.

Av særskilte satsninger kan nevnes: Gjennom det bilaterale programmet «Linking up for mobility in Europe» gis det mulighet til utveksling av studenter og lærlinger mellom Norge og kandidatlandene til EU. Teknologisk institutt administrerer programmet.

Mer informasjon

<http://www.ldv.no/linkingup/>

Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner (LNU) forvalter midler til samarbeidsprosjekter mellom norske og søkerlandenes barne- og ungdomsorganisasjoner.

Atlantis ungdomsutveksling har mottatt bidrag til utveksling for lærlinger innen fiskerisektoren.

Prosjektet «Synsopplæring for barn og unge i Polen», har fokus på opplæring av barn og unge med synshemninger til å mestre videre utdanning og integrering i samfunnet.

10 millioner kroner settes av årlig til forsknings- og utdanningssamarbeid mellom Norge og kandidatlandene til EU. Midlene forvaltes av Norges Forskningsråd og Senter for Internasjonalt Universitetssamarbeid.

ANNET INTERNASJONALT UTDANNINGSSAMARBEID

UNESCO og Den norske UNESCO-kommisjonen

Utdannings- og forskningsdepartementet

Norge støtter UNESCOs prosjekter for å fremme undervisning blant barn og ungdom om Verdens kultur- og naturarv og om Slaveruten. Dette er to av mange UNESCO-initiativ som tar sikte på å bidra til at innholdet i den undervisningen barn og ungdom får, setter dem i stand til bedre å forstå andre kulturer og bidra til fredelig sameksistens.

Utdanning for alle er et av UNESCOs hovedmål innen utdanningsfeltet. Over 25 prosent av jordens befolkning er analfabeter, og mange fullfører ikke grunnutdanningen. UNESCO har satt seg som mål at alle skal ha tilgang til grunnutdanning innen år 2015. De største utfordringene befinner seg i utviklingslandene. Dermed er et økt fokus på utdanningsbistand det viktigste virkemidlet for å nå målsettingen. NORAD støtter spesielt tiltak som fremmer likestilling og utdanning for jenter og kvinner.

UNESCOs skolenettverk, UNESCO «Associated Schools Project Network» (ASPnet) gir norske skoler mulighet til samarbeid og kontakt med skoler i alle deler av verden. Prioriterte samarbeidsområder er internasjonalisering, utvikling for fred, menneskerettigheter, demokrati og toleranse, samt utdanning for en bærekraftig utvikling. I 2003 deltok 56 norske skoler i nettverket. Den norske UNESCO-kommisjonen koordinerer UNESCOs skolenettverk i Norge. Gjennom UNESCO støtter Norge grunnutdanningsprogrammer, blant annet rettet mot jenter på landsbygda i utviklingsland og for integrering av barn med funksjonshemninger i vanlig skole.

Mer informasjon

- <http://www.unesco.no>
- <http://www.unesco.org>

Samarbeidspartnere: Utenriksdepartementet og Lærings-senteret.

6.3 Annet internasjonalt samarbeid

Childwatch International

Utenriksdepartementet

Utenriksdepartementet inngikk i 2001 en treårig avtale om støtte til Childwatch Internationals drift av et internasjonalt forskernettverk innen barneforskning.

Forskernettverket skal fremme tverrfaglig forskning om barns utvikling, levekår og rettigheter samt fremme formidling av resultater innen barneforskning.

Mer informasjon

<http://www.childwatch.uio.no>

INTERNASJONALT ORGANISASJONS- OG SOLIDARITETSARBEID

Utteksling av elever

Utdannings- og forskningsdepartementet

Det er en omfattende utveksling av elever på videregående skoles nivå i regi av ulike internasjonale utvekslingsorganisasjoner. I tillegg har en del videregående skoler egne opplegg for utveksling gjennom direkte samarbeid med utenlandske skoler. Det gjelder enkelte ordninger for finansiering av videre

Elevene jobber én dag i solidaritet med ungdom som ikke får oppfylt sin rett til utdanning i samme grad som ungdom i Norge. Operasjon Dagsverk 2003 gikk til yrkesopplæring av krigsrammet ungdom i Sri Lanka. Antallet elever som faktisk deltar hvert år er om lag 120 000.

Mer informasjon

<http://www.od.no>

Samarbeidspartnere: Elevorganisasjonen/ Operasjon Dagsverk, Utdanningsforbundet, Norsk skolelederforbund, Utenriksdepartementet og Læringscenteret.

Operasjon dagsverk

Utdannings- og forskningsdepartementet

All opplæring skal ha et internasjonalt perspektiv. Operasjon Dagsverk (OD), som startet i 1964, arrangeres av Elevorganisasjonen, og elevene jobber under mottoet «Utdanning for likeverd». Hensikten er å fremme global forståelse og bidra til å heve kunnskapene om nord/sør-problematikk. I forbindelse med Operasjon Dagsverk gjennomfører også mange ungdoms- og videregående skoler hver høst Internasjonal uke. Internasjonal uke skal rette et globalt søkelys mot ungdommens oppvekstvilkår, menneskerettigheter, miljø- og fattigdomsspørsmål.

For å stimulere til aktivitet, kreativitet og internasjonalt engasjement på skolene, er det de siste to årene blitt delt ut en pris for beste Internasjonal uke. Prisbeløpet er på 50 000 kroner og går til den ungdoms- eller videregående skolen som gjennomfører og dokumenterer det beste opplegget.

Fredskorpset – Fredskorpset Ung

Utenriksdepartementet,

kap. 160, post 70 (i 1000 kroner):

Regnskap 2001:	Budsjett 2002:	Budsjett 2003:
27 000	83 000	120 000

Formål

Fredskorpset er et forvaltningsorgan med særskilte fullmakter. Fredskorpset er i dag resultatet av en omfattende omlegging, som ble sluttført i 2000. Fredskorpset skal bidra til å skape kontakt og samarbeid mellom partnere i Norge og i utviklingsland, og er i så måte et utviklingsprogram basert på gjensidighet. Et sentralt formål er å bidra til styrking av sivilt samfunn i utviklingslandene. Det legges stor vekt på tilbakeføring av kunnskap og erfaring også til vårt eget samfunn. Fredskorpset er derfor også en plattform for debatt om utviklingsspørsmål og nord-sør forhold.

For å styrke ungdomsprofilen startet Fredskorpset i 2002 planleggingen av et separat ungdomsprogram, Fredskorpset Ung (FK Ung), med sikte på oppstart i 2003. FK Ung er rettet inn mot ungdom ned til 18 år og skal bidra til at deltakerne utvider sin kunnskap og erfaring gjennom uteopphold av minst tre måneders varighet. FK Ung vil i tillegg til å støtte opp om og videreutvikle ungdomsutvekslingsprogrammer, ta initiativ til utvikling av nye programmer.

Om Fredskorpsets virksomhet og tilskuddsordning

Fredskorpset sender ikke selv ut deltakere, men arbeider gjennom sine partnere («fredskorpspartnere»). Fredskorpspartnerne utvikler samarbeidsprogrammer, legger til rette for oppfølging, søker om midler til finansiering og rapporterer om virksomheten.

Mer informasjon

Mer informasjon fås ved henvendelse til Fredskorpset:
<http://www.fredskorpset.no>

Fred, forsoning og demokrati (ODA – godkjente land på Balkan)

Utenriksdepartementet,

kap. 164, post 71 (i 1000 kroner):

Regnskap 2001:	Budsjett 2002:	Budsjett 2003:
46 726	27 500	*

* Fordelingen av budsjettet for 2003 er ikke foretatt. Støtte til barne- og ungdomstiltak vil fortsatt inngå som en del av Utenriksdepartementets prosjektstøtte til Vest-Balkan.

Formål

Tilskuddene er gitt for å styrke barn og ungdoms rettigheter, bidra til å bedre utdannings- og levevilkår på Vest-Balkan, samt for å bidra til stabiliseringsprosessen i regionen. Differansen mellom 2001 og 2002 skyldes et engangsbidrag på NOK 25 millioner i 2001 i bilateral støtte til Serbia til dekning av utbetaling av barnetrygd.

Om ordningen/handlingsplanen

Det er bl.a. gitt støtte til:

- UNICEF
- NGO er (non-governmental organizations) som arbeider for barns rettigheter
- Menneskerettighets-skoler for ungdom
- Barne- og ungdomsorganisasjoners utvikling
- Anti-trafficking tiltak
- Forebyggende tiltak mot hiv/aids
- Skolerehabilitering

TILSKUDD TIL FRIVILLIGE ORGANISASJONER

Barne- og familiedepartementet

Barne- og familiedepartementet bevilger midler til de landsomfattende, frivillige barne- og ungdomsorganisasjonenes internasjonale arbeid. Tilskuddsordningen reguleres av forskrift om tilskudd til frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner av 16. desember 2002. Den for-

valtes av Fordelingsutvalget, som har sekretariat hos Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen (BUFA). I tillegg fordeler BUFA også tilskudd til det internasjonale arbeidet som Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner (LNU) gjennomfører.

6.4 Bistand til barn i norsk utviklingsamarbeid

Utenriksdepartementet, Direktoratet for utviklingsamarbeid (NORAD)

Barn er en prioritert målgruppe i norsk bistand. Den norske bistanden til barn bygger på FNs konvensjon om barnets rettigheter fra 1989 og prioriteringer som ble fastlagt ved FNs spesialsesjon om barn i New York i 2002.

Følgende viktige målsettinger fram mot 2015 fra FNs Tusenårstoppmøte ligger til grunn for prioriteringer av norsk bistand:

- Reduksjon av barnedødelighet med en tredjedel.
- Halvering av mødredødeligheten.
- Allmenn tilgang til trygt drikkevann og sanitære forhold.
- Grunnutdanning for alle.
- Reduksjon av analfabetismen hos voksne, spesielt blant kvinner.
- Beskyttelse av barn i spesielt vanskelige omstendigheter.

BISTAND TIL BARN I UTVIKLINGSLAND

Utenriksdepartementet

FNs spesialsesjon om barn vedtok en erklæring og en global handlingsplan for å fremme barns rettigheter og bedre barns liv generelt. Barnekonvensjonen understreker at alle barn har grunnleggende rettigheter til overlevelse, utvikling, beskyttelse og deltakelse. Utenriksdepartementet utarbeidet i 1992 en strategi for bistand til barn i norsk utviklingshjelp. I 2000 ble det utarbeidet et retningsgivende dokument om barn i utviklingsamarbeidet som inkluderer satsningsområder som har blitt viktige i løpet av 1990-tallet. Som oppfølging av FNs spesialsesjon om barn tar regjeringen sikte på å utarbeide en ny norsk strategi for barn i utviklingsamarbeidet. Strategien lanseres i juni 2004.

I regjeringens handlingsplan for menneskerettigheter utgjør tiltak for å fremme barns rettigheter en viktig del. Tiltak mot barnearbeid, seksuell utnyttning av barn, beskyttelse av barn i væpnet konflikt, samt tiltak mht. forholdet mellom barn og medier vil være tiltak som støttes av Norge.

Mer informasjon

Stortingsmelding nr. 21 (1999–2000), «Menneskeverd i sentrum: Handlingsplan for menneskerettigheter».

Utviklingsbankene

Norge gjør en viktig innsats når det gjelder å påvirke utviklingsbankenes innsats i retning av å prioritere primærhelsetjeneste og grunnutdanning spesielt, og økt fattigdomsorientering generelt. Norge har særlig vært

en pådriver i Verdensbanken mht. investering i jenters utdanning, investering i grunnutdanning generelt, mor/barn-helse, barnearbeid og i tiltak rettet mot barn i førskolealder.

Gjennom Verdensbanken har Norge opprettet et fond for fremme av utdanning i Afrika. En målsetting med fondet er å bidra til økt skoledeltakelse. Programmet gir støtte til landenes myndigheter til å utvikle bærekraftige sektorprogrammer for utdanning. Programmet gir også myndighetene mulighet til å utvikle programmer rettet mot barn i førskolealder for å bedre utviklingen av lokalt språk, helse, ernæring og psykososial utvikling generelt.

Mens det i 2002 ble bevilget 65 millioner kroner til fondet for utdanning i Afrika, ble støtten i 2003 økt til 100 millioner. For 2004 er det foreslått 150 millioner kroner.

FNs barnefond – UNICEF

FNs barnefond (UNICEF) er viktig for Norge som kanal for bistand til barn og kvinner. UNICEFs mandat er å fremme barns grunnleggende rettigheter til overlevelse, utvikling, beskyttelse og deltakelse. UNICEF har et særskilt ansvar for barn i spesielt vanskelig situasjoner, inkludert barn i ekstrem fattigdom og barn i humanitære situasjoner. I henhold til UNICEFs strategiplan for 2002–2005 fokuserer UNICEF sitt arbeid rundt fem prioriterte innsatsområder:

- Jenters utdanning

- Tidlig omsorg og utvikling av småbarn
- Vaksinearbeid
- Bekjempelse av hiv/aids og
- Beskyttelse av barn mot vold, utnyttning, misbruk og diskriminering.

Dette er områder hvor UNICEF har et klart mandat og en komparativ styrke. UNICEF spiller en betydningsfull rolle som talerør for barns rettigheter og har et særskilt ansvar i FN for oppfølgingen av FNs spesialsesjon om barn.

Norge har gjennom mange år vært en aktiv pådriver for å styrke UNICEFs arbeid med grunnutdanning, spesielt jenters utdanning. I 2003 ble det bevilget 155 millioner til UNICEFs satsning på jenters utdanning. For perioden 1996–2004 er det totalt bevilget 369 millioner kroner til programmet.

I tillegg er UNICEF en viktig samarbeidspartner for Norge mht. bekjempelse av barnarbeid; tiltak og omsorg rettet mot barn som er blitt foreldreløse på grunn av Aids-epidemien, samt innsats i humanitære situasjoner. I 2003 er det bevilget 10 millioner til beskyttelse av barn. Samlet bevilgning til UNICEF for 2004 er som i 2003 på 327 millioner kroner.

Mer informasjon

<http://www.unicef.org>

Den internasjonale arbeidsorganisasjon – ILO

ILO opprettet i 1992 et eget program i kampen mot barnarbeid. Programmet mottar støtte fra en rekke givere, inkludert Norge. Det er inngått samarbeidsavtaler om avskaffelse av barnarbeid med en rekke land i Asia, Afrika, Sør-Amerika og Øst-Europa hvor barnarbeid er et stort problem. ILO er en organisasjon hvor kampen for sosial rettferdighet er det overordnede målet. Kampen mot barnarbeid er derfor basert på ILOs minstealderkonvensjon, hvor aldersgrensen for arbeid er satt til 15 år, og 18 år for spesielt farlig arbeid, samt en ny konvensjon om avskaffelse av de verste former for barnarbeid. Hensikten med den norske støtten til ILO er bl.a. å bidra til kapasitetsbygging hos arbeidstaker-, arbeidsgiver- og lærerorganisasjonene, som anses som sentrale aktører i arbeidet både nasjonalt og internasjonalt. Norge anser det også som viktig å styrke statistikkarbeidet i organisasjonen for å kunne effektivisere arbeidet og for å kunne sette inn tiltak spesielt mot de verste former for barnarbeid.

For å lykkes i det langsiktige målet om å avskaffe alle former for barnarbeid, er det absolutt nødvendig at de store organisasjonene som Verdensbanken, UNI-

CEF og ILO samarbeider og koordinerer arbeidet, spesielt på landnivå. Norge har derfor, sammen med en rekke andre givere, aktivt bidratt til økt samarbeid mellom de tre organisasjonene.

I 2004 vil Norge iverksette en ny programavtale med ILO der bekjempelse av barnarbeid vil være ett av to innsatsområder. Videre støtter man gjennom ILOs styrende organer opp om utarbeidelse av en ny handlingsplan for bekjempelse av barnarbeid.

Mer informasjon

<http://www.ilo.org>

FNs befolkningsfond – UNFPA

Gjennom det norske generelle bidraget til FNs befolkningsfond, 230 millioner i 2003, og Den internasjonale føderasjonen for familieplanlegging (IPPF), 40 millioner i 2003, støtter Norge utvikling av tiltak for seksualundervisning og reproduktive helsetjenester for ungdom. Begge organisasjonene har vist økende engasjement på dette området etter Kairo-konferansen og oppfølgingskonferansen i 1999. Fra norsk side satses det på institusjons- og kapasitetsutvikling samt opplæring på landnivå. Tilskuddet til UNFPA er i 2004 på 230 millioner.

Mer informasjon

<http://www.unfpa.org>

Verdens helseorganisasjon – WHO

Norge er en av de største bidragsyterne til WHO. Gjennom WHO støtter Norge utvikling av ulike tiltak for å redusere risikofaktorer, sykdom og dødelighet hos barn og å fremme barns fysiske og mentale utvikling. WHO bistår utviklingsland med å sette i verk helhetlige tiltak for å fremme barns og ungdoms helse, i tillegg til vaksinasjonsprogrammer og tiltak rettet mot spesielle sykdommer. Med utgangspunkt i barnekonvensjonen arbeider WHO for å sikre barns rett til helse og til helsetjenester. WHO arbeider nå spesielt med å utvikle helsetiltak som skal bidra til å redusere fattigdom, og dette vil ikke minst komme barn til gode.

Å redusere mødredødeligheten er også en sentral målsetting. Gjennom WHO's ernæringsprogram gir Norge også støtte til en ny vekstkurve av brysternærte barn.

Mer informasjon

<http://www.who.int/en>

GAVI

Det globale vaksinefondet GAVI ble etablert i 1999 for å sette fornyet fokus på vaksiner etter et tiår med fallende vaksinedekning i verdens fattige land. GAVI er et globalt partnerskap mellom private og offentlige aktører som har et felles mål om å bidra til redusert sykdom og dødelighet gjennom økt vaksinedekning. Gjennom det brede partnerskapet ønsker man å bidra til vaksineringsen av 30 millioner barn årlig i de aller fattigste landene. Norge har gitt tilsagn om 1 milliard kroner til GAVI over en fem-års periode. UNICEF eksekutivdirektør Carol Bellamy innehar ledervervet i GAVI-styret etter WHO's direktør Gro Harlem Brundtland. Det er bevilget 10 millioner kroner til UNICEFs vaksinearbeid i 2003.

HIV/AIDS

Hiv/aids-epidemien har de siste årene beveget seg fra å være et meget alvorlig helseproblem til å ha store sosio-økonomiske konsekvenser som må tas hensyn til i alt utviklingsarbeid. Det er en klar sammenheng mellom fattigdom og sårbarhet for hiv/aids-epidemien. Man finner flest smittede blant fattige befolkningsgrupper, samtidig er fattige mer utsatt for de konsekvensene som hiv/aids-bærer med seg i form av sykdom og død. Epidemien har store konsekvenser for utdanningssektoren. Lærere dør av aids, og elever blir borte fra undervisning, enten på grunn av egen eller foreldres sykdom. Spesielt jenter tas ut av skolen for å ta seg av syke og døende familiemedlemmer. Antall barn som har blitt foreldreløse på grunn av aids anslås til 14 millioner, og tallet er raskt økende. Norge prioriterer innsats i den internasjonale hiv/aids-bekjempelsen høyt. Barn og unge er et spesielt fokus i denne satsningen. Rundt halvparten av de som smittes i dag er unge under 25 år. Skal man klare å stoppe og reversere epidemien er det helt nødvendig å nå ut til ungdom med informasjon og helsetjenester.

Humanitær bistand

Norge er en vesentlig bidragsyter til det internasjonale humanitære hjelpearbeidet ved konfliktsituasjoner og naturkatastrofer. Arbeidet omfatter forebyggende tiltak, nødhjelp, beskyttelse av flyktninger og internt fordrevne, samt gjenoppbygging, repatriering og gjenbosetting. Norge vektlegger overgangen fra ytelse av humanitær bistand til langsiktig bistand. Situasjonen for barn og unge er et sentralt element ved alle former for humanitær assistanse som gis fra Norge, særlig gjelder dette for barn i konfliktområder. Tiltak mot miner og for

rehabilitering av mineofre, som svært ofte er kvinner og barn, er også en prioritert oppgave.

Verdens matvare program (WFP)

Norge støtter WFPs arbeid med matvarehjelp som særlig er rettet mot kvinner og barn. Denne matvarehjelpen har som målsetting å bedre ernæringsstatus og å gi muligheter for bedre levekår. 77 millioner fattige mottok WFPs matvarehjelp i 2001. Hovedtyngden av norske bidrag går til utviklingsarbeid som skolelunsjprogrammer. Disse skal oppmuntre foreldre til å sende barn, og særlig jenter, til skolen.

I 2002 vedtok WFP styret en ny likestillingsstrategi. Strategien vektlegger kvinner og jenters behov og deltagelse i enda større grad enn tidligere strategier. Et spesielt fokus rettes mot jenter i ungdomsårene. Norge har vært en viktig pådriver for strategien og vil i årene fremover arbeide for at innholdet i strategien integreres i alle WFPs aktiviteter.

Mer informasjon

<http://www.wfp.org>

Bilateral bistand

NORAD forvalter det langsiktige stat-til-stat samarbeidet i nærmere tjue land i Afrika, Asia og Mellom-Amerika. NORAD finansierer og samordner også samarbeidet med partnere i det sivile samfunn og lokale næringsliv i disse landene. Gjennom de norske ambasadene, frivillige organisasjoner, bedrifter, fagforeninger, kulturmiljøer, forskningsmiljøer, statlige etater og institusjoner arbeider NORAD for en bedring av levevilkårene for barn og unge.

I NORADs retningsgivende dokument vedrørende barn i utviklingsarbeid understrekes det at støtte til barn og ungdom skal være rettighetsbasert, ikke diskriminerende og at det skal legges til rette for at barn selv kan påvirke sin egen situasjon. Utdanning generelt og spesielt for jenter er prioritert. Barns helse og ernæring er satsingsområder fra norsk side. Tiltak for barn og unge som direkte eller indirekte er rammet av hiv/aids-epidemien skal stå sentralt i utviklingssamarbeidet. Bekjempelse av barnearbeid skal være en del av dialogen med samarbeidslandene, og det påpekes at funksjonshemmede barn skal ha tilgang på de samme tjenester som andre. I lys av kunnskap nå tilgjengelig om barns utvikling, vil omsorg og tidlig stimulering av barn forsette å være en prioritet. Det presiseres også at fødselsregistrering etablerer barns rettslige eksistens og at tiltak for å bedre slik registrering bør støttes.

Grunnleggende helse- og utdanningstilbud er viktige for barn og ungdom, og målet er at alle barn skal ha tilgang til grunnutdanning.

Bistand til Afrika

Helse- og utdanning er sektorer som har høy prioritet i den norske bistanden til Afrika. NORAD finansierer grunnutdanning i flere land i Afrika, samtidig som regjeringen også gir midler til utdanning gjennom organisasjoner som f.eks. UNICEF. Imidlertid skaper den høye forekomsten av hiv/aids-smitte store problemer i mange land i Afrika. Totalt ca 70 prosent av verdens hiv/aids-smittede bor i Afrika, og til nå har 11 millioner barn blitt foreldreløse. I kjølvannet av denne epidemien øker også forekomsten av andre sykdommer som malaria og tuberkulose. Sammen med andre givere støtter NORAD store helsesektorprogrammer i Mosambik, Tanzania og Uganda.

Bistand til Asia

Støtte til grunnutdanning er et høyt prioritert satsingsområde i flere samarbeidsland i Asia, bl.a. i våre hovedsamarbeidsland Bangladesh og Nepal. I Bangladesh støtter Norge det nasjonale programmet Primary Education Development Programme (PEDP), samt uformell utdanning og et stipendprogram for jenter på ungdomsskolenivå. I Nepal har Norge siden 1999 støttet et barneskoleprogram som ledd i en større utdanningsreform, der målet er at de yngste barna og særlig jentene i grunnskolen skal få et bedre skoletilbud. I andre samarbeidsland som Pakistan, Vietnam og Afghanistan, gis det likeledes støtte til grunnutdanning for barn og unge, gjerne rettet mot etniske grupper og særlig mot jenter.

Tiltak mot barnearbeid er også et viktig satsingsområde, særlig i Sør-Asia. I India støtter Norge en rekke tiltak rettet mot barnearbeid. I Sri Lanka gis det støtte til rehabilitering av skoler som er blitt ødelagt i forbindelse med krigshandlinger.

Bistand til Mellom – Amerika

Både i Nicaragua og i Guatemala støtter Norge tiltak på grunnskolesektoren, f.eks. igjennom tilrettelegging for tospråklige utdanningsprogrammer. Dette er viktig for å fremme og oppfylle barns sosiokulturelle rettigheter. I tillegg får Nicaragua landprogramstøtte til tiltak rettet omsorg og tidlig stimulering av barn. Den største delen av norsk bilateral helsesektorbistand til Nicaragua er kanalisert gjennom Verdensbanken mens mye av den regionale støtten går igjennom WHO's regionale organisasjon PAHO (Pan American Health Organisation).

Bistand til andre prioriterte områder

Konfliktsituasjonen i det palestinske området rammer barn og ungdom spesielt hardt fordi det i lengre perioder ikke er mulig å ta seg fram til skolene. Utdanningsprogrammet i Det palestinske området utgjør en betydelig del av utviklingssamarbeidet med de palestinske myndighetene. Programmet omfatter bygging og rehabilitering av grunnskoler og et etterutdanningsprogram for lærere. Videre blir en stor del av det norske bidraget til FNs organisasjon for de palestinske flyktningene, UNRWA (United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East) benyttet til utdanning.

TILSKUDD VIA FRIVILLIGE ORGANISASJONER

Det gis støtte til både norske, lokale organisasjoner samt til internasjonale ikke-statlige organisasjoner og nettverk som retter sin virksomhet direkte eller indirekte mot barn og unge i utviklingsland. Dette omfatter også tiltak på helse- og utdanningssektoren. Flere av organisasjonene har barn og unge som sin primærmålgruppe, og det er satt i gang tiltak med tanke på å bedre barns levekår og for å styrke barns sosiale og rettslige stilling. En del av støtten går til innsats i kampen mot barnarbeid og barneprosituisjon og tiltak for barn og unge i konfliktsituasjoner.

Tilskudd til kulturtiltak i utviklingsland

Det er et omfattende kultursamarbeid mellom Norge og utviklingsland både av kortsiktig og langsiktig karakter. Noen tiltak rettes særlig mot barn og unge. Eksempler på slike tiltak er støtte til et samarbeidsprosjekt mellom Norge og Zimbabwe som fremmer bruk av tradisjonell musikk i skolen, støtte gjennom National Arts Council til et femårig program for musikkutdanning i Sør-Afrika og forfattersamarbeidet mellom norske og palestinske forfattere der det har vært satset på litteratur for barn og unge. Videre har festivalen «Jeunesse Musicales» som promoterer unge musikere i det sørlige Afrika, i en årrekke fått støtte. Tyngden i UNESCOs «Slaverute-program» og World Heritage for Young People har vært finansiert av NORAD. Hovedmålgruppen er barn og unge, og det satses bl.a. på samarbeid mellom skoler Afrika, Amerika og Europa. Støtte til utvekslingstiltak og konkurranser der barn og unge fra utviklingsland deltar, har også vært støttet gjennom Rikskonsertenes «Verden i Norden» og Førde internasjonale folkemusikkfestival.

Informasjons – og opplysningsarbeid

Ungdom er en prioritert gruppe i opplysningsarbeidet. Mye informasjonsmaterieell retter seg mot skolene, og det er utviklet et skoleutvekslingsprogram. Både UD og NORAD forvalter informasjonsstøtte til frivillige organisasjoner, journalister etc. Mye av informasjonen organisasjonene driver med midler fra denne informasjonsstøtten, er rettet mot ungdom. Det største tiltaket er en årlig kampanje i regi av de fem største frivillige organisasjonene. De siste årene har denne kampanjen gått under betegnelsen «Involve Yourself».

Utenriksdepartementet har i samarbeid med FN-sambandet i 2003 arrangert to «Internasjonale uker», i Stavanger (juni) og Tromsø (oktober), i samarbeid med kommune, sivilt samfunn og lokale undervisningsinstitusjoner. Barn og ungdom har vært den viktigste målgrup-

pen. UD og NORAD har også laget en egen undervisningspakke kalt «UTboksen» om fattigdom og utvikling tilpasset læreplanene i videregående skole og det øverste klassetrinnet i ungdomsskolen.

NORAD har de senere årene hatt et godt samarbeid med Norway Cup og Operasjon Dagsverk om informasjon til ungdom. «Bistandsaktuelt», som kommer ut med ti nummer i året, er utviklet til å bli en av de viktigste debattarenaene for bistand i Norge. Avisen kan også være godt egnet som utgangspunkt for diskusjoner i skoleundervisning, særlig i de høyere klassetrinnene.

Informasjonssenteret i NORAD er et møtested for alle som er interessert i utviklingssamarbeid. Senteret har også et bibliotek som låner ut faglitteratur og videofilmer om utviklingssamarbeid. Pågangen fra skoler som ønsker foredrag om NORAD og utviklingssamarbeidet er økende, og skoleklasser fra hele landet legger turen innom NORADs informasjonssenter. NORAD reiser i økende grad også ut og holder foredrag for skoler som ønsker det.

NORAD, Utenriksdepartementet, Norges Fotballforbund, Norges Idrettsforbund og -Olympiske Komité og Strømmestiftelsen har de siste to årene samarbeidet om en informasjonskampanje om idrett som virkemiddel i kampen mot aids på Norway Cup. Fotballspillere fra Zambia, Sør-Afrika, Zimbabwe og Kenya er fotsoldater i egne lokalsamfunn i kampen mot aids. De demonstrerer under turneringen hvordan en jobber med ungdom og aidsinformasjon i turneringer og idrettsleker og utfordrer norske barns kunnskaper. NORAD arrangerer også kunnskapskonkurranse om utviklingssamarbeid på Ekebergsgletta. Prosjektet er tenkt videreført i 2004.

Mer informasjon

Utenriksdepartementet har utviklet en egen nettside om norsk utenrikspolitikk tilrettelagt for ungdom. Adressen til nettstedet er <http://www.dep.no/ud/niv/>

Fremtidsvokterne

Under 50 års markeringen av norsk utviklingssamarbeid i 2002 opprettet utviklingsministeren et ungdomspanel kalt Fremtidsvokterne. Ungdommene fikk et spesielt ansvar for å skape debatt blant andre unge om utviklingspolitikk og utviklingssamarbeid. Denne oppgaven ble avsluttet med en stor landsomfattende fremtidskonferanse for ungdom i oktober 2003 i samarbeid med bl.a. Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner og Fredskorpset. Budskapet fra konferansen var at ungdom engasjerer seg i kampen mot fattigdom.

Forskning og kunnskapsutvikling

Forskning og forskningsrelatert virksomhet er sentrale virkemidler for utvikling av god barne- og ungdomspolitik. Forskning skal bidra til å framskaffe kunnskap om hvordan samfunnsendringer påvirker barn og ungdoms oppvekst- og levekår, og gi et sikrere grunnlag for politiske og faglige beslutninger. Både grunnforskning, oppdragsforskning og utviklingsarbeid er nødvendig for å ivareta behovene. Betydningen av forskning som grunnlag for politikktutforming og offentlig forvaltning øker stadig. Det er derfor av betydning at de som har ansvar i forhold til barn og ungdoms oppvekstmiljø, enten det er på statlig, regionalt eller kommunalt nivå, får anledning til å nyttiggjøre seg forskningskunnskap i sitt arbeid.

For å sikre et godt arbeid på barne- og ungdomsområdet er det behov for å styrke barne- og ungdomsforskningen. Dette gjelder særlig forskning som kan gi et bredt bilde av barn og unges helse, livsstil, velferd og levekår, med vekt på beskrivelse av likheter og forskjeller i livssituasjon, hverdagsliv og levekår. Videre er det behov for bedre kunnskaper om barn og ungdoms deltakelse og innflytelse i samfunnet, undersøkelser knyttet til barn og ungdom som brukere av offentlige tjenester, spørsmål knyttet til barnehager, skole, utdanning, arbeidsliv, samt deltakelse og aktivitet i fritiden. Konsekvenser av kommersialisering, medie- og teknologiutvikling, samt forskning om psykiske problemer, vold og gjengdannelser i barne- og ungdomsmiljøene er andre viktige tema. Det er også av betydning å øke kunnskapen om hvilke konsekvenser samlivsbrudd mellom foreldrene og endringer i familiemønstret har for barn og ungdom. Å sikre et godt statistikkgrunnlag om barn og ungdom er også viktig.

Regjeringen vil stimulere til en bredt anlagt barne- og ungdomsforskning, både gjennom forskningsbevilgninger og gjennom kontakt og dialog med forskningsmiljøene. Siktemålet er å få til en nødvendig og langsiktig styrking av forskningsinnsatsen, som grunnlag for utvikling av en bedre barne- og ungdomspolitik.

NORGES FORSKNINGSRÅD

Departementene vil videreføre samarbeidet med Norges forskningsråd når det gjelder å bringe fram grunnleggende og oppdatert kunnskap om sentrale problemstillinger på barne- og ungdomsfeltet.

Velferdsprogrammet

I 2004 er det «Velferdsprogrammet – samfunn, familie og oppvekst» som representerer Forskningsrådets hovedinnsats når det gjelder barn og ungdom.

Velferdsprogrammet – samfunn, familie, oppvekst skal videreføre og videreutvikle barne- og familieforskningen og forskning om velferdssamfunnet. Programmet skal bidra med både grunnleggende, teoriutviklende og sektorovergrepene forskning, og til forskningsbasert kunnskap som grunnlag for beslutninger og praksis. Det er også et mål å utvikle forskning basert på humanistiske disipliner.

Programmet er bygd opp med følgende innsatsområder:

- Velferd og levekår
- Offentlig velferdspolitik
- Markedet og velferden
- Familien
- Sosiale nettverk og sivilsamfunn

Programmet ønsker å styrke eller fornye forskningen på følgende områder:

- Empiriske og normative studier av hva som er velferd for mennesker i dagens samfunn.
- Velferdspolitiske følger av globalisering og internasjonalisering.
- Kulturell og sosial integrasjon og marginalisering.
- Betydningen av teknologi- og medieutvikling for levekår, livskvalitet og personlighetsutvikling.

Problemstillinger knyttet til barnevern, ungdomsproblematikk, funksjonshemmede barn og unge, barn og unge som samfunnsdeltakere, barn og unges deltakelse i frivillige organisasjoner, barn og unge og forbruk osv., er tatt inn i dette programmet. Det er utarbeidet et eget deldokument om barne- og ungdomsforskningen, kalt «Oppvekst og sosialisering – programdokument 3». For å styrke den langsiktige forskningen om barnehager og barneomsorg er det fra 2003 startet opp en særskilt femårig satsing på dette forskningsfeltet. Norsk Senter for Barneforskning (NOSEB) har fått forskningsoppdraget, som skal styrke de teoretiske perspektivene på barnehagens funksjon og innhold, samt utvikle og styrke nasjonale og internasjonale nettverk på feltet.

Programmet har en varighet på 10 år (1999–2008).

Mer informasjon

<http://www.program.forskningsradet.no/vfo>

Kjønnsforskningsprogrammet

Norges forskningsråd har ansvar for programmet Kjønnsforskning: Kunnskap, grenser og endring. Programperioden strekker seg fra 2001–2007.

Programmet skal bidra til:

- Videreutvikling av kjønnsforskning som et eget kunnskapsfelt
- Styrking og fornyelse av grunnleggende kjønnsforskning
- Styrking av kunnskap og kritisk refleksjon om kjønn
- Styrking av tverrfaglig og flerfaglig kjønnsforskning
- Langsiktig kompetansebygging gjennom rekruttering, samt gjennom oppbygging og videreutvikling av fagmiljøer
- Internasjonalisering av norsk kjønnsforskning

Programmet representerer en videreføring av forskningsprogrammet Kjønn i endring.

Mer informasjon

<http://www.program.forskningsradet.no/kjonnforskning/>

Program for Mental helse og Helsetjenester og helseøkonomi

Økt kunnskap om psykiske lidelser, årsaker og behandling er et av målene i Opptappingsplanen for psykisk helse. Forskning om barn og unges psykiske helse, herunder spiseforstyrrelser, er et prioritert område. For 2002 er det foreslått 27 millioner kroner til Norges forskningsråd til forskning innen psykisk helse til disse programmene.

FORSKNINGSINSTITUTTER OG -SENTRER

NOVA

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring

Utdannings- og forskningsdepartementet

NOVA (Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring) ble etablert i 1996, ved en sammenslåing av Barnevernets utviklingscenter, Institutt for sosialforskning, Norsk gerontologisk institutt og forskningsprogrammet Ungforsk. NOVA skal drive forskning og utviklingsarbeid som kan bidra til økt kunnskap om sosiale forhold og endringsprosesser. Instituttet skal fokusere på problemstillinger om livsløp, levekår og livskvalitet, samt velferdssamfunnets tiltak og tjenester. NOVA mottar basisbevilgning fra Utdannings- og forskningsdepartementet. I tillegg finansieres virksomheten ved oppdrag for offentlige og private oppdragsgivere.

Instituttet har et særlig ansvar for bl.a. å drive forskning om familie, barn og unge og deres oppvekstvilkår og forskning innenfor barne- og ungdomsvern. NOVA har etablert fire strategiske instituttprogrammer:

- På terskelen til et flerkulturelt samfunn (1999–2003).
- Forsørgingskilder i et livsløps- og generasjonsperspektiv (1999–2003).
- Velferdstjenester i endring (1999–2003).
- Generell barneforskning (2002–2006).

Mer informasjon

<http://www.nova.no>

Norsk senter for barneforskning (NOSEB)

Norsk senter for barneforskning (NOSEB) er et nasjonalt, tverrfaglig senter som gjennom grunnforskning og annen langsiktig forskning, herunder anvendt forskning, har som formål å øke innsikten i barns aktiviteter og vilkår under oppveksten. Senteret startet sin virksomhet i 1982, og mottar støtte fra Norges forskningsråd. NOSEB er organisert under Norges teknisk-naturvitenskapelig universitet (NTNU) og Stiftelsen allmennvitenskapelig forskning (Allforsk).

Mer informasjon

<http://www.svt.ntnu.no/noseb>

Senter for studier av problematferd og innovativ praksis

Barne- og familiedepartementet, Utdannings- og forskningsdepartementet, Sosialdepartementet, Helsedepartementet og Justisdepartementet

Departementene samarbeider for å forebygge, redusere og behandle problematferd blant barn og unge. Det er utviklet en rekke metoder og programmer rettet mot ulike typer av problematferd. I denne situasjonen er det viktig å utvikle forskningsbasert kompetanse for å bistå praksisfeltet med å plukke ut og implementere de beste metodene. I Norge har det til nå ikke vært noe samlet miljø som har hatt ansvar for forskning om problematferd blant barn og unge. Det er bakgrunnen for opprettelsen av det nye senteret knyttet til Universitetet i Oslo.

Senteret er etablert på fundamentet av et femårig forsknings- og undervisningsprosjekt om barn og unge med alvorlige atferdsproblemer ved Psykologisk institutt, Universitetet i Oslo (1998–2003). Det skal drive studier av hvordan problematferd oppstår og problemenes omfang, utvikling av metoder og teori for forebygging av problematferd og metoder for å avhjelpe/behandle problematferd, og vitenskapelig evaluering av slike metoder. Det er et siktemål å etablere et nettverk mellom universiteter, høyskoler og kompetansesentre for å utvikle kompetanse. En viktig oppgave blir dermed å bygge et nasjonalt nettverk for forskning og metodeutvikling på dette feltet.

Senteret deltar i Læringscenterets faglige nettverk om problematferd og samarbeider med Læringscenteret om forebygging og håndtering av problematferd gjennom nettstedet for lærings- og oppvekstmiljøet.

Mer informasjon

<http://www.atferd.uio.no>

Samarbeidspartnere: Universitetet i Oslo og Læringscenteret.

Utviklingssentrene i barnevernet

Barne- og familiedepartementet

Barne- og familiedepartementet vil i 2004 fortsatt yte driftstilskudd til tre regionale utviklingssentrene i barnevernet i Bergen, Trondheim og Tromsø. Utviklingssentrene driver forsøks- og utviklingsarbeid,

gir råd og veiledning i prosjektarbeid og formidler kontakter overfor aktuelle brukergrupper i sine regioner. I samarbeid med andre berørte departementer vil Barne- og familiedepartementet stimulere til fortsatt og utvidet samarbeid mellom regionale kompetansesentra innen ulike fagområder.

Mer informasjon

- Barnevernets utviklingssenter i Nord-Norge: <http://bvunn.no>
- Barnevernets utviklingssenter på Vestlandet: <http://uib.no/psyfa/bvu/>
- Barnevernets utviklingssenter i Midt-Norge: <http://bus.allforsk.ntnu.no>

Regionsentre for barn og unge innen psykisk helse

Helsedepartementet

Det er opprettet Regionsentre for barn og unge innen psykisk helse i alle helseregioner. Regionsentrenes oppgaver er forskning, utviklingsarbeid, veiledning og undervisning i samarbeid med de kliniske miljøene. Det legges stor vekt på samarbeid mellom disse sentrene og barnevernets utviklingssentre, samt andre kompetansemiljøer som arbeider med barn.

Forskningsprosjektet om behandling av barn og unge med atferdsvansker i Webster-Strattons behandlingsmetode er et samarbeid mellom regionsentrene og barnevernets utviklingssentre i helseregionene Midt- og Nord-Norge.

Samarbeidspartnere: Norsk institutt for oppvekst, velferd og aldring (NOVA), forskningsmiljøer, regionsentre mv. på tilgrensende fagområder.

De regionale kompetansesentrene for rusmiddelspørsmål

Sosialdepartementet

Formål

Kompetansesentrene tilbyr etterutdanning i rusmiddelproblematikk for helse- og sosialpersonell i kommunene, metode- og materiellutvikling og videreutvikling av annelinetjenestens spesialiserte tilbud, samt veiledning av skoleverket i rusmiddelundervisning og andre holdningsskapende tiltak. Sentrene har i tillegg som oppgave å utvikle kompetanse på forebyggingsområdet og stimulere utvikling av nye forebyggings tiltak.

Om de regionale kompetansesentrene for rusmiddelspørsmål

De regionale kompetansesentrene ved henholdsvis Nordlandsklinikken, Vestmo behandlingssenter, Stiftelsen Bergensklinikkene, Rogaland A-senter, Borgestadklinikken, Rusmiddelavdelingen ved Sanderud sykehus og kompetansesenteret i Oslo, er alle knyttet sammen i et Norgesnett. De mottar tilskudd til drift og kommunale forebyggings tiltak fra Sosial- og helsedirektoratet.

Kompetansesentrene har ulike spisskompetanseområder:

Region Midt-Norge:

Midt-Norsk kompetansesenter for rusfaget: Yngre rusmiddelmissbrukere.

Region Vest:

Rogaland A-senter: Rusmiddelproblematikk i familier med barn i skolealder.

Stiftelsen Bergensklinikkene: Kvinner og rus/kvinnelige rusmiddelmissbrukere.

Region Nord:

Nordlandsklinikken: Gruppeterapi i arbeidet med misbrukere.

Region Øst:

Sanderud sykehus: Misbrukere i diagnostiske gråsoner mellom psykiatri og tiltak for misbrukere, samt spilleavhengighet og behandling i forhold til dobbeltdiagnoser.

Region Oslo:

Kompetansesenter rus, Oslo: Nye misbruksmønstre blant ungdom.

Region Sør:

Borgestadklinikken: Gravide rusmiddelmissbrukere og familier med barn.

Statens institutt for rusmiddelforskning

Statens institutt for rusmiddelforskning, SIRUS, foretar årlige spørreskjemaundersøkelser om bruk av rusmidler blant ungdom i alderen 15–20 år. Resultater fra undersøkelsene blir presentert i rapporter om ungdom og rusmidler, seneste rapport forelå i 2003 (Astrid Skretting, Ungdom og rusmidler). Rapporten finnes på: <http://www.forebygging.no>.

Kortversjon av FNs konvensjon om barnets rettigheter

1. **ALDER 18 ÅR** Alle under 18 år er barn, dersom ikke en tidligere alder er lovfestet av staten.
2. **INGEN DISKRIMINERING** Konvensjonens rettigheter gjelder for alle barn uten forskjellsbehandling og uten hensyn til barnet og dets foreldres rase, farge, kjønn, språk, religion, opprinnelse, eiendom, funksjonshemming eller oppfatninger. Staten skal sørge for at ingen diskrimineres.
3. **TIL BARNETS BESTE** Ved alle handlinger som angår barn som foretas av myndigheter og organisasjoner skal barnets beste være et grunnleggende hensyn. Staten skal sikre at de institusjoner og tjenester som har ansvaret for omsorgen eller beskyttelsen av barn, har den standard som er fastsatt, særlig med hensyn til sikkerhet, helse, personalets antall og kvalifikasjoner samt kvalifisert tilsyn.
4. **STATENS ANSVAR** Det er statens ansvar å sette barnrettighetene ut i livet.
5. **FORELDREANSVARET** Staten skal respektere de rettigheter og plikter foreldrene og andre foresatte har for å gi barnet veiledning og støtte slik at barnet skal kunne utøve konvensjonens rettigheter.
6. **RETT TIL LIV** Staten plikter så langt som mulig å sørge for at barn overlever og får utvikle seg.
7. **NAVN OG STATSBOGERSKAP** Barnet har, umiddelbart etter fødselen, rett til navn og nasjonalitet, og så langt det er mulig, å kjenne til sine foreldre og få omsorg av dem.
8. **IDENTITET** Staten skal respektere barnets rett til å bevare sin identitet, herunder nasjonalitet, navn og familieforhold. Dersom et barn ulovlig blir fratatt slik identitet skal staten hurtig bistå med gjenopprettelse.
9. **HOLDE FAMILIEN SAMMEN** Barnet skal ikke atskilles fra sine foreldre mot sin vilje, unntatt når dette er nødvendig av hensyn til barnets beste.
10. **GJENFORENE FAMILIEN** Søknader om familiegjenforening over landegrensar skal behandles på en positiv, human og rask måte. Barnet har rett til regelmessig kontakt med begge foreldre.
11. **ULOVLIG BORTFØRING OG TILBAKEHOLD** Staten skal bekjempe at barn blir tatt ulovlig ut av et land eller hindret fra å vende tilbake, og skal inngå avtaler med andre land for å få til dette.
12. **Å SI SIN MENING OG BLI HØRT** Barnet har rett til å si sin mening i alt som vedrører det og barnets meninger skal tillegges vekt.
13. **FÅ OG GI INFORMASJON** Barnet har rett til ytringsfrihet, til å søke, motta og meddele opplysninger og ideer av alle slag og på alle måter.
14. **TANKE-, SAMVITTIGHETS- OG RELIGIONSFRIHET** Barnet har rett til tanke-, samvittighets- og religionsfrihet. Staten skal respektere foreldrenes retter og plikter til å opplyse barnet om hans eller hennes rettigheter i slike spørsmål.
15. **ORGANISASJONSFRIHET** Barnet har rett til organisasjons- og forsamlingsfrihet.
16. **RETT TIL PRIVATLIV** Barnet skal ikke utsettes for vilkårlig eller ulovlig innblanding i sitt privatliv, i familien, i hjemmet eller i korrespondansen sin. Det skal beskyttes mot ulovlig angrep mot ære og omdømme.
17. **MASSEMEDIA** Staten skal sikre barn tilgang til informasjon fra et mangfold av nasjonale og internasjonale kilder. Staten skal oppmuntre massemedia og forleggere til å spre informasjon som skaper forståelse, kunnskap sosiale ferdigheter og velvære, til å lage eget barnestoff, også for minoritetsbarn. Staten skal beskytte barna mot skadelig informasjon.
18. **FORELDREANSVARET** Begge foreldrene har et hovedansvar for barnets omsorg og utvikling etter hva som er best for barnet. Staten skal gi støtte og sikre utvikling av institusjoner, tjenester og tiltak for omsorg for barn, herunder også tatt hensyn til utarbeidende foreldre.
19. **BESKYTTELSE MOT MISBRUK** Staten skal beskytte barnet mot fysisk eller psykisk mishandling, forsømmelse eller utnyttelse fra foreldre og andre omsorgspersoner.
20. **BARN UTEN OMSORG FRA FAMILIEN** Barn som er uten familiemiljø, har særlig rett på beskyttelse og omsorg, for eksempel ved plassering i fosterhjem, eller om nødvendig, ved egnet institusjon eller ved adopsjon.
21. **ADOPSJON** Nasjonal og internasjonal adopsjon skal bare finne sted i samsvar med loven, og skal være autorisert av myndighetene. Adopsjon utenlands skal ikke resultere i urettmessig økonomisk fortjeneste, og bør betraktes som et alternativ til omsorgstiltak i barnets opprinnelsesland.
22. **FLYKTNINGEBARN** Barn som søker flyktningsstatus eller som anses som flyktninger, skal få behørig beskyttelse og humanitær hjelp. Staten skal i samarbeid med internasjonale organer hjelpe et barn som er alene til å bli gjenforent med sine foreldre.
23. **FUNKSJONSHEMMEDE BARN** Psykisk og fysisk funksjonshemmede barn har rett til å leve et fullverdig og anstendig liv under forhold som sikrer dets

- verdighet, fremmer selvtillit, og letter barnets aktive deltakelse i samfunnet. Et funksjonshemmet barn har rett til særskilt omsorg. Barnet skal få undervisning, opplæring, helsetjenester, rehabiliteringstjenester, forberedelse til arbeidslivet og rekreasjonsmuligheter for å oppnå best mulig integrering og individuell utvikling. Staten skal samarbeide med andre land om dette, og ta spesielt hensyn til utviklingslandenes behov.
24. **HELSE** Barnet har rett til å få den best mulige medisinske behandling og hjelp til å komme seg etter sykdom. Staten skal arbeide for å redusere spedbarns- og barsedødelighet, sikre at alle barn får nødvendig legehjelp, gi god helsemessig omsorg til mødre etter fødselen, bekjempe sykdom og gi orientering og utdanning om helse og riktig ernæring. Staten skal også avskaffe helsefarlige tradisjoner, samarbeide med andre land og særlig ta hensyn til utviklingslandenes behov.
25. **BARN UNDER OFFENTLIG OMSORG** Barn plassert i omsorgstiltak utenfor familiemiljøet har krav på periodisk vurdering av behandlingen og oppholdet der.
26. **SOSIALTJENESTER** Staten skal sikre at barnet får den sosiale hjelpen og den økonomiske støtten det har krav på etter landets lover.
27. **LEVESTANDARD** Barnet har rett til en levestandard som er tilstrekkelig på alle områder. Foreldrene, eller andre som har ansvar for barnet, har det grunnleggende ansvaret for å sikre de levevilkår som er nødvendig for barnets utvikling. Staten har plikt til å støtte de foresatte.
28. **UTDANNING** Barnet har rett til utdanning. Staten skal gjøre grunnskoleutdanningen gratis og obligatorisk og gjøre ulike former for videregående utdanning tilgjengelig for alle barn, og sette i verk tiltak for å redusere tallet på de som ikke fullfører skolegangen. Disiplin i skolen skal utøves på en måte som er forenlig med barnets menneskeverd. Staten skal også fremme internasjonalt samarbeid om utdanning, og særlig ta hensyn til utviklingslandenes behov.
29. **MÅLET MED UTDANNING** Utdanningen skal fremme utvikling av barnets personlighet, og teoretiske og praktiske ferdigheter. Den skal skape respekt for menneskerettighetene og fremme holdninger om fred, toleranse, og vennskap mellom folk. Utdanningen skal skape respekt for naturen, og for barnets egen og andres kultur.
30. **MINORITETER OG URBEBOLKNING** Barn som tilhører en minoritet eller urbefolkningen, har rett til sammen med andre i sin gruppe, å leve i pakt med sin kultur, religion og eget språk.
31. **LEK OG FRITID** Barnet har rett til hvile, fritid og lek, og til å delta i kunst og kulturliv.
32. **BARNEARBEID** Barnet har rett til å bli beskyttet mot økonomisk utnyttning i arbeid, og mot å utføre arbeid som kan svekke utdannings- eller utviklingsmulighetene.
33. **NARKOTIKA** Barnet har rett til å bli beskyttet mot ulovlig bruk, omsetting og produksjon av narkotiske stoffer.
34. **SEKSUELL UTNYTTING** Barnet har rett til beskyttelse mot alle former for seksuell utnyttelse og misbruk. For å verne barn mot slik utnyttning skal staten sette i verk alle nødvendige tiltak, nasjonalt og internasjonalt.
35. **BORTFØRING, PROSTITUSJON OG SALG** Staten har plikt til å gjennomføre nasjonale og internasjonale tiltak for å hindre kidnapping, bortføring eller salg av barn til ethvert formål og i enhver form.
36. **ANNEN UTNYTTING** Staten har plikt til å beskytte barnet mot alle former for utnyttelse som på noen måte kan være til skade for barnets ve og vel.
37. **FENGSEL, DØDSSTRAFF OG TORTUR** Barn skal ikke utsettes for tortur eller annen umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff. Dødsstraff eller fengsel på livstid uten mulighet for løslatelse er ikke tillatt hvis forbrytelsen ble utført før fylte 18 år. Barn som er i fengsel, skal holdes atskilt fra voksne, om ikke det motsatte anses å være best for barnet. Fengsling skal bare benyttes som en siste utvei og for et kortest mulig tidsrom. Pågrepelse og fengsling skal skje på lovlig måte, og barnet har rett til juridisk og annen egnet bistand og til å få en rask og uavhengig overprøving av sin sak.
38. **BARN I KRIG** Staten skal sette i verk tiltak for å hindre at barn som ikke er fylt 15 år, tar direkte del i krigføring.
39. **REHABILITERING OG REINTEGRERING** Staten er forpliktet til å iverksette alle hensiktsmessige tiltak for å sikre rehabilitering og sosial reintegrering av barn som er offer for misbruk, utnyttelse, forsømmelse, tortur, væpnede konflikter eller annen umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff.
40. **BEHANDLING I SAKER OM STRAFF** Barn som er anklaget eller dømt for straffbare handlinger har rett til en behandling som fremmer dets følelse av verdighet og egenverd og styrker dets respekt for menneskerettighetene. Målet er at barnet påtar seg en konstruktiv rolle i samfunnet. Staten skal fastsette en kriminell lavalder. Det skal være mulighet til å få overprøvet en straffedom av en høyere myndighet eller domstol. Barnet skal få gratis bistand av tolk hvis barnet ikke snakker det språket som blir brukt.
41. **NÅR ANDRE LOVER ER BEDRE** Hvis annen nasjonal lovgivning eller folkeretten sikrer barnet bedre enn med denne konvensjonen, gjelder disse lovene, og ikke konvensjonen.
42. **KJENNSKAP TIL KONVENSJONEN SKAL SPRES** Staten er forpliktet til å gjøre konvensjonens innhold kjent for barn og voksne.

Fullstendig konvensjonstekst finnes på <http://www.dep.no/bfd/>

Utgitt av Barne- og familiedepartementet
Postboks 8036 Dep, 0030 Oslo

Offentlige etater kan bestille flere
eksemplarer av publikasjonen fra:
Statens forvaltningstjeneste
Informasjonsforvaltningen
Postboks 8169 Dep, 0034 Oslo
Faks: 22 24 27 86
E-post: publikasjonsbestilling@ft.dep.no

Andre (ikke offentlige instanser) retter sine bestillinger til:
Akademika, Postboks 8134, Dep 0033 Oslo, tlf 22 11 67 70, faks 22 42 05 51

Bestillingsnummer: Q-1064

Illustrasjon: M. M. Malvin
Trykk: GAN Grafisk 02/2004 - 8000 - 1. utgave
Publikasjonen finnes på internett: www.odin.dep.no

